

AVE MARIA KOLEDAR 1977

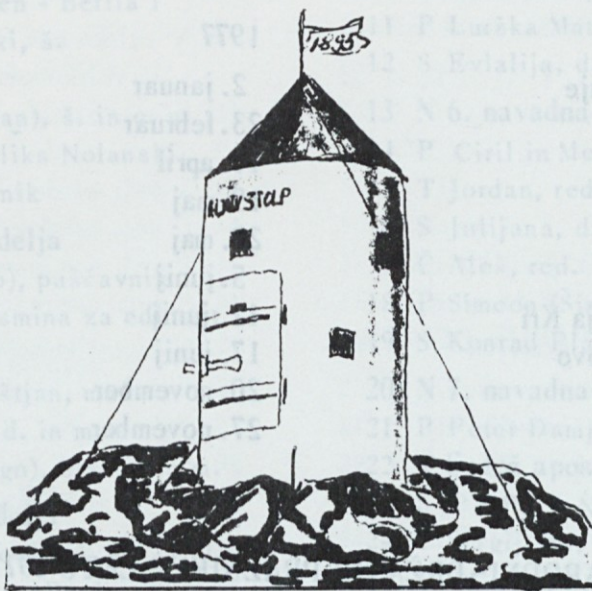
OB 50-LETNICI SMRTI TRIGLAVSKEGA ŽUPNIKA
JAKOBA ALJAŽA

AVE MARIJA KOLEDAR 1977

64. letnik Ave Maria koledarja

Izdali: Frančiškani. Lemont, Illinois

Ovitek: Turkov rovt v Vratih - Triglav

NUMBER 10 B

VOLUME 68 (AMK 64)

OCTOBER 1977

AVE MARIA - Slovenski verski mesečnik - 67. letnik - Urejajo in izdajajo slovenski frančiškani v ZDA, Lemont, Ill. - Naslov - Address: AVE MARIA, 1400 Main Street, P.O.Box 608, Lemont, Illinois 60439. - Telephone: 257-2494. Area Code 312. - Naročnina - Subscription rate: Za U.S.A. in Canada: \$2.50; za inozemstvo: \$3.00.

Published once monthly - twice in October - by the Slovene Franciscan Fathers, Lemont, Illinois, in the interests of the Custody of the Holy Cross. "Second Class Postage Paid at Lemont, Illinois". Printed by AVE MARIA PRINTERY, 1400 Main Street, P.O.Box 608, Lemont, Illinois 60439.

ZAPOVEDANI PRAZNIKA V ZDA

Marija Mati božja	1. januar
Gospodov vnebohod	19. maj
Marijino vnebovzetje	15. avgust
Vsi sveti	1. november
Marijino brezmadežno spočetje	8. december
Gospodovo rojstvo - Božič	25. december

GLAVNI PREMAKLJIVI LITURGIČNI PRAZNIKI

	1977	1978
Gospodovo razglasenje	2. januar	8. januar
Pepelnica	23. februar	8. februar
Velika noč	10. april	26. marec
Vnebohod	19. maj	4. maj
Binkošti	29. maj	14. maj
Sveta Trojica	5. junij	21. maj
Rešnje Telo in Rešnja Kri	12. junij	28. maj
Presveto Sree Jezusovo	17. junij	2. junij
Kristus Kralj	20. november	26. november
1. adventna nedelja	27. november	3. december

NARODNI-DRŽAVNI PRAZNIKI V LETU 1977

Novo leto	sobota 1. januar
Lincoln's Birthday	sobota 12. februar
Washington's Birthday	ponedeljek 21. februar
Materinski dan	nedelja 8. maj
Memorial Day	ponedeljak 30. maj
Očetovski dan	nedelja 19. junij
Independence Day	ponedeljek 4. julij
Delavski dan	ponedeljek 5. september
Columbus Day	ponedeljek 10 oktober
Veteran's Day	ponedeljek 24. oktober
Zahvalni dan	četrtek 24. november
Božič	nedelja 25. december

Januar

- 1 S MARIJA, MATI BOŽJA - Novo leto
- 2 N GOSPODOBO RAZGLAŠENJE
- 3 P Genovefa Pariška, d.;
- 4 T Sv. Elizabeta Ana Seton, d.
- 5 S Janez Neumann, š.; Simeon, pušč.
- 6 Č Ermin, opat
- 7 P Rajmund, Rev.
- 8 S Severin, opat
- 9 N Gospodov krst
- 10 P 1. navadni teden - Berila I
- 11 T Pavlin Oglejski, š.
- 12 S Alfred, opat
- 13 Č Hilarij (Radovan), š. in c. u.
- 14 P Oton, red.; Feliks Nolanski
- 15 S Pavel, puščavnik
- 16 N 2. navadna nedelja
- 17 P Anton (Zvonko), puščavnik
- 18 T Priska, m. - osmina za edinost
- 19 S Kanut, kralj
- 20 Č Fabijan in Boštjan, muč.
- 21 P Neža (Janja), d. in m.
- 22 S Vincenc (Zmago), diakon in m.
- 23 N 3. navadna nedelja
- 24 P Frančišek Saleski, š. in c. u.
- 25 T Spreobrnitev sv. Pavla - Konec osm.
- 26 S Timotej in Tit, š.
- 27 Č Angela Merici, d.
- 28 P Tomaž Akvinski, duhovnik in c. u.
- 29 S Valerij, š.
- 30 N 4. navadna nedelja
- 31 P Janez Bosko, duhovnik in red. ust.

Februar

- 1 T Brigita Irska, d.
- 2 S Jezusovo darovanje (Svečnica)
- 3 Č Blaž, š. in m. (Blažov blagoslov)
- 4 P Andrej Corsini, š.
- 5 S Agata, d. in m.
- 6 N 5. navadna nedelja
- 7 P Egidij, redovnik
- 8 T Hieronim (Jerko), red.
- 9 S Apolonija (Polonica), d. in m.
- 10 Č Sholastika, d.
- 11 P Lurška Mati božja
- 12 S Evlalija, d. in m.
- 13 N 6. navadna nedelja
- 14 P Ciril in Metod, slov. apostola
- 15 T Jordan, red.
- 16 S Julijana, d. in m.
- 17 Č Aleš, red.
- 18 P Simeon (Šimen), š.
- 19 S Konrad Placenski, spokornik
- 20 N 7. navadna nedelja
- 21 P Peter Damjan, c. u.
- 22 T Sedež apostola Petra
- 23 S P E P E L N I C A (post in zdržek)
- 24 Č Sergij, m.; Modest, š.
- 25 P Tarazij, š. - (v ZDA zdržek od mesa)
- 26 S Aleksander, š.
- 27 V 1. postna nedelja
- 28 P Roman, opat

O Bog, po Marijinem deviškem materinstvu si podaril človeštvu odrešenje. Naj tudi v novem letu čutimo, da nas varuje ona, ki nam je rodila tvojega Sina, začetnika življenja, ki s teboj v občestvu Svetega Duha živi in kraljuje vekomaj.

Marec

- 1 T Albin, š.
- 2 S Neža (Janja) Praška, d.
- 3 Č Rihard, š.
- 4 P Kazimir - (v ZDA zdržek od mesa)
- 5 S Adrijan, M.
- 6 **N 2. postna nedelja**
- 7 P Felicita in Perpetua, mučenki
- 8 T Janez od Boga, red.
- 9 S Frančiška Rimska, spok.
- 10 Č Makarij, š. - Krescencij (Rastko)
- 11 P Sofronij, š. - (v ZDA zdržek od mesa)
- 12 S Doroteja, m.
- 13 **N 3. postna nedelja**
- 14 P Matilda, kraljica
- 15 T Klemen Dv., red.
- 16 S Herbert, š.
- 17 Č Patricij, š.; Jedrt (Jerica), op.
- 18 P Ciril Jer., c. u.; (v ZDA zdržek od m.)
- 19 S **JOŽEF, ŽENIN MARIJE DEVICE**
- 20 **N 4. postna nedelja**
- 21 P Niko de Flue, puščavnik
- 22 T Lea, spok.
- 23 S Turibij, š.
- 24 Č Dionizij, muč.
- 25 P **GOSPODOVO OZNANJENJE MARIJI**
(v ZDA zdržek od mesa)
- 26 S Ludgar, š.
- 27 **N 5. postna nedelja**
- 28 P Sikst (III.), p
- 29 T Bertold, red.
- 30 S Amadej, kn.
- 31 Č Modest Gosposvetski, š.

April

- 1 P Hugo, š. - (v ZDA zdržek od mesa)
- 2 S Frančišek Paolski, red.
- 3 **N cvetna nedelja**
- 4 P ponedeljek velikega tedna
- 5 T torek velikega tedna
- 6 S sreda velikega tedna
- 7 Č **veliki četrtek - Gospodova večerja**
- 8 P **veliki petek - (post, zdržek)**
Gospodovo trpljenje in smrt
- 9 S **velika sobota**
- 10 **N Velika noč - Gospodovo vstajenje**
1. velikonočna nedelja
- 11 P vel. osmina - Stanislav, š.
- 12 T vel. osmina - Lazar, m.
- 13 S vel. osmina - Martin, p.
- 14 Č vel. osmina - Valerian, m.
- 15 P vel. osmina - Helena, kr.
- 16 S vel. osmina - Bernardka Lur., d.
- 17 **N 2. velikonočna (bela) nedelja**
- 18 P Apolonij, m.
- 19 T Leon, p.
- 20 S Hilda, d.
- 21 Č Anzelm, c. u.
- 22 P Leonid, m.
- 23 S Jurij, m.
- 24 **N 3. velikonočna nedelja**
- 25 P Marko, evangelist
- 26 T Pashazij, op.
- 27 S Hozana Kotorska, d.
- 28 Č Peter Ch., m.
- 29 P Katarina Sienska, d.
- 30 S Pij V., p.

Usmiljeni Oče, v velikonočnih praznikih poživljajš vero svojega ljudstva. Pomnoži v nas svojo milost, da bomo vsi vedno bolj spoznavali, s kakšnim krstom smo bili očiščeni, v kakšnem Duhu prerojeni in s kakšno krvjo odrešeni. Po našem Gospodu Jezusu Kristusu, tvojem Sinu, ki s teboj v občestvu Svetega Duha živi in kraljuje vekomaj.

Maj

- 1 N 4. velikonočna nedelja
- 2 P Atanazij, c. u.
- 3 T Filip in Jakob, apostola
- 4 S Florijan (Cvetko), m.
- 5 Č Angel, m. - Silvan, m.
- 6 P Dominik Sav., red.
- 7 S Gizela, red.
- 8 N 5. velikonočna nedelja
Materinski dan
- 9 P Pahomij, op.
- 10 T Antonin, š.
- 11 S Sigismund, kr.
- 12 Č Pankracij, m.
- 13 P Servacij, m.
- 14 S Matija, apostol
- 15 N 6. velikonočna nedelja
- 16 P Janez Nepomuk, m.
- 17 T Paskal, red. - Bruno, š.
- 18 S Janez I., p. - Erik, m.
- 19 Č VNEBOHOD GOSPODOV
- 20 P Bernardin Sienski, red.
- 21 S Valens, š.
- 22 N 7. velikonočna nedelja
- 23 P Željko, š. in m.
- 24 T MARIJA POMAGAJ
- 25 S Beda Častitljivi, c. u.
- 26 Č Filip Neri, duh.
- 27 P Avguštín iz Canterbury, š
- 28 S German, š. -
Večerna maša binkoštné vigilije
- 29 N BINKOŠTI
- 30 P 9. navadni teden - Ivana Orl., d.
- 31 T Marijino obiskanje

Junij

- 1 S Justin, m.
- 2 Č Marcelin, m.
- 3 P Karel Lwanga, m.
- 4 S Kvirin, m.
- 5 N PRESVETA TROJICA
- 6 P 10. navadni teden - Norbert, red.
- 7 T Robert, op.
- 8 S Medard, š.
- 9 Č Efrem, diakon in c. u.
- 10 P Bogumil, š.
- 11 S Barnaba, sodelavec apostolov
- 12 N REŠNJE TELO IN REŠNJA KRI
- 13 P 11. navadni teden - Anton P., red.
- 14 T Elizej, prerok
- 15 S Vid, m.
- 16 Č Beno, š.
- 17 P PRESVETO SRCE JEZUSOVO
- 18 S Brezmadežno Srce Marijino
- 19 N 12. navadna nedelja - očetovski dan
- 20 P Mihelina, spok.
- 21 T Alojzij, red.
- 22 S Janez Fisher, Tomaž More, m.
- 23 Č Agripina, d. in m.
- 24 P ROJSTVO JANEZA KRSTNIKA
- 25 S Eleonora, kr.
- 26 N 13. navadna nedelja
- 27 P Ema, knj.
- 28 T Irenej, š. in m.
- 29 S PETER in PAVEL, apostola
- 30 Č Prvi rimski mučenci

Bog, naš Oče, pošlji ogenj svoje ljubezni na dan, ko je Kristus, luč od luči, poslal Cerkvi Svetega Duha. On naj razsvetljuje in utrjuje v milosti vse, ki si jih prerodil v svoji ljubezni. Po našem Gospodu Jezusu Kristusu, tvojem Sinu, ki s teboj v občestvu Svetega Duha živi in kraljuje vekomaj.

Julij

- 1 P Eštera, svetopisemska žena
- 2 S Oton, š.
- 3 **N 14. navadna nedelja - Tomaž, ap.**
- 4 P Urh, š. - Elizabeta Portugalska
- 5 T Anton Zaccaria, red.
- 6 S Marija Goretti, d. in m.
- 7 Č Izaija, prerok
- 8 P Kilijan, š.
- 9 S Veronika Giul., op.
- 10 **N 15. navadna nedelja**
- 11 P Benedikt, opat
- 12 T Mohor in Fortunat
- 13 S Henrik, kr.
- 14 Č Kamil, red.
- 15 P Bonaventura, š. in c. u.
- 16 S Karmelska Mati božje
- 17 **N 16. navadna nedelja**
- 18 P Miroslav, š.
- 19 T Zlatka, d.
- 20 S Marjeta Antiohijska, d. in m.
- 21 Č Lovrenc Brindizijski, red., c.u.
- 22 P Marija Magdalena (Magda)
- 23 S Brigita, red.
- 24 **N 17. navadna nedelja**
- 25 P Jakob, apostol
- 26 T Joahim in Ana, starši M.D.
- 27 S Natalija (Božena), m.
- 28 Č Nazarij in Celzij, m.
- 29 P Marta iz Betanije
- 30 S Peter Krizolog, š. in c. u.
- 31 **N 18. navadna nedelja**

Avgust

- 1 P Alfonz Ligvorij, š. in c. u.
- 2 T Evzebij, š.
- 3 S Lidija, spok.
- 4 Č Janez Vianej, duh.
- 5 P Marija Snežna
- 6 **S Jezusova spremenitev na gori**
- 7 **N 19. navadna nedelja**
- 8 P Dominik, red.
- 9 T Jaroslav, m.
- 10 S Lovrenc, diakon, m.
- 11 Č Klara, d.
- 12 P Hilarija, d.
- 13 S Poncijan, p. in m.
- 14 **N 20. navadna nedelja**
- 15 **P MARIJINO VNEBOVZETJE**
- 16 T Štefan, kr. - Rok
- 17 S Liberat, op.; Hijacint, m.
- 18 Č Helena, cesarica
- 19 P Janez Eudes, red. in c.u.
- 20 S Bernard, c. u.
- 21 **N 21. navadna nedelja**
- 22 P Marija Kraljice
- 23 T Roza iz Lime, d.
- 24 **S Bartolomej (Jernej), apostol**
- 25 Č Ludvik, kr.
- 26 P Rufin, š.
- 27 S Monika, ž.
- 28 **N 22. navadna nedelja**
- 29 P Mučeništvo Janeza Krstnika
- 30 T Feliks, m.
- 31 S Rajmund (Rajko), red.

Vsemogočni večni Bog, brezmadežno Devico Marijo, mater svojega Sina, si s telesom in dušo vzel v nebeško slavo. Naj bomo vedno usmerjeni v to, kar je božjega, da bomo v nebesih deležni njene slave. Po našem Gospodu Jezusu Kristusu, tvojem Sinu, ki s teboj v občestvu Svetega Duha živi in kraljuje vekomaj.

September

- 1 Č Egidij, o.
- 2 P Maksima, m.
- 3 S Gregorij Veliki, p. in c. u.
- 4 N 23. navadna nedelja
- 5 P Lovrenc (Lovro), š.
- 6 T Petronij, š.
- 7 S Regina, d. in m.
- 8 Č Marijino rojstvo
- 9 P Peter Klaver, red.
- 10 S Nikolaj Tolentinski, spok.
- 11 N 24. navadna nedelja
- 12 P Gvido, spok.
- 13 T Janez Zlatousti, š. in c. u.
- 14 S Povišanje sv. Križa
- 15 Č Žalostna Mati božja
- 16 P Kornelij in Ciprijan, m.
- 17 S Robert Belarmin, š. in c. u.
- 18 N 25. navadna nedelja
- 19 P Januarij, š. in m.
- 20 T Suzana, m.
- 21 S Matej (Matevž), apostol
- 22 Č Tomaž Villanovski, š.
- 23 P Paternij (Domogoj), š. in m.
- 24 S Marija Rešiteljica jetnikov
- 25 N 26. navadna nedelja
- 26 P Kozma in Damijan, m.
- 27 T Vincenc Pavelski, red. ustanovitelj
- 28 S Venčeslav, m.
- 29 Č Mihael, Gabriel, Rafael, nadangeli
- 30 P Hieronim (Jerko), duh. in c. u.

Oktober

- 1 S Terezija Deteta Jezusa, d.
- 2 N 27. navadna nedelja
- 3 P Evald, m.
- 4 T Frančišek Asiški, red. ustanov.
- 5 S Marcelin, š.
- 6 Č Bruno, red.
- 7 P Rožnovenska Mati božja
- 8 S Pelagija, spok.
- 9 N 28. navadna nedelja
- 10 P Frančiška Borg., red.
- 11 T Emilijan, š.
- 12 S Maksimilijan, m.
- 13 Č Edvard, kr.
- 14 P Kalist I., p. in m.
- 15 S Terezija Avilska, d. in c. u.
- 16 N 29. navadna nedelja
- 17 P Ignacij Antiohijski, š. in m.
- 18 T Luka, evangelist
- 19 S Izak Jogues in tov. m.
- 20 Č Irena, m. - Vendelin, op.
- 21 P Uršula, m.
- 22 S Bertila (Tilka), d.
- 23 N 30. navadna nedelja
- 24 P Anton Klaret, red. ustanov.
- 25 T Darinka, m.
- 26 S Lucijan, m.
- 27 Č Sabina, m.
- 28 P Simon in Juda, apostola
- 29 S Narciz, V.
- 30 N 31. navadna nedelja
- 31 P Volbenk, š.

Veliki Bog, svojo vsemogočnost razodevaš predvsem z usmiljenjem in prizanašanjem. Nenehno nas obsipaj s svojo milostjo, da si bomo prizadevali za obljubljene dobrine in dosegli nebeško veselje. Po našem Gospodu Jezusu Kristusu, tvojem Sinu, ki s teboj v občestvu Svetega Duha živi in kraljuje vekomaj.

November

- 1 T VSI SVETI
- 2 S Verne duše
- 3 Č Martin Porres, red.
- 4 P Karel Boromejski, š. in red.
- 5 S Zaharija in Elizabeta, starša Jan.K.
- 6 N 32. navadna nedelja
- 7 P Ernest, op.
- 8 T Deodat (Bogdan), p.
- 9 S Posvetitev lateranske bazilike
- 10 Č Leon Veliki, p. in c. u.
- 11 P Martin, š.
- 12 S Jozafat, š. in m.
- 13 N 33. navadna nedelja
- 14 P Lovrenc, m.
- 15 T Albert Veliki, š. in c. u.
- 16 S Marjeta Škotska, kr. - Jedrt, d.
- 17 Č Elizabeta Ogrska, red.
- 18 P Posvetitev bazilik Petra in Pavla
- 19 S Narsej, š. in m.
- 20 N KRISTUS KRALJ
- 21 P 34. navadni teden
- 22 T Cecilija, d. in m.
- 23 S Klemen, p. in m.
- 24 Č Zahvalni dan
- 25 P Katarina, m.
- 26 S Silvester (Silvo), op.
- 27 N 1 adventna nedelja (A)
- 28 P Katarina Lab., d.
- 29 T Saturnin, m.
- 30 S Andrej, apostol

December

- 1 Č Eligij, š.
- 2 P Herta, d. - Vivijana, d. in m.
- 3 S Frančišek Ksaverij, red.
- 4 N 2. adventna nedelja
- 5 P Saba (Savo), op.
- 6 T Miklavž, š.
- 7 S Ambrož, š. in c. u.
- 8 Č MARIJINO BREZMADEŽNO SPOČETJE
- 9 P Valerija, m.
- 10 S Melkijad, p. in m.
- 11 N 3. adventna nedelja
- 12 P Naša Gospa Gvadalupska
- 13 T Lucija, m.
- 14 S Janez od Križa, C. u.
- 15 Č Kristina, d.
- 16 P Adela, cesarica
- 17 S Lazar, š.
- 18 N 4. adventna nedelja
- 19 P Urban, p.
- 20 T Evgen, m.
- 21 S Peter Kanizij, c. u.
- 22 Č Demetrij, m.
- 23 P Janez Kancij, duh.
- 24 S Sveti večer
- 25 N GOSPODOVO ROJSTVO - BOŽIČ
- 26 P Štefan, m.
- 27 T Janez Evangelist
- 28 S Nedolžni otroci
- 29 Č Bog. dan med božično osmino
- 30 P Sveta Družina
- 31 S Bog. dan med božično osmino

Sveti Bog, Devica Marija je bila brez madeža spočeta, ker si jo izbral za mater svojega Sina. Vsakega madeža si jo že vnaprej obvaroval zaradi odrešilne smrti njenega Sina. Na njeno priprošnjo naj tudi mi pridemo čisti k tebi. Po našem Gospodu Jezusu Kristusu, tvojem Sinu, ki s teboj v občestvu Svetega Duha živi in kraljuje vekomaj.

TRIGLAVSKI ŽUPNIK JAKOB ALJAŽ

Rojen 6. junija 1845 - umrl 4. maja 1927

Aljažev dom v Vratih - Triglav

Zvonik cerkve sv. Mihaela na Dovjem

Triglavski:

JAKOB ALJAŽ

Triglavski župnik Jakob Aljaž je v svojih delih nesmrten, njegovo delo živi v srcu vsega slovenskega naroda, posebno preprostih ljudi, čeprav je zob časa že načel spomenike njegovega dela na zunaj ali pa se jih uničili tisti, ki so v svoji sebičnosti menili, da je prišel njihov čas, ko bodo z lahkoto prerasli mojstrovine tega velika moža, prerasli s pepelom in ruševinami, ki naj jih pokrije plevel pozabljenja in nehvaležnosti.

Široko področje njegovega delovanja je zapustilo pregloboke sledove in sadove v srcih naroda, med katerim je živel in deloval in iz katerega je sam izšel. Cesarji, kralji in politiki so padli v pozabljenje; eden za drugim so iz zavisti z mržnjo uničevali spomenike iz mrtvega bronu ali kamenja, Aljaž pa si je sam postavil spomenik neviden a občuten v dušah faranov, ljubiteljev glasbe in petja, ter veličastnih lepot naših mogočnih gora!

Resnično, postal je legandarni triglavski župnik-kralj Matjaž, ki je živel, delal in ustvarjal in še - živi! Ko se oglase njegove orgle ali pa zvonovi v triglavski župni cerkvi na Dovjem, je zopet med nami, kot nekdanj, ko je v sv. daritvi ali obredih stegoval roke v blagoslov Vsemogočnega in klical nad nas usmiljenja Njega, ki mu je sam služil do zadnjega diha!

Namenjam te vrste v spomin na njega in njegovo delo ob 50 letnici smrti, da otmem pozabe in obudim čut hvaležnosti, ki smo jo dolžni do tega moža vsi Slovenci, pa naj živimo kjerkoli!

. Nobena reč ni bila zanj nemogoča

Sirah 48, 13

Četrtega maja, na dan sv. Florjana, mučenca, leta 1927, se je v zgodnjih jutranjih urah oglasil veliki zvon v triglavski župni cerkvi sv. Mihaela na Dovjem.

Trikrat je zapel, zapel z drhtečim glasom, da je jokajoče odmevalo od pečin triglavskega pogorja in Karavank. Triglav se je zakril v oblake, ki so zastrli pogled na njegovo snežno odejo. Ljudje, ki so bili pri nujnih opravih okoli živine - ta dan se včasih ni delalo na polju -, so obstali, obnemeli. Takoj so dojeli, kaj se je zgodilo, saj so prejšnji večer prišle iz župnišča na Dovjem slabe vesti o zdravju njihovega župnika Jakoba Aljaža. Zdaj jim je bilo jasno, župnika Aljaža ni več.

Vest o smrti tega velikega moža, župnika, planinca, glasbenika in rodoljuba se je hitro razširila ne samo po domači fari, Gorenjski in celi Sloveniji, ampak je hitro prodrla tudi onkraj meje, na Koroško in Češko, do Prage. Zasluge, ki si jih je pridobil z svojim neumnim delovanjem na vseh področjih kulturnega in duhovnega življenja so bile velike, zato je razumljivo, da je novica pretresla in užalostila vse njegove številne prijatelje in sodelavce.

Ko se zdaj po petdesetih letih sprašujemo, kdo je bil ta človek in kakšne zasluge ima v naši zgodovini, lahko z žalostjo ugotavljamo, da spomin na župnika Aljaža vse bolj tone v pozabo, da je nekako „izrinjen“ iz zgodovine takratnih dogodkov.

Človek, ki ljubi resnico in ji hoče priti do dna, bo zlahka ugotovil zakaj vne spomin na Aljaža. Vzrokov je več, objektivnih in subjektivnih! Eden

izmed teh pa je brez dvoma na dlani, saj ga ne more obiti niti povprečen, kaj šele izkušen poznavalec današnjih razmer; vedeti je namreč treba, da je bil Jakob Aljaž predvsem župnik-duhovnik! Preteklost pa nam je prav iz teh vrst dala vrhove kulture in prosvete, ki so nam brez nasilja pripravili pot v prosvetljenost. Zgodovina je sicer mnogim od teh pripravila dostojno mesto v zahvalo za kulturne dobrine prejetih prav po njihovi ustvarjalnosti; vendar tudi zgodovina v današnjem času je lahko krivična, izmaličena. Res, da zgodovine ni moč potvarjati, dokler obstajajo dokumenti in dokazi, zato je bilo le te treba uničiti in izbrisati. Težko je razumeti, še težje upravičiti, da se je v vrstah družbe, ki se je spopadla z istim sovražnikom kot pokojni Aljaž že davno prej, našla peščica ljudi, ki je na svojevoljen način uničevala Aljažev arhiv, njegovo imovino in ne nazadnje njegovo pionirsko delo, ki bi bili danes spomeniki tedanje dobe! Vendar, če je že do tega prišlo pa naj ostane vsaj spomin, zato želim v naslednjem osvetliti več ali manj spomin na Aljaža in njegovo delo.

Če že tako radi slavimo razne obletnice-mejnike v življenju in dogajanju pri nas, kar je lepo in dostojno, potem ne smemo prezreti tako važne, kot je 50 letnica Aljaževa smrti. Smelo trdim, da je bil to človek, ki je z besedo in dejanji storil za kulturo slovenskega naroda veliko delo, neprecenljive vrednosti, v boju proti germanizaciji pa več kot vse armade. Za seboj ni pušchal ruševin, niti gradil na njih, oral je ledino, ledino deviške narave, da bi prehitel grabežljivega tujca, ki je segal po zemlji naših

prednikov. Njegova veličina in moč je bila zavest dolžnosti in vesti! Služil je oltarju in narodu, služil z besedo in dejanji!

Ker sem pred II. svetovno vojno še brskal po njegovih zapiskih, sem uvidel, da zdaj po vojni marsikaj ne bo več dokumentirati, saj je njegov še ne raziskan arhiv v celoti uničen, predvsem neobjavljena glasbena dela, razni načrti in skice gradenj v triglavskem pogorju ali cerkvenih stavb, predvsem pa njegova osebna korespondenca. Tako mi v tem sestavku ne

preostaja drugega kot, da se poslužim njegovih objavljenih del predvsem v „Planinskem vestniku“, raznih pesmaricah in časopisih in pa se poslužim pripovedovanja starejših faranov ter njegove nečakinje Micke Žagar. Le ta je bila namreč njegova kuharica. Da vse skupaj ne ostane prikrito in pade v pozabo naj pripomore to, kar sem zbral. Prepričan pa sem, da bo pozna zgodovina Aljažu odmerila bolj dostojno mesto, ki ga po vsej pravici tudi zasluži!

Stenar 2501 m, desno od Aljaževega doma
v Vratih, ako gledamo proti Triglavu

Aljaževa življenjska pot do mašniškega posvečenja leta 1872

V majhni, tedaj svetu odmaknjeni vasi Zavrh pri Vikrčah pod Šmarno goro je dne 6. junija 1845 prijel pri Bačniku, malemu kmetu, na svet otrok Jakec. Kot vsi otroci je racal okoli hiše in hleva, cukal in vlačil muce za rep, vmes pa še s palico pobožal kravo Ciko, ki mu je dajala mleko. Ko je sam lahko prestopil domače dvorišče, ga je pot peljala v šolo v bližnji Smlednik. Tu ga je odkril šolski nadzornik Jurij Završnik, ki je pripravil njegove starše, da so ga radi izrednega talenta poslali naprej v šolo v Ljubljani. Tako se je Jakec znašel na normalki, kjer je „padel“ v roke strogemu učitelju Ivanetiču.

Kot dijak je med počitnicami, kljub domačim opravilom, če je le mogel, rad zahajal v bližnje in daljne hribe na Gorenjskem in Dolenjskem. Tako je že takrat obiskal Blegaš 1563 m, Kum 1219 m, Krvavec 1853 m, ter Storžič 2132 m, kar je bilo za takratne razmere že precejšen podvig.

Že za časa njegovega študija v Ljubljani so domači, posebno pa mati, na tihem gojili željo, da se bo ob koncu odločil za bogoslovje, vendar so se zaenkrat ušteli. Jakec se je po maturi odločil za Dunaj, kjer naj bi študiral filozofijo. Kakšen udarec za domače, posebno pa za mater ki je za sina žrtvovala toliko sredstev iz bome kmetije in domačije pod slamnato streho! Nihče mu ni branil, pa tudi mati je prikrila solze v očeh in bolečino v srcu, ko je odhajal.

Jakec se je znašel na cesarskem

Dunaju, pridružil se je Stritarju in Jurčiču, a nihče od teh ni opeval lepote in dobrote tega vele mesta in njegovega življenja. Tudi sam je občutil praznino in silno domotožje po slamnati strehi. Materin pogled ob slovesu mu je vzbudil vest, ki mu je očitala, da je storil njej in domačim nekaj krivega. Ni bilo rodnega krova, ne planin, pa tudi materin blagoslov ga ni pospremil na pot. Očitek krivice se je oglašal v njem tako močno, da se je nepričakovano vrnil domov in brez pomisleka in obotavljanja stopil v ljubljansko bogoslovje.

Kot bogoslovec se je udeleževal v takratnem pevskem zboru v ljubljanski stolnici, ki ga je vodil Foerster in pa v čitalniškem zboru, kjer je pel kot tenorist. Tu je tudi dobil osnovno znanje zborovskega pevca in glasbe sploh. V takem okolju in spopolnjevanju v glasbi so njegovi domači, posebno pa mati le pričakali tako zaželen trenutek. Junija 1872 je bil posvečen v mašnika! Zanj, za domače in vse se je začelo novo poglavje življenja!

Aljaž, kot kaplan v Tržiču na Gor. in župnik na Dobravi pri Podnartu

Po končanem študiju in novi maši se je znašel kot kaplan v Tržiču na Gorenjskem, ki je bil takrat gospodarsko popolnoma v rokah nemškutarjev. Prevladoval je nemški jezik, le preprosti ljudje so še govorili med seboj po domače-slovensko. Aljaž pa ni ostal prekrizanih rok. Kot je sam večkrat izjavil, posebno kasneje rad naglašal, se je tu slabše počutil kot na Dunaju. Tam je vsaj pogosto slišal slovensko besedo, tu pa so še pristni Slovenci govorili-nemško. V uradih,

lokalih, trgovinah in še na cesti, v kulturno prosvetnem življenju mesta, samo po nemško; samo v cerkvi si slišal še domač jezik! Zbral je okoli sebe preproste ljudi in pritegnil še nekaj zavednih Slovencev-rokodelcev in spraval na noge pevski zbor, ki je prepeval izključno slovenske skladbe ali pa napeve s slovenskim besedilom. Kulturno mrtvilo slovenskega življa se je premaknilo in počasi, a vztrajno oživljalo.

Kot kaplanu v Trziču, pa se je Aljažu ponudila še lepa prilika, da je od tu lahko zahajal v bližnje gore. Bil pa je edini planinec v Trziču. Obiskal je večkrat Begunjščiце 2063 m - saj domačini, razen lovcev niso radi zahajali v gore. V samem mestu pa je Aljaž naredil svojevrsten podvig - povzpел se je na vrh cerkvenega zvonika! Da bi uglasil spor med kleparjem, ki je prekrival zvonik in župnikom, ki je nastal radi previsokih stroškov in preveč porabljenе pločevine, se je povzpел v vrh zvonika po sami strehi in jo izmeril. Tako je upravičil župnikov ugovor, salomonsko rešil spor, nemškutarskega kleparja pa razkrinkal. Zanimivo pri vsem je to, da se v bližnji in daljni okolici ni upal nihče vrh stolpa, razen kleparja, ki je to dobro vedel in računal na masten zaslužek.

Aljaž je ostal v Trziču polnih devet let. Pretirano uporabljanje nemščine v javnem in zasebnem življenju mu je šlo na živce in ker se mu je ponudila prilika, je zaprosil za župnijo Dobrava pri Podnartu, čeprav jo je poznal le bežno. Pa glej, kot bi prišel iz dežja pod kap!

V zvoniku je našel ubit zvon, v

cerkvi pa nemogoče razglašene orgle. Njegova ušesa tega kratkomalo niso prenesla. V kratkem je dal zamenjati oboje, zvonu pa je sam določil glas.

Za časa župnikovanja na Dobravi je Cecilijanski spor dosegel svoj višek. Tudi sam je odločno posegel vmes in Micka, čeprav takrat še ni bila pri njem, ve povedati, kako dolgo se je hudoval še ko je bil že na Dovjem češ, „gostilniška šara valčkov in koračnic ne spada v cerkev, pesem naj ljudi povzdigne in približa tistemu za kar so ljudje prišli sem“. Z zmago cecilijancev pa je porasel tudi njegov ugled v vrstah cerkvenih glasbenikov.

Dobravška fara ni veljala za nemškutarsko, zato se je prav tu lahko prvič resno in odločno spoprijel z nemškutarji izven nje. Organiziral je nekoliko širši in tvegan odpor proti njim. Leta 1883 je obiskal Bled takratni avstrijski cesar Franc Jožef. Nemci so napeli vse sile, da mu prikažejo Kranjsko kot nemško deželo. Pripravljali so nekakšen pohod na Bled na čelu z ljubljansko Filharmonijo in pevskim zborom, kjer naj bi mu izvajali nemške skladbe in pesmi. Toda Aljaž je bil hitrejši, na hitrico, je zbral slovenske duhovnike, učitelje in ostale rodoljube ter hajt na Bled cesarju po slovensko pet! Res, več niso uspeli kot eno samo pesem, potem pa naglo z Bleda! Stroške tega „koncerta“ je v glavnem nosil Aljaž sam, dosegel pa je, da je Filharmonija ostala v Ljubljani.

Že v Trziču si je Aljaž v samem vrhu nemškutarjev pridobil nekaj resnejših prijateljev, ki so kljub vsemu njegovemu „početju“ dosegli pri oblasteh, da so ga imenovali za

šolskega nadzornika, kar je bil takrat za Slovence izjemen položaj.

Razumljivo, da mu je fara in še posvetno delo jemalo precej prostega časa, pa Aljaž ne bi bil Aljaž, če ne bi našel časa za planine. V poletju 1883, ga na povabilo dovškega župnika Ažmana najdemo prvič v Vratih in Trenti, kamor se je podal čez Luknjo in Zadnjico. Dolina Vrat s Peričnikom ga je silno prevzela. Še sedaj vedo povedat starejši ljudje, da so njih starši vedeli povedati, kako očaran in prevzet je dojemal vse, kar so dosegle njegove oči. Rad je bil v družbi pastirjev-planšarjev, ki se jih je takratna gospoda, ki je le poredko zahajala na lov v Vrata, izogibala, ali pa jih gledala z viška. Prav tu je navezal prijateljske stike s svojimi poznejšimi sodelavci (1).

Op. 1 - Aljaž je ob svojem prihodu v Vrata zadržal na Turkovem rovtu, kjer so pastirji sirili. Obiskal pa je tudi druge pastirske bajte, ki jih je bilo tedaj v Vratih precej, saj je imela vsaka večja domačija na Dovjem in v Mojstrani v Vratih svoj rovt in svisli, katerih zidani spodnji del je služil ljudem za bivanje (zasilno!), zgornji pa za spravilo sena do zime.

Leta 1887 pa ga je že zvalil Triglav na svoje teme. (2) Na tem prvem njegovem vzponu na Triglav ga je spremljal domačin Jemej Skumavec iz Mojstrane, po domače Šmercov. Nemško planinsko društvo „Alpenverein“ je namreč tega leta odprlo prvo svojo kočjo pod Triglavom in sicer nad Peklom z dostopom iz doline Kot. Silna negostoljubnost v tej koči ga je užalostila in ujezila, še posebej ko je uvidel, da se Nemcem udinjajo predvsem domačini, iskaje zaslužka, sami pa ničesar ne postore. Žalitve

od strani oskrbnika, ki ga je nahrulil, češ da naj govori po nemško, še v poznem življenju ni mogel pozabiti.

V tem času pa mu je na Dobravi umrla mati, ki mu je zadnja leta gospodinjala. Dogodki zadnjih let pa so Aljaža tudi čustveno močno prizadeli in čeprav je bila mati pokopana na Dobravi je sklenil Dobravo zapustiti. Župnijo na Dovjem so pretresali neljubi dogodki in prepričani tako, da je bil takratni župnik prisiljen odstopiti in oditi, ne da bi počakal prihoda novega. (3) Čeprav so mu bile razmere na Dovjem znane, saj je bil do tedaj vsaj dvakrat na Dovjem, je vendarle zaprosil za župnijo Dovje, ki mu je bila takoj dodeljena.

Op. 2 - V farni kroniki je zabeleženo, da je bila Dežmanova kočja, sedanja Staničeva, odprta 31. 7. 1887. Slovesnosti se je udeležilo okoli 150 ljudi, od teh se jih je 85 - med njimi štiri Mojstrančanke - povzpelo na vrh Triglava. Aljaž sam pa se je povzpел na Triglav 9. sept. 1887 in ga je tedaj verjetno spremljal tudi dovški župnik - vsaj del poti -; v farni kroniki, kateri prepis je naredil Aljaž sam 9. 9. 1887, je prepis: župnik bil na Triglavu.

Op. 3 - Aljažev predhodnik župnik Ažman, ki je nasledil upokojenega Antona Fuhrmacherja, je bil sicer zelo natančen v verskih zadevah in skrben pri vodenju cerkvene imovine, se je pa vendar zapletel v sodne spore z vaškimi veljaki in očitki s strani cerkvenih ključarjev in srenje, češ da razsipa z cerkveno imovino. Iz knjige, ki se je ohranila in jo hrani župni urad na Dovjem („Zapisnik stroškov in dohodkov pri farni cerkvi na Dovjem in podružnici v Mojstrani od 1887 naprej“) pa je razvidno v dveh primerih, da je sodišče razsodilo v njegov in cerkvene imovine prid. Pri Blažu

Dolina Vrata - Slap Peričnik

Dolina Vrata iz Turkevega rovta, kjer se je Aljaž ustavil prvič na poti v to dolino

Kosmaču v Mojstrani 64 je bilo iztoženih 98 gold 95 kr., svojo terjatev pri Vapši v Mojstr. 56 v znesku 199 gold 26 kr., ki je vknižen pa „...pri odhodu dam cerkvenemu predstojništvu v poljudno porabo, najbolj za nova barvna okna, da se vdelaajo.“ V isti knjigi župnik Ažman v začetku leta 1889 na dveh straneh z natančnim obračunom zavrača očitke pod naslovom „Sarta tecta“ (le ta vsebuje 4 točke). „Podpisanemu ni nikoli noben naročil, da ima župnik kaj za popravo plačevati: ne prednik g. Anton Fuhrmacher, ne klučarji, ne srenja, ki je sprvega sama plačevala take popravke... pozneje pa so se take poprave iz postranskega cerkvenega denarja, ali pa iz prodanega farovškega lesa popravljale. Da pa ne bi mogel nihče odstopivšega župnika dolžiti, da je faro kaj oškodoval, je iz svojega popravil.“ Tu zdaj podrobno našteva za 200 gld stroškov in še dodaja: „...Razen tega za revne šolarje izdal odkar obstoji nova šola od 40 do 50 gld. Tu tudi srenji zaleže.“

Kaj je pravzaprav vodilo Aljaža na Dovje? Razmere v fari so mu bile več kot znane, dobro je vedel, da ga kot duhovnika čaka težko delo, saj niti birma, niti sv. misijon v marcu 1889 (4) nista zgladila nasprotij med tedanjim župnikom in delom tedanjih faranov - vaških veljakov. Ko je prvič in drugič obiskal Dovje in Vrata je spoznal kopico preprostih ljudi, ki jih ni obsedla sla po imetju in ugodju. Pastirji, oglarji in drvarji v dolini Vrat, ki so pod kožarcami (neke vrste ute iz lubja!) prenočevali na listju, slami ali smerkovih vejah, že v ranih jutranjih urah pa pod policami Cmira, Stenarja in Kopiša ukali za živino ali pa je pela sekira do večera. Teh ljudi se je takratna gospoda izogibala; odbijal jih je vonj po dimu, smoli in

polenti zabeljeni z koščkom slanine, ki je uhajal iz kotlička pred svislim ali kožarco. Njega so privlačili ti ljudje, ni se branil seči v roko pastirju, smolnatemu drvarju, ali potrepljati potna in čma ramena oglarjev. Sreale teh si je pridobil že prej, zato ni okleval niti trenutek priti na Dovje. 27. avg. 1889 je bral zadnjo mašo na Dobravi in se poslovil od faranov, že popoldne istega dne je prišel na Dovje z vlakom.

Op. 4 - V Aljaževem izpisu kronike dovške fare (kronika v celoti je žal v izgubi od druge svetovne vojne) je zabeleženo takole: 1888, 24.. 7. kan. obisk in birma 127 (domači 67)

1889, 10 - 19/3 misijon

1889 8/5 došel Šime Ažman

(Zgleda, da je tedaj župnik Ažman že pripravljaj svoj odhod iz Dovjega, ker pozneje ni nobenega njegovega zapisa več v Zapisniku stroškov in dohodkov in končno gotovo je, da ga pri umeščanju Aljaža za župnika ni bilo poleg. Ta čas je bil že na novi fari v Gorjah! (op. p.) Vrednost te knjige je v tem: župnik Ažman citira pod Sarta tecta svoje predhodnike in sicer 28. nov. 1764 Andrej Cegnar, njegov drugi naslednik Valentin Lavtižar 21. nov. 1782, in po Aljaževem zapisu 1829 l. Mencinger, za njim Anton Furmacher, Ažman, nato Aljaž)

Župni urad na Dovjem hrani še na dveh listih Aljažev rokopis, ki je v stvari prepis iz farne kronike, ki jo je prevzel od takratnega župnika Ažmana. Dva že orumenela lista njegovega rokopisa, ki je moral nastati kmalu po njegovem prihodu na Dovje, sta dokaz, da je Aljaž prvotno imel namen raziskati zgodovino dovške fare in to s posebnim ozirom na dogajanja okoli Triglava. Naj citiram prepis, v kolikor sem ga zmoget prečitati, v celoti:

KRATKE ČRTICE ZA ZGODOVINO DOLŠKE FARE ZGODOVINA

Dovje in Mojstrana sta gotovo prav stari vasici. Ali cerkvena ali kapela, je bila morebiti že postavljena o času sv. Cirila in Metoda, ki sta skoraj gotovo tu mimo svetinje sv. Klemenca nesla.

920 je cesar Oton II. bižinskemu škofu podaril

1274. 24. okt. /cesar/ kralj Otokar II. Dovje in Mojstr. briž. škofu grofu Konradu Eppenstein zopet daroval / 1856 p. 47. /

1362 per Henricum plebanum de. Radf. vicarius in Dovje constitutus et annuente Ludovice patriarcha / /

1431 24/8 cesar Sigmund v Nurnbergu potrdi na prošnjo škofa Nikodema od Otokarja II. podeljene pravice /S.M. 1852 p. 42/

1435 28. 10. cesar Frideric III. v Dunaj. Novem mestu je ukazal podložnim na Dovjem škofu knezbrižinskemu pokorščino skazovati /ravnotam/

1461 to številko nosi gotični krstni kamen

1491 vikarijat na Dovjem postane fara samostojna

1507 12. 2. potrdi cesar Maks Dieberachu brižinskemu škofu vse privilegije / 832 p. 42/

1631 Visitalii per Ep. Schalichi / arch. fasc. 27 st 20/

1640 letna štev. za altarjem v Mojstr. zraven grba /neznane/ ?

1652 Visitator p. Ep. Bucheim / arch 20 st. 7/

1653 Martin Papel postane župnik na Dovjem

1661 Visitator p. Ep. Bucheim / Arch. fasc. 22 st 16/

1669 Vst. per Ep. Rabbata / Arch. fasc. 40 st 26/

1674 Vist. per enndem / Arch. fasc. 43 st 29/

1725 Veči zvon v Mojstrani

1801 25/2 nečitljivo v gotici

1829 žup. Mencinger podaljšal cerkev, naredil 1 kapelo in lopo

1830 žup. Mencinger naredil nov farovž; zamenjal z Čenkovo hišo

1831 7/8 nova cerkev posvečena spomin nedeljo pod sv. Lov.

1842 birma na Jesenicah

1842 novo mašo pel Brencce Janez

1844 novo mašo pel Brencce Jernej

1847 v četrtek pred vel. Šmar. v Mojstrani pogorelo 14 hiš - Zanetil menda Vapsgosp. št. 56, ki je pri kritju strehe kuril, Pogorela hiša st. 56, 57, 58, 55, 54, 53, 52, /ktera ni bila več pozidana, / št. 49, 47, 46, 45, 44, 42, 69

1851 1+2 velika povodenj. Vode Save in Bistrice pri hiši 10 /Čborju/ skup pritekli. Anškova se delno pogreznila.

1852 ad. Vovk naredil obhajilni kamen

1853 so opeljali pobožnost sv. Križevega pota.

1854 11/3 požar na Dovjem. Ogenj se je začel št. 59, kjer so ženske kruh pekle. Pogorele hiše, so 59, 60, 58, in 55. Ena žena je zgorela /Hel Klančnik, 65 let/

- 1854 22. 4. umrl duhoven Klem, Janša, ki je že pov. bolehen pri požaru prehladil
- 1854 2/7 birma na Jeseicah. - Dolsk. otrok 80
- 1856 nov veleki oltar v Mojstrani /Vurnik/
- 1861 5/9 birma na Jesenicah 106 otrok
- 1862 Presbiteri zmala Horvat - nov altr M. Božje naredil
- 1864 Zvonik zvršen in novo pokrivalo dobil
- 1865 ura postavljena
- 1865 13. avg. novo mašo pel Jakelj Gregor, Kvančnikov
- 1866 - 1867 se je 26 oseb v Ameriko izselilo
- 1867 birma na Dovjem 118, tega leta narejen altar sv. Alojzija /Vurnik/
- 1869 se začela majniška pobožnost
- 1869 dve osebi zopet v Ameriko, tedaj 28
- 1870 14./12 prvi želez. vlak prišel skozi Dovje
- 1872 1. misijon, - Doljak, Valjavec in Kos
- 1872 Romanje na Brezje za sv. očeta
- 1873 24. 4. prišel župnik Ažman, nastavlil g. dekan Zupanc
- 1873 šli trije v Ameriko 31
- 1873 22. 6, birma na Jesenicah 95 otrok
- 1873 28. 9. začetek farne bukvarnice
- 1874 5/7 Strela 8 govedi ubila na Rožici
- 1874 17/7. nekolikom toča pobila
- 1874 3/9 župnik bil na Triglavu
- 1874 4/10 novi kamniti veliki oltar /Vurnik/
- 1875 3. 12 delitev gojzda
- 1875 jeseni nova lopa narejena v Mojstrani
- 1876 avgusta mrtvašnica na pokopališču
- 1877 17/3 stope Zelez. pogorele in vino izpuščeno, škode 3000 gold.
- 1877 6. 12 Jonezova žaga pogorela
- 1877 Mar/tujkova cesta v Belici narejena
- 1878 31/7 birma in škofovo obiskovanje popoldne / Pogačar/ 83 otrok
- 24/11 velika povodenj - utonil Janez Skumavc že. čuvaj
28. 11 voda zopet veliko škode naredila. - Ekspedicija v Bosno - tuki 15 se udeležilo. Razen nega, ki je v bolnišnici umrl so drugi u večji bolni prišli domu
- 1879 2/2 vpeljal večji krstno svečo
- 9/6 zlata poroka starih Stopčarjev, ki sta bila že 58 let skupaj.
- 3/8 novo mašo pel Šimen Ažman
- 31/8 zlato mašo pel žup. Furmacher
- 6/9 pogorel Smerlinekov čebeljak
- 21/6. šolarji 70 domači - 30 iz Jesenic pri Peričniku
- 1880 11/7 toča na belem polju in na Mlakah - pri vasi malo
9. 11 potres ob 1/2 8 - pa se malo čutil - v Zagrebu hudo
- 1881 14/2 v Mojstrani dva stranska oltarja postavil /Vurnik/

- 28/6 odšli zopet 4 v Ameriko 8 35
 19/10 pogorele Voričev svisli
 1882 30/3 ogenj v farovžu v dimniku kapl. sobe
 23/8 kan. obiski po dekanu Kašetu
 14/9 odšlo v Ameriko 10 oseb, - 45
 11-29/9 nekoliko povodnji - toliko huje na Kr. in Tirolah
 1883 11/2 nova šola blagoslov.
 15/5 odšlo zopet 15 ljudi v Am. 60
 17/7 se tukaj cesar Franc Jožef skozi peljal ob 1/2 6 zjutraj
 3/9 umrl župnik Furmacher
 1884 2/1 - 26. tu Hriza Majer - frančiškan
 5/10 župnik jel birmati
 1885 15/6 birma v Kr. gori - otrok 163
 17. 6 birma v Trenti, kjer župnik zraven bil
 28/9. velika povodenj, - ki tudi farovško Ledino 1/2 končala
 25/10 oba križeva pota blagoslovljena
 1886 1/4 - 1/8 Šime Ažman na počtnicah - pomagal
 4/10 začetek skupščine 3 reda
 1887 27/7 nadvojvoda Albrecht tu skozi šel. Župan in šolarji ga sprejeli in pozdravili
 31. 7. Koča pod Triglavom slovesno odprta. Pri koči 150, na Triglavu 85 oseb - 4 ženske mojstranske
 8/8 šli Čehi tu skozi - v Ljubljano z železnico
 1888 24/7 kan obisk in birma 127/domači 67/
 27/8 - 23/4 - 89 kaplan Kačar tu pomagal
 1889 10-19/3 misijon 31/3 8/5 došel Šime Ažman

Zapis se s tem konča. Je pa toliko bolj dragocen, ker je z njim ohranjen eden redkih Aljaževih rokopisov in dokazuje, da je Aljaž po prihodu na Dovje imel kroniko v Arhivu in imel željo opisati zgodovino dovške fare. Šime Ažman, ki je bil večkrat za dalj časa na Dovjem in je delno to kroniko za svoj čas pisal, pa je po pripovedovanju z dovoljenjem Aljaževim to kroniko (vsaj nekatere zvezke) odnesel s seboj v želji, da jo pripravi za objavo in javnost. Župnik Pečarič, ki je nasledil Aljaža, pa mi je še leta 1939 pokazal več zvezkov kronike, pisane v vezane zvezke s trdimi platnicami, po dolžini polovičnega formata, se pravi, da je Ažman le vrnil kroniko dovški fari

sicer bi ne bila v arhivu dovške župnije do izbruha druge vojne. Aljaž sam je v kroniko zapisoval sicer zelo malo, takoj po prihodu na Dovje pa je to delo prevzel tedanji njegov kaplan Pečarič, ki je kroniko zelo skrbno vodil in še bolj čuval. Na vpogled je bila redkim pa še to le ob njegovi prisotnosti. Dovolil mi je tudi prepisati, kar me je zanimalo - in te zapiske sem na lističih ohranil - zato lahko z gotovostjo trdim, da je kronika pred vojno obstojala in, da se je sled za njo izgubila leta 1941, po izgonu župnika iz Dovjega. Obstoj le majhna možnost, da je še kje ohranjena, saj je prišla v roke ljudem, ki bi bili po vojni preveč prizadeti, če bi le

ta kakorkoli še obstojala in to iz čistih političnih razlogov!

Naj omenim še tu, da sem zasledil v njej zapis o Aljaževem daljnogledu, s katerim je opazoval Triglav z okna svoje sobe. Po njegovi smrti ga je prevzel župnik iz Rateč, Lavtižar, ki ga je še med vojno hranil v svoji vili nasproti žel. postaje v Ratečah. Po njegovi smrti pa je le ta zopet izginil, baje so ga dediči odnesli nekam v Kr. goro.

Znabiti, da se je kljub vsemu kjerkoli ohranil kakšen Aljažev rokopis, njegove skice poti in zgradb, cerkvenih in planinskih, vendar kljub večletnemu iskanju in brskanju po podstrešjih in knjigah - seveda z dovoljenjem prizadetih - ni bilo željenega uspeha. Želel bi samo podkrepiti, svojo trditev, da so skice, celo notni zapiski ter kronika iz Aljaževe dobe obstojali do predvojne leta 1941! Pa tudi starejši ljudje so prav o tem radi zapisovali svoje pripombe kar v molitvenike. Žal sem tudi to prepozno spoznal. Ko sem ob priliki od mrtvaškega odra odstranil molitvenik, ki so ga svojci položili že v krsto, sem ugotovil v njem, na netiskanih straneh, razne pripombe pokojnih, ki so jih stari ljudje imeli navado vpisavati prav v molitvenik! Tako je šlo v grob z pokojnikom po neki čudni navadi pri nas, precej dragocenosti, še več pa zapiskov, ki jih danes ni mogoče najti nikjer!

28. avg. zjutraj je že bral sv. mašo pri stranskem oltarju na listni strani, 1. sept. 1889 pa je bil dopoldne slovesno umeščen za župnika na Dovjem. (5) Farani so mu v cerkvi pripravili lepo slovesnost, kar je dalo razumeti vpliv preteklega misijona

vsaj na večino, seveda pa tudi tu ni bilo izjem, kar se je kasneje izkazalo povsem jasno. Zavedal se je, da bo njegov prvi nastop pred farani odločilen za njegov uspeh zato je temeljito prelistal famo kroniko in si iz nje izpisal nekaj važnih podatkov (6), predvsem pa so ga zanimale pisane ali nepisane dolžnosti faranov ter njega samega in še posebej pravice le teh. Farani so mu odprli svoja vrata in ga sprejeli med se kot svojega župnika, le peščica je tmasto vztrajala pri svoji zakrknjenosti, morda iz osebne užaljenosti več kot iz zavisti, kajti Aljaža ni bilo več moč premakniti in odvrniti od njegovih načrtov, preveč priljubljeno - si je pridobil pri svojih faranih nižjega in srednjega sloja, še posebej pa pri starejših preužitkarjih na kmečkih domovih, ki so ga v najtežjih stiskah, v katerih se je ničkolikokrat znašel, tudi finančno podpirali. Videl je, da bo treba obnovo farne cerkve, ki jo je začel župnik Mencinger leta 1829 (7) nadaljevati in dokončati. Takoj, že leta 1890, se je lotil dela, čeprav denarnih sredstev ni bilo na razpolago.

Op. 5 - S kakšno slovesnostjo so ljudje sprejeli novega župnika in kako pozorno so sledili cerkvenim obredom dokazuje neznanega avtorja zapis, ki je nastal dva dni po umeščenju Aljaža - skoraj dobesedna pridiga g. dekana iz Radovljice. Ta zapis je krožil med ljudmi, ki so ga prepisovali. En tak prepis se je ohranil pri mežnarju na Dovjem.

Op. 6 - Prepis le tega zapisa iz kronike navajam v celoti na strani 19.

Op. 7 - Prvo večjo obnovo je začel župnik Mencinger leta 1829. Naredil je kapelo ter podaljšal cerkev - sedanjo lopo z dvema izhodoma v smeri sever - jug. Posvetitev tako prenovljene

cerkve je bila izvršena leta 1837, 7. avgusta. Ta župnik je tudi zamenjal farovž s sedanjo Čenkovo hišo, zato je bil še pred vojno pri tej hiši lesen zvonik z uro in manjšim zvonom, ki je sedaj v mojstranskem zvoniku. - V tem delu Dovjega so se predvojni zvonovi slabo slišali - hiše so tu nekako na dnu kotla, ki je odprt samo proti južni strani. Mežnar pa je imel nalogo, da hodi dvakrat na dan, opoldne in zvečer, zvoniti tudi h „Čenku“. Po vojni so leseni zvonik radi obnove hiše podrli, mehanizem stolpne ure, ki je bila zelo primitivna, pa je trenutno še spravljen na farovškem hlevu. Zvon težak okoli 14 kg, pa je v mojstranskem zvoniku samo „usklašččen“, ker se glasovno ne ujema z ostalim zvonom.

"Poprava in prezidava dovške cerkve.

Ko grem v pokoj, je primerno, da to popišem, ker sem se tega dela lotil na svojo roko, brez konkurenčne obravnave, brez komisije, brez denarja, razen male svotice, katero mi je pustil moj prednik č. g. Janez Ažman, vzorni župnik /posebno v dušnem pastirstvu/. G. Ažman se je posvetoval z Falestinijem in z +Vurnikom in sklenil mesto starih čudnih oken, na osmih novih krajih vzdati malana okna /Firma Neuhausen/ in je že z zbranim denarjem kupil šipe /steklo/ za osem novih oken. Denarja mu je zmanjkalo, pa je že naročil tudi obrezan kamen za okvire oken /obode/ pri Kocjančiču na Črnicu. Občina mu je nasprotovala in ni hotela stroškov prevzeti. Nejevoljen zapusti g. Ažman Dovje in se preseli v Gorje leta 1899. Ko sem prišel na Dovje in sem videl, da se ne zmeni občina ne za popravo farovža, /pa farovških gozdov bi se radi polastili/, ne za popravo cerkve, sem koj popravil z svojim denarjem farovž in štaló /le 100 ft je dala občina za obokanje za traverze/. L. 1890 pa sem se pogumno lotil dovške cerkve, brez denarja in nobenega nič vprašal, razen g. Vurnika. Par dobrih ženic mi je na tistem pred smrtjo na roko dalo nekaj stotakov za prosto porabo. Škoda, da so dobrotnice hitro izumrle. Ko sem z zidarji /pridni z Ribnega/ prebijal stene na osmih krajih in prestavljal vrata je bilo to težavno delo /zavolj velikih trdih kosov marmorja, katerega so morali presekati in so ljudje bili nejevoljni in so godrnjali, rekoč, da jim bom cerkev podrli in niso hotli nič pomagati, še šute /zid. odpadkov/ niso hotli v soboto večer iz cerkve spraviti, ampak sem moral najeti in plačati! Tudi barvnih oken niso marali, raje bi imeli bele, da sonce vidi, dež iti. Edino zabavljanje sem moral slišati. Britka skušnja me je učila, da je

Cerkev je obnavljal nekako v treh etapah. V prvi in najtežji je obnovil v glavnem ladjo, v drugi kor z novimi orglami in tretji v zvonik je spravil nove zvonove. Ladjo z prizidki je obnavljal v letih 1890 do 1894, kor z orgljami 1914 - 15 in zvonove leta 1921.

Zdi se mi najbolj primerno, da Aljaž sam pripoveduje o delu in težavah, ki jih je imel pri obnovi cerkve. Zapis sam je nastal pozneje pa najbolj verno priča o vsem kaj se je dogajalo, zato ga posnemam v celoti.

neumestno ljudem zoper njih voljo dobroto skazovati in cerkev lepšati. Boljše je, ker ko škof. ordinariat zahteva, da se zida po konkurončnem potu /ker mi je takrat bilo še nejasno/. Pa glej čudo, ko so bila okna vzdana, vsa svetloba zaprta, so barve efekt naredile, in so bile ljudem všeč! Pa denarja niso nič dali, razen nezadnje, ko so bila še druga dela dovršena, ofra 150 ft.

Potem sem se lotil stopnic na kor. Bile so strme, obrabljene, grde, na katerih so stari ljudje padali. Z mojstrom Pezzanom sem jih podrł, prezidal in drugač bolj zložno speljal.

Potem sem prezidal lopo, ki je bila na severni strani odprta, da je voda iz pokopališča notri tekla. Severno stran lope sem zazidal in tja postavil podobo žalostne M.B. iz podrtega oltarja, kjer je zdaj Lurška M.B. Velik okvir mi je Vurnik pozlatil. Razen kamna sem pri prezidavi cerkve še porabil 3000 kom. opeke. Tudi zarad velikega prepiha, ko so mrličiči v lopi, je bilo, treba lopo zazidati.

Korajža velja! Brez denarja sem začel pripravljati za kapelo Lurške M.B. z Bernardko. Za to so pa ljudje veselje imeli. Ko sem na prižnici poprosil za darove, so mi iz vseh stanov v manjših zneskih prinesli v farovž skup 350 ft. Vsi stroški lurške kapele znesejo 700 ft. Kip M.B. in Bernardka /terra cotta, francoski fabrikat /sem naročil po nasvetu g. Flisa /l. 1893/ pri Benziger Einsideln. Kipa staneta /brez vožnje in colnine/ tam 350 ft v zlatu. Pripravnega kamna v dovških gorah nisem našel; naposled sem ga zasledil v Weissenfelsu /Bela Peč, op. p./ nad tovarno /južno/ lahki, luknjičasti kamen /Tufstein/ ki ima lepe okamenela lesove in fosilije, ker tam čez njega teče apnena voda /doppelt-Kohlensaurer Kalk/. S takim kamnom je tudi dovška cerkev obokana. Zidanje in obokanje mi je solidno napravil Pezzanov zidar Peter in njegov mali brat. Železno, pozlačeno pregrajo je lepo naredil A. Belec iz Št. Vida. Blagoslovil je Lurško M.B. g. prošt Dr. Klofutar ob asistenci 15 duhovnikov na nedeljo 18. okt. Srce me je bolelo, da so nekateri ljudje raje odšli v Podkoren na žegnanje in ples, kot bi se slavnosti udeležili. Še celo prvi pevki sem komaj ubranil /!/ v Podkoren / več v kroniki Dovje 1889-1912/ J. Aljaž. (op. 8).

Op. 8 - Tu Aljaž potrjuje, da je pisal kroniko, ki jo je hranil župni urad na Dovjem vse do nasilne preselitve župnika Pečariča v maju 1942. Dovžanom je takrat izročil v hrambo razne cerkvene predmete in knjige, da jih ne bi zasegli Nemci. Tako je ta kronika prišla v roke ljudem, ki so bili v tej kroniki kakorkoli prizadeti, saj je bil Aljaž v kroniki

zelo točen. Sam sem to kroniko leta 1939 prelistaval in ugotovil, da je bilo na račun le teh, ki jim je pozneje kronika prišla v roke, napisanega marsikaj, kar bi lahko v današnjih razmerah kateremu škodilo na položaju, ki ga zavzema. Zato je najbolj verjetno, da je bila kronika, če ne prej, takoj po vojni uničena!

Znamenje na Dovjem

Glavni del triglavske župnije

Prav tako pa je zanimiv zapis Aljaža, ki je verjetno nastal pred gornjim in je na nepopisani strani že omenjenega „Zapisnika“ med obračunom za leto 1890 in 1891. Tudi ta zapis

naj objavim v celoti, saj bo v marsičem razsvetlil njegovo veliko prizadevanje, požrtvovalnost in žrtve, ki jih je doprinesel v dobro svojih faranov!

Izvanredni račun za cerkev Dovje.

Leta 1893 sem prezidal /bolje končal! op. p./ farno cerkev in olepšal. Naredil sem:

1. Zgorno stran lope zazidal; stroški... 39 gld
2. Naredil in prezidal nove stopnice na kor... 72 gld
3. Predelal in pozlatil - po g. Vurniku - stranski oltar sv. Boštjana, stroški... 220 gld

4. Napravil kapelo z kip Lurške Matere Božje z Bernardko, kamen /Tufstein/ kupil v Weissenfelsu, ograjo naredil A. Belec, stroški... 715 gld

5. Napravil nove klopi - prvo na moški strani in prvo na ženski strani, in klopi pod prižnico, stroški... 75 gld

6. Naredil drenažo okoli cerkve, dva metra globok kanal skopal, s kamenjem nasul, steno zunaj cerkve s cementom dobro ometal in cokelj /z cementom 11:1/ naredil, da voda ne more skozi zid v cerkev teči, kakor prej, ko je bila vsa cerkev vlažna in plesnjava, stroški čez... 235. Zemljo ob steni smo potem nazaj zasuli.

7. Sem nove stopnice zunaj v turn naredil. Ker mi je na roko /da prosto porabim/ dala dobrotna oseba /Lenka Dolžan/ namreč Vahovih 407 f in Stirithovih 125 f sem vse porabil za zgorenje naprave in je še veliko zmanjkalo. In je župnik Aljaž z svojim denarjem delavce zakladal in s tem v dolgove zlezel. Ljudje /farmani/ so dali z ofrom in z darili 350 gld, pa je veliko, veliko zmanjkalo. Vseh izvanrednih stroškov za popraviljanje cerkve in farovža je imel župnik Aljaž od leta 1889 do 1902 čez 3000 gld /tri tisoč goldinarjev/. Ker po cerkvenem računu, potrjenem od v. č. ordinarijata, ravni dohodki ravno pokrijejo redne stroške, tako, da nič gotovine ne ostane, je moral župnik Aljaž z izvanrednimi darili s svojim denarjem plačevati prezidavanje in lepšanje farne cerkve. - V farovžu sem sobe premalal, novo peč naredil, spodaj nova okna, novo kuhinjo, nov spārherd, v obe kleti nov tlak iz cementa, novo kopališče na vrtu /200 gld/ nov železen vodovod - skup 250 fl - kar me je stalo velike vsote. Cerkev in farovž sta mi dosti dolžna. Prosim, da se moji nasledniki v molitvi spominjajo mene. Jak. Aljaž, župnik.

Njegova požrtvovalnost res ni poznala meja, čeprav se je soočil z nerazumljivo trmoglavostjo nekaterih faranov, ki so mu bili po zakonu vesti

dolžni pomagati. Sam je dosledno spoštoval pisane in nepisane dolžnosti do njih, njih pravice pa upošteval in izpolnjeval brez ugovora. Prav to

njegovo ravnanje mu je odprlo pot do številnih kmečkih preužitkarjev in preužitkaric, ki so na svoji koži, pa še kako, občutili nehvaležnost sveta in svojih potomcev. V oporokah in na bolniški postelji so mu izročali svoje prihranke za popravilo cerkve! (op. 9)

Da ne bi prišlo do neljubih zapletov po obnovi cerkve pa je napisal svojemu bodočemu nasledniku sledeča navodila:

Sedeži v dovški cerkvi so brezplačni. In sicer na koru /okoli 70/ za vse moške: Kdor prej pride se notri vsede. Na koru v ograjenem prostoru so sedeži za pevce in pevke. V cerkvi, v ladji na obeh straneh imajo hiše sedeže od prejšnjih časov brezplačno. Če gospodar hišo mlademu čez da, on kot preužitkar sedež obdrži do smrti, potem sedež dobi mladi gospodar. Rano tako šele po smrti stare gospodinje /matere/ dobi sedež mlada /brezplačno/. Le prvi dve klopi je župnik Aljaž na novo uredil, ker je sedežev manjkalo in je tovarna /Cementarna Mojstrana, op. p./ prosila za sedeže. V teh dveh klopi imajo brezplačno sedež mežnarica /do preklica/ in ena stara upravičenka /Filunka/. Drugi plačajo za sedeže /tudi tovarna za dva sedeža 2 kr./ po 2 k o novem letu. Ravno tako tudi v malih klopih pod prižnico, katere je Aljaž na novo uredil. Skup dobi cerkev najemščine od sedežev na leto 42 - 45 f. Ženi pevca Janez Raka se sedež nič ne računi /do preklica/ pod prižnico, dokler mož poje.

Z temi svojimi napotki je želel prihraniti nevšečnosti, ki tudi pri njegovem predhodniku niso izvirale iz želje ali volje po nekakšnem diktatu, pač pa, da se v čim večji meri izogne „bezanja v šršenovo gnezdo“.

Zaposlen do največje mere z obnovo fame in podružnične cerkve, ter planinsko in glasbeno dejavnostjo, pač ni mogel posvetiti posebne pozornosti zlikovcem v lastni fari, ki so mu - kakor predniku - zelo radi ponagajali (op. 10). Na premeten način so mu namreč vlamljali v cerkvene nabiralnike in jih praznili, bodisi iz

Op. 9 - V izvanrednem računu za leto 1890 najdemo zapissek Volil Jožef Kosmač cerkvi (plačal Vakota) 10 gld - vknjiženo 4. 12. 1890 -

10. 12. 1890 - Mina Urbašič je v svoji oporoki volila župniku Aljažu, da porabi po svoji volji in potrebi za olepšanje cerkve ... 400 gld.

Istega leta je po oporoki volila 50 gld še Jera Zima (Govočeva).

objestnosti ali grabežljivosti, morda tudi radi maščevalnosti. Kasneje leta 1910 se je namreč izkazalo, da iz malega raste veliko.

Že v prvih mesecih njegovega župnikovanja na Dovjem mu je uspelo, da je obdržal in okrepil cerkveni pevski zbor, obdržal organista, mežnarja in ostale, ki jih je potreboval v svojem dušnem pastirstvu.

Op. 10 - V „Zapisniku“ beremo sledečo pripombo z Aljaževim rokopisom ...zopet je nekdo s tičjim limom kradel in je bila puščica smolnata, in denarji, posebno pa v puščici plehasta strehica.

Kljub temu, da je prav iz vrst le teh dobil precej polen pod noge, ni odstopil od ravnanja svojih predhodnikov - posebno župnika Janeza Ažmana, temveč se je držal običajev in navad, ki so bile takrat v veljavi. Redno je gostil cerkvene ključarje, pevce, plačeval organista, mežnarja in ministrante, vse kot je veleval star običaj (op. 11).

Op. 11 - Vse kaže, da se je Aljazu prvi uprl mežnar, saj najdemo v istem z dne 20. 4. 1890 izdatek 1 gld s pripombo: za pot v Kranjsko goro po novega mežnarja.

Pod izvanrednim računom je prikazana dajatev:

1. 1. 1891 - 6 ministrantom...6 gold. 20 k

8. 1. 1891 - mehotlačilu ... 3 gold

3. 2. 1891 - organistu za novo leto ... 5 gold

17. 1. 1892 - pevcem dar v denarju ... 15 gold.

17. 1. 1892 - pevcem in cerkovnikom (10 oseb) dal južno

17. 4. 1892 - 6 pevkam za darilo ... 6 gold.

17. 4. 1892 - ministrantom za darilo ... 2 gold. 50 k

Takih in podobnih obračunskih zapisov je še nešteto v vsej knjigi. Zanimivo je pa še tole: V obračunu „Zapisnika“ za leto 1911 je dal Aljaž sledečo pripombo:

Opomba: Obligacije no 19525 (glaseče se na Pfaramt Lengfeld) ni v cerkvenih računih, ter se dajo obresti učitelju, če je organist, če pa učitelj ni organist, se pa dajo obresti Kraj. šol. svetu za šol. potrebe.

(Torej je imel učitelj na Dovjem vsekakor primerne dohodke - pa tudi srenja, če upoštevamo pri tem njegovo šolsko plačo in dohodke od orgljanja z imenovanimi obrestmi vred. Pri vsem tem pa je treba vedeti, da je takrat organist samo sedel za orgle, pri vajah zbora pa ni sodeloval.)

V obračunu za leto 1912 meseca

maja piše Aljaž: Ofer o Veliki noči in o sv. Mihaelu porabil župnik za postranske cerkvene potrebe: Trikrat pevcem večerjo in organistu in mežnarju in pevkam, ki stanena leto okoli 80 - 90 K, ali pa v denarjih pa imajo raje kosilo ali večerjo... Gornjo pripombo je Aljaž dal verjetno radi tega, ker je učitelj slutil Aljaževo upokožitev - pa je hotel svojega naslednika Pečariča opozoriti tudi pismeno ravno v tej knjigi, ki je bila na razpolago samo cerkveni oblasti, niti najmanj pa ne takratnim ključarjem. Da je imel z organistom težave, ko se je uprl orgljanju, je razvidno iz obračuna za leto 1901, ko je za novo leto gostil cerkvene pevce in poimensko vpisal nagrade. Tu poleg drugih - naštejem jih pozneje - imenuje svojo nečakinjo in novo gospodinjo Mani Žagar kot organistinjo. Na Dovjem smo jo poznali pod imenom Marija Žagar ali Aljaževo Micko; nihče se pa ne spomni, da bi kdajkoli igrala na orgle, čeprav je bila igranja vešča. Imam vtis, da je Aljaž s to svojo potezo enkrat za vselej spametoval učitelja organista, ko je sprevidel, da se na orgle spozna še nekdo drugi in da je za plačilo prikrajšan, ker so šle tiste obresti za splošne šolske potrebe, ne pa njemu v roke. S tem pa Aljaž ni prikrajšal svoje gospodinje, ampak ji je dal 5 do 6 dolg več kot ostalim pevcem in pevkam. Več o Mariji Žagar v naslednjih opombah.

V največje zadoščenje in zadovoljstvo mu je bilo, da je našel ob svojem prihodu na Dovje dober cerkveni zbor, v katerem so prednjačili moški. Pevce za cerkev je zbiral zelo skrbno, čeprav se jih je vaj udeleževalo precej več. Prednost so imeli predvsem vodilni glasovi - moški in ženski - ter tisti, ki so se udeleževali vse službe božje, tudi popoldanske. Le za te je veljala običajna letna pogostitev in darila. Kljub temu so ostali čutili potrebo, da prihajajo več ali manj redno k vajam,

ki so se vršile običajno v farovžu. Posamezne glasove je vadila Micka Žagar, njegova nečakinja in gospodinja, s spremljavo harmonija. Te pa je pogostil Aljaž med vajami z vinom ali skromno zakusko iz svojega žepa (op. 12). Delo, ki ga je opravljal pri obnovi farnosti in podružnične cerkve, je zahtevalo celega človeka, še posebno če pomislimo, da je bil hkrati vodja gradbenih del, fizični delavec, župnik z vsemi duhovnimi dolžnostmi do farnikov in do vse cerkvene imovine, da o drugi njegovi delavnosti, ki je ni opustil, sploh ne govorimo! Ko je sam kasneje opisoval obnovo farnosti cerkve, je marsikaj izpustil, vendar se po cerkvenih izdatkih da ugotoviti, da je dal prenoviti zlatarju Tratniku monštranco, ciborij, nabavil nove svečnike, mašni plašč (violčast), ministrantski zvonček in še mnogo drugih drobnarij, potrebnih za bogoslužje - skratka, Aljaž je mislil na vse; česar se je lotil, je tudi izpeljal do kraja! Dosleden kakor je bil, je izpeljal svoje načrte do kraja, četudi je sam zabredel v dolgove! Čim se mu je leta 1894 posrečilo delno obnoviti obe cerkvi, famo in podružnično v Mojstrani, se

je ves predal novim načrtom v triglavskih gorah.

Op. 12 - Aljaž je imel ob svojem prihodu na razpolago dokaj ubran cerkveni pevski zbor, ki so ga takrat sestavljali v „Zapisniku“ imenovani sledeči pevci in pevke:

Kamrčna Cila iz Mojstrane - poročena Košir

Ana Legat

Marija Žagar (njegova nečakinja)

Kamrčna Mina iz Mojstrane

Aleškova Lenka iz Dovjega

Manca Žagar (Manca) iz Dovjega, verjetno sestra oziroma nečakinja

Ancelj Mina iz Dovjega

Ancelj Cila iz Dovjega

Mrak Franc iz Mojstrane

Mrak Janez iz Mojstrane

Gregor Klančnik

Železnik iz Dovjega

Rebolj Anton, takratni postajenačelnik

(Po poročilih, ki sem jih dobil na Dovjem od starejših ljudi so v tem zboru sodelovali tudi stara Filinka, Govočeva, Kvačnikova, Jakelj iz Dovjega, Uršnikova oba, stari Špan iz Mojstrane in Turkova iz Mojstrane)

Z „Zapisniku“ z datumom 20. 12. 1898 pa Aljaž navaja: „Plačal obresti od obligacije št. 19.525 za čas od 9. 6. 98 - 9. 12. 98, krajevemu šolskemu svetu, ker je učitelj 9. 6. popustil orglanje...”

Aljažev stolp na Triglavu

V letu 1893 je bilo v Ljubljani ustanovljeno „Slovensko planinsko društvo“, ki je zbralo v svoje okrilje skoraj vso rodoljubno slovensko inteligenco. Zdaj je napočil ugoden trenutek za Aljaža, da uresniči svojo zamisel v triglavskih gorah. Nestrpen zaradi šušljanja, da „Alpenverein“ ne bo ostal samo pri „Dežmanovi koči“, ampak da ima v načrtu še druge gradnje,

je sklenil, da bo preprečil pohod Nemcev, to je širjenje gradbene dejavnosti temu društvu v tem kosčku slovenske zemlje. Nemudoma se je povezal z kleparjem Beletom v Št. Vidu nad Ljubljano, ki mu je bil dobro znan iz prejšnjih let, ter takratnim dovškim županom Janšom, ki je posredoval pri odbornikih, da so odobrili Aljaževo odkupnino zemljišča vrh Triglava v

izmeri ca 5 kvadratnih metrov za ceno 5 goldinarjev. Čim je bila zadeva pravno urejena, je Beletu naročil po svojih načrtih izdelavo pločevinatega stolpa v več delih, radi lažjega prenosa. V maju 1895 so nosači iz Mojstrane preko Krme znosili dele do triglavskega ledenika. Šest nosačev iz Mojstrane (op. 13) pa je 17. avgusta težko optanih z deli stolpa krenilo preko ledenika po žlebu (op. 14) proti vrhu Triglava.

Op. 13 - Starejši ljudje se spominjajo, da so bili med temi nosači ti: Klinar Janez - Požganc, kasnejši delovodja in desna roka Aljaža pri vseh gradnjah v triglavskem pogorju, Košir Janez - Kobar, tesar Urbas, Hlebanja star. - Luksov, in še dva domačina, za katera si imena medsebojno nasprotujejo.

Op. 14 - Prvoten dostop, ki ga je uporabljal tudi Aljaž pri svojem prvem vzponu na Triglav, je peljal iz Zelenega snega po žlebu na gomji ledenik in od tu severno od ozkega grebena med Malim in Velikim Triglavom po sedanjí poti na vrh.

Vreme je bilo ta dan megleno, a kljub temu so po petih urah trdega dela postavili na vrhu in z jeklenimi vrvmi učvrstili stolp. Radi neugodnega vremena je Aljaž ostal v Dežmanovi koči, kjer Nemci še slutili niso kaj se dogaja vrh Triglava, on sam pa je čutil zadoščenje za vse žalitve, ki jih je bil deležen pred leti v isti koči (op. 15).

Op. 15 - Košir Janez - Kobar je po smrti Aljaža rad pripovedoval, kako je bilo tisti dan, ko so se iz Triglava vrnili v Dežmanovo kočo, da se okrepčajo. Takole je pripovedoval: „Aljaž niso mogli prikriti zadovoljstva. Skoraj jih ni bilo prepoznati, pa so oskrbniku kar po nemško zabrusili, češ

tudi mi 'windišerji' nekaj zmoremo. Iz koč grede so mu še z roko zažugali, samo ne vem, če je kdo to kaj opazil, ker smo jo naglo skozi Kot ucvrli v dolino.“

Teden dni pozneje se je Aljaž vmil v triglavsko pogorje, to pot na slovesno otvoritev stolpa, ker se je vreme prilično izboljšalo. Še prej je pa stolp oskrbel za takratne razmere naravnost razkošno. V stolpu so bile obiskovalcem na razpolago dva samovarja na špirit, 6 kositernih kozarcev, posoda s špiritom. Radi boljšega opazovanja iz stolpa so bile različno razporejene zasteklene line, toplomer in barometer, ki naj bi obiskovalce opozarjal na vremenske spremembe, zlasti na možnost neviht - popoldanskih! - ter na notranji strani barvna panorama z imeni krajev in gora. Da bi bilo udobje popolno, je v stolpu namestil premične stole za sončenje in vpisno spominsko knjigo. Radi pozabljivosti in brezbržnosti obiskovalcev pa le ti niso dočakali starosti, ker so jih uporabniki puščali na prostem in jih je potem veter pomedel v prepade. Aljaža so k tej slovesnosti spremljali njegovi ožji sodelavci - domačini, iz Ljubljane pa je prispel še Matej Hubad. Med domačini sta bila tudi njegova zvesta pomočnika Požganc (Klinar Janez) in Kobar (Košir Janez) iz Mojstrane. Vsi so skupaj zapeli najprej „Ave Maris Stella“ in njegovo himno „Triglav moj dom“. Od samih udeležencev te prisrčne slovesnosti sem pred vojno slišal še kot otrok, da je Aljaž pel kleče, objemaje stolp in s solzami v očeh. (Pripovedoval je moj stari oče Janez Košir - Kobar - iz Mojstrane).

Poglejmo še v zapiske in dokumente

Aljažev stolp vrh Triglava

tistega časa, kako je javnost sprejela postavitev tega objekta, ki je danes že neke vrste simbol slovenskega naroda:

V „Poročilu Osrednjega društva o delovanju 1895“ PV, letnik II., strani 31 - 37 beremo naslednje:

Aljažev stolp vrhu Triglava je v istini tista trdna postojanka, s katere zmagovito prodiramo na vse strani. In tako je Aljaž s svojim neumornim in vzgledno požrtvovalnim delovanjem zopet pridobil stari naš Triglav v posest in last ter nam omogočil nadaljnje delovanje okolo njega...

Že prvo leto njegovega obstoja najdemo v vpisni knjigi vrh Triglava mnogo pohval izrečenih od domačih in tujih obiskovalcev Dr. phil. Paul Haber in dr. Menthel iz Breslau-a pišeta v nemščini med drugim: „...razglednik je v vseh posameznostih dobro umišljen in zelo pravilno umeščen, ter bode gotovo ugajal vsem, ki pridejo na Triglav...“

Dr. W. Rullmann iz München-a piše:

„Podpisanec si usoja prečastitemu gospodu iz Lengenfeld-a, Mojstrana, izreči svoje najhvaležnejše priznanje za razglednik na velikem Triglavu.

Eden izmed prvih, ki sem bil v njem, sem trdno prepričan, da bo ta razglednik izvrstno služil mnogim turistom. Naj bi bilo prespoštovanemu gospodu župniku še dolgo časa mogoče svojo ljubezen do prekrasne narave kazati tako človekoljubno.“

Fr. Kocbek, načelnik savinjske podružnice, piše:

„...koliko praktične vrednosti je ta stolp na vršacu Triglava, sem imel danes najlepšo priliko opazovati...“

Hans Lechner, cand. phil. iz Dunaja:

„Maximam gratiam ago parochio Aljaž pro hoc turricolo erecto: nomen eius apud viatores florebit in sempiternum!“

Opomba: Gomji citati so povzeti iz vpisne knjige prvih dni, in jih je objavil PV leta 1896.

Z postavitvijo stolpa pa se Aljaž ni dokopal samo do pohval, napokal si je prikriti srd in zavist Nemcev. Šlo je celo tako daleč, da so ga pri oblasteh tožili, da je uničil triangulacij-

sko točko, a Aljaž je uspel dokazati neresničnost in neosnovanost obtožbe. Spet so bili tu Požganc in Kobar in ostali domačini, ki so ga v svojem čislanju in spoštovanju branili pred obtožbo na sodišču in celo pripomogli, da je bila preko stotnika Švarca postavitev stolpa uradno potrjena.

Zdaj so Nemci zaslutili, da stolp ni bil njegov zadnji podvig v triglavskem pogorju in - kar je najhuje - povsod je bil pred njimi. Aljaž ni več prikrival svojih načrtov gradnje koč in potov, saj je poleg domačinov imel ob strani tudi solidno organizacijo SPD, v kateri je takrat sodelovala domala vsa ljubljanska slovenska inteligenca poleg številne iz ostalih krajev Slovenije in Hrvaške.

Zgodovina vseh objektov v Triglavu je tesno povezana z življenjem Aljaža, zato si podrobneje oglejmo, kako je potekala gradnja koč v Vratih in Triglavske koč na Kredarici.

Razgled s Triglava

Triglav - Sevema stena

ALJAŽEVA KOČA V VRATIH

Čim je bila sodno urejena zadeva prenosa lastništva zemljišča na Kredarici in v Vratih od dovške občine na SPD - zasluge za to imata Aljaž in dovški župan Janša - je osrednji odbor SPD v Ljubljani pričel z gradnjo koče v Vratih, skoraj ob koncu doline, kjer je panorama severne stene Triglava, Čmira in Stenarja najlepša. Koča je bila namenjena predvsem nižinskim obiskovalcem, ki so pogosto obiskovali to dolino (PV, leto II., stran 79).

V dolino Vrat so že dalj časa

prihajali nemški lovci, ki so tu zaslutili bogat in raznovrsten ulov gorske divjadi. Vrh Krede, strmega klanca na poti od Peričnika v Vrata ob hudoumiku Črelovec, so postavili leseno kočo na betonskih temeljih, „Hubertushutte“ imenovano.

Koča je bila prenešena iz Ljubljane leta 1895, kjer je po potresu zasilno služila za sodnijo.

Aljaž je uvidel, da bo treba tudi v Vratih nujno zaustaviti Nemce, zato je pohitel s pripravami za gradnjo, ki so se začele že v februarju 1896. Z

gradnjo samo pa so pričeli maja istega leta. Tesar Urbas iz Mojstrane je prevzel tesarska dela, istočasno pa je že pripravljaj les za Kredarico; je zelo hitel z delom. Nadzor na deli je prevzel Aljaž. Kako zelo so hiteli s pripravami je razvidno iz poročila PV leto II., št. 6, stran 95, kjer zasledimo:

„Vabilo na otvoritev nove koče v Vratih, ki bode v četrtek dne 9. julija ob 9-ih zjutraj.“

Otvoritev je bila zelo slovesna in pa množična spričo lahkega dostopa. Pri vhodu v dolino Vrata, nekje pri Rosu je stal velik slavalok z napisom „Pozdravljeni planinci, Vam kličejo dolinci!“ na zadnji strani pa „Na svidenje na Triglavu!“

Koča sama je bila okrašena s cesarsko zastavo na sredi, na kraju pa z dvema slovenskima trobojnicama. Nad vrati pa napis: „V podnožju sivega Triglava stoterna na odmeva slava!“

O otvoritveni slovesnosti pa poroča PV istega leta na straneh 105 - 108 naslednje:

Najprej predstavi bralcu podroben opis koče, ki se glasi:

Mična macesnova streha leži strmo, da sneg laže doli zdrsne, spredaj ima 1.70 m širok nadstrešek; pod njim so postavljene dve klopi... Če stopiš v kočo, ozreš v ozadju pograd z jako pripravnimi ležišči in široko klopjo pred njimi. Ob levi in osprednji steni levo od vrat so nameščene tudi klopi, pred njimi pa dolga in široka miza. V kotu nad mizo se nahaja po stari slovenski šegi razpelo. Nad desno od vhoda, v kotu, stoji majhno železno ognjišče s potrebno posodo za kuho in jelo. V kočo prihaja svetloba z desne in leve strani skozi dve precej

veliki okni, ki sta ograjeni in imata od zunaj prav kočni oknici na zapah, da ju vihar ne more premikati in z njima ropotati. V strop je napravljen vetrilnik. Vsa soba je 5.20 m dolga in 5.20 m široka in 2.30 m visoka, torej je 62.19 kubičnih m prostorna...

Nato se je vršila otvoritvena slavnost. Vlč. g. župnik Aljaž je ob asistenci šestih duhovnikov slovesno blagoslovil kočo, z vnesenim glasom pojoč v latinskem in slovenskem jeziku dotično obredno molitev. Po blagoslovu je načelnik SPD g. prof. Orožen nastopil ter na planici pred novo kočo v očigled Triglava spregovoril nekako takole: Pozdravil je vse navzoče, še posebej navzočega zastopnika soške podružnice SPD, omenil v bližnji preteklosti obisk grofa Hohenwarta in njegovo navdušenost nad lepoto razgleda ter se zahvalil županu Janšu iz Dovjega ter ostalim odbornikom občine za potrebni les in stavbišče. Predlagal je, da se koča imenuje po Aljažu. Po ovacijah so odkrili napisno tablo, kjer se je pojavil napis, vkusno izdelan z rdečimi in višnjevim črkami na belem polju glaseč se

Aljaževa koča v Vratih
postavilo in otvorilo dne 9. jul. 1896

Slovensko planinsko društvo

Zatem je sledila prijetna zabava, kjer je spregovoril župnik Aljaž: „Ko je očak Jakob (mojega imena) bežal s svojim bratom Ezavom v tujo deželo, je na prostem prenočil. Kamen je pod glavo dejal in sladko zaspal. Ta očak je eden tistih starih turistov. Kaj se mu je sanjalo mi ni treba praviti, turistu se lepe stvari sanjajo. Ko se je Jakob prebudil, je rekel: „Zares tu je hiša božja, in vrata ne-

beška! Sicer je ves svet hiša božja, pa posebno velja to o naši prekrasni dolini, imenovani Vrata in o kraju, kjer sedaj bivamo, obdani od visokih skalnih sten, nad katerimi se spenja višnjevi obok nebeški, da smemo radostno reči „Glej, hiša božja in Vrata nebeška!“ Komaj je par let preteklo, kar se je ustanovilo SPD in glejte velike uspehe! Na vzhodni strani Triglava Vodnikova koča, na tej strani koča v Vratih in v 14 dneh bo gotova na Kredarici Triglavsko koča. Skoraj bi pričakoval, da mi da gosp. načel. prof. Orožen ukor in grajo, ker sem društvu kot vodja triglavskih stavb iz žepa spravil 4.000 gold. Koča v Vratih ne stane veliko, 300 gold., z opravo 400. Desetkrat toliko pa Triglavsko koča, mati vseh koč!

Namesto graje pa me je doletela pohvala in spomin vsem, ki ste kaj žrtvovali in se semkaj potrudili, gre zahvala. Največja čast pa gre marljivemu odboru SPD, ki iz čiste ljubezni do slovenske domovine ustvarja planinske domove Slovencem v čast in našemu društvu v ponos! Temu velja:

V podnožju sivega Triglava
stoterna naj odmeva „Slava“!

Čeprav je bil ta dan delovni dan, se je v Vratih zbralo precej ljudi. Od blizu in daleč so prišli. Iz Ljubljane, Štajerske in Soške doline se je poleg okoli 150 domačinov nabralo blizu 200 ljudi. O takratnih slovesnostih sta mi mnogo pripovedovala stari oče in stric, Kobarjeva iz Mojstrane, Košir Janez in Tomaž, ki sta bila tudi navzoča. Pa tudi drugi starejši ljudje so prenašali ta enkratni dogodek na svoje potomce in tako se je o Aljažu ohranilo marsikaj, kar ni nikjer zapisano.

Istega leta, a že po otvoritvi Triglavsko koče na Kredarici je nemški „Alpenverein“ zaigral še zadnjo karto, da bi zaustavil pohod Aljaža v triglavsko pogorje. Oče sedanjega cerkovnika je vedel povedati, kako so Nemci skušali Aljaža pridobiti, da bi šel z njimi v „španavijo“ (sodelovanje - op. p.). Le ti so imeli do sedaj v Julijcih samo postojanki: Dežmanovo kočo nad Peklom in Hubertushutte, lovsko kočo nad Črelovcem v Vratih. Domačini pa so se jim začeli izmikati. Sklicali so nekakšen sestanek pri Šmercu v Mojstrani in povabili nanj nikogar drugega kot - Aljaža! Vabilu se je sicer odzval, kako pa je ta reč potekala pa naj po očetu pripoveduje sedanji cerkovnik.

Nemci so na vse načine skušali na lep način Aljaža prepričati za nekakšno sodelovanje, ki bi bilo verjetno zelo potrebno, seveda samo za nje. Aljaž jih je poslušal in molčal. Ni odbijal, še manj odobral. Verjetno je imel polna ušesa, kakor na Dunaju, odkoder je ušel med študiranjem. Ko so sprevideli, da ga ni moč pripraviti do besede, so ubrali drugo taktiko: grožnjo! Neki inženir, ki so ga privlekli s seboj je v daljšem govoru in dokazovanju svojih trditev dejal, da je stoip na Triglavu nepotreben in celo nevaren in da je zato v interesu splošne vamosti, da se podre. Podre enostavno zato, ker je nesolidno grajen in ogroža obiskovalce!

Aljaž je mimo sedel v kotu, oprt z brado na palico in poslušal. Ko je inženir končal z dokazovanjem in grožnjami, je Aljaž mirno vstal in se na kratko poslovil: „No ja, če vam je stoip res toliko nevaren, da ga je treba odstraniti zaradi vamosti, povem samo

Triglav - Severna stena

to, da ga mora rja že po besedah inženirja, ki smo ga pravkar slišali, sama uničiti. Jaz sam pa ne bom nikdar in nikoli podiral, kar sem gradil!“ Po teh besedah je vstal in zapustil prostor.

Kasneje so domačini med obujanjem

spominov na ta sestanek pripominjali, da je rja-smrt že davno snedla tega inženirja, stolp pa še danes stoji.

Aljaževa koča v Vratih je komaj sprejela prve goste, ko že v naslednji številki PV, leto II, št. 7 najdemo vabilo na otvoritev

TRIGLAVSKE KOČE NA KREDARICI

Triglavsko kočo, ki je do današnjega dne doživela že tri obnove - renesance, je ostala v bistvu še vedno, kar je preroško izjavil Aljaž ob otvoritvi koče v Vratih, mati vseh planinskih koč. Predno se je Aljaž odločil za odkup tega zemljišča, je iskal nasvete ne le pri takratnih strokovnjakih, pač pa tudi pri preprostih ljudeh - domačinih, ki so imeli največkušenj v gorah. Prostor, ki ga je odbral za odkup pri dovški občini je za vremenske pogoje zelo posrečen in edino pripraven, kar

še danes strokovnjaki potrjujejo. Poglejmo, kako so potekale priprave, gradnja in otvoritev te postojanke pod Triglavom.

Triglavsko kočo so gradili in dogradili leta 1896 in sicer na mestu, kjer stoji danes sicer precej razširjeni „Triglavski dom“ na Kredarici. Koča se je gradila s prispevki članov takratnih planinskih društev in simpatizerjev ter ostalih dobrotnikov in narodnjakov. Zopet se je izkazal dovški župnik Aljaž, ki je v sklad za

Dolina Kot - gledano v smeri proti Mojstrani

Triglavsko kočo prvi prispeval 100. - gold. in nato še enkrat 100. - gold. torej 200. - gold. (Glej PV, leto II., št. 6, stran 96)

Za gradnjo koče so po zaslugi Aljaža prispevali tudi Čehi (Glej PV, let. II., št. 4, stran 65) ter njegove osebne zbirke (PV, let. II., št. 8, stran 136); na strani 27 istega letnika PV pa zasledimo o pripravah na gradnjo Triglavske koče naslednje poročilo - (V oklepaju so moje opombe)

„Triglavsko koč“. Ker je letos

izredno malo snega in bi bilo poteti nemogoče vlačiti les iz Krme (!) na Kredarico, so šli naši delavci že 24. t.m. (febr.) v Krmo, da spravijo že obrezani les na Kredarico. O tej stavbi bomo še obširneje poročali. Že v št. 5 istega letnika PV z dne 25. maja na strani 78 zasledimo obljubljen poročilo:

„Vlačilo je okoli 30 delavcev, ki so bivali ves teden v dveh kočah v Krmi, v lovski in pastirski... S tremi vreteni so vlačili les in pri vsakem so imeli korito, da so žejni srebali

snežnico. Ta korita so v jeseni napravili za kočo. Vlačenje je bilo zanimivo. Imeli so 500 m vrvi v treh delih, na treh vretenih. Vsako vreteno so gonili po štirje možje, en mož pa je hodil pri rtičih (rtiči so sani, na katere nakladajo hlode, samo na prednjem koncu) gori in doli, da se niso zataknili. Les so spodaj naravnali in ga za spodnje rtiče privezali z verigo, potem ga pa s spodnjim vretenom po vrvi, ki je imela kavelj, potegnili do srednjega vretena. Tukaj so odpeli kavelj od spodnje vrvi in les vlekli dalje s srednjim vretenom. Ta čas pa so hitro spodnje vreteno odvili in zopet naložili nov les tako, da so vsa tri vretena tekla. Ko so ves les privlekli 500 m daleč, so vretena zopet višje postavili. Koder ni bilo strmo, so kar z rokami (brez vreten) les pomikali dalje. Na ta način so naši delavci brez najmanjše nezgode spravili za tri vagone lesa na Kredarico. Vlačili pa so jako previdno in vamo pod strogim nadzorstvom izkušenega voditelja Klinarja, po domače Požganca, a ta je ravnal delavce po temeljito premišljenih ukazih našega preč. častnega člana in odbornika radovljiske podružnice g. župnika Aljaža.“

PV je svoje bralce redno obveščal o napredovanju del pri gradnji Triglavske kočice. Ako upoštevamo takratna tehnična sredstva, ki so takrat služila za obveščanje, je bila povezava naravnost presenetljiva. Vse to je bilo delo neumomega Aljaža, ki je bil tudi preko slov, ki jih je sam plačeval, skoraj dnevno povezan z gradbenim odborom SPD v Ljubljani. Zato ni čudno, če je PV obveščal svoje bralce in z njim vse člane SPD v Sloveniji

in drugod o poteku del. Zato pa zasledimo v vseh številkah PV vsaj kratka poročila ali pa nujne prošnje kot npr. v št. 6:

„Triglavsko kočo na Kredarici so začeli naši delavci staviti na sv. Vida dan 15. junija. Če vreme ne bo preveč nagajalo, bo gotova konca julija. Avgusta meseca bo slovesna otvoritev, katere se udeležijo tudi bratje Čehi in Hrvati. Znova prosimo prav vljudno, naj blagovolijo vsi domoljubi s prav izdatnimi sredstvi - prispevki podpreti velevažno podjetje SPD, ki se tako požrtvovalno trudi za slavo in čast prekrasne domovine slovenske. Triglav je naš biser, čuvajmo ga kot drag zaklad slovenskega ponosa!“

V št. 7. pa je že objavljeno vabilo na slovesno otvoritev Triglavske kočice za ponedeljek 10. avgusta t.l. ob 9 zjutraj skupaj z blagoslovitvijo. Otvoritev je bila namerno postavljena za ta dan radi župnika Aljaža, ker je bil v nedeljo cerkveno zadržan. V PV, št. 8, 25. avg. 1896, na str. 122 do 127 že beremo opis poteka otvoritvene svečanosti z dne 10. avgusta. Takole piše:

„Otvoritev Triglavske kočice se je kar najslovesnejše vršila dne 10. avg. t.l. Prostrano poslopje na prijazni Kredarici je bilo natlačeno polno udeležnikov, ki so prihiteli z vseh strani na lepo slavnost. Zadnji so prispeli v kočo ob devetih zvečer dne 9. avgusta. Bilo nas je do sto. (Udeležencev je bilo okoli 150, ker so domačini prihajali skozi vso noč).

Otvoritvena slovesnost pa je potekala takole. Gostje iz Ljubljane in Štajerske so prispeli v Mojstrano že 8. avgusta, kjer so prenočili v gostilni pri Šmercu. V nedeljo zjutraj so se

udeležili sv. maše na Dovjem in nato krenili na Kredarico, kamor so dospeli (šli so skozi Kot) v poznih popoldanskih urah ali proti večeru. Otvoritev je bila na ponedeljek vsled tega, da je župnik Aljaž lahko bral v nedeljo sv. mašo za svoje farane in da se je lahko sam te slovesnosti udeležil. Večina udeležencev tega slavlja je v ponedeljek zjutraj - bilo je popolnoma jasno in mirno vreme - obiskala vrh Triglava. (Torej lahko računamo za takrat rekorden obisk vrha, ki mu ni primera v zgodovini prvoprstopnikov v naših gorah, to pot že drugi), kjer sta se radi pomanjkanja časa morala posloviti Čeha, ki sta prišla na to slavlje. Odšla sta čez Hribarice na Bohinj in domov. To sta bila prof. Chodounsky in Dvorak. Prvi se je poslovil z nagovorom in priznanjem SPD in žup. Aljažu. Odgovoril mu je odbornik Mandelj, ki se je istočasno zahvalil vsem Čehom za njihovo denarno pomoč pri gradnji koče. V slovo so jim pevci zapeli pesmi „Lepa naša domovina“ in „Kje dom je moj“. V imenu primorskih planincev pa je pozdravil Čeha g. Bole...”

Nadalje beremo:

„Ob desetih je kočo blagoslovil vlč. g. župnik J. Aljaž ter lepo obredno molitev opravil v latinskem in slovenskem jeziku. Po obhodu okoli koče so zbrani pevci (njegove župnije na Dovjem in ostali) na čelu jim slavni zborovodja Hubad Matej zapeli „Lepa naša domovina“ (torej so bili isti tudi na vrhu!) ter milo krasno pesem „Triglav“, katero je bil uglasbil sam g. žup. Aljaž in ki je priložena današnji štev. Plan. Vestnika... (Verjetno je bila to prva predstavitev javnosti skladbe, ki še danes uživa svoj sloves!) Namesto obolelega načelnika je imel

otvoritveni govor g. Krulec. Na kratko je orisal dosedanje gradbeno dejavnost društva širom naše zemlje in nadaljeval:

„Spominjati se mi je onih mož, ki imajo nevenljivih zaslug za dovršitev nove koče. V prvi vrsti mi je omeniti našega častnega člana, preč. g. žup. Aljaža! - Vrl pospeševatelj naših prizadevanj je dovški župan Jakob Janša, ki se žal ni utegnil udeležiti naše slovesnosti, njemu tudi našo srčno zahvalo - Živio. - Dalje se mi je spominjati tudi moža, ki je več mesecev preudarno in vztrajno vodil izdelovanje koče na tem mestu. Ta mož je Klinar, po domače Požganc, kateremu bodi iskrena zahvala za njegov trud! - Živio Požganc! - Zahvaliti pa se mi je še vsem Dovžanom in Mojstrančanom za simpatije, s katerimi vsestransko podpirajo naše pošteno prizadevanje v korist domovini. Prisrčno zahvalo izrekam v ime SPD naposled vsem neštevilnim dobrotnikom ki so kakorkoli podprli naše podjetje ter tako omogočili srečno in častno izvršitev naše lepe namenere (Navzoči so priredili žup. Aljažu in Požgancu prisrčne ovacije, slednjega so komaj pripravili, da se je posebej prikazal iz koče, da ga bo ja vsak videl.)

Otvaram torej to novo kočo z iskreno željo, da naj bode vamo zavetišče utrujenemu popotniku v naših planinah in viden spominek slovenskega napredka. Bog blagoslovi naše delo!...

Prof. Štritof je nadalje govoril o prizadevanju Slovencev skozi dobo 1300 let za narodnostno in kulturno osvoboditev, katerega najnovejše delo je Triglavsko koč.

Izpregovoril je pa tudi župnik Aljaž:

Ko sem se sprehajal po Kredarici,

tež lepi, pa skoraj goli planici, kjer stoji naša nova koča, sem našel tri vrste cvetlic: bele, modre in rdeče. Že narava nam priča, da je to pogorje slovensko. Dasiravno pa je naša koča predvsem slovenska, bo vendar tako urejena, da bo ustrezala turistom vsakega naroda. Vsi brez razlike se bodo enako prijazno sprejemali, to zahteva že slovenska gostoljubnost. Tu vidim zbrane turiste vseh stanov. Kaj nas je združilo? Ali egoizem, ali denar, ali materijalizem? Nikakor! Združil nas je idealizem, čista ljubezen do naše prekrasne domovine in lepi čuti, ki ga gojimo v svojih srcih do planinstva. Lepo število gosp. dijakov, ki gori za vzvišene ideale, daje nam vsem pogum. Domovina še ni izgubljena. Bog živi vse planince!“

V spomin na otvoritve koče so med udeležence razdelili slike Jakoba Aljaža. Kamnosek Vinko Čamernik pa je podaril marmorno ploščo z vklesanimi besedami: „Ta najvišji planinski dom na Slovenskem postavilo Slovensko plan. Društvo v četrtem letu svojega obstanka po načrtu in pod vodstvom častnega člana Jakoba Aljaža, župnika na Dovjem, ter ga otvorilo dne 10. avg. 1896.“

K otvoritvi koče je SPD prejelo številne čestitke iz Češke, Poljske, od posameznikov in društev. Franc Sal. Finžgar pa je zložil priložnostni sonet „Triglavske koče“. V drugi pesmi pa svoje misli in želje tako:

Slovenec mračna doba je končana,
naloge svoje se Sloven zaveda,
kjer je njegova gora in poljana,
ki bila je lastina že pradedu.

Sloven zastavo če razviti
na svojo last opomniti soseda!
Na lastni zemlji tujec noče biti,

to priča koča ta-le vrh Triglava,
ki nema, vendar more govoriti:

V prisego dvignjena sem roka prava,
v nebo, kjer sodni stol stoji pravice,
da gore prej bo padla siva glava,
kot v tujo last preide očetnjava!

Aljaža je ta prisrčna in spontana slovesnost ganila v dno duše. Svojim očem ni mogel verjeti, kaj vse se je dogajalo okoli njega. Tedaj pa je občutil v sebi silno praznino in nemir. Glej, človek je poskrbel za svoje ugodje, Njega, ki skrbi za nas vse pa je prostor samo v kotu! Še isti dan je sklenil in povedal svojim najbližjim: Tu bo stala kapela Lurške Matere božje! Aljaž, ki je razkril ta svoj načrt Požgancu in Kobarjevima ter še ostalim, je to uresničil še isto leto. V istem PV, ki je objavil poročilo o slovesnosti otvoritve Triglavske koče, že beremo poročilo:

„Krasno kapelo Lurške Matere Božje stavi vlč. gosp. župnik Aljaž ob zadnji strani Triglavske koče, 4 in pol m proč od nje s pomočjo blagih dobrotnikov in drugih. Naš dični in častni član je pač vreden nazivala, katero mu je nadel prof. dr. Frischauffer der unvergleichliche Aljaž. Mi mu najiskrenejše čestitamo na izvrstnem zamisleku, ki živo priča o njegovi prisrčni vnemi za vse, kar je Bog najlepšega vsadil človeku v srcu.“

Dela na kapeli so hitro napredovala, saj je bila dograjena s priročnim materialom, zidana s klesanim kamenjem, brez oken, v približni izmeri 2 in pol m v kvadrat. V njej je bilo prostora za oltar, mašnika, ministranta in še dva udeleženca. Ostali pa so v slučaju slabega vremena sledili obredom skozi okna v koči, saj so bila vrata kapele zasteklena. Kapelo je opremil z dvema

Kredarica: Triglavski dom in kapelica

svečnikom iz medi, križem, kipom lurske Marije, posrebrenim kelihom in mašnim plaščem bele barve ter ostalim cerkvenim perilom. Tudi na zvon ni pozabil. Nameščen je bil na strehi nad vhodnimi vrati, ki jih je na hitro, a dobro izdelal mizar Mrak iz Mojstrane. Že dne 13. avgusta 1897 se je Preckin odpravil z zvonom iz Mojstrane, ki je bil težak ca 9 kg. Blagoslovitev kapele je bila predvidena koncem septembra istega leta - 1896 - pa se je zavlekla radi neugodnega vremena v septembru 1896 do avgusta 1897. V Kotu ga je zajelo silno neurje tako, da ga je bilo vrh Kota že do gležnja. V spomin na to so do nedavnega govorili domačini, da je to kapela „Marije Snežne“. Vse skozi pa je Veliki šmaren, 15. avgust, veljal za žegnanjski dan ali semanji dan, kot pravijo na Dovjem. Mašna knjiga je bila latinska, malega formata in pa še vpisna knjiga za duhovnike. Prvotna od blagoslovitve je izginila med prvo vojno, druga, ki je

služila svojemu namenu vse do leta 1939, pa je zmanjkala v drugi vojni. Ko sem jo še leta 1940 prelistaval, sem v njej naštel nekaj čez 180 sv. maš. Zadnja leta pred vojno se je gibalo povprečje 29 maš z 17 udeleženci, kar je precej več kot v kapelici v Vratih. To je popolnoma razumljivo, saj so ljudje obiskovali Triglav največkrat preko nedelje in praznikov. V tej vpisni knjigi pa sem zasledil tri poroke, med njimi tudi poroko sedanjega predsednika Planinske zveze Slovenije dr. Miha Potočnika, domačina iz Belce (Smrčarjevega) s pripombo, da je bodočo ženo pripeljal na Kredarico preko Gorenjske smeri v Severni steni, kjer so mu tudi Skalaši „šrangali“.

Blagoslovitev kapele, ki je bila najprej določena za 30. septembra 1896 so radi slabega vremena morali odložiti na prihodnje leto, na dan 12. avgusta 1897. Tudi tokrat je divjalo v triglavskem pogorju silno neurje s snegom, vendar k sreči nekaj dni prej,

na dan blagoslovitve pa se je vreme vneslo in ni motilo poteka slovesnosti, zapadli sneg pa je že kopnel. Kdo je izvršil posvetitev ni zabeleženo, vsekakor pa bi bilo možno najti to v arhivih ljubljanske škofije, kar pa mi do zdaj še ni uspelo. Ako bom zvedel, bom naknadno sporočil.

Postavitev kapelice je bila več kot potrebna in upravičena, saj je v času, ko je bila kočica neoskrbovana služila planincem za zasilno prenočišče ali zatočišče ob nevihtah in ni znana od takrat niti ena sama skrunitev kapele ali poškodbe inventarja. Zvon sam pa je služil oskrbniku, da je ob večernih nevihtah ali megli pogosto pozval in tako orinetiral planince, ki so bili tedaj na poti.

Ni čudno, če si je Aljaž s tem svojim dejanjem prislužil naziv triglavskega župnika, dovška fara pa ime triglavske župnije. Aljaž, ki se je bližal zdaj k vrhu svoje ustvarjalnosti, je za kratek čas navidezno počival, samo navidezno. Ta čas, kot bomo brali, se je posvetil drugi dejavnosti in pa svojemu poklicu. Vendar planin ni zanemaril. Toliko je bil vezan na svoj Triglav, da ga je v spovednici priporočal za pokoro, češ ljudje smo grešniki, ki naj se z utrudljivo hojo in molitvijo spokore, potem pa uživajo veličastne lepote božjega stvarstva. (To je pri nasprotnikih izzvalo hudo reakcijo in je bil zatožen, da med obrede in „cerkvene stvari“ vpleta posvetnost!)

Da bi ostal v trajnem stiku z dogajanjem na Triglavu, si je namestil na okno svoje delovne sobe enooki daljnogled in ga usmeril na vrh Triglava. V poletju je bil že pred peto uro zjutraj pri daljnogledu tako, da ga

je moral mežnar opozoriti da bo čas za maševanje; seveda je bila tu vmes hudomušnost mežnarja, ki je tako dobil priliko, da je tudi sam pokukal na Triglav. Pogosto opazovanje pa ga ni odvrčalo od drugega dela in je sam izjavil svoji kuharici, da je to čas njegovega počitka in sprostitev!

Micka Žagarjeva mi je pripovedovala, da se njegovi prijatelji, ki so ga obiskovali še v poznejšem času, ko je že imel kaplana, niso mogli ločiti od daljnogleda, ker je bil tako jasen, da si lahko prepoznal človeka, ki je bil takrat na vrhu. Torej je bil to neke vrste astronomski daljnogled, iztegnjen do dolžine 1 m.

Zavist, ki se je rodila v srcih njegovih prikritih in neprikritih nasprotnikov, je ob njegovih uspehih pri obnavljanju in obnovi cerkve - še posebno pa pri gradnji potov in koč v Triglavu, prodrla na dan z očitkom, češ kaj bi le silili v gore, saj imamo doma pred pragom dovolj problemov s potmi. Aljaž je namig razumel, zdel se mu je tudi upravičen. Občina na Dovjem, ki mu je šla vsestransko na roko pri nakupu zemljišč na Triglavu in v Vratih, je zdaj potrebovala tudi njegovo pomoč. Najbolj kritična je bila pot skozi Tnalo v Radovno in Kot. V ozkem useku, strma in nevarna za ljudi, za živino, voz in tovor. Večina delavcev iz njegove „planinske gradbene ekipe“ pa je bila zaradi dovršitve del prosta, zato se je Aljaž povezal z občino radi nove poti skozi Tnalo. Sam je načrtoval nov odsek te poti v dolžini ca 500 m. Jeseni leta 1900 so pričeli z deli in v poletju 1901 končali. Ta del ceste še danes služi svojemu namenu in je prevozna tudi za težke tovornjake.

Sedaj občina na Jesenicah je ob preimenovanju cest v Mojstrani leta 1974 sprejela predlog občanov, da se cesta v Radovno od Kamrčnega mostu v Mojstrani preimenuje v „Aljaževo cesto“.

Tako je Aljaž oskrbel občanom dobro pot, svojim delavcem pa zaslužek, ko bi sicer bili prisiljeni počivati.

Nekaj let pozneje je Aljaž zopet posredoval s svojimi delavci, to pot pri mostu čez Bistrico v Čmi gori. Most je bil dotrajan v toliko meri, da ni bil več uporaben in so morali voziti les preko vode, kar je bilo mučno za ljudi in živino. Za lastnike je bilo določeno gotovo plačilo za graditelje, ker pa je bila v rajonu tudi farovška parcela, je gotov znesek padel tudi na Aljaža. Povsem očitno je, da so okoli plačila nastali spori, v katerih bi delavci potegnili krajši konec. Plačilu so se upirali lastniki, ki že dalj časa niso sekali lesa v tem okolišu, pa je bil zopet Aljaž tisti, ki je presekal gordijski vozeli; segel je v svoj žel in vplačal dvojni znesek - 70. - K.

Ta znesek je dne 27. 3. 1906 vnesel v knjigo in pripisal: ...za most čez Bistrico k Čmi gori k gozdu farovškemu iz svojega založil 70. - K.

Istočasno je vpisal še: ...za farovski vodovod železne cevi, iz svojega založil 300. - K.

Gornje je zapisano s svinčnikom, kar je Aljaž delal le v trenutnem razpoloženju. Znano je bilo namreč, da so bili takratni ključarji premožni posestniki, ki so se kakor drugi upirali občini in srenji plačevati. V strahu za svoj delež plačila, ki naj bi bil zanje previsok, so kritizirali in hoteli izpodbiti tudi cerkveni delež, meneč, da bodo s tem uspeli. Ni jim ugajal tudi izdatek za farovski vodovod, okoli

katerega je imel že prejšnji župnik na Dovjem vseskozi nevšečnosti.

S to svojo potezo pa je Aljaž dosegel, da so morali vsi plačati določene vsote, delavci pa prejeli svoje plačilo.

Zadevna knjiga sicer običajno ni bila dostopna ključarjem, vendar so na svojih sejah v farovžu obravnavali predvsem izdatke iz cerkvenega denarja, zato v knjigi Aljaževa pripomba, da je založil iz svojega!

Aljaž je imel v Vratih velikopotezne načrte. Ko ga je gradbeni odbor osrednjega SPA v Ljubljani opogumil za gradnjo novega doma v Vratih - koči v Vratih in na Kredarici sta bili zaradi številnih planincev in obiskovalcev v poletnih mesecih že pretesni - (op. 16), je Aljaž začel misliti na svoj pokoj. V neposredni bližini koče v Vratih je leta 1903 od dovške srenje odkupil majhno zemljišče za gradnjo lastne koče. Ker je bil idejni osnutek za gradnjo ceste v Vrata že narejen (op. 17), se je začel zanimati za Vrata tudi takratni ljubljanski zdravnik dr. Šlajmer. Gradnja novega doma v Vratih je zahtevala precej denarja, darovi pa so se le počasi nabirali; Aljaž je moral opustiti misel na gradnjo nove ceste, ker bi zahtevala precej denarja in ogrožala že začeta dela drugih objektov v triglavskem pogorju. Gradnja novega doma v Vratih, ki je bil svečano odprt jeseni leta 1904 in dobil naziv „Aljažev dom“, ni zahtevala veliko materialnih izdatkov, saj je bilo takorekoč vse pri roki. Spodnji del je bil zgrajen iz klesanega kamna, gornji lesen in krit s škodlami. Apno so kuhali domačini iz kamenja pod Bukovljem, cement pa so zvozili domačini iz Cementarne v Mojstrani, ki je bila tedaj na višku svojega obratovanja. Preglavice so

nastale s plačilom delavcev in z nabavo notranje opreme, predvsem žimnic in odej. V tej sili se je izkazal dr. Šlajmer, ki je zaprosil Aljaža, naj mu odstopi svoje zemljišče za vilo. Prilika je bila dovolj ugodna, saj je Aljaž dobro vedel, da bodo prej ali slej v Vratih potrebovali zdravnika. Poleg tega je bil dr. Šlajmer dobro situiran in obenem še lastnik sanatorija v Ljubljani; zato je lahko Aljaž računal na njegovo vsestransko pomoč. Brez pomisleka se je odpovedal lastnim željam in potrebam ter odstopil zemljišče dr. Šlajmerju (op. 18). Poleg tega je odstopil svoje graditelje s Požgancem na čelu, da so vilo po končanem delu na Aljaževem domu zgradili.

Op. 16 - Z gradnjo novih poti na Triglav se je povečalo število obiskovalcev, saj je SPD v svojem glasilu „Planinski vestnik“ širilo zanimanje za naše planine tudi med preprostimi ljudmi. Tako je število obiskovalcev rastle iz leta v leto.

Op. 17 - Prvotni idejni osnutek je naredil Aljaž sam na stari vojaški specialki, ki jo je predložil neznanemu projektantu, da mu omogoči čimprejšnjo izdelavo neke vrste načrta. Skica po specialki se je ohranila tudi čez vojno in je skrivnostno izginila med projektiranjem sedanje, povojne ceste.

Op. 18 - Dediči dr. Šlajmerja so po drugi vojni odstopili Šlajmerjevo vilo v Vratih Planinskemu društvu Mojstrana, ki upravlja sedanji Aljažev dom v Vratih. Hkrati so izročili tudi sodne listine iz katerih je razvidno, da Aljaž izroča svoje zemljišče proti odškodnini dr. Edvardu Šlajmerju. Iz tega dokumenta je razvidno, da je bil Aljaž red lastnik tega zemljišča, ne pa SPD. Dokumente hrani PD Mojstrana.

S to svojo potezo je uresničil svojo zamisel o mali naselbini, ki je zdaj

štela že tri „hišne“ številke, namreč: Aljaževo kočo, Aljažev in Šlajmerjev dom. Naselbina se ni povečala do leta 1928, ko je bila zgrajena kapela (op. 19).

Op. 19 - Iz razbitin doma in koče 1909 so zgradili Aljaževo kočo in dom leta 1910. Tu velja pripomniti še to:

Tedanja organizacija SPD ni bila samo planinska, marveč je v sebi združevala tudi tedanjo slovensko kulturno-prosvetno dejavnost vsega življa v bližnji in daljni okolici Triglava. Nič čudnega saj je Osrednje društvo SPD v Ljubljani imelo že pred prvo svetovno vojno okoli 20 podružnic širom po slovenski zemlji - tudi v Trstu in Gorici; v njih so sodelovali mnogi slovenski izobraženci, profesorji in duhovniki. (Tako poroča PV let. XV na str. 148, da je imelo osrednje društvo v Ljubljani „preteklo leto“ 762 člana, podružnice pa skupaj 1927). Z delom na Aljaževem domu so graditelji zelo pohiteli, saj je bilo bivanje v njem možno že v jeseni leta 1903. Leta 1904 pa je bil notranje opremljen in izročen svojemu namenu. V PV leto XV, št. 3 na str. 59 piše: „...Ker so Vrata najlepše izhodišče na Triglav, Škrlatično in Razorsko skupino in za prehod v Trento in Kranjsko goro, smo morali ob stari Aljaževi koči postaviti moderno postojanko za turiste in izletnike. - Aljažev dom je torej opremljen kakor majhen turistovski hotel, ima zidano klet, kuhinjo in shrambo, veliko obednico, moško ležišče (10 blazin) in damsko spalnico (4 postelje) v pritličju, v I. nadstropju so pa 4 posamezne sobe (vsaka ima 4 postelje) in soba za oskrbnika... ima svoj vodovod, svoje kopališče...“

Vodovod in kopališče na odprtem, bazen, še danes služi svojemu namenu. Gradnja doma, ki je bil od temeljev naprej lesen, je hitro napredovala, v zimi 1903/04 pa so lahko pričeli že s pripravami za gradnjo Šlajmarjeve vile. Tudi ta dela je vodil Požganc, sodelovali pa so tesar Urbas, mizar

Mrak - oba, Kobar, Koširjev, Polda Hudgij, Zima - Železnik iz Mojstrane in Hlebanja - Luksov, ki so bili čez zimo v stari koči in so izmenoma prihajali v Mojstrano po živila, tobak in pijačo. Dokler je bila pot vozna so jih oskrbovali domačini, ki so z vozovi prihajali v Vrata po les, seno in listje. Isti so tudi mimogrede dovažali gradbeni material in opremo za novi dom, za kar jih je spodbujal župnik Aljaž, vendar jih je dr. Šlajmer za njihovo delo in požrtvovalnost nagradil. Tudi Šlajmerjeva vila je bila v glavnem končana leta 1905, torej leto kasneje kot novi Aljažev dom.

Zdaj je mala Aljaževa naselbina lahko zaživela čez poletje polno življenje. Sem so radi zahajali domačini, posebno pastirji in drvarji, kjer so se oskrbovali z vsakdanjimi potrebščinami, predvsem tobakom in pijačo. Obiskovali so jo tudi številni domačini in tuji turisti namenjeni v Julijce. Tudi Aljaž sam se je med tednom večkrat oglasil v Vratih, kamor se je pripeljal z lojterskim vozom, rad je namreč prisedel domačinom, ki so hodili v Vrata po svojih opravkih. Od Peričnika naprej je vodil čez strmo kredo samo kolovoz v dolžini ca 7 km, ki pa se je nadaljeval še naprej pod Bukovje, kjer so oglarji kuhali oglje. Še danes se tam pravi na „kopišču“, sledovi letega so še vidni.

Svoj zaslužek v domu pa so našli tudi pastirji, ki so odvečno mleko in sir ter skuto lahko prodali tujim turistom, ki so z veseljem segali po teh izdelkih. Vrata so zaživela, prinašala obojestransko korist, škoda le, da so bile za petične turiste tako nedostopne.

Že med gradnjo Aljaževega doma v Vratih l. 1903 je potekal razgovor med Aljažem in gradbenim odborom pri SPD o razširitvi koče na Kredarici. Takratni ljubljanski stavbenik ing. Viktor Škaberne je pripravil podrobne načrte in sprejel odgovornost, da bo sam

osebno vodil in nadzoroval delo, Aljaž mu je obljubil vso svojo podporo; obljubil je, da bo poskrbel za delovno silo in obrtnike. To svojo obljubo je v celoti izpolnil. Ko je bila mala naselbina v Vratih dograjena, je njegova skupina graditeljev pod vodstvom Požganca takoj začela s pripravo mecesnovega lesa in škodel v Zgornji Krmí, da je bil ves material že leta 1907 pripravljen za transport, ki se je začel leta 1908 meseca marca in trajal do maja istega leta (PV, let. XV, št. 7 in 8, str. 174 in 148). Način transporta je bil odvisen od skušenj Aljaževih delavcev. Na takšnem terenu odpove žival in tehnika, delavci so zaupali svojim skušnjam in sebi. Prenos lesa je potekal po načrtu, za kar gre zahvala tudi vremenu, in - kar je glavno - brez nesreče.

Tako je Kredarica po štirih mesecih trdega dela dočkala svoj tretji veliki dan - koča - kapela - in sedaj novi Triglavski dom. Dne 8. 9. 1909 ob 11. uri je katehet Janko Mlakar bral v kapeli sv. mašo ob navzočnosti 300 udeležencev, ki so se zgmili na prostoru okoli doma; od navzočih je bilo polovico domačinov. Slavnostni nagovor je imel dr. F. Tominšek (op. 20).

Op. 20 - ... izrekel je priznanje in zahvalo domačim podjetnikom, ki so sodelovali pri stavbi, tesarju Urbasu, mizarju Mraku iz Mojstrane, „očetu Požgancu“, ki v imenu odbora pri vseh naših stavbah vodi nadzorstvo, posebna zahvala gre g. inž. Viktorju Skabernetu, ki je skrbno izdelal načrte in ves čas kot stavbenik vodil delo in nadzoroval. In vč. g. župniku Aljažu gre iskrena zahvala, ker je svoj čas dal prvi incijativo za stavbo na Kredarici, a je tudi pri povečanju stavbe zvesto podpiral društvo in posebno prevzel vse posredovanje z delavci in obrtniki...

Janko Mlakar je še sporočil pozdrave župnika Aljaža, ki se osebno ni mogel udeležiti otvoritve... Iz istega poročila zvemo še, da je ta dan obiskalo vrh Triglava 100 udeležencev, drugi znani množični pohod na vrh (!), ki so se ga udeležili udeleženci te slavnosti, čež noč pa je novi dom že gostil nad 50 ljudi. Domačini so po stari navadi prihajali šele proti jutru čez Prag ali skozi Kot. Naj navedem še podatke o takratni zmogljivosti novega doma. Dolg je bil 8 m in 1.7 m širši kot stari del kočee... Ponosno se dviguje nova enonadstropna stavba, v tla priklenjena s številnimi železnimi drogovi in žicami. Pozidek s kletjo in zahodna stena so iz lomljenega kamenja, ostala stavba je iz trdega macesnovega lesa, zunanje stene so krite z macesnovimi škodljami, trije strelovodi varujejo stavbo pred strelo. V starem manjšem delu so ostala skupna ležišča bistveno neizpremenjena, veliki novi prizidek pa obsega poleg stranišča veliko obednico in kuhinjo v pritličju in 9 ločenih sobic v I. nadstropju. In še: v koči bo prostora za 56 prenočevalcev kar bo zadoščalo za kakih deset let (Citiran PV, let. XV, št. 8, stran 174 in 175).

Z dograditvijo Triglavskega doma na Kredarici je Aljaž menil, da se bo zdaj lahko posvetil drugi dejavnosti, a žal zgodilo se je drugače.

Zadnje dni meseca marca 1909 je malo naselbino v Vratih uničil ogromni snežni plaz izpod Rušja. Aljaž je 30. marca 1909 na SPD naravnost pretresljivo poročilo o razdejanju snežnih plazov v Vratih in z njim preko PV obvestil vso slovensko javnost: „Aljažev dom v Vratih je razdejan! Dr. Šlajmerjava vila v Vratih še stoji nepoškodovana! Strašne novice!“ Nato nadaljuje:

„Sinoči je prišel iz Vrat Franc Jakelj (Klančnik), posestnik na Dovjem,

ki je šel pogledat svoje oglje nad Turkovo bajto in z njim Kosmatov Šimen, - sedaj morata dva hoditi s krpljami, za enega je nevarno, ker se pogrezne. - Ta dva sta šla pogledat tudi Aljažev dom, če bi bilo kaj treba strehi popraviti cementno opeko, pa že od daleč zagledata, da stoji prvo nadstropje Aljaževega doma skoraj celo s streho vred pri kopališču, 30 m proč od prejšnje hiše pri ograji proti Bistrici, pritličje Aljaževega doma stoji še na starem mestu in polovica dimnika ven gleda. Od drvarnice ni nobenega sledu, od stare Aljaževe kočee tudi ne. Klančnik pravi: Pozna se, da se je na Rogici 'Dovku' odtrgal velik plaz in sredi gore, kjer je en rob - nos - se je plaz v dva dela razdelil: a - veliki del plazu se je obmil bolj proti Dovjemu, 400 metrov daleč od Aljaževega doma - in leži na tisti ledenici, kjer je bilo kopiše, in je prinesel grmovje in drevje deset palcev debelo s seboj in šel v Bistrico; b - manjši del pa se je obrnil proti Aljaževemu domu in ostal zunaj ograje - 50 m daleč, in puh - zračni pritisk - je poslopje odnesel. Klančnik je pa videl dve veliki korenini pri Aljaževemu domu, tedaj ne kaže, da se Klančnik moti in da je plaz čez poslopja šel in korenine prinesel, potem je pa zopet nov sneg zapadel, da Klančnik ni videl plazu.

Klančnik in Šimen sta že nekaj postelj, odej in matracev pod streho znosila, da ne bodo gnili. Jutri zjutraj ob štirih pa pojdejo gori Požganec, dva Koširja, Turkov, da obleko, odejo itd. na suho spravijo, pozneje pa na vamo v klet ali Turkovo bajto, ker Šlajmerjeva vila še ni zaklenjena.

Tudi z drugih hribov so strašni

plazovi šli in gozde končali, v Radovni do hiš, Stenarja, Cmira, veliko plazov do Bistrice, pot v Vrata se skoraj ne izpozna, vse križem leži. Pri Peričniku doli je velik prišel in nasproti - s Čme gore - sta se plazova pri mostu objela in združila visoko nad mostom. Tudi z Dovškega križa je šel plaz tostran Bambergove koče, čez Galerije v Bistrico kakor l. 1878.

Stari ljudje, ki pomnijo 80 - 100 let nazaj, Smrlinek, Markec, pravijo, da tukaj, kjer je stal Aljažev dom, še nikdar ni šel plaz (op. 21). Jože Jakelj je zatrjeval še pred desetimi dnevi, da stavi vse svoje premoženje in celo življenje, da do Aljaževega doma nikdar ne pride plaz, ko sem ga spraševal, če je nevarno. On je veliko let gori ovce pasel in pravi, da so v sredi jarki in bori, ki plazove obračajo proti Dovjemu. Pa morebiti so bili ti jarki že od snega zasuti, da je nov plaz z dežjem namočen kar čez šel... v drugič več.

Ne obupajmo, jaz Vam hočem z vso močjo pomagati. Te točke v Vratih ne smemo pustiti. Z žalostnim in ginjenim sreem Vas vse pozdravljam udani J. Aljaž, s.r.“

Op. 21 - Aljaž je, predno se je odločil za kraj gradnje novega doma, poizvedoval pri vseh pastirjih in drvarjih o morebitni nevarnosti plazov; tudi z drugimi strokovnjaki se je posvetoval, a nihče mu tega prostora ni odsvetoval.

Sledili so naravnost dramatični pozivi na vso slovensko javnost za čimprejšnjo obnovo Aljaževega doma v Vratih (op. 22). Aljaž in SPD niso zaman trkali na srca izobražencev in preprostega ljudstva.

Op. 22 - ... Prvi, ki nas je bodril, da ne smemo obupati, je bil župnik Aljaž sam, ki je prispeval 500 K, sledili

so drugi, posebno tudi naši denarni zavodi, mestna občina ljubljanska, itd. - Spomnili sta se nas tudi kraljevski mesti Zagreb in Praga... Smeli smo tedaj skleniti, da postavimo nov Aljažev dom in koj smo začeli priprave. Tudi v tem smo dosegli dragoceno podporo. Občina na Dovju je s potrditvijo deželnega odbora SPD prodala za primerno ceno proti plazovom zavarovan svet, ki leži tik stare postojanke v krasni legi, izredno naklonjenost pa nam je izkazal g. vladni svetnik deželni primarij dr. E. Šlajmer, čigar vila stoji nepoškodovana ob starem Aljaževem domu, dovolil, da SPD za to leto, ko se bo novi dom šele stavil, brezplačno uporablja njegovo vilo; čast mu!

S to gesto dr. Šlajmera je SPD lahko skoraj nemoteno opravljalo svoje delovanje v tem predelu, Aljažu in njegovi gradbeni ekipi, ki se je komaj vmila s Kredarice, pa naložila novo delo in žrtve. Gradnja tako velikega objekta kot je načrtovan sedanji Aljažev dom vsekakor ni bila malenkost, posebno če pomislimo, da je bil dovoz vezan izključno le na živinsko vprego, poleg tega pa še odmerjen zelo kratek čas gradnje zaradi zime, ko ni mogoče opravljati zidarskih del. Dolgoletne izkušnje Aljaža in njegovih delavcev so prispevala svoje. Prav po zaslugi le teh je delo poteklo po načrtu ob strokovni pomoči stavbenika inz. Viktorja Škaberneta iz Ljubljane. Aljaž je tudi po dvakrat na teden sam prišel v Vrata, da je potem lahko v Ljubljani podrezal še za to ali ono, da se ja ne bi kje zataknilo. Izguba časa bi namreč pomenila novo škodo. To ni bilo njegovo osebno nezaupanje do ljudi, pač pa tista nestrpnost in neugnanost, železna volja združena z željo za čim hitrejši napredek brez vsiljivosti. Aljaževa

podjetnost in trajno sodelovanje z vsemi, ki so bili kakorkoli povezani z obnovitvenim delom, sta rodila uspeh. 16 mesecev po katastrofi je stal južno od starega doma na majhni s skalami obdani vzpetini nov - sedanji - Aljažev dom! (op. 23)

Op. 23 - Dr. Fr. Tominšek je ob sklepu leta 1909 obiskal Vrata in to svoje doživetje popisal v PV, leta XIV, št. 1, str. 1-5; takole opisuje:

... prelepo se je zasvetil v sončnem žaru novi Aljažev Dom.

Mimo podrtin starega Doma, kjer je ostala samo podzemski klet in kameniti podzidek, se podam preko planote proti strugi Bistrica. Tam stoji kraj planote majhen skalnat holmec, ki ga je prej zakrival gozd; sedaj je grmičevje in drevje posekano in na vrhu holma se dviguje ponosna nova stavka, podobna trdnjavi, ki obvladuje sklep doline... Temelj in pritličje sta iz lomljenega, s cementom zidanega kamnja, prvo nadstropje in podstrešje iz macesnovega in smrekovega lesa, streha je krita s cementno opeko. V surovem je stavba dodelana, notranja dela se zvrše pomladi.

V PV št. 7 istega letnika pa na strani 158 pod rubriko „Obzor“ beremo: „... oskrbo sta prevzela tudi to letos Ludvik Dobišek in marljiva njegova soproga. Novi Aljažev dom je že izročen prometu in založen z vsem potrebnim. Zato že zdaj vabimo turiste in prijatelje planinstva ter krasne planinske narave, da ga posečajo. Slavnostna otvoritev hotela, združena z veliko planinsko veselico, se vrši v nedeljo dne 17. julija ... novi Aljažev Dom, ki se je zgradil po načrtih in pod vodstvom društvenega odbornika, g. inž. Viktorja Skaberneta je solidna in ponosna stavba, ki ima poleg praktično razvrščenih restavracijskih prostorov celo vrsto ločenih sobic opremljenih z 1, 2, 3 in 4 posteljami, razen tega pa še dvojno skupno ležišče, kopalno

sobo, dvoje stranišč. V hotel je napeljan vodovod.

Opomba pisca: Osrednje društvo je ob priliki otvoritve novega Aljaževega doma podarilo vsem sodelavcem in tistim, ki so prispevali večje vsote okvirjeno fotografijo novega doma s posebnim posvetilom. Graditelji sami pa so brezplačno prejeli fotografijo skupine, ki je gradila dom, z inž. Skabernetom. To fotografijo še mnogi hranijo po svojih domovih, v več primerih na vidnem mestu.

Aljaž sam se je te slovesnosti udeležil. Ker je bila nedelja, je prišel šele popoldne, ko je že opravil svoje dolžnosti do faranov. Prav takrat je tudi resno razmišljal o potrebi kapelice v Vratih, kar je potem često omenjal svojim prijateljem in gospodinji, Micki Žagar, ki mi je kasneje povedala, da se vidno utrujen ni zmozel lotiti tega težavnega dela, predvsem zaradi dolgov.

Nov dom v Vratih še ni bil dograjen, ko je Aljaža vznemiril nov dogodek v dovški cerkvi. Zlikovci, ki so že nekaj časa mirovali, so v noči po Sv. Rešnjim Telesom oropali famo cerkev na Dovjem. Aljaž je to takole opisal:

„... Poškodovali dve okni (sv. Martina in sv. Janeza K.), škoda 200 K, vlomili v tabernakelj in vzeli manjšo monštranco in ciborij, odtrgali sprednji del monštrance in poškodovano pustili na pokopališču, sv. hostije so po tleh stresli, od ciborija so odlomili križec in vzeli, ciborij pa pustili na pokopališču, vlomili iz cerkve v zakristijo in vzeli dva keliha: malega srebrnega in nedeljskega, vlomili v puščico pri misijonskem križu, okradli krono Lurški M.B., vzeli v zakristiji malo monštranco z relikvijami (Relikviem) ... in skupne škode napravili za ca 700 K.“

Zlikovci so vdrl v cerkev skozi glavna vrata, ki so jih odprli na silo s krampom in poškodovali tečaje vrat z nosilci iz rezanega kamnja, ki so jih vzdane premaknili. To je samo bežen opis škode, ki so jo povzročili.

Aljažev dom v Vratih iz leta 1910

Vlom v cerkev in rop za javnost nikoli nista bila pojasnjena; za storilci ni bilo sledu. Aljaž sam je obvestil in posvaril bližnje zlatarje pred nakupom tudi pretopljenih delov. Njegova zagnanost pri iskanju storilcev in potem njegov nenaden molk data upravičeno misliti to:

Storilci so bili vsekakor tujci, ki jih je proti plačilu ali pa iz želje po nagajivosti ali maščevanju pripeljal v cerkev domačin. Le tega je morala bolezen ali pa nesreča pripeljati na prag življenja in smrti. Previden se je svojega dejanja skesal in Aljaža je vezala spovedna molčečnost.

ALJAŽ - GLASBENIK

Ko smo kolikor toliko spoznali Aljažovo dejavnost na duhovniškem in planinskem področju, je potrebno, da se seznanimo še z njegovim uspešnim udejstvovanjem v glasbi. Kdaj in kako se je začel ukvarjati z glasbo? Mimo lahko trdim, da so se vse tri dejavnosti razvijale vzporedno, saj srečamo Aljaža kot dijaka-bogoslovca tudi kot planinca in glasbenika že na začetku mladeniške poti.

Nekatere svoje skladbe je pripravil

že pred prihodom na Dovje, vendar je svojo skladateljsko sposobnost razvil šele tam.

Na Dovjem mu je njegov prednik pustil močan pevski zbor, mešani in predvsem moški, med katerimi je bilo precej značilnih pevcev. To je Aljaža zelo razveselilo in navdušilo, da je priredil precej skladb za mešane in moške zборе, v katerih je dal poudarek za najboljše glasove v svojem zboru (op. 23).

Op. 23b - V Kramolc-Tomčevi „Slovenski pesmarici“, II. del, izdaje Mohorjeve družbe v Celju, 1964, piše: Jakob Aljaž spada v starejšo generacijo slovenskih skladateljev..., šele na Dovjem se je začel intenzivneje pečati z glasbo. Kot skladatelj je uglasbil lepo vrsto občutenih svetnih zborov, najraje je segel po Gregorčičevih pesmih. Aljažovo največje delo za slovensko glasbo je „Slovenska pesmarica“ I. in II. del, (izšla leta 1896 oziroma 1900, pozneje pa še v dveh ponatisih), znana še danes pod imenom „Mohorjeva pesmarica“. Velikanski pomen te pesmarice zna preceniti samo tisti, ki pozna naše glasbene razmere pred to pesmarico in po njej. Prej so bili naši pevski zbori po deželi redki in je v njih delovalo samo izobraženstvo; preprost človek ni imel dostopa v te zборе. Po izidu Aljaževe pesmarice pa so začeli rasti pevski zbori kot gobe po dežju. Njih vsakdanja hrana pa je bila ravno Aljaževa pesmarica, marsikatero pesem iz nje slišimo še dandanes na koncertih in v radiu.

Tako sta ocenila Aljaža kot glasbenika-skladatelja dva izmed naših najvidnejših glasbenih ustvarjalcev.

Žal pa se niso ohranila vsa imena tega zbora, saj Aljaž sam ni vodil posebnega zapiska, razen kronike, ki pa je ni izslediti (glej op. 12).

Zanimanje za petje pa je po prihodu Aljaža naraslo tudi med ostalimi Dovžani, ki so več ali manj posečali pevske vaje. Aljaž je sicer za petje na koru izbral najboljše, pa se zato ni nihče počutil užaljenega. Pevske vaje so bile obenem tudi razvedrilo domačinom, posebno v zimskih dneh ob topli peči, pijači in prigrizku, pri čemer Aljaž ni štedil. Vaje je običajno vodila njegovega nečakinja Micka Žagar in sicer posamezne glasove, skupaj pa so vežbali ob spremljavi orgel v cerkvi,

kar je vodil Aljaž sam (op. 24).

Op. 24 - Po pripovedovanju nekdanjega cerkovnika Pezdimika Alojzija iz Dovjega, je Aljaž preizkušal na orgljah vse svoje skladbe, sam pa mu je še kot otrok tlačil meh. Preizkušal pa je tudi svoj zbor s posvetnimi pesmimi - seveda pri zaprtih vratih, saj je dovška cerkev znana kot zelo akustična.

Njegov prispevek k glasbi je brez dvoma velik. Čeprav je bil samouk, ima častno mesto v slovenski bibliografiji glasbenikov (op. 25).

Op. 25 - Ves svoj prosti čas je poleg dušnopastirske in planinske dejavnosti posvetil glasbi. Pri tedanji Mohorjevi družbi v Celovcu je v letih 1900 - 1923 uredil in pomnožil ponatis II. in III. dela, katere prva izdaja je izšla že leta 1896 (Glej Janko Moder, Mohorska bibliografija, 1957, str. 51-52).

Tesno sodelovanje s pevskimi zbori širom slovenske zemlje je pripomoglo, da so nekatere njegove skladbe postale že narodna last (npr. Triglav moj dom!) in se tako obdržale še danes. Čeprav so njegove skladbe iz repertoarjev današnjih pevskih zborov kratkomalo črtane kot nesodobne, jih poslušalstvo še vedno z zadovoljstvom sprejme, kadar jih izvajajo.

Prav je, da si ogledamo seznam njegovih skladb, ki so se ohranile pri Mohorjevi družbi v Celju vse do leta 1962 (op. 26).

Op. 26 Koj po vojni so iz knjižnih polic izginile skoro vse Aljaževe pesmarice, le založbi Mohorjeve družbe je uspelo, da ohrani še neprodane njegove skladbe v svoji zalogi. Tako objavlja v koledarju za leto 1962 oglas na zadnji strani; v njem ponuja še ohranjene zvezke njegovih skladb.

Le ti zvezki obsegajo sledeča njegova dela; izdala in založila pa jih je Katoliška bukvarna v Ljubljani od zvezka

št. 1 do 8; št. 9 pa je tiskal Blasnik v Ljubljani (op. 27)

Op. 27 - Arhiv Katoliške bukvarne in Blasnikove tiskarne nabožne vsebine je po vojni prevzela MD v Celju!

I. zvezek, izšel leta 1907 (vse po besedilu Simona Gregorčiča:

Mešan zbor:

Domovini - Nevesti - Ne zveni mi

Moški zbor:

Naša zvezda - Ujetega ptiča tožba - Soči

II. zvezek, leto 1907:

Mešan zbor:

Pri zibelki (S. G.) - Cerkevica (Fr. Levec) - Ne tožim (S. G.) - Oj planine (F. L.) - Oj zbogom, ti planinski svet (S. G.)

Moški zbor:

Šolskodomski mladini (S. G.) - Na bregu (S. G.)

III. zvezek, leto 1908:

Mešan zbor:

Psalm 118 (S. G.) - Ti veselo poj (S. G.)

Moški zbor:

Na dan (S. G.) - Divna noč (S. G.)

IV. zvezek, leto 1908

Mešan zbor:

Ujetega priča tožba (S. G.)

Moški zbor:

Stražniki (S. G.) - Dneva nam pripelji žar (S. G.) - Pri pogrebu (S. G.)

V. zvezek, leto 1908:

Mešan zbor:

Job (S. G.) - V mraku (S. G.)

Moški zbor:

Dneva nam pripelji žar (S. G.) - Z ven-
cem te ovenčam Slavo! (S. G.) - Triglav
moj dom (Slavin)

VI. zvezek, leto 1909:

Mešan zbor:

Opomin k veselju (S. G.) - Sveta noč
(po Beethovnu)

Moški zbor:

Zakipi duša (Fr. Naubauer) - Hvalite
Gospoda, ps. 159 (Iv. Vesel) - Občutki
(dr. L. Toman) - Geslo! (op. 27b)

VII. zvezek, leto 1909:

Mešan zbor:

Slavček (S. G.) - Zaostali ptič (S. G.)
Domorodna iskrica (S. G.)

Moški zbor:

Pri svatbi (J. Aljaž) - Pri mrtvaškem
sprevodu (S. G.) - Geslo II (J. Aljaž)
(op. - 27b)

VIII. zvezek, leto 1909

Vsebina ni znana

IX. zvezek, leto 1920 (narodni motivi
in bogoslužne, tisk Blasnik)

Mešan zbor:

Spominčice - Večerni zvon - Siroti -
Oče večni (bogoslov) - Slovenska zemlja -
Zimski dan

Moški zbor:

Spominčice - Večerni zvon - Zdravica I
(besede 2. in 3. kitice glej S. G.) - Zdra-
vica II - Oče večni (bogosl.) - Tone sonce

Op. 27b - Geslo I je posvečeno
pevskemu društvu Drava na Koroškem,
Geslo II pa Podljubeljskemu pevskemu
društvu, katerih melodijo je preizkušal
na dovške orgle in se poleg tega
večkrat sam udeležil pevskega vaj teh
društev v njihovem domačem kraju.

Partiture le teh pesmi, ki jih je
hranila skoro vsaka podeželska knjižni-
ca, so po vojni zginile s polic knjižnic
podeželskih pevskega zborov, ker so jih
novi pevovodje smatrali za neaktualne
in nesodobne. Nekaj izvodov teh
zveskov hranim v svoji knjižnici.

Pripominjam, da sem v predvojni
Aljaževi zapuščini v župnišču na
Dovjem videl rokopise več pesmi z
notami, ki jih je napisal Aljaž še
preden je prišel na Dovje. Tu jih je
samo na novo obdelal in pripravil za
tisk. Zanimiva je tudi pripomba v IX.
zvezku, ki je izšel leta 1920, na strani
11 pod skladbo „Zdravica“: „Melodijo

čul 1. 1868 na vižmarskem taboru". Verjetno je bila med drugimi koncepti njegovih skladb tudi ta, saj so bile izpisane note večkrat korigirane, potem ko jih je preizkusil bodisi na harmonijo ali na orglah. Vsa ta zapuščina je bila med vojno uničena; po izjavi takrat še živeče nečakinje Micke Žagar, so ljudje po prisilni selitvi župnika Pečariča vse pokurili, kar se ni razneslo.

Društvo „Drava“ je delovalo v Glinah na Koroškem.

To pa še ni končan seznam vseh njegovih skladb, ki jih je nekaj nad sto in so raztresene po raznih predvojnih revijah in pesmaricah. Treba bi jih bilo zbrati in izdati v posebni pesmarici ali knjigi. Aljaž ni bil le skladatelj, na glasbenem področju je bil tudi pedagog in meceni.

Po letu 1910 je začel priprave za postavitev novih orgel v farni cerkvi na Dovjem. Bil je v zvezi s tedanjim orglarskim mojstrom Ivanom Milavcem v Št. Vidu nad Ljubljano. Dogovorila sta se za izdelavo novih orgel, arhitektu Vurniku iz Radovljice pa je naročil izdelavo načrta za povečanje kora in za nove orgle. Za nove orgle je potreboval na koru več prostora. Da ne bi okmil prostora, se je Vurnik odločil za podaljšanje kora proti oltarju, da je tako pridobil pet dragocenih kvadratnih metrov. Ker so pa bile nove orgle višje od starih, je dal kor tudi poglobiti. Srednji obok so podrli in zvezali z betonsko ploščo; za podaljšek v globino so rabili macesnove nosilce, na katere so postavili leseno konstrukcijo s polno leseno pregrado proti glavnemu oltarju (op. 28).

Op. 28 - Fasadni načrt kora in orgel hrani v originalu župni urad na Dovjem. Tudi ta je bil v izgubi, a sem ga po dolgem iskanju našel na Dovjem!

Dotrajanost mehanizma orgel je terjala stalna popravila, še posebno radi nenehnih poškodb, ki so jih povzročale miši in drugi glodalci, ki so se v jeseni radi zatekali v cerkev. To ga je zelo vznemirjalo in je želel čimprej dobiti nove orgle. Po njegovem naročilu je Vurnik izdelal tak načrt, da je te neljube goste popolnoma izoliral. Seveda je tudi tu naletel na finančne težave, ki so izvedbo njegove zamisli odlašali iz dneva v dan in iz leta v leto. Kriza ni pojenjala, prva svetovna vojna je bila na pragu. Občutiti jo je bilo na vsakem koraku, najbolj pa pri skoku cen, zato je stalno spodbujal Milavca v Št. Vidu, naj vendar nadaljuje z delom, saj je dobro vedel, da je izdelava dobrih orgel silno zamudno ročno delo. Z darovi, ki jih je prejemal za časa obnove cerkve ni mogel dosti računati.

Prišel je nepričakovan preobrat, ki ga je povzročila prav vojna vihra. Na ruski fronti v Galiciji je bil smrtno ranjen domačin Janez Peterman (op. 29), sin stare Vahice z Dovjega, Aljaževe stare znanke še izza prvega njegovega obiska Vrat.

Op. 29 - Janez Peterman - 27. 12. 1883 do 23. 11. 1914, sin Jere Peterman (6. 3. 1853 do 15. 10. 1930) je umrl v vojni bolnici na Dunaju. Prizadeta ženica, ki jo je spoznal prvič v Vratih, kjer je bila pastirica, je v Vratih poznala bolje vse steze in prehode divjačine, kot lovci sami in prečkala steno Stenarja v coklah, (ta smer je še danes za tehnično boljše opremljene alpiniste trd oreh) se je sedaj obmila na Aljaža. Z njo vred se je odpravil na Dunaj in oskrbel prevoz trupla v domači kraj, kjer je tudi pokopan. Vahica pa se je Aljažu tako oddolžila, da mu je darovala za nove orgle 1.000 goldinarjev.

Na njeno prošnjo je sposloval na

Dunaju prevoz trupla v domači kraj. Za to uslugo se mu je oddolžila z denarnim darilom 1.000 goldinarjev za nove orgle. Dobrodošel dar je Aljaža rešil skrbi, kako vplačati akontacijo mojstru Milavcu, ki bi sicer moral tik pred koncem ustaviti delo. V začetku leta 1915 je bil tudi že kor pripravljen sprejeti nove orgle (op. 30).

Op. 30 - Stare orgle so podrli in shranili pred obnovo kora na farovski hlev, kjer jih je že leta 1914 opazil avstro-ogrski vojak in sicer Slovenec in organist nekje v Selški dolini; služil je vojaščino v Mojstrani. Te stare orgle je odkupil in poslal domov. V nadomestilo po odstranitvi starih orgel pa je v cerkvi služil Aljažev harmonij; ta je še danes ohranjen v mojstranški cerkvi; stoji pred klopmi v ladji cerkve. Je zelo razglašen.

Ta velikodušen dar in še ostali prispevki faranov so ga rešili iz velike denarne zagate in orglarski mojster Milavec je v prvih mesecih v jeseni leta 1915 dokončal dela na orglah in jih poslal na Dovje.

Tedanjemu mošenjskemu županu je bila zaupana fasada, oziroma rezbarija na njej. Leseni, rezljani okrasniki so povezani z medeninasto verižico, kar daje vtis lepega pregrinjala. Ostalo ohišje, kot zaščita mehanizma pa je bila po načrtih Vurnika zaupana domačim mizarjem (op. 31).

Op. 31 - Dela na tem so izvajali Mrak Janez iz Mojstrane, star Aljažev znanec, in pa mežnar Pezdarnik Alojz st. in ml. - Kodrmac iz Mojstrane, ki je kot mežnar stanoval v kletnem stanovanju tedanje šole na Dovjem.

Sredi najhujše vojne vihre, v začetku jeseni leta 1915, ko se vojna sreča še ni obrnila na nobeno stran in konca vojne še ni bilo slutiti, so se v cerkvi sv. Mihaela na Dovjem oglasile

nove orgle - Aljaževe orgle. Po slovesnem „Te Deum“ in skromni slavnosti je dodal Aljaž lastnoročno svojo priljubljeno skladbo „Triglav moj dom“ (brez petja). Čudovite melodije in zvoki so privabili prisotnim solze v oči, saj so bili mnogi že v črnih oblekah (op. 32).

Op. 32 - V že imenovanem „Zapisniku“, kjer so zabeleženi vsi izdatki, ki jih je imel takratni župnik ob priliki vizitacij, birm in posebnih slovesnosti, ni ničesar zabeleženo za to slovesnost; zaradi vojne vihre se je izognil izdatkov. Tega se spomnijo tudi starejši ljudje, ki vedo povedati, da takrat ni bilo nobene slovesnosti. Vedo pa povedati le to, da so Aljaž na koncu vsega sami sedli za orgle in s posebnim zanosom in odprtimi registri zaigrali svoj „Triglav...“

Orgle še danes nespremenjene služijo svojemu namenu in imenu; na njihovo starost pa nas spominja porcelanasta ploščica, pritrjena na desni strani registrov, oziroma zgornjega manuala:

Ivan Milavec
v Ljubljani 1915

(op. 33)

Op. 33 - V kakšni denarni stiski je bil Aljaž zaradi plačila orgel zgovorno priča njegova pripomba v „Zapisniku“ z dne 14. 8. 1914, ki se glasi tako: Na mojo prošnjo mi je dal na prosto roko Franc Pogačnik (Belški Vah) za cerkev za prosto porabo 400 K. Teh 400 K sem mislil porabiti za nove orgle in denar po pok. Jakobu Dolžan porabiti za cerkvene potrebe. Ker pa sem že prej oddal bukvice mestne hranilnice št. 95468, v katerih je bilo ca 1785 K, orgel, mojstru Milavcu, zgornje 400 K denem v tekoči račun (v pokritje deficita). - Tudi arh. Vurnik, ki je bil takrat na Dunaju, ter mošenjski župan, sta bila za izdelavo načrtov, oz. okrasikov na fasadi takoj izplačana, kar

je brez dvoma precej izčrpalo fond proste porabe, s katerim je Aljaž obnavljal obe cerkvi (Glej opis orgel na tej strani).

Njegov pevski zbor je bil med vojno le malo okmjnjen, pa si je pomagal z mladim naraščajem, ki se je pridno vadil pod vodstvom Micke Žagarjeve. Le ta je imela tedensko do 12 ur vaj s pevci in pevkami, seveda majhne pogostitve niso izpadle. Nadučitelj Jeglič, ki je sedaj redno orglal, je imel pri tem le lahko delo (op. 34).

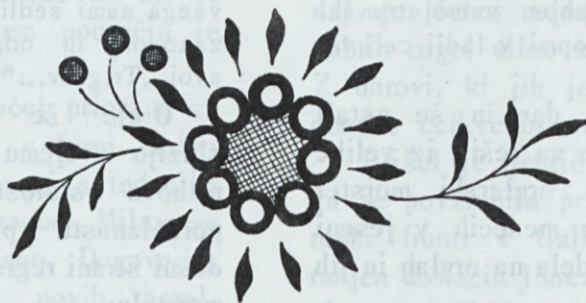
Op. 34 - Višina izdatkov, ki jih je imel s cerkvenimi pevci in pevkami (tudi novinci) podaja Aljaž v obračunu

za leto 1914, dne 26. 11., 12. 12., 28. 12. in 31. 12., v znesku 26,70 K (Mladim pevkam je na Dunaju kupil okrasne igle, skupaj 28 igel.).

Leta 1915 pa so ga pestili izdatki za cerkvene potrebe, za sveče, olje, petrolej in druge neobhodne drobnarije. Sprva je nabavljal pri Pehtatu, Juriju Pezdimiku, zdaj pa pri novem mehaču Jakobu Kozjeku, trgovcu na Dovjem, skupaj 104.08 K.

Velikonočni ofer za pevce leta 1915 pa mu je prinesel 41 K.

Zdaj je menil Aljaž, da se bo končno oddahnil, saj je kljub vojni njegovo delo potekalo srečno, a tudi sedaj se je zmotil.

KRATEK OPIS ORGEL V ŽUPNI CERKVI TRIGLAVSKE ŽUPNIJE SV. MIHAELA NA DOVJEM

Piščali in mehanizem za zrak so nameščeni in zaščiteni z lesenim obojem od treh strani tako, da se v slučaju čiščenja ali popravila posamezni deli lahko odstranijo, proti oltarju obrnjena stran pa je odprta in zaščitenjena z lesenimi, rezljanimi okraski, ki so seboj povezani z žico v obliki verižice. Dovajanje zraka je na nožni pogon, na zadnji strani zaščitenjena obloga tega mehanizma pa meri ca 3 m v dolžino, 2.5 m v širino in 3.5 m v višino. V tem prostoru so nameščene tudi piščali iz aluminija, ki ki so montirane na lesenem podstavku po dve in dve vzporedno tako, da je mogoč dostop od vseh strani. Basovske piščali pa dopolnjujejo okrasno mrežo proti glavnemu oltarju, v rahlem polkrogu. Igralni mehanizem je pomaknjen naprej ca 1.20 m in zaščiten proti poškodbam glodalcev s posebnimi zapirali, ki se pri uporabi orgel ročno odstranijo ali namestijo. Tu je tudi sedež za organista, stabilen, ki med igranjem dopušča po potrebi premikanje.

Orgle imajo dva manuala in 21 registrov. Razpored registrov pa je tak: Registri imajo porcelanasto ploščico v beli, modri in rožnato rdeči barvi in delujejo na pritisk gumbov.

Na gornji strani manualov so razporejeni od leve proti desni:

I	I	I	I	I	I
Mikstura	Kvintaten	Oktava	Flavta	Dulciana	Principal
2 3/3	16'	4'	4'	4'	8'
I	I	I		I	
Gamba	Cevna flavta	Flauto amabile		Dolce	
8'	8'	8'		8'	
sledе:					
II-I	II-I	II-I	I	II	I
Sub. okt.	Manualna	Sup. okt.	Sup. okt.	Sup. okt	Pedalna
zveza	zveza	zveza	zveza	zveza	zveza
		II	I		
		Pedalna	Pedal sup.		
		zveza	zveza		
II	II	II	II	II	II
Bordonček	Salicional	Vox coel.	Kvintaten	Flavto trav. Viol.	Principal
8'	8'	8'	8'	8'	8'
Ped	Ped	Ped	Ped	Ped	
Prestant	Subbas	Piano bas	Burdon bas	Cello	
4'	16'	16'	8'	8'	

Pritisk na gumb pod manualom pa uravnava jakost posamič - Piano - Mezzoforte - Forte - Fortissimo - Tutti - Crescendo; gumb za: ped. avtom. proč, Registri h komb., Ped. melod.

Posebno nožno pedalo nad pedal tipkami ureja s pritiskom noge po potrebi jakost odprtih registrov, kar pokaže premikajoč se kazalec pod spodnjim manualom na lestvici od 0 - 11.

Orgle od postavitve vse do 60letnice obstoja niso doživele bistvene spremembe, kljub temu niso razglašene in zelo funkcionalne.

ALJAŽEVI PEVCI IN PEVKE:

Neutruden, požrtvovalen in nesebičen v vsem svojem življenju je Aljaž še v svoji starosti vzgajal v pesmi naše starše, da so jo lahko v nespremenjeni obliki lahko posredovali otrokom. Njegov cerkveni pevski zbor je od leta 1919 naprej štel naslednje pevke in pevce:

Soprani:

Bree Ana, por. Paulus, iz Dovjega
Berce Rudolfina, por. Kosmač, por. Brolšča; solistka
Rabič Pavla, Pucova iz Mojstrane
Rabič Julka iz Mojstrane, por. Dagarin
Rudolf Minca, Požgančeva iz Mojstrane (gostilničarka, sestra mežnarja)
Klančnik Kristina iz Mojstrane (Tomaževa)
Smolej Milka, por. Kocjančič (Lengarjeva Mila iz Dovjega)
Ancelj Rezka, Tileževa iz Mojstrane, izrazit sopran, solistka
Žagar Marija, voditeljica pri pevskih vajah, Aljaževa nečakinja
Jakelj Tončka iz Mojstrane, pozneje organistka do leta 1937
Guzelj Angela, por. Baloh, Erjavčeva iz Dovjega
Smolej Minka, Kajžnikova, por. Janša
Smolej Anka, Kajžnikova iz Dovjega; Potokarjeva mama iz Dovjega
Lihtenegar Regina, Šrajka iz Mojstrane; vodeča pri ljudskem petju.

Alti:

Berce Tona, Pehtutova iz Dovjega
Peterman Jera, Vahica iz Dovjega (stara znanka Aljaža iz Vrat)
Turkova Anca iz Mojstrane
Urša Rabič iz Kamen, por. v Mojstrani pri Brku
Hafner Marija iz Mojstrane (sorodnica in kasnejša dedinja po Požgancu)
Križnar Julka iz Mojstrane, por. Špranger
Vilman Katrea, por. Lah-Knezova iz Mojstrane (Felunova iz Dovjega)
Ancelj Ana, por. Šuštaršič iz Mojstrane, (Tileževa iz Mojstrane)
Lakota Reza, Orehnikova iz Mojstrane
Janša Tilka, Železnikova iz Dovjega (1879 - 1927)
Kavalir Helena, Mežnarčeva iz Dovjega (umrla 1958; občasno)
Kosmač Helena, Orvova iz Dovjega (1874 - 1952)
Zima Helena, Govočeva iz Dovjega (1859 - 1956)
Kos Marija (hči Marjete Janša), (1883 - 1947), prej pela tudi mati
Lakota Marjana, Golobova iz Dovjega (1843 - 1923)
(pri njih umrl župnik Fuhrmacher)

Tenorji:

Košir Jože, Kamrea (cerkveni ključar, 1879 - 1949)
Rebolj Anton, postajenačelnik, solist
Klančnik Gregor, poveljni župan, več pečovodja
Lavtižar Justel, Špan iz Mojstrane
Lah Franc, Preckin iz Mojstrane (gorski vodnik, pel občasno)

Božji grob v cerkvi na Dovjem
je še vedno tak kot v času Aljaža

Klančnik Janez, Gomov iz Mojstrane

Skumavec Janez, Srakar iz Dovjega (1876 - 1946)

Smolej Franc, Kajžnik iz Dovjega (1872 - 1941)

Janša Ivan (1875 - 1912), pevec že pod župnikom Ažmanom in naprej

Hlebanja Franc, Vahov iz Belce

Kosmač Janez, Orvov iz Dovjega

Basi:

Mrak Janez, mizar, iz Mojstrane (graditelj Aljaževih stavb v triglavskem pogorju)

Mrak Franc, mizar iz Mojstrane, Janezov brat

Lotrič Kristelj, Uršnikov iz Dovjega, solist, izreden basist

Lotrič Miha, por. pri Urbašču na Dovjem (1895 - 1956), izreden basist

Mežnar Kristijan, Potočnikov iz Dovjega, prijeten bariton

Janša Viktor, Potokar iz Dovjega

Kovač Anton, Trabnarjev iz Dovjega

Dovžan Franc, Režunov iz Dovjega

Ancelj Andrej, Tiležev iz Mojstrane

Smolej Andrej, Grabnarjev iz Belce

Naknadno poizvedel še za te:

Šmid Jakov, iz Dovjega, tenorist

Vilfan Katarina, Felunova iz Dovjega, por. Lah, Knezova iz Mojstrane, alt

Ancelj Rezka, Tileževa iz Mojstrane, sopran, solistka

Klančnik Jelca, Meselova iz Mojstrane, sopran

Osenk Alojz iz Mojstrane, bas

Smolej Jakob, Lengar iz Dovjega, bas

Klinar Minca, Bržotnova iz Dovjega, sopran

Ancelj Jera, Ancelnova iz Dovjega, sopran

Ancelj Minca, Ancelnova iz Dovjega, alt

Kotnik Ciril, Kunščov Iz Mojstrane, tenor

Lichtenegger Jakob, Šrajev iz Mojstrane, bas

Lichtenegger Ferdinand, Šrajev iz Mojstrane, padel nekje v Rusiji leta 1944

Pripis: Tu imenovani so bili pevci Aljaževega cerkvenega pevskega zbora, ki so nastopali oziroma peli stalno ali občasno. Naštel sem jih po pričevanju še preživelih, ni pa izključeno, da sem kogarkoli izpustil. Tu omenjam tudi tiste maljše, ki jih je Aljaž radi nadarjenosti in prizadevanj sprejel v svoj zbor, čeprav se kasneje v ta zbor niso več vključili iz kakršnih koli razlogov. Številčno in kvalitetno pa ta zbor po Aljaževi smrti ni bil nikoli več obnovljen, kar je samo potrdilo njegovo izredno prizadevanje za petje, predvsem zborovsko petje! Ker je imel Aljaž razumevanje za nadarjene pevke in pevce, so na tem seznamu tudi zelo mladi - naraščaj, za katerega pa je Aljaž imel tudi izreden posluh, kar pri današnjih pevovodjih ni opaziti. Vsi se držijo pravila, da uče le za svoj zbor. Koncertna dejavnost za takratno pesem je izumrla. Vsi poizkusi, da bi ponovno zaživela so obsojeni na propad, ker ni v ljudeh - pevcih samih - tiste gonilne sile, ki jo je znal pričarati Aljaž.

Na naslednjih straneh so tiskane fotokopije štirih strani iz knjige

ZGODOVINA ŽUPNIJ IN ZVONOVI

V DEKANIJI RADOVLJICA

Spisal Jožef Lavtižar

duhovnik ljubljanske škofije

V Ljubljani 1897 - Tiskala Milic-eva tiskarna

8. Dovje.

Na nekoliko vzvišenem svetu stoji sredi polja župnijska cerkev **sv. Mihaela** ter zre proti jugu na veličastno skupino sivih snežnikov, ki se vzdigujejo v polukrogu kot neme priče božje vseмогоčnosti. Kralj med njimi je Triglav, venčan z glasovitim Aljaževim stolpom. In ravno take kakor danes so bile te gore pred tisoč leti, ki niso tukaj gospodarili domačini ampak Nemški škofje Freising-ški. Cesar Oton II. (vladal od 973 do 983) jim je dal Dovje l. 980. Češki kralj Otokar II. je vnovič podelil Dovje in Mojstrano Freising-škemu škofu Konradu grofu Eppenstein l. 1274.

O vstanovitvi duhovniške službe nam pove zgodovina, da je poslal Radoliški župnik Henrik l. 1362 namestnika na Dovje z dovoljenjem patrijarha Ludovika. Samostojna župnija postane 1491. — Krstna knjiga se začenja 1677, mrliška še le 1710.

Zaporedna vrsta župnikov:

1. **Luka Osemuks**, *parochus in Lengfeldt*. Pričujoč je bil v Kranjski Gori meseca novembra 1638 pri slovesnem vmeščenju župnika Andreja Šinkovic.

2. **Martin Papel** od l. 1653 dalje.

3. **Matevž Valputizh** 1676—1696. Umrli tukaj 4. oktobra 1698.

4. **Jožef Kopfer** 1696—1709. Vpokojen na Dovjih, kjer odide v večnost 3. junija 1710.

5. **Janez Miha Schiffrer** 1710—1733.

6. **Andrej Cegnar** 1733—1766. Od l. 1766 do 1769 je nadomestoval župnika Janez Posawiz.

7. **Valentin Lautischer** 1769—1803. Rojen na Dovjih krog l. 1731, mašnik posvečen v Gradcu, duhovni pomočnik v Poljanah nad Škofjo Loko l. 1767. — Od 1803 do 1804 je oskrboval župnijo Janez Jeglizh.

8. **Jakob Pagon** 1804—1813. Postal župnik v Bohinjski Srednji vasi; potem na Bohinjski Bistrici, kjer je dozorel za večnost 21. januarija 1835.

9. **Miha Avgustin** 1813—1820.

10. **Blaž Lipoviz** 1820—1824. Od 1824 do 1825 administrator Luka Dolinar.

11. **Anton Menzinger** 1825—1839. Zaslužni mož se omenja v kroniki Dovške fare z besedami: „Ehre diesem Manne!“ Župnišče je bilo poprej v sredi vasi. Ta pridobi drugo lepo hišo bolj blizu cerkve, naredi sadni vrt, popravi cerkev, zida novo kapelo in lopo pred cerkvijo. Takó prenovljeno hišo božjo posveti knezoškof Anton Alojz Wolf 7. avgusta 1831.

12. **Janez Gašperin** 1840—1852.

13. **Anton Furmacher** 1852—1873. Živel je v pokoju na Dovjih, počivat se šel v večnost 3. septembra 1883, pokopal ga Kranjskogorski župnik Blaž Artl. Furmacher je imel vsak dan strog red: nekaj za molitev, nekaj za delo.

14. **Janez Ažman** 1873—1889. Med drugimi zaslugami ima tudi to, da je spisal farno zgodovino od prvega začetka do zadnjega časa. Sedaj ježupnik v Gorjah.

15. **Jakob Aljaž**, došel z Dobráve pri Kropi l. 1889. Znan pri nas in pri ptujcih. Postavil je stolp na Triglavu, planinske kočje in kapelico Lurške Matere božje na Kredarici pod Triglavom!

Dragocen spominek iz davnih časov imamo v Mojstrani, kjer je **podružnica sv. Klemen**a. Učeni starinski preiskovalci, posebno profesor Jireček, trdijo, da sta sveta brata Ciril in Metod l. 868, ko sta prvokrat šla v Rim zavoljo svoje apostolske delavnosti se zagovarjat, tukaj mimo popotovala. Nesla sta s seboj ostanke sv. papeža in mučenika Klemena. Govorica pripoveduje, da sta v Mojstrani pod šotorom prenočila in da so zidali na tem kraju sedanjo cerkvico. Za starost cerkve priča svetišče iz pred-

gotiške dobe, ki je v čisto Romanskem slogu zidano in se v tej obliki nahaja le še pri najstarejših cerkvah.

Iz novejših dogodkov omenimo, da je v četrtek pred velikim šmarnom l. 1847 v Mojstrani pogorelo 14 hiš. 1. in 2. novembra 1851 je bila pa na Gorenjskem grozna povodenj, ki je odnesla večinoma vse mostove. O njej večkrat pripovedujejo starejši ljudje.

* * *

Pri farni cerkvi so trije zvonovi *es-as-hes*.

Veliki zvon. Premer 122 cm s težo 1511 Œ in z lepimi okraski. Podobe: Križ, Marija v nebo vzeta, sv. Mihael s tehtnico v desni in z mečem v levi roki. Vlil Anton Samassa v Ljubljani l. 1845.

Srednji. Zgodovinsko važen star zvon iz l. 1550. Prišel je iz livarne Hieronima Roger v Beljaku. Premer 95 cm. Nima nobene podobe, pa zato mnogo napisov z dvojno pisavo: z Gotiškimi minuskuli in z Latinskimi velikimi črkami. To je nekak dokaz, da so v ravno tem času začeli opuščati Gotiške male črke in se poprijemali klasiške Rimske pisave. Napis ob krilu: **ALSO
HAT GOT DIE WELT GELIEBT DAS
ER SEIN AINIGEN SUN DAR GAB
AUF DAS ALE DIE AN IN GLAUBEN
NIT VERLORN WERDEN SONDER DAS
EBIG LEBEN HABEN.** V sredi zvona je vtisnjenih sedem komadov svetinj in denarja.

Tretji. Premer 85 cm. Križ, Marija z Jezusom v naročju, s krono na glavi in z žezlom v roki, sv. Sebastijan. Napis ob vratu: **S. MICHEL ET S. CLEMENS ORATE PRO NOBIS.** (Sv. Mihael in sv. Klemen prosita za nas.) Vlil Luka Dimic v Ljubljani 1733.

V Mojstrani sta pri cerkvi sv. Klementa dva zvana.

Večji zvon. Premer 78 cm z glasom $\bar{c}$. Križ, Marija z Jezusom v naročju, sv. Florijan poliva gorečo cerkev, svetnik v vojaški obleki in z mečem pri kolenih kleči na tleh s palmovo vejico v roki. Napis ob vratu: **A FULGURE ET TEMPESTATE LIBERA NOS DOMINE.** (Treska in hudega vremena reši naš Gospod.) Vlil Gašper Franchi v Ljubljani l. 1725.

Manjši. Kakor je cerkev častljiv ostanek iz davne preteklosti, tako imamo tudi v stolpu očaka, ki bi znal biti star nad 500 let! Vreden je, da ga ogledamo bolj natanjko. V krilu ima premera 65 cm. Postranska višina 59 cm. Tehta po vzorcu (glej stran 9) nekaj čez 300 ž. Podolgast zvon brez podob in brez okraskov, spodaj precej okrušen. Glas *es*. Zvonarjevega imena ni zaznamovanega. Morebiti ga je vlil Vivencij, ki je živel okrog l. 1340. Pa Vivencij je zapisal navadno svoje ime Vivencius Nicola. Zgoraj pod krono ima napis z Gotiškimi velikimi črkami: **+ O + REX + GLORIE + VENI + CUM + PAPE + ALPHA + ET + O + PRINCIPUM + ET + FIN.** (O kralj časti pridi v miru, prvi in zadnji, začetek in konec.) Brez skrbi ga postavimo v 15. ali celo v 14. vek.

Omeniti moramo še majhni zvon, ki visi pred velikim altarem in s katerim naznanja cerkveni strežaj začetek sv. maše. To je zvonček s premerom 18 cm. Vpodobljen je na njem Kristus na križu in Marija z Jezusom v naročju, podobna Lavretanski Materi božji ali oni na svetih Višarjah. Ob vratu zgoraj so črke **S. M. L. O. P. N.** in pomenijo Sancta Maria Lauretana Ora Pro Nobis. (Sveta Marija Lavretanska prosi za nas.) Namesto Lauretana bi se morebiti lahko bralo Luschari. Pravijo, da je imel ta zvon duhovnik Jožef plem. Hallerstein, ki je prebival od l. 1765 do 1771 nad vasjo kot puščavnik. Kraj ima še danes ime „puščava na trati.“

Izpustiti ne smemo tudi zvona, ki je v lesenem stolpu sredi Dovške vasi v nekdanjem župnišču. Premer 52 cm. Kristus na križu, poleg Marija in sv. Janez. Napis zgoraj ob vratu: **GLORIA IN EXCELSIS DEO** z letnico 1666.

Nad vse zanimiva pa je v tej knjigi pripomba o zvonovih dovške župnije, ki razen dveh niso preživel prve oziroma druge svetovne vojne. Ohranjen pa je osemkilogramski zvon - bronast - v prezbiteriju farne cerkve na Dovjem; tega je svoječasno uporabljal puščavnik-menihi. nekdanji plemič

Nadaljevanje na prihodnji strani spodaj

Zvonovi

Nekaj časa je vladalo zatišje. Kot da prihaja nevihta je udarilo iz jasnega neba. Nepričakovano se je pojavil konec aprila leta 1917 leutenant avstro-ogrske armade z vojaki in pomolil Aljažu pod nos zahtevo takratnih oblasti, da mu izroči veliki zvon farne cerkve v vojne namene. Med farani je zavrelo, od tega zvona se niso in niso hoteli ločiti. Naj o tem pripoveduje Aljaž sam. Tako je lastnoročno zapisal v „Zapisnik“:

- 1. 5. 1917. Vojaški inženir leutenant Rih. Bayer je vzel v namen vojske drugi in tretji zvon s težo skup 909 kg. Prej je bil odločen v ta namen veliki zvon s težo 856 kg. Pa ker so ljudje želeli, da bi veliki zvon ostal, sem prosil inž. Bayerja, in je uslišal mojo prošnjo, in vzel mesto velikega, drugi in tretji zvon in dal potrdilo

(vide Protokol). Plačal bo pa 4 K za kg in drugi teden je obljubil denar poslati na župni urad Dovje. Ker so vojaki že mislili veliki zvon razbiti, ustregli moji želji, sem jim jaz postregel. Vojakom dal 2 l vina, inž. sprejel za gosta v župnišče na malco, večerjo, posteljo, prenočišče, zajuterk in mu postregel z zavitki finim Hercegov. tobakom itd. - Dal oba zvona odpeljati na postajo ... stroški pri izmenjavi in oddaji znašajo 20 K.

15. 5. 1917. Iz Mojstranskega turna sneli dva zvona, prepeljali na Dovje ... stroški 49 K.

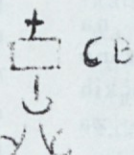
Verjetno se je Aljaž s to slednjo potezo - prevozom mojstranskih zvonov na Dovje - le prenagril, saj je dala oblast sneti kmalu potem še veliki zvon (op. 35). Snemanje zvonov pa je bil v prvi svetovni vojni in v vsaki

Nadaljevanje s prejšnje strani

Hallstein, ki je bival v leseni kolibi na desnem bregu Potoka, nad potjo, ki vodi na Seduce (za Salbergerjem na Trati - svoječasno so kraj imenovali „v Puščavi“ in pa zvon, ki je visel v lesenem zvoniku v nekdanjem farovžu pri Čenku na Dovjem. Ta zvon visi zdaj v mojstranskem zvoniku in se ne uporablja, ker se s prvim glasovno ne ujema.

Zvon v mojstranski cerkvi iz leta 1725 pa se je pri zvonjenju - ali pa pri prevozih na in iz Dovjega med prvo vojno poškodoval. Leta 1934 pa je bil iz zvonika ukraden, Tatovi so ga skrili v Vrblju, gozdiču nasproti mojstranske cerkve, in razbili v kose. Le te so orožniki našli in vrnili v župnišče, kjer so bili shranjeni in po drugi vojni prodani.

Tako so zvonovi v obeh cerkvah novejšega datuma, torej iz leta 1921, železni; vlila jih je tedanja KID na Jesenicah. Napisov na njih ni, razen letnice MCMXXI ter znaka:

vojni znamenje poslednjih moči amade. Zvonovi so prispeli samo do Ljubljane, kjer so razbiti počakali konca vojne.

Usoda zvonov triglavske župnije je bila ob pričetku konca prve svetovne vojne dokaj žalostna. V obeh zvonikih, fame in podružnične cerkve, je ostal samo en zvon, ki je takrat visel v zvoniku na Dovjem, kamor je bil pripeljan iz Mojstrane, kjer je bil od leta 1725. „Mrtvi“ zvoniki so Aljaža silno motili, zato se je zelo prizadeval, da jim vrne zvonove. Tedanja železarna na Jesenicah je pričela takoj po vojni vlivati zvonove, seveda železne. Bal se je, da denar, ki ga je izplačala avstroogrška monarhija za odvzete zvonove in je bil zabeležen v hranilni knjižici, propade. Zato se je hitro odločil za zvonove, čeprav litoželezne. Naročil je štiri zvonove v takratni KID na Jesenicah. Sam jim je določil glasove in bil navzoč pri vlivanju. Pogosto je šel na Jesenice v livarno ter takoj po vlitju in ohlajenju oskrbel prevoz na Dovje. Zvonik pa je bil za štiri zvonove pretesen in prešibek. En izmed zvonov je bil prepeljan v Mojstrano. Ostale tri pa so prepeljali na Dovje, vsakega s parom konj. Da je bil transport čimbolj omiljen, so na vzhodni strani zvonika

Op. 35 - Meseca februarja piše Aljaž v „Zapisniku“ sledeče: Vojaštvo je poslalo za veliki zvon cerkve Dovje znesek 3372 kron na kn. šk. ordinariat, ki je denar naložil v hranilnici kmečkih občin v Ljubljani št. knjižice 3410 vikolovana.

Župnik Aljaž je prejel za drugi in tretji zvon cerkve Dovje 3636 kron, katere je poslal 28. febr. 1918 na ordinariat, da ta znesek vikolovano naloži v imenovani knjižici kmečkih občin... Vse skupaj je naloženo za zvonove 7.108 kron.

vse grobove zravnali. Vrh zvonika, kjer je danes uma plošča s kazalci, pa je služil za nosilni tram škripčevja za dviganje zvonov v zvonik. Tram so po obešenju zvonov od zunaj odžagali, v notranjosti pa je še vedno v zvoniku. Vsi trije zvonovi tečejo po zobatih ležajih, zato je zvonenje naporno. Že prvi dan so opazili, da je Aljaža najbolj skrbelo, kako bo z glasovi. Čeprav so litoželezni in nimajo niti dekagrama primesi, so ubrani, za kar gre baje zahvala temeljem in konstrukciji zvonika. Tudi ladja cerkve je zelo akustična. Nič ni opazno, da so zvonovi jekleni - litoželezni in imajo prijeten zvok. Ob mimem in tihem večeru ali jutru je zvonenje slišati na vrh Triglava. Veliki zvon s težo okoli ene tone je krščen na ime sv. Mihaela, famega patrona, srednji s težo okoli 300 kg je poimenovan po sv. Boštjanu in mali - navček - s težo okoli 150 kg je imenovan po Devici Mariji. Uглаšeni so v terci Es. Na jamu velikega zvona je pritrjena litoželezna plošča z napisom: Ti zvonovi so bili vlti na Jesenicah - povodom zlatega mašniškega jubileja - 25. 7. 1921 vlč. gospo. J. Aljaža. Datum ne sovпада točno z obletnico.

Sedanji cerkovnik se spominja, da so zvonove prepeljavali iz Jesenic belški Lah, dovški Bržoten, Kozjanč, Pehtut, Janša, Blažaj in Železnik. Bilo je osem parov konj. Dovške so pripeljali na Dovje mimo Anceljna, mojstranskega pa čez savski most v Kamnih v Mojstrano, kjer so ga naslednji teden spravili v zvonik, kjer je še danes.

O prevozu zvonov so še ohranjene fotografije, eno izmed teh ima še sedanji cerkovnik.

Radi utesnjenega prostora in zobatih

ležajev je zvonjenje v ritmu otežkočeno in ga obvladajo samo izkušeni možje, vsaj trije.

Posebnost zvonjenja je pritrkavanje

- tu pravijo „prbijanje“, pri čemer pride njihova zvočnost in uglašenost šele do prave veljave.

Zvonik dovške cerkve

Po prvi svetovni vojni

Dogodki ob koncu prve svetovne vojne in naslednja leta Aljažu niso pustili mirovati. General Maister, ki je hotel osvoboditi slovensko Koroško, je potreboval za svoje operacije nove borce - Slovence, ki so se po razsulu avstroogrske armade mnogi šele po štirih letih vračali na svoje domove. Nemški orol je zopet dvignil svojo glavo in grozil, da slabotni jugoslovanski vojni zada končni udarec in da zasede poleg Koroške še vso slovensko Štajersko. Temu se je uprl s svojo armado general Maister. Aljaž je s prižnice pozival žene in dekleta, naj nikar ne branijo svojim možem in fantom, da stopijo v njegove vrste, ker da je napočil trenutek, ko je treba braniti slovensko zemljo pred vsiljivim

tujcem, ki nima tu kaj opraviti. „Kar smo do zdaj imeli zbirke, smo jih imeli za naše može in fante, čeprav so se borili za tuje interese, danes pa se bore za naše, zato je dolžnost nas vseh po veri in vesti, da jim pomagamo!“ Ta njegov poziv ni bil brez uspeha, dovška fara je dala okoli 80 borcev za severno mejo, skoraj 2/3 preživelih vojakov prve svetovne vojne iz tega kraja.

Op. 36 - Ta poziv Aljaža ni nikjer uradno zabeležen, razen v izginuli kroniki, zapisi po vojni pa ga tudi ignorirajo, čeprav starejši ljudje vso zadevo dobro pomnijo. Poznejši zapisi pa si tudi nasprotujejo o številu udeležencev, posebno tistih, ki jim status borca za severno mejo iz kakršnih koli razlogov ni bil nikoli priznan.

Zupnik Aljaž je v PV letnik 1923 objavil svoj življenjepis. Navedbe so sicer točne, vendar preskromne za njegovo opravljeno življenjsko delo. To je njegova čista avtobiografija, ne pa odraz njegovega dela, saj se mož sam ni hotel povzdigovati nad oblake, hotel je samo povedati, kaj ga je vodilo pri delu in kje je črpal moč za svoja udejstvovanja in delo.

Brez dvoma morajo biti zadostni razlogi, da še danes živi njegovo ime med ljudmi, ki ga niso videli ali poznali in to v času, ko je bilo marsikomu najljubše, da bi prišel v pozabo. Preroških besed v verzih na njegovem grobu oziroma spomeniku ni mogoče zabrisati s pozabo, preveč zgovome so.

Res je, da danes nihče ne napada njegove osebnosti in njegovega delovanja, vendar je na vsakem koraku, celo v njegovem triglavskem pogorju, čutiti molk tam, kjer bi bilo treba dati priznanje možu, ki ga je zaslužil in bi bilo izraz hvaležnosti, obenem pa tudi spodbuda sedanjim in bodočim obiskovalcem triglavskega pogorja.

Ko sem pred drugo svetovno vojno brskal po njegovi zapuščini, sem našel listino, s katero je bil odlikovan z redom sv. Save IV. in III. stopnje za zasluge, ki se jih je bil pridobil na kulturno prosvetnem področju s pripombo o zaslugah za severno mejo. Ko sem nadalje raziskoval, kaj je posebnega storil za slednje, sem zvedel za njegov javni poziv na matere in dekleta leta 1918, naj nikar ne branijo možem in fantom vstopiti v Majstrovo armado za obrambo slovenskega življa na Koroškem. Baje je dejal, da so to dolžni storiti po veri in vesti. Reakcija na njegov poziv je bila huda. Zatožen je

bil, da vnaša v cerkvi med obrede politiko in svetovano mu je bilo, naj se raje zgleduje po zabrezniškem župniku, ki je tedaj veljal za najboljšega na Gorenjskem. Aljaž pa se je znašel, ne da bi kogarkoli žalil, je javno odgovoril iz istega mesta:

„Dragi dovški farani, posebno pa vi, ki pravite, da nekaj veljate, vprašam vas, v čem se razlikujem od zabrezniškega župnika? V ničemer, oba služiva Bogu in narodu, pa Vi? Glejte, zabrezniška fara je dala že toliko zaslužnih mož in duhovnikov, kaj pa naša? In še to, kar prihaja k Vam, Vam je v napoto!“

Stari ljudje še danes vedo povedati, da tistega dne, nikdar prej ali pozneje, ni šlo toliko ljudi sklonjenih glav iz cerkve kot takrat!

Dejstvo je in tudi sam sem dobil vtis v razgovoru z starejšimi ljudmi, ki so Aljaža dobro poznali, da je imel on drugačne poglede na dogodke v svetu kot nekateri njegovi sodobniki. Njemu takratni oblastniki vse do vaških veljakov niso pomenili ničesar. Zanj je bilo važno, kaj je kdo storil v splošno dobro in nikomur v škodo. Čeprav je slednje skoraj nemogoče, je bil Aljaž v tem pravi mojster. Vpliv, ki ga je imel pri ljudeh je bil neuničljiv. Nasprotniki so dobro vedeli, da z njim ni dobro „češenj zobati“: v svojih pristaših je našel tako trdno oporo, da ji nihče ni bil kos.

Pravijo, da strele bijejo v vrhove. Res je, a Aljaž se nikoli ni postavljajl med „vodilne“, kakor danes pravijo. Ni pa mogel doumeti, da so poklicani znali tako mojstrsko sedeti prekrižanih rok, sprejemali priznanje in naslove brez vsakega tveganja. Njemu se je to upiralo, zanj je veljalo pravilo, da

morajo besede pohvale in graje odgovarjati zasluženju. Bil je mož, ki ga sijaj imena ali položaja ni oslepil, bil je sejalec, ki je znal ločiti zmo od plevela, zato njegovega imena ni mogoče izbrisati iz spomina.

Značilnost prve svetovne vojne pa je, da se njen izid in konec ni izražal po načelu zmagovalec - premaganeec, pač pa je njen konec zapečatila zelena miza, pri kateri so nas Slovence krepko razdelili. Slutnje, ki jih je v tedanji zmedi imel general Maister nas to pot niso varale. Aljažev poziv iz prižnice ni bil iz trte izvit in tudi zastoj ne! V čmino odeti slovenski domovi, ki niso nikoli dočakali vrnitve svojih gospodarjev, so pri tem doživeli najbolj teman dan v svoji zgodovini. Triglav, vrh pomembne gore kot so jo krstili naši pradedi, je razdelil slovenski živelj tod okoli s krivično mejno črto. Triglav, radi katerega se je Aljaž spopadel z „Alpenvereinom“, nas je to pot Slovence razdelil med tri države. Vrh sam je „okrasil“ mejnik z Italijo, topovski strel daleč pa še mejnik z Avstrijo. Nepričakovan izid je tudi Aljaža zelo prizadel, zato je skušal rešiti, kar se je še rešiti dalo. Že osivel se je z mladeniško voljo vrgel na delo, da bi celil rane vojne. Predvsem je želel vrniti faranom njihov nekdanji ponos in veselje - triglavske zvonove. Želel je, da bi njihovi glasovi ponovno budili v njih zavest vere in narodnosti vsega življa pod Triglavom. Odločil se je za nove zvonove še bolj mogočno doneče, da bo njihov glas segal do samega vrha Triglava (Op.: o zvonovih je posebno poglavje na strani 63).

V teh svojih prizadevanjih in stremljenjih je šel Aljaž še dalje. Zdaj

sicer že upokojen, se je še nadalje udeleževal v duhovnem, planinskem in glasbenem delovanju. Uradno ni bil nikoli upokojen, a večji del bremena župnije je prevzel njegov kaplan in zvesti pomočnik Franc Pečarič, ki ga je tudi kasneje nasledil.

V tem času se je Aljaž večkrat mudil v Vratih in bolj in bolj mu je dozorevala misel na gradnjo kapele. To svojo misel je zaupal in razodel „Aljaževemu klubu duhovnikov“ pri PZS; ta klub je imel nalogo oskrbeti nedeljske maše v krajih, kjer še ni bila postavljena kapelica. V razgovoru s svojimi stanovskimi tovariši Finžgarjem, Jalnom, Mlakarjem in Lavtižarjem, katerim je obrazložil tudi svoj skiciran načrt, je dozorela misel, naj ta načrt napravi arhitekt Vumik, saj tudi Aljažu samemu niso njegove skice povsem odgovarjale. Ko je Vumik predložil svoj načrt, je bil Aljaž začuden in vzhičen obenem. Po daljšem proučevanju načrta in razmišljanju se ga je lotila silna žalost. Svoji gospodinjji je potožil, da je šel Vumik pregloboko v žep, češ tega denarja ne bo mogoče nikoli zbrati in kapela ne bo nikoli dograjena. (op. 37)

Op. 37. - Aljaževa zamisel o kapelici v Vratih izvira še iz časa, ko se je gradil v vratih prvi Aljažev dom, Šlamerjava vila. Zmanjkalo pa mu je denarnih sredstev. Kasnejše nesreče in prva vojna sta mu preprečile uresničitev te lepe zamisli, s katero se je ukvarjal skoro dve desetletji in v tem času napravil več skic. Te skice so se do druge svetovne vojne ohranile v njegovem osebнем arhivu. Ena izmed teh je bila podobna kapelici na Kredarici, le s to razliko, da je bil samo oltar v zaprtem prostoru in še nekaj prostora za ljudi, ostali del pa je bil zamišljen kot nekaka lopa s prostorom za zvon nad vhodom. Svojo zamisel je začel lahko uresničevati leta

1925, ko mu je priskočil na pomoč tedanji Aljažev klub duhovnikov pri PSZ.

V PV letnik XXV na strani 192 beremo:

Kapelica sv. Cirilu in Metodu v Vratih „Triglavski župnik“, duh. svetnik J. Aljaž nosi še en načrt že dolgo let v svojem srcu: postaviti v Vratih kapelico slovanskima apostoloma sv. Cirilu in Metodu.

Na tej prelepi točki naše domovine naj se dvigne primeren spomenik slovanskima apostoloma, v kojih češčenju se tako skladamo vsi jugoslovanski bratje. - Aljažev klub SPD je prevzel nalogo, da svojemu kumu ob osemdesetletnici pomaga uresničiti dolgoletno željo. -

Prispevke zbira g. župnik J. Aljaž na Dovjem in „Aljažev klub“, Ljubljana, Sv. Petra cesta 80.

To bodi proslava osemdesetega rojstnega dne J. Aljaža (6. julija 1925). Tej proslavi se pridružimo vsi planinci ter vsi častilci sivega, a čilega planinskega patriarha.

Žal pa se je tudi tukaj zataknilo pri načrtih in denarju. Arhitekt profesor Vurnik je naredil sijajen načrt kot poklon za Aljažovo osemdesetletnico. Aljaž je bil načrta sprva vesel, ko pa se je poglobil v račune, je uvidel, da bodo stroški ogromni in da jih ne bodo zmogli. Njegova nečakinja Micka Žagar je že pred njegovo smrtjo vedela povedati, da se je Aljaž nekaj dni potem, ko je načrt prejel, zjokal kot otrok in ji potožil: Ne vem, če bo ta kapela kdaj stala v Vratih. Prelep načrt, a predrag! Kdo le bo starčku, ki ničesar nima, posodil denar? A Micka? - Spet so se mu ulile solze. Potolažil ga je šele Janko Mlakar, ki je ravno takrat prišel na bežen obisk in mu

zagotovil vso podporo Aljaževega kluba SPD. Bodrili so ga tudi domačini, ki so mu svečano obljubili pomoč v materialu in pri zidavi. Zdaj se je Aljaž vdal in privolil v gradnjo, a v srcu je še vedno podvomil o dokončni izpeljavi načrta in ne zastonj! Poznejši dogodki so potrdili njegove slutnje, saj kapela še danes po petdesetih letih ni dograjena po načrtih, čeprav služi svojemu namenu. Domačini so sicer držali svojo besedo, pa tudi „Aljažev klub“, vendar so sredstva pritekala prepočasi, kar je zavlečevalo gradnjo in utrjevalo v Aljažu sum in slabe slutnje, ki se jih ni mogel otresti niti na bolniški postelji.

* * *

Aljaž si je pridobil zasluge tudi za razvoj turizma v Mojstrani in na Dovjem. Tedanja oblast je v novi državi SHS opredelila gotove kraje kot letovišče. V teh krajih so prejeli tudi duhovniki višje plače. Aljaž je po svojih znancih in prijateljih dosegel, da so med te prišteli tudi triglavsko župnijo Dovje. Odlok je stopil v veljavo 1. julija 1925 (op. 38).

Op. 38: Vlada kraljevine SHS, ki je nasledila avstroogrsko monarhijo, se je takoj na začetku znašla pred velikimi problemi. Najhujši so bili socialno, finančni, da o drugih ne govorim. Duhovščina, ki je do sedaj prejemale finančna sredstva kolikor toliko od države, se je znašla v nezavidljivem položaju, iz katerega ni bilo lahkega izhoda. Aljaž se je moral na stara leta spopasti s problemom plače zase in za svojega kaplana. V omenjenem zapisniku sam opisuje takratne razmere takole:

Na mojo prošnjo na ordinariat, da naj bo Dovje letovišče (po zgledu Kranjske gore) je na priporočilo velikega župana Baltiča (mojega prijatelja) določil minister v Beogradu, da je Dovje za naprej štet med letovišče in da naj se župniku in

kaplanu plača poviša; začasno župniku za letno 200 kron, kaplanu pa 100 kron. To je važno za nas in naslednika župnika in kaplana, ker pride Dovje pri regulaciji plač v višjo kategorijo kot letovišče. Dotični dopis (akt) je hranjen v arhivu in prepis..

(Prepis ima kaplan Pečarič.)

In še: obrobna pripomba, ki jo je pozneje zavedel kaplan Pečarič:

Minister ver. 7. 9. 25 V K br. 1320, vel. župan 12. 9. 1925 v br. 175/2, se ima dobiti od 1. 7. 25.

(Pripomba: Aljaž je v svoji starosti in zaposlenosti računal oziroma rabil še stari izraz „krona“, mislil je pa na dinarje. Z omenjenim odlokom je bila povišana plača za 25%, tako je dobil župnik 200 dinarjev več, kaplan pa 100 dinarjev več.)

Dovje in Mojstrana sta dobili s temi akti uradno priznanje letoviščenega kraja in bili tako izenačeni s Kranjsko goro in Bledom ter ostali letoviškimi kraji v Sloveniji. Tujsko prometnemu društvu, ki je takrat že obstajalo na

Dovjem in v Mojstrani, je bilo tako olajšano delo. Aljaž je torej pripomogel kraju do te važne odločbe, ki je prinesla mnoge koristi, olajšave in privilegije, ki jih drugi kraji niso imeli. Splošno je bilo znano, da je Aljaž neprestano delal za napredek kraja, za čistočo v vasi in - kakor se temu danes pravi - varstvo in zaščito okolja. Vsa njegova popravila na cerkvenih stavbah ali pa novogradnje v gorah, čeprav je to vršil izven „konkurence“ (to je „na čmo“), so se lepo prilegle okolici in upoštevale takratni stil gradnje z vsemi značilnostmi slovenske pokrajine. K temu sta ga navajala tudi arhitekt Vurnik in pa ing. Viktor Skaberne, graditelj oziroma nadzornik gradnje sedanjega Aljaževega doma v Vratih, ki je zgrajen estetsko, v notranjosti pa je dobro izkoriščena razmestitev prostorov.

Nesreče v steni Triglava

Pogostne nesreče, ki so se v po-vojnem času dogajale v severni steni Triglava, so spravile Aljaža iz ravnevesja, da je celo izjavil, da bo postavil pod steno orožniško patrolo, ki bo onemogočila dostop v steno. V tej čudoviti lepoti deviške narave kraljestva Zlatoroga je uvidel, da človeška hotenja še niso skladna z razsodno modrostjo, da se spušča v borbo in tekmovanje z divjino deviške narave. To je bilo prepuščeno le legendamemu Zlatorogu in njegovi čredi. Upor človeka proti skritim silam stvarstva in naravnim zakonom je ničev, dokler jih ne obvlada; volja in želja še ni vse, potrebno je poznanje in obvladanje zakonov narave.

Sveži grobovi mladih planincev, ki

so našli smrt v stenah Triglava, so se nizali drug za drugim na dovškem pokopališču. Aljaž je s krvavečim srcem pokopaval te žrtve. Prav gotovo so ga mučili očitki „Alpenvereina“ izpred prve svetovne vojne, ki se je le teh oprijel kot najbolj kočljive bilke in točke v svojem napadu na Aljaževe gradnje v triglavskem pogorju. Prav te gradnje so iz dneva v dan privlačile več in več ljubiteljev gora. Naj omenim tragičen konec Čeha Alois-a Schmidta iz Komotava na Češkem, potem še bolj žalosten konec Wilhelm-a Lass-a pred prvo svetovno vojno, po vojni pa Čeha Emanuela Husy - Dubrav, Hlebanja Antona - domačina-vodnika, Vladimira Topolovca in Klementa Juga. Res, da se vse te nesreče, razen domačina

Hlebanje - Luksovega iz Mojstrane, niso pripetile na markiranih potih, so pa Aljaža spravile iz tira. Nečakinja Micka Žagar je vedela povedati še po drugi svetovni vojni, kako je Aljaž na bolniški postelji z grenkobo in obžalovanjem svoje sokrivde obujal spomine na te nesrečne žrtve naših gora, češ da je on s svojim delom pripomogel do njih. Nič čudnega, če je leta 1924 javno zagrozil, da bo „postavil orožnike pod steno“, da bi preprečil dostop v steno. Žrtvam tujcev so se začele vrstiti tudi žrtve domačinov, ki so po njegovem zgledu „osvajanja“ naših vrhov hoteli posnemati in prehiteli bolje izvežbane in opremljene tujce, predvsem Nemce. Bilanca tega „tekmovalja“ po vojni je res povzročala skrbi, saj je bila smrtna žetev bogata med mnogo obetajočimi planinci, ki so spadali v vrh našega planinstva. Nesreča Topolovca pa je tedaj presunila ne le domače, marveč vso planinsko javnost. Vladimir se namreč ni nikoli vmil s svoje zadnje ture, za vedno je ostal v prodišču Črnega grabna v severni steni Triglava. Na improviziranem oltarju, ki so ga postavili pod samo steno domači, prijatelji in mojstranski vodniki je Aljaž v njihovi navzočnosti opravil pogrebne obrede. Udeleženci so še pozneje vedeli povedati, kako je z drhtečo roko dvigal kadilnico in škropilnico v zadnji blagoslov žrtve. Ni ga ovirala starost, sicer mu glas med solzami, ki so se mu ulile iz oči, ne bi zastal v grlu. Res je, kakor je še pozneje pripovedovala Micka, da so bili zanj najbolj žalostni trenutki v življenju, ko je pokopaval mlade žrtve planin.

Značilno zanj je sploh, da se je

odkril župljanom šele po prvi svetovni vojni. Vedeli in občutili so, da je bil dobrega in čutečega srca, a da od svojih načrtov ni odstopil. Njegove jeze in maščevalnosti ni nihče občutil, zato so bili osupli, ko so videli svojega ostarelega župnika jokati. Da so imeli med seboj toliko let človeka tako mehkega srca, ki se ni razdajal samo za nje, ampak za dobrobit vsega slovenskega življa, so doumeli prav v trenutkih, ko je sam čutil svojo nemoč in onemoglost v vsem, kar je dobrega ustvaril za pozne rodove.

Na dovškem pokopališču počivajo številne žrtve triglavskega pogorja od leta 1895 pa do danes. Med njimi pa ni oglarjev, gozdarjev, lovcev in pastirjev, ki jim je gora dajala kruh. Če so bili pred prvo svetovno vojno le redki primeri smrtnih žrtev gora, so se po vojni množili, posebno po letu 1928. Neizvežbanost, pomanjljiva oprema in lov z novimi plezalnimi turami, predvsem v severni steni Triglava, so terjali svoj krvni davek. Večina teh smrtnih žrtev je pokopanih na dovškem pokopališču, vsaj do leta 1930, ko so tuje žrtve začeli prevažati v domač kraj. Aljaž tega sicer ni več doživel, pokopal pa je gotovo število ponesrečenec. Tu jih naštevam po vrsti:

Holst, ki se je ponesrečil na poti nekje Med Vrati čez Prag do takratne Dežmanove kočice in sicer 13. avgusta 1891. Pokopan je na dovškem pokopališču, kjer še danes stoji njegov nagrobni spomenik, iz katerega je komaj razbrati pisavo. Ta nesreča je med domačini vzdignila mnogo govoric, takratni Alpenverein pa jo je ob napadu na Aljaža gladko spregledal.

Alois Schmidt, profesor iz Komotava na Češkem, ki se je pri vzponu

na Triglav smrtno ponesrečil dne 30. julija 1895, star 42 let. Pokopan je na Dovjem. Aljaž mu je oskrbel dostojen pogreb in se povezal s planinskim društvom v njegovem kraju, kjer je bil pokopan predsednik tamkajšnjega planinskega društva. Sporazumno z Aljažem so izdelali lep spomenik iz črnega marmorja z bronastim doprskim reliefom; spomenik še danes stoji na njegovem grobu. V zahvalo Aljažu za njegovo skrb in trud so ga povabili v Komotau, kjer je dobil posebno priznanje in tudi dosegel, da so Čehi denarno prispevali h gradnji Triglavske koče na Kredarici in da se je njihova delegacija udeležila slavlja ob njeni otvoritvi.

Wilhelm Laas, učitelj, rojen 27. marca 1878, se ponesrečil v severni steni Triglava 20. julija 1909. Njegova smrt je bila tragična. Tik pod Kugyjevo polico mu je spodrsnilo, ko je skoraj ob končal plezalno turo; obvisel je na vrvi. Pomoč je prišla prepozno, sam pa si ni mogel pomagati, ker je direktno v previsu visel nad prepadom male črne stene. Reševanje tam je bilo zelo težavno. Brojan Janez, gorski vodnik in reševalec v času med obema vojnama, je hranil delček vrvi, ki jo je našel obešeno na klin v steni nekaj let po prvi svetovni vojni. Tudi Laas-a je pokopal Aljaž; njegov grob je nekaj metrov nižje od Schmidtovega.

Iz vzamemo lahko nesrečo Lenarčiča, ki se je ponesrečil na poti iz Kota v sedanjo Staničevo kočo - dom. Med potjo ga je zadel drobec skale v sence. Skala se je po padcu raztreščila na grebenu vrh Kota in Pekla. Pokojni je bil prepeljan v svoj rodni kraj. V reševalni akciji je sodeloval tudi Anton Hlebanja - Luksov iz Mojstrane (Glej PV XXV, stran 112).

Nikakor ne moremo prezreti nesreče češkega abiturijenta. Na dovškem pokopališču stoji spomenik z napisom: „Abiturijent češke gimnazije v Pragi Emanuel Russy - Dubrav, roj. 9.3. 1903, umrl 8. 9. 1922., ponesrečil v triglavski sev. steni“.

Na podstavku pa je vklesan v češkem jeziku začetek očenaša. Tudi tega ponesrečenca je pokopal Aljaž.

Prišlo je nesrečno leto 1924, ki bo v zgodovini slovenskega planinstva zapisano z črnimi črkami in ne zastonj. Takoj ob začetku pomladi leta 1924 je omahnil v severni triglavski steni mnogo obetajoč alpinist Toplovec Vladimir. Obležal je v grušču Črnega grabna, kjer je njegov grob še danes. Dostop do kraja, kjer je obležal, je bil za tedanje razmere nemogoč. Njegova nesreča je presunila vso planinsko javnost in je še danes zapisana kot edina, ki jo je Triglav obdržal zase. Tudi tu je Aljaž na improviziranem oltarju tik pod steno Črnega grabna opravil s sodelavci Aljaževega planinskega kluba pogrebne obrede.

Komaj so se gorski vodniki in reševalci, ki so zaman skušali steni iztrgati žrtev, oddahnili, je že smrt segla v njihove vrste. 28. julija 1924 je potem, ko je opravil svojo vodniško dolžnost, izgubil življenje gorski vodnik in reševalec domačin Hlebanja Anton - Luksov iz Mojstrane. V krogu domačinov na zabavi v Triglavski koči na Kredarici, kamor se je vmil že na poti proti domu, je v vihami noči zgubil življenje. Omahnil je v prepad pred kočo 70 m globoko, potem ko je šel na potrebo. Od tedaj naprej je dostop do prepadne stene zaprt z jekleno žico.

Še bolj tragična je bila nesreča

mного obetajočega planinca, znanstvenika in filozofa dr. Klementa Juga, doma iz Solkana pri Gorici, na ozemlju Slovenije, ki je bilo tedaj odrezano od matične Slovenije. Omahnil je v severni steni v grapi, ki danes nosi ime po njem, razbit in mrtev. Tudi njega je pokopal Aljaž na dovškem pokopališču. O njegovi smrti so krožile različne govorice in mnogo razprav je bilo napisano o tem, vendar nobenih dokazov ni, da je bil sam kriv nesreče. Dejstva pa si nasprotujejo, da bi človek lahko napravil pravo sodbo, če dr. Juga ni poznal osebno. Lahko verjamemo tem, ki so bili najbližje njegovemu delu in mišljenju, zato pa tudi sam navajam vzrok njegove smrti po Aljaževem mnenju, ki ga je objavil v PV leto XXV na strani 28. Potem ko se je polegla

polemika glede domnevnega samoumora radi nesrečne ljubezni (nesrečna ljubezen je bila dejstvo), zaključuje PV takole: „...Njegov zgled in njegovi zapiski o plezalnih turah so bili največja privlačna sila za naraščaj planincev in športnikov. Znanstvena zanimivost in krasota gora sta ga mikali prav tako kot športni užitek plezanja... V žalostnem, vihamem avgustu... leta 1924, se je srečal s smrtjo na samem... še mlad mož, toda mnogo obetajoč filozof, resen znanstvenik in prijatelj športa...“

Menim, da je ob taki ugotovitvi vsako drugo ugotavljanje vzrokov njegove smrti odveč. Resnica je samo ena: leto 1924 nam je ugrabilo preveč mnogo obetajočih planincev, kar je Aljaža zelo prizadelo.

Aljaževa ljubezen do kraljestva Zlatoroga

Aljaž je bil nad vse srečen, ko se je po vojni utrdilo ime dovške fare kot triglavske fare in dovškega župnika kot triglavskega župnika. O triglavski župniji, o novih zvonovih in o novih orglah si se zapletel lahko z njim v razgovor vsak čas. Oči so mu mladostno žarele, ko je govoril o svojem Triglavu. In ko se je zadnje poletje svojega življenja sprehajal po dovškem polju s palico v zanj značilni drži - nosil jo je pod obema rokama čez hrbet - in poslušal odmev triglavskih zvonov, katerih glas se je odbijal od sten triglavskega pogorja. Takrat je doživljal veliko notranje zadovoljstvo. Ko se je nekega dne ob taki priliki bolj pozno vmil s svojega običajnega sprehoda, je dejal svoji kuharici: „Če bi vedel prej, da bo vse tako čudovito, bi spravil zvonove na Kredarico!“

Še eno zaslugo si je pridobil Aljaž, zaslugo, ki bo s hvaležnostjo zapisana v zgodovino kapele na Kredarici, čeprav kapele več ni. Po zaslugi PV je Aljaž leta 1923 objavil v vestniku svoj življenjepis. Življenjepis je sicer skromen, a pripomogel je k boljšemu poznanju dela in uspeha župnika Aljaža. Tako so tudi menihi na otoku Kušljan zvedeli za njegovo podvige v triglavskem pogorju, kar je posebno enega izmed njih zamikalo, da je stopil v stik z Aljažem in se z njim dogovoril za obisk Triglava v Avgustu 1924. V skladu z že ustaljeno tradicijo, da je 15. avgusta na Kredarici „žegnanski dan“ ali semenj, kakor pravijo v dovški fari. Z Aljažem sta se dogovorila za mašo na Kredarici. To je bil p. Nikolaj; prinesel je s seboj mašjno knjigo v staroslovenskem jeziku in iz nje bral

mašne molitve. To je domačine, ki so bili pri maši, in Aljaža tako navdušilo, da se je Aljaž odločil podpreti ponatis te mašne knjige.

O tej službi božji poroča PV XXIV, št. 12, str. 296: „Staroslovenska služba božja na Kredarici. Dne 19. avgusta 1924 ob 9 uri se je vršila na Kredarici slovesna služba božje, katero je daroval č. g. pater Nikolaj Španjol iz samostana Košljun na otoku Krku za ponesrečene planince, predvsem za dr. Juga. Med silno burjo, ki se je dvigala ta dan v triglavskem pogorju in ob navzočnosti 18 turistov, se je v mali triglavski kapelici razlegel prvikrat od njenega obstoja staroslovenski jezik. P. Nikolaj se je za to priliko poslužil mašne knjige, ki jo je prinesel s seboj.“

Opomba pisca: Med 18 turisti je bilo devet domačinov, ki jih je za to slovesnost spodbudil Aljaž. Ti so pripovedovali Aljažu, da je bilo res lepo, ker so vsaj nekaj razumeli.

Mesečnik „Bogoljub“, št. 12., letnik XXV je v prvem stolpcu na strani 292 (1927) poroča, da je omenjena knjiga dotiskana. Tako je zapisano o tem: „Staroslovenska mašna knjiga je dotiskana. Zdaj je treba počakati, da dozore dogovori glede konkordata (pogodbe med Sv. Stolico in vlado v Beogradu), da bodo vanj sprejeli tudi določbe o rabi staroslovenščine pri sv. maši.“

Aljaža, ki je skupno s svojimi domačini podprl ponatis te knjig, ni dočakal njenega izida. Govorilo pa se je, da je isti pater po smrti Aljaža še enkrat obiskal Kredarico in tam maševal v staroslovenskem jeziku; vodil ga je takrat - že drugič - Kvasov Joža, ki je bil navzoč pri prvi maši p.

Nikolaja v Aljaževi kapelici na Kredarici. To seveda ni dokumentirano, ker so vpisne knjige iz tistega časa v kapelici med drugo svetovno vojno izginile.

Ni znano, ali je ponatisnjena staroslovenska mašna knjiga dosegla Kredarico ali ne; znano pa je, da so v kapelici na Kredarici opravljali svoje obrede duhovniki več krščanskih veroizpovedi že med obema vojnama, kar ni povzročalo nobenega spotikanja.

Napačno bi sklepali, ako bi mislili, da je Aljaž hotel s svojim življenjepisom povzdigovati samega sebe; hotel je samo povedati in obrazložiti, kaj ga je privedlo do vsega, kar je dovršil in kje je črpal moč za svoje delovanje. Še v poznih letih svojega življenja je živel le za svojo faro, za glasbo in za bajeslovno kraljestvo triglavskega Zlatoroga, posejanega s spomeniki njegovega dela: Aljažev stolp vrh Triglava, Kredarica z znamenito kapelo in po njegovem načrtu zgrajeno najvišje svetišče v Jugoslaviji ter Aljažev dom v Vratih. Vse to mu je bilo dosegljivo samo še z lojtrskim vozom ali pa daljnogledom, ki je bil še vedno pritrjen na njegovem oknu in od katerega se v jutranjih urah in ob lepem vremenu ni in ni mogel ločiti. V sebi je imel še toliko mladeniške volje, da se je pustil peljati z lojtrskim vozom v Vrata; vozniki so ga morali pregovarjati k temu, češ da bo preje prišel v Vrata. Ta samozavest in neuklonljiva volja pa sta bile tudi posledica njegove smrti, kot bomo brali pozneje.

Aljaževa nečakinja Marija Žagar

V spisu o Aljažu je večkrat omenjena njegova nečakinja Marija ali Micka Žagar. Rojena je bila 18. 7. 1869, umrla pa je 15. 2. 1952 v sirotišnici na Jesenicah, pokopana pa na Dovjem 17. 2. 1952 nasproti Aljaževega groba.

Aljažu je bila po smrti njegove matere zvesta gospodinja in pomočnica. Bila je pridna, marljiva in varčna, predvsem pa je imela globok čut razsodnosti in se mu razdajala kot prava mati v čutu dolžnosti do sina. Svarila ga je pred nevarnostmi, zaslutila je spletke, ki so se pletle okoli njegovega dela, mu dajala napotke in nasvete. Aljaž se je tega dobro zavedal, zato je tudi njej in največkrat samo njej zaupal svoje težave. Upošteval pa je tudi njene nasvete, seveda vseh ne, po svojem preudarku in premisleku.

Po njegovi smrti in odhodu Pečariča iz Dovjega leta 1941 se je naselila pri Šetinu na Dovjem, kamor je prenesla tudi še preostalo Aljaževo zapuščino (Malenkostne stvari, izključno privatne narave). Po drugi vojni je obnemogla in se zatekla v sirotišnico na Jesenicah, kjer je imela često obiske in dobro oskrbo. Tu je zelo rada obujala spomine na pretekle čase in na Aljaža še posebej. Ob takih prilikah je povedala marsikaj zanimivega iz njegovega ali pa svojega življenja, kar tu uporabljam.

Med obiski nam je ure in ure govorila o Aljažu, njegovih prijateljih, ki so ga obiskovali, župniku Lavtižarju, Janku Mlakarju, Rožmanu, Jalenu, Tominšku pa še od domačinih, ki so mu tako zvesto stali ob strani: Požgancu, Mraku, Urbasu, Kobarju,

stari Vahici in drugih. Tu je tudi zaupala svoje „težave“, ki jih je imela radi Aljaža. Pogosto je tožila, da ni prav ravnala, ko ga je poslušala, da se ni mogla. Za največjo nesrečo pa je imela to, da zdaj ko bo umrla, ne bo nihče pretakal solz, vsaj pri pogrebu ne. In res, kot bi slutila! Umrla je v času, ko je zapadlo nenavadno veliko snega, meter in pol v dveh dneh. Mrtvo so jo na vprežnih saneh pripeljali iz Jesenic na Dovje k Šetinu. Na dan pogreba pa je tako močno snežilo, da pogrebci niso mogli krste ponesti na pokopališče, marveč so jo naložili na samotnežne sani, ki jih lahko vleče en sam človek. Ostali pogrebci pa so po ozki gazi sledili in se opotekali ter radi slabe gazi padali v sneg, kamor je omahnil tudi župnik, ki je vodil pogreb. Na pogrebu je bilo le malo ljudi, kar je bilo popolnoma razumljivo, saj so bile v tistih dneh pretrgana vse cestne, železniške in telefonske zveze, da ljudje še na delo niso mogli sedem dni. Na zadnji poti so jo spremili le bližnji sosedje, župnik in mežnar ter domači pevci, ki so ji v zadnje slovo lahko zapeli le v cerkvi, seveda s spremljavo orgel. Grob so zasuli s snegom, ker do prsti niso prišli prej, ko se je sneg začel umikati zaradi toplote. Tako se je tudi njej - kot Aljažu za kapelo v Vratih - uresničila slutnja, da za njenim pogrebom nihče ne bo jokal ali vidno žaloval.

Naj bo kakorkoli, eno drži: zasluge, ki si jih je pridobila kot Aljaževa gospodinja, niso majhne. Aljaž jo je cenil kot lastno mater, saj je v njej našel veliko nadomestilo. Pomagala

Nadaljevanje na prihodnji strani spodaj

Zadnji dnevi življenja triglavskega župnika Jakoba Aljaža in njegova smrt

Bilo je na sv. Matije dan leta 1927. Aljaž se je kot vsaki dan pred 6 uro zjutraj odpravil maševat v cerkev. Na poti v cerkev mu je pred Gasilnim domom na položnem, a ledenem klančku spodrsnilo, da je padel. V zakristiji se je pohvalil pred starim cerkovnikom Pezdirnikom, da je padel pa se pobral kot mladenič. Nazaj grede se mu je pripetilo isto in na istem kraju, a to pot jo jo izkupil! Dve stari ženici sta mu pomagale vstati in ga pospremile v 50 m oddaljeni farovž. To pa je bilo zanj tudi usodno. Zlomil si je golenico z hojo in svojo težo pa je s tem povzročil kompliciran zlom, ki ga je priklenil na bolniško posteljo negibnega. V tem času je sprejemal svoje prijatelje kar v bolniški sobi in jim dajal navodila ter nasvete. Pa pogledjmo kako je javnost sprejela to vest o njegovi nesreči. Sprva so zvedeli za njegovo nesrečo le bližnji sodelavci in pa seveda farani. Po dobrem mesecu dni pa tudi že v daljni okolici, saj se mu je stanje občutno slabšalo. Vest o tem je prišla na ušesa tudi neznanim turistom, ki so v sili morali vdreti v Staničevo kočo, pa so mu brž sporočili z anonimnim pismom kaj so storili. Aljaž je takoj poklical cerkovnikovega sina Alojza (današnjega cerkovnika) in mu naročil,

da se takoj odpravita z Jozelnovim Jožom na Triglav pogledat, če se ne dela škoda. Naslednji dan sta takoj odšla skozi Krmo na Staničevo Kočo, kjer sta res našla razdejano streho, saj radi snega ni bilo moč priti skozi vrata.

Javnost je bila obveščena o nesreči preko Planinskega Vestnika ki je naravnost pretresljivo opisal njegove zadnje trenutke. Takole piše:

(PV. letnik XXVII - 1927 - št. 6, str 121 - 125)

Triglavski župnik Jakob Aljaž

zadnje poglavje iz njegovega življenja

V PV XXIII, v št. 8 do 11 je naš planinski očak sam obširno opisal svoje življenje do leta 1923 in je ostal odtelej z našim časopisom do zadnjega v stalnem stiku; poročal je o važnih dogodkih pod Triglavom. Slavili smo osemdesetletnico njegovega rojstva /27. jul. 1925, PV. 1925, str. 89/ odlikovanje z redom sv. Save IV. stopnje /16. 12. 1923/ ter III. stopnje /7. 3. 1926/, dovršil je triumfalno pot v Zagreb in Maribor, a v začetku tekočega leta ga je doletela usodepolna nezgoda. Mirno in zavestno je sklenil svoje dolgo, dela polno življenje in je zavedajoč se, da se bliža h koncu, sporočil za

Nadaljevanje s prejšnje strani

mu je ustvarjati in uresničevati njegove zamisli in dela na duhovnem, planinskem in glasbenem področju, čeprav ni bila njegova mati; zato ima pa še večje zasluge pri Aljaževem delu za dobrobit našega naroda.

Marija Žagar - ali kakor so jo

poznali domačini še po drugi svetovni vojni: Aljaževa Micka - je danes skoraj pozabljena. Le starejši se je še spominjajo. Za njo ni ostalo ničesar, kar bi spominjalo na njene zasluge. Njen grob je prekopan, spomenik z groba je izginil tako kot se je porazgubila vsa Aljaževa dediščina.

naš Vestnik, dne 1. maja po g. A. Kovaču te le poslovilne besede:

Poslavljam se s tega sveta. Srečnega se čutim, da bo moje truplo počivalo med planinskimi tovariši in v zemlji, ki sem jo tako ljubil. Poslavljam se pa tudi od vseh planincev in čitateljev Plan. Vestnika ter želim, da bi se pri nas planinstvo vedno bolj razširjalo.

Zaključno poglavje njegovega življenja pa mu je napisal njegov zvesti duhovni pomočnik, tedanji katehet in kaplan na Dovjem Franc Pečarič, ki je bil njegov pomočnik polnih 16 let.

O tem „svetem možu“ kot so izjavljali farani ob njegovi smrti leta 1951 velja zapisati o njem (Pečariču) tudi to le:

Na dovškem pokopališču poleg groba župnika Aljaža je vzdana nagrobna plošča, ki nam pove, da tamkaj počiva Franc Pečarič župnik, duh, svetnik in prodekan, ki je 40 let deloval v tej župniji.

Rojen je bil 20. 8. 1879 v Metliki v hiši, kjer se je po domače rekalo pri „Zorcu“. Njegov oče je bil v glavnem prejec slovitega belokranjskega platna, zato je imel v hiši (sobi!) vzgrajene še po drugi svetovni vojni statve na primitiven način in tkal platno. Poleg tega pa je po prvi vojni vseskozi vneto nadomeščal metliškega cerkovnika organista, ko je le ta ob nedeljah in praznikih moral radi orgljanja biti prisoten na koru. Spominjam se, da je bil tudi edini in zanesljiv skrbnik podružne cerkve sv. Roka v Metliki, kjer je še danes pokopališče.

Župnik Pečarič je bil rojen torej v revni kjažarski familiji, ki je morala ogromno žrtvovati za njegovo šolanje. To je izčrpalo mnogo moči njegovim

staršem, pa vendar oče je bil navdušen ko se je odločil po končanem študiju za lemenat. Leta 1907 dne 15. jul. je bil posvečen v mašnika. Že v začetku leta 1911 ga najdemo na Dovjem kot kaplana-pomočnika župnika Aljažu, pomočnika predvsem v duhovnih zadevah.

Tu je deloval predvsem na šoli in cerkvenih zadevah vse do Aljaževe smrti, ko mu je ob smrti zatisnil oči. V župniji je ostal še nadalje. V tem času, kar mu je ostalo prostega, se je posvečal župnijski kroniki, gradnji novega prosvetnega doma na farovškem vrtu, čistoči in lepoti fame cerkve ter ornitologiji in botaniki, kjer je razpoznaval vse rastline z latinskim imenom. Obvladal je med drugim tudi tuje jezike kot: Latinščino, hebrejščino, grško, nemško, srbohrvaško, pasivno pa italijansko, francosko, špansko in ukrajinsko.

Ob okupaciji Nemcev leta 1941, je bil sredi maja iz Dovjega pregnan v Metliko, odkoder se je vmil šele v poletju leta 1945. Ob vrnitvi je lahko ugotovil le to, da je prišel čisto na prazno in da je uničena vsa župnijska kronika in del cerkvenega inventarja, za kar se je mnogo žrtvoval in tako vestno skrbel. Po vrnitvi zanj še prostora ni bilo na Dovjem, farovž je bil zaseden, moral se je sprijazniti z gostovanjem po tujih hišah, ki so ga več ali manj prijazno sprejele. Prva njegova skrb so bile cerkveni predmeti, ki jih je dal v hrambo domačinom, župnijski arhiv in knjige, šele nazadnje njegove osebne stvari. Ko je dokončno dosegel vrnitev v farovž na Dovjem, je poklical k sebi svojo mater, ki je bila takrat že ostarela in vdova, se mu je spolnila največja in edina želja

Aljažev naslednik

Župnik Franc Pečarič

v življenju. Svojo mater, ki že dolga leta ni prestopila praga cerkve, je le pripravil do tega, da je to samovoljno storila. Pripravila mu je največje veselje, ko je dan za dnem sedela v klopi poleg oltarja, kjer je on opravljal sv. daritev, v klopi, ki je bila namenjena samo za ključarje. Tu ob sinu duhovniku je tudi sklenila svoje življenje in je pokopana nasproti zakristijskih vrat. Tudi njemu je pešalo - 4 letno prežnanstvo -, starost in obolel je, za strašno boleznijo, rakom na želodec. Ko že več ni mogel opravljati svoje dolžnosti v cerkvi, je dobil dovoljenje od škofije, da sme maševati v svoji sobi. V pomoč mu je bil dodeljen tržiški kaplan g. Avguštin, ki mu je dne 10. okt. 1951 tudi zatisnil oči.

Mirme duše trdim, da je ta mož dopolnil Aljažovo poslanstvo, predvsem duhovno, saj je čuval in ohranil spomenike njegovega dela v cerkvi in planinah, z največjim spoštovanjem

do svojega predhodnika v želji, da se ohrani vera, narod in domovina!

* * *

„Odkar je 24. febr. t.l. g. svetnik Aljaž na ledeni poti iz cerkve grede nesrečno padel ter si levo nogo v sklepu zlomil, ni več zapustil postelje. Ves čas svoje bolezni je vdano prenašal teške bolečine; humorja ni izgubil nikoli. Silno vesel je bil obiskov, ter je svoje obiskovalce na razne načine zabaval, kakor je bil tega navajen v zdravih dneh.“

„Prihajate k meni, kakor trije prijatelji k Jobu;“ pa mu je eden izmed njih rekel: „S hudobijami si zaslužil trpljenje!“

V drugo je rekel: „Skušam bolečine voljno prenašati, če prisiljena pokora kaj velja. - Tepite me, ali pa v vodo vrzite - rad umrjem, še raje pa živim.“

Vedno svežega duha se je živo zanimal za vse. Čudovito mirno je pričakoval smrti. Svojemu kaplanu (g. Pečariču, op. pisca) je naročil, naj v cerkvi pove, da on odpušča vsem,

pa tudi prosi odpuščanja vse, ki jih je morda kdaj razžalil. . .

Zlomljena noga se mu je sicer precej izboljšala, pa so nastopile druge komplikacije. Mehur ni bil v redu, želodec ni prenesel nobene stvari več. Hranili so ga umetno. Nastopilo je silno kolcanje, ki bi ga bilo brez dvoma zadušilo, ko bi mu ne bil dr. Kogoj z Jesenic olajšal stanja s pomočjo injekcije.

Zopet in zopet je začel naročati to in ono za slučaj smrti. Zdelo se je, da zagotovo pričakuje ločitve. Ponovno je naročal, kje naj ga postavijo na mrtvaški oder; odredil je o pogrebu samem, kdo naj ga pokoplje, kje naj bo njegov grob, kak spomenik naj mu postavijo. Le nekaj ga je težilo: da ne bo dočakal kapele sv. Cirila in Metoda v Vratih.

Dne 3. maja predpoldne je bil g. svetnik zelo, zelo slab. Okrog 11 ure dopoldne je prosil še enkrat za previdenje. Popoldne je bil nenavadno svež, čil, veder. Čudovita izprememba!

Proti večeru je kaka 3/4 ure mirno zaspal. Težka sapa ga hoče zadušiti. Temperatura naraste na 37.6, kljub temu je mrzel kakor led. Takoj je bil o položaju obveščen dr. Kogoj. Z vozom je došel k bolniku okrog polnoči. Dal mu je zopet injekcijo, čez nekaj časa še eno. Vendar se je bližalo blago življenje častitljivega moža svojemu koncu. Komaj zdravnik dobro odide, že kličejo domačega kaplana (Pečariča, op. p.) k umirajočemu. Oko mu je nepremično uprto proti križu na steni na nasprotni strani postelje. Sapa vedno težja. Par minut pred 2 uro po polnoči povese oči, sapa postaja redkejša - in točno ob dveh se ustavi. G. Aljaž je mrtev!

Kaplan Pečarič, je o Aljaževi smrti takoj obvestil svoje predstojnike, Osrednji odbor SPD v Ljubljani in dr. Kogoja na Jesenicah. Pozabil ni tudi delavca, ki sta popravljala streho na Staničevi koči, kamor je nemudoma poslal domačina. Tako se spominja tistih dni sedanji cerkovnik Pezdinik Alojz:

Ravno, ko sva po nekaj dneh trdega dela, za silo zakrpala škodo na strehi in očistila notranjost stavbe, bilo je 5. maja, ko pride za nama Hlebanja Janez - Luksov iz Mojstrane - in nama sporočil, da so Aljaž umrli. Z seboj je imel dve čmi zastavi, eno za Kredarico, drugo za stolp vrh Triglava. Nemudoma smo se napotili proti Kredarici, kjer smo zastavo razvili, na vrh pa radi ledenega snega in slabe opreme nismo upali. Nazaj grede, skozi Krmo, pa smo na robovih snežišč nabrali prvo pomladansko cvetje, gorske krapke (Jarica, Eranthis hiemalis, op. p.) do katerih pa se je bilo treba spuščati z vrvjo, na kateri me je varoval Joža. Nabral sem jih poln nahrbtnik. Doma sem naredil iz teh rož venec, jim dodal še nekaj planik v obliki križa ter ga položil pred mrtvaški oder pokojnega Aljaža. Med razkošnimi venci iz vse Slovenije je zgledal moj prav neboljen, saj je bil povrh še brez žalnih trakov. Na dan pogreba ga je opazil dr. Tominšek iz Ljubljane, ga vzel v svoje roke in ga nosil v pogrebni sprevedu na častnem mestu. Pogreb je šel skozi vso vas do Anclja in nazaj do cerkve. Vso pot je močno deževalo in v oknih hiš ob vsej poti so gorele sveče. Oča pa so zvonili. Preckin pa v Mojstrani z obema. Ljudi je bilo toliko, da še v cerkev niso mogli vsi; gnetli so se v lopi in po žagradu in pod marelami

zunaj cerkve in še v mrtvašnici so ob **hudem** nalivu iskali ljudje streho. Za **gotovo** je bilo prisotnih tri tisoč ljudi!

(Op. p.: Ljudje so se tu držali stare navade. Ob smrti župnika ni pel navček, pač pa veliki farni zvon; pogreb sam pa ni šel v smeri pokopališča, pač pa je obšel, če le mogoče, vso vas. Nadaljujem pisanje PV).

Pred mrtvaškim odrom, ki je bil v pritličju župnišča, so se zbirale množice domačinov in tujcev. Pogreb je bil določen za soboto (7. maja) ob pol enajstih.

Preprosto črno krsto je blagoslovil dekan Fatur iz Radovljice ob asistenci župnikov iz Kranjske gore in Koroške Bele in še 45 sobratov. Zbrala se je skoro polnoštevilno Radovljiška dekani-ja, od stolnega kapitlja so bili navzoči gg. **Sušnik**, dr. **Kimovec** in dr. **Klinar**, nadalje dekan **Zabret**, **Koblar**, ravnatelj stolnega kora **Premrl**, univ. prof. dr. **Rozman** in dr., iz Štajerske župnik **Lojze Cilenšek** (znani **Lojze**). Po izvršenem obredu je svojemu častnemu članu zapela Glasbena Matica pod osebnim vodstvom Mateja **Hubada** Pavčičevo „Pomlad“.

Dolgi sprevod se je mogel razviti le tako, da se je obmil od župnišča naprej skozi vas in nato nazaj do cerkve (glej gornjo opombo). Za križem je šla šolska mladina v spremstvu učiteljstva, moški, domači in tuji gasilci, Orli, Sokoli, Marijine družbe, pevci, duhovščina, za krsto sorodniki, odličnjaki in dr. Zastopano je bilo Slovensko planinsko planinsko društvo z načelnikom dr. **F. Tomiňškom** in z odborom, Hrvatsko Planinarsko društvo HTK „Sljeme“, TK Skala, Kranjska, Jeseniška in Kranjskogorska podružnica SPD, Jugoslov. zimska športna zveza, skavti,

Glasbena Matica z g. **Hubadam**, Pevska zveza, pevsko društvo „Ljubljana“. Prihitelj je iz Ljubljane dobri prijatelj dr. **Šlajmer** s soprogo, z Jesenic dr. **Kogoj**; oblasti so zastopali: vel. župana vladni svetnik dr. **Rudolf Andrejka**, ministrstvo trgovine in zvezo za tujski promet dvomi R. **Mar**; nadalje ravnatelj **Mantuani**, podpolkovnik **Andrejka**, agrarni komisar dr. **Spiller-Muys**, okrajni glavar dr. **Vavpetič**, za sodnijo dr. **Kranjc**, za planinski odbor župnik **Piber** in g. **Ažman**, župani radovljiškega okraja.

Krsto so ponesli v cerkev. G. dekan Fatur je imel cerkveni govor in je orisal pokojnika kot **vzornega duhovnika**, **idealnega planinca** ter **zaslužnega glasbenika**.

Med govorom se je z bliskom in gromom ulila silovita ploha. Cerkev je bila premajhna, da bi mogli najti v njej vsi zavetje. Med mašo, ki jo je opravil dekan Fatur, je pela „Ljubljana“ Premrlov Requiem, pri orglah je bil Premrl sam. Ko je duhovščina odpela „Libera“, je skupni zbor Glasbene Matice in „Ljubljane“ pretresljivo zapel Mendelshonovo: Beati mortui, nato še pokojnega lastno skladbo „Divna noč“.

Med tem se je razvedrilo, le za Karavankami je še zdaj pa zdaj zamolklo zagrmelo. Dvignili so krsto, šest zastav je tvorilo častno stražo ob njem. Pogrebne obrede je vodil dekan Fatur ob asistenci župnikov iz Koroške Bele, Kranjske gore in Rateč. Ko so krsto spustili v jamo in so bile končane molitve, je stopil prvi k odprtemu grobu podpredsednik SPD prof. Janko Mlakar ter se kot zvest prijatelj poslovil od triglavskega župnika v imenu SPD, turistov veteranov in doraščujoče

planinske mladine, posebno še v imenu Aljaževega kluba, ki je prevzel njegov testament, da sezida kapelico v Vratih. Za Hrvatsko Plan. društvo je govoril podpreds. dr. **Poljak**, ki je naglasil, da Aljažev duh živi in bo živel v bajeslovnem kraljestvu Triglava. - Ker se je med tem spet ulila ploha, so morali nastopni govorniki hitro končati svoje govore. V imenu „Skale“ je poudarjal njen predsednik prof. **Ravnik** Aljaževe zasluge za pravo etiko planinstva; za kljub „Sljeme“ je govoril g. **Ivanovič**. Za zimsko športno zvezo g. Ante **Gnidovec**, za Glasbeno Matico g. **Silvin Kimovec**. S Foersterjevo „Umrli je mož“ je bila pogrebna slovesnost končana ob četrta na dve popoldne.

Triglavski župnik Aljaž počiva, kakor je želel, na Dovjem, ob vhodu v zakristijo na tistem mestu, kjer je bil leta 1883 pokopan župnik Furmaher. Izvršitelj njegove oporoke, d. svetnik Jos. Lavtižar, župnik v Ratečah, ima nalogo, da mu po njegovem naročilu oskrbi nagrobni spomenik - tiho cerkveni spomenik. **V narodu, v svetu, v prosveti že stoji njegov veličastni spomenik; Aljažovo ime je nerazdružljivo zvezano s Triglavom, njegova pesem s slovenskim petjem. Trdno stoji in bo stal Triglav, nas simbol višinskega in visokega stremljenja, a srca bodo utripala ob pesmi, dokler so srca; zato bo živel triglavski župnik in pevec Aljaž s Triglavom in našimi srci.**

Brzjavno in pismeno sožalje so poslali na SPD: „Društvo Planinara u Bosni i Hercegovini“, Podružnica „Plesivica HPD“ (Jastrebarsko) Podružnica „Velebit“, Sušak in mnogo zasebnikov. Dušan Jaklič - Stari Bečej, Franjo Matković, Duga Resa i dr.

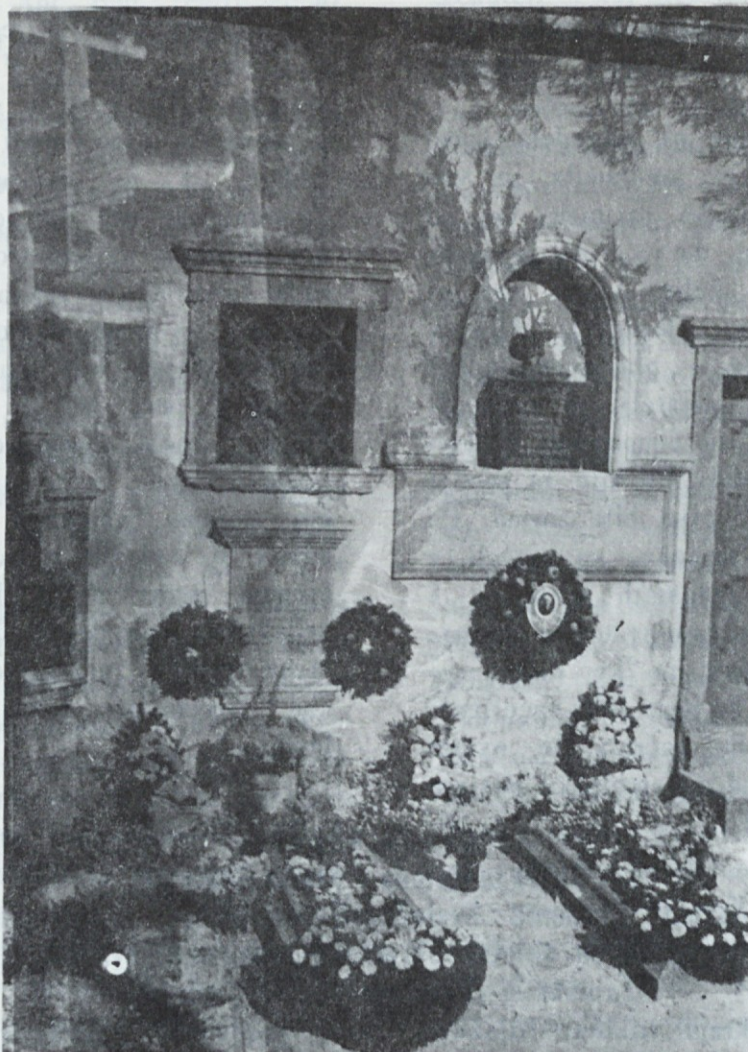
Minister n. r. dr. **Ivan Krajac** piše v spomin „Nestoru našeg planinarstva“: „Njegova uspomena će vazda kao svjetli putokaz našem nacionalnem planinarstvu i bit će trajna koliko i Triglav, o koji je bilo sa toliko ljubavi i predanosti povezan“.

Že nekaj dni po pogrebu so se pričele priprave za postavitve nagrobnega spomenika. Župnik Lavtižar, da bi spolnil željo pokojnega Aljaža, je takoj pristopil k delu. Uspeh ni izostal. Vsa dela so potekala po načrtu in brez posebnih zapletljajev tako, da je bilo odkritje spomenika že po štirih mesecih dne 18. sept. istega leta.

O tem poroča PV, XXVII letnik, št. 10, na strani 239 takole:

„Odkritje Aljaževega nagrobnega spomenika“. - V nedeljo 18. sept. popoldne, je bil na Dovjem odkrit ob veliki udeležbi domačinov in zastopnikov planincev Aljažev nagrobni spomenik. Slovesnost je bila sicer skromna, a zato toliko bolj prisrčna. Po mrtvaških molitvah, katere je opravil g. svetnik Lavtižar, je g. prof. Rožman v izbranih besedah slavil pokojnikove zasluge in obenem razložil pomen spomenika. Nato sta govorila g. prof. Janko Mlakar v imenu SPD in g. Tone Kovač iz Kranjske gore, podružnice SPD. Po končanih govorih in blagoslovu spomenika je zapel domači pevski zbor (Aljažev cerkveni zbor, ki ga je Aljaž sam postavil na noge, op. p.) „Blagor mu“, radovljiški cerkveni zbor pa „Usliši nas Gospod“, „Vigred se povme“, „Triglav moj dom!“

Spomenik je zgrajen po načrtu g. prof. Vumika. V zidni duplini je končnica krste iz črnega granita, nastavek z imenom župnika Aljaža, na njem stoji stiliziran bakren in

Grobova Aljaža (*desno*) in Pečariča (*levo*)

pozlačen kelih s hostijo. Pod tem nastavkom je široka plošča iz nabrežinskega marmora s Silvin Sardenkovimi verzi:

Vsako jutro v zarji novi
naši zažare vrhovi,
čakajo, kdaj prideš spet,
ki si bil jim varih svet:
naš triglavski kralj Matjaž
župnik z Dovjega Aljaž.

(Črke so vklesane čez vso ploskev - velike črke - in pozlačene. Op. p.)

Pod ploščo je pomol srčkaste oblike z Aljaževo sliko, nanj se lahko

obešajo venci. - Toliko po PV.

Z odkritjem nagrobnega spomenika se je končalo predzadnje dejanje njegovih želja. Ostala je samo še kapelica, ki pa je njegove oči niso več videle. Kako srčno si je želel, da bi tu daroval sv. daritev, tu sredi planin pod očakom Triglavom, da bi se Njemu zahvalil za milost pri tako velikem delu! Slutil je slovo, zato je srčno želel, da bi prav v tej kapelici zapel zahvalo tako mogočno in triumfalno, kot je znal v svojem zanosu on sam! Sam je dejal na bolniški

postelji svojim bližnjim, da je to kazen, ker je omahoval in dvomil v graditev tako drage stavbe.

Aljaževa smrt ni prizadela samo njegovih faranov, predramila je vso slovensko planinsko javnost; vsi so bili edini v tem, da je treba izpolniti njegovo zadnjo željo, ki je sam ni mogel uresničiti. Domačini, Aljažev klub duhovnikov - planincev, odbor SPD in njegovi prijatelji so zastavili vse svoje sile za čimprejšno gradnjo kapelice v Vratih. Prošnje in pozivi v takratnem PV niso bili zaman. Po zgledu Aljaža samega, so pričeli z gradnjo brez zadostnih sredstev v času, ko je trkala na vrata že splošna gospodarska kriza in ko rane prve svetovne vojne še niso bile zaceljene. Mnogo Aljaževih načrtov je ostalo neizpolnjenih, od metereološke postaje

v triglavski koči in telefonske zveze z Mojstrano (PV 1, II. str. 201) do gradnje novih poti in ceste v Vrata, a prizadeti niso mogli obiti njegove zadnje, a še neizpolnjene želje. Zavedali so se, da se bodo prav s tem dejanjem najlepše oddolžili njegovemu spominu v zahvalo za njegove podvige v vsem področju njegovega udejstvovanja. Kaj pa je pomenilo Aljaževo ime, ne le v planinskem svetu, ampak splošno v kulturni javnosti, tudi izven naših meja, pa naj pojasni naslednje poglavje, ki govori o sadovih njegovega dela po njegovi smrti in o ljudeh, ki so sedanjemu naprednemu času neskladno in na nepošten in zahrbtnen način znesli nad Aljaževim delom in njegovo lastnino!

Aljaževa kapela
sv. Cirila in Metoda v Vratih (1015 m)
veličasten spomenik hvaležnosti domačinov, stanovskih
tovarišev in celotne slovenske planinske javnosti

Zapiski iz časov graditve in obstoja

Na južnem kraju trikota, Aljažev dom - novi, temelji starega porušenega doma in skalo „Mali Triglav“, stoji v Vratih lična in kraju se prilagajoča kapelica sv. Cirila in Metoda, ali po domačinih kratko imenovana „Aljaževa kapela“. Objekt kot tak ni nič manj pomemben, kot Aljažev stolp vrh Triglava, čeprav je danes potisnjen v ozadje, zato si oglejmo najvažnejše momente graditve in obstoja te kapele. Najprej nekaj povzetkov iz PV. leta 1928. št. 9. str. 211.:

**Aljaževa kapela sv. Cirila in Metoda
v Vratih**

/k blagoslovitvi 29. julija 1928/

„Kolikorkrat sva z Aljažem šla

v Triglavsko pogorje, vsakokrat sva bila mokra od dežja“ je dejal predsednik dr. F. Tomiňšek v svojem spominskem govoru po cerkveni blagoslovitvi novozgrajene kapelice. Nič čudnega torej, če je Triglav pokazal, kakšne plohe zna pošiljati na svoje občudovalce, baš na dan, ko se je uresničila ena zadnjih Aljaževih želja. Celodnevno deževje je res mnogo ljudi odvmilo, došle pa prisililo k hitri vrnitvi, ko ni bilo prostora za vse pod streho, a pravim planincem tudi nalivi niso mogli ugasniti veselega razpoloženja. Še jeseniška godba je neustrašeno koncentrirala med dežjem na prostem. Stari, a še vedno korenjaški škof

ljubljski dr. Ant. Bon. Jeglič se ni dal odvrniti od grozečih oblakov, prišel je prvokrat v Vrata, da izroči kapelo njenemu vzvišenemu namenu. Povedal je planicem izbor lepih etičnih načel o turistikah... Prof. Rožman pa je orisal zgodovino postanka in gradnje nove kapelice:

Za Aljažovo 80 letnico, 6. jul. 1925, je sklenil Aljažev klub SPD, da pozida kapelico v Vratih in z tem izvrši vsaj enega izmed mnogoterih lepih načrtov triglavskega župnika. Z največjim navdušenjem in do solz ganjen je sprejel gospod Aljaž ta sklep. Vkljub temu, da je marsikaj podvomil, bo - li v sedanji gospodarski krizi mogoče nabrati potrebna sredstva, je vendar z mladeniško ognjevitostjo vzel zadevo v roke. Sam je naprosil za načrte univ. prof. arh. Vurnika; slovit umetnik je svojemu staremu prijatelju na ljubo napravil načrte kot poklonilo. -/Tudi nagrobni spomenik je zamislil/. Načrt je Aljažu zelo ugajal, saj je v neki meri odgovarjal njegovi zamisli „panteona“ v Vratih, za katerega je že imel načrte od Vurnika - očeta. A prestrašili so ga stroški in že je bil pripravljen zavreči lepi načrt in zidati majhno enostavno kapelico po lastni skici. Menil je žalostno, da dandanes ni več dosti planinskega idealizma v ljudeh. Kako se je motil dobri župnik. Šele ko mu je Aljažev klub ponovno zagotovil, da prevzame vse stroške, se je odločil za Vurnikov načrt. Začetkom julija 1927 se je pričelo z zidanjem, do konca turistične sezone je bilo poslopje pod streho. Župnik Aljaž žal ni doživel trenutka, ko se zasadila prva lopat v stavbišče. Različne kritike, ugodne in neugodne so se lani med zidanjem slišale.

Nekateri si kar niso mogli predstavljati, kaj naj bo iz debelozidane „ledenice“. Letos ko je stavba gotova, se strinjajo vse sodbe, da je lepa in pokrajini popolnoma primerna.

Kapelica stoji sredi mladih smerek med Aljaževim domom in „Malim Triglavom“ in je stavba razmeroma majhna /notranjost meri 20 kvadratnih metrov/ bi med večjimi objekti in pred ogromno severno steno kar izginila, ako je arhitekt ni bil primerno dvignil. To je storil na ta način, da je nivo kapelinih tal dvignil za 2 metra, tako da vodijo k vratom široke in visoke stopnice. Ko se bo nasip okoli kapelice obrastel, bo stala na zelenem holmcu. Streho je istotako dvignil stolpu podobno, kar čudovito harmonira s skalnatimi, v nebo kipečimi vrhovi, ima pa tudi to praktično vrednost, da sneg ne ostane na strehi in je ne kvari. Vsa stavba s streho vred dosega znatno višino približno 14 m. V zunajnosti ima zid iz rezanega kamena in cementa obliko romba, notranjost pa je elipsa. Visoko streho je umetnik v notranjosti originalno izrabil in napravil visoko s skodlami obito kupolo. /Celotna notranjost daje videz odprte mitre - škofove kape: op. p./. To daje sicer skromni notranjosti videz veličastnosti. S firmežem in lakom prevlečen skodle so videti voljne in tople kot vosek. Manjka notranjosti še slikanja, ki ga namerava prihodnje leto izvršiti akad. slikarica gospa Helena Vurnik. /Delo ni bilo opravljeno iz neznanih razlogov, op. p./ Tedaj bo kapelica šele v pravih pestrosti zažarela. Letos je krasi začasno skromna slika sv. Cirila in Metoda. Oltarna miza - velikodušen dar jeseniškega župana g. A. Čufarja

je na sprednji strani, ki tvori vrata v omaro za mašne potrebščine, originalno in živahno poslikana v narodnih nošah.

Zidarska dela je izvršil g. Anton Torkar iz Bleda, tesarska g. Val. Dežman iz Radovljice, oboje v splošno zadovoljstvo...

Arhitekt pa se ni oziral samo na okolje, v katerem je zasnoval kapelico, pač pa je zelo skrbno proučil tudi notranjo ureditev in prostornino. Oltar je pomaknil v nekakšen prizidek v obzidju stavbe, stranski zastekleni lini pa mu dajeta dovolj dnevne svetlobe, kar ob sončnih dnevih učinkuje zelo prijetno. Oltarna miza je prostoma in spodnji del, kot že omenjeno, prirejen za shrambo cerkvenih predmetov in potrebščin.

Ker se je moral ozirati na prilagoditev okolja, vremenskih razmer in smotne izrabe prostora, je proti

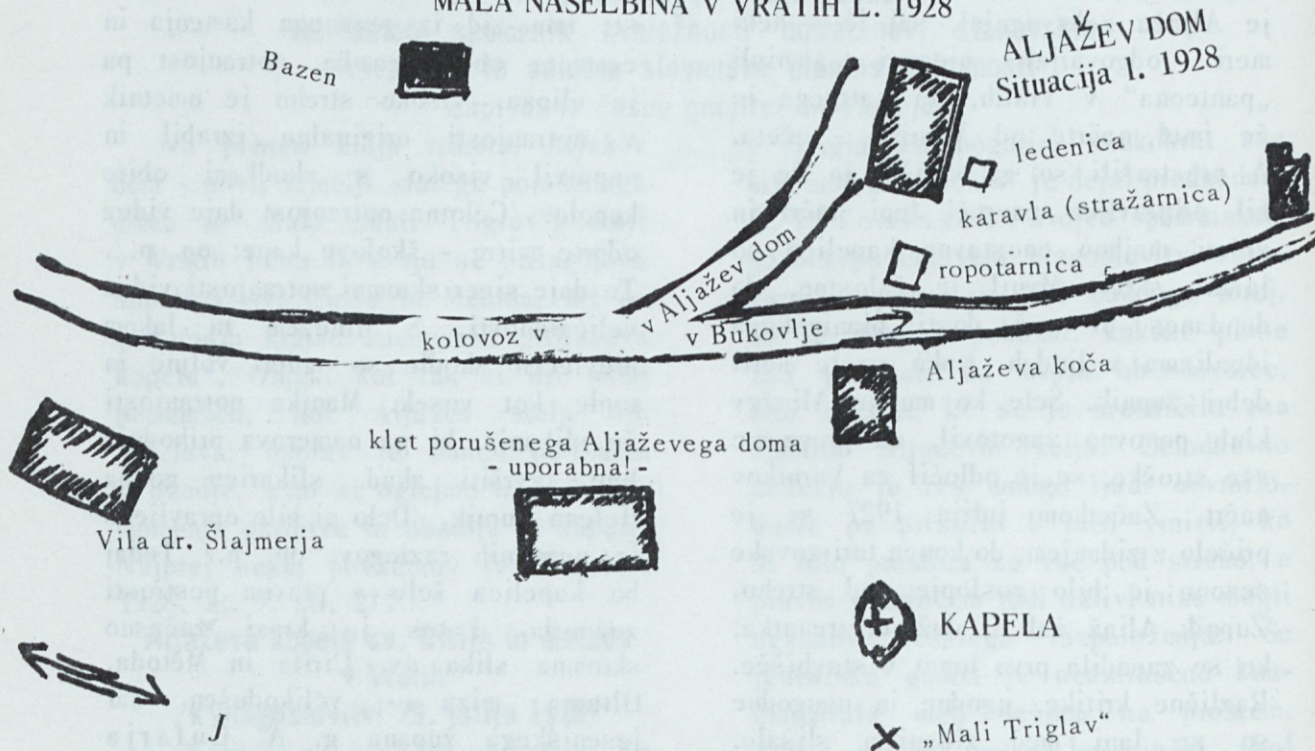
tradiciji postavil oltar ne proti vzhodu pač pa sporedno v smeri daljše osi elipse, proti jugozapadu! Tak način gradbe je zaslediti po vsej soški dolini (Soča, Bovec, Log pod Mangartom) že pri starejših gradnjah, ni pa tega zaslediti na Gorenjskem, zato je Aljaževa kapela v Vratih z svojim načinom gradnje zanimiva tudi po tej plati. Pravokotna, krajša os elipse pa je obrnjena v smeri prelaz Luknja 1758 m - Dovje.

Z dograditvijo kapele in še prej karavle (stražarnica, navadno obmejna; op. ur.) v neposredni bližini Aljaževega doma, je tako imenovana mala naselbina v Vratih, ostala nespremenjena skoraj trideset let, ko je Aljažev dom dobil novo gospodarsko poslopje.

Ob blagoslovitvi kapele pa je ta naselbina štela naslednje uporabne stavbe in objekte;

Aljažev dom z vsemi dodatnimi

MALA NASELBINA V VRATIH L. 1928

objekti, kot drvamico, ropotarnico in pekarno, občasno, nasproti Aljaževe koč.

Aljaževo koč, staro in zasilno bivališče planincev - le tej je snežni plaz leta 1909 prizanesel.

Aljaževa kapela sv. Cirila in Metoda.

Graničarsko karavlo z stavbo za vojake in pomožnim prostorom za tovarno žival.

Šlajmarjev dom ali Šlajmarjeva vila imenovan.

Klet bivšega Aljaževega doma, ki jo je porušil snežni plaz.

Bazen na prostem za osvežitev turistov.

Slovesnost blagoslovitve je zelo motil dež. Kljub temu je prisostvovalo nad 500 ljudi. Aljažev zbor iz Dovjega je pel staroslovensko mašo, vmes pa je godba kat. del.društva na Jesenicah svirala cerkvene glasbe. Po dovršenem cerkvenem obredu se ni moglo razviti na prostem ono neprisiljeno veselo življenje in vrvenje, ki je v planinah ob takih prilikah značilno. Upajmo, da bo ugodnejše vreme ob obletnici; kajti vsako leto hočemo praznovati **Aljaževo žegnanje** v Vratih, da bo spomin triglavskega župnika še trajnejši.

Toľko po PV.

Starejši ljudje pa, ki so takrat še pokojnega župnika Aljaža dobro poznali, vedo povedati, koliko se je prizadeval za postavitev kapelice v Vratih. Potem ko je bila obnovljena Kredarica (l. 1909) pravijo, da mu je rojilo po glavi samo to, kako postaviti kapelico v Vratih. Vedo pa povedati tudi to, da se z njim ni bilo mogoče zaplesti v pogovor, če se ni nanašal na Triglav, Vrata ali kaj v zvezi s

tem. Zato je poleg nagrobnega spomenika, kapelica v Vratih najlepši in najdostojnejši spomenik temu zaslužnemu možu. Od tod tudi takšen „zagon“ v prispevkih in pri delu za kapelo.

Iz gornjega in pa današnjega stanja kapele sledi, da kapela do današnjega dne ni bila opremljena tako kot so predvidevali načrti. Vzrokov je bilo več. Nadaljnje delo je prav gotovo zavrla gospodarska kriza, ki je svoj višek dosegla 1936. Preden se je pa gospodarstvo količkaj opomoglo, je delo zavrla druga svetovna vojna, ki je uničila mnogo kulturnih spomenikov in dobrin. Tudi Aljaževa kapela je bila v notranjosti upostošena. Izginilo je vse, oltarna slika sv. Cirila in Metoda, z izjemo mašnega perila. Le zvon je po zaslugi neznanca, ki ga je skril v podstrešje Aljaževega doma, preživel stihijo vojne (stihija tu pomeni slepo, nepremagljivo naravno ali družbeno silo - op. ur.) in je bil najden šele okoli leta 1952. Le solidni konstrukciji in gradnji kapele gre zahvala, da je stavba sama brez nadzora kljubovala polnih pet let.

Poglejmo, kako so se odvijali obredi v tej kapeli od blagoslovitve dalje.

Od nadyse slovesne otvoritve kapele in blagoslovitve kapelice v Vratih so ohranili zlasti domačini zelo prijetne spomine. Zanje je bilo to enkratno doživetje, čeprav ga je motilo vreme. O tem so mi pozneje pripovedovali dovški pevci, ki so se polnoštevilno udeležili te slovesnosti. PV opisuje to slovesnost bolj skromno kakor pa vedo še zdaj povedati starejši ljudje. Posebno **Kosmač Rudolfina (Brolšča)** iz **Dovjega** je vedela povedati marsikaj zanimivega o tem dnevu in poteku

slovesnosti. Dovške pevke so šle v Vrata že nekaj dni prej, da so spletle vence, moški pa postavili mlaje. Med blagoslovitvijo je bila kapela naravnost natrpana kakor tudi prostor pred njo. Zunaj stoječi so sledili obredom pri nastežaj odprtih vratih pod marelami, ker je deževalo. Toliko ljudi naenkrat ni bilo še nikoli v Vratih, pa tudi potem še dolgo ne. Kmečkih vozov, lojterskih in parizarjev, je bilo čez trideset, da so napolnili ves prostor med Šlajmerjevo vilo in domom. Nekaj pa so jih pustili še na Anceljevem rovtu v bližini. Seveda je bilo največ domačinov.

Kapelica v Vratih je postala za nje svetišče, kraj kjer so ljudje v podnožju mogočnih sten Triglava, Stenarja in Škrlatice že mnogo prej doživljali vse veličastvo stvarstva. To je postal zdaj kraj zahvale in prošenj preprostega ljudstva, kraj spomina na trpljenje njih prednikov za življenjski obstoj, kraj spomina na nje, ki so omahnili ne v lovu za rekordi in slavo, pač pa v boju za naš boljši delovni dan - za boljši svet! Kratka je zgodovina te stavbe, vendar jo pretresa mnogo žalostnih dogodkov pred, med, da ne govorim po vojni.

Naj spregovori še fama kronika - zapissek iz sv. maš, ki jo hrani župni urad na Dovjem, za čas od blagoslovitve do druge svetovne vojne.

Iz nje je razvidno, da je bilo po blagoslovitvi

leto	štev. maš	z ca udeleženci
1928	35	400
1929	26	280
1930	28	320
1931	36	450
1932	14	200
1933	21	290
1934	21	320
1935	37	400
1936	35	410
1937	45	480
1939	15	220
1940	22	310

Iz iste kronike je razvidno, da duhovniki, ki so maševali, niso bili natančni pri vpisovanju, saj so nekateri že grešili pri zaporednih številkah in številu udeležencev, ki so se običajno razšli že pri zadnjem evangeliju, drži pa, da številke niso pretirane. (Vključene pa tudi niso številke vernikov ob blagoslovitvi kapele.)

V isti kroniki sta registrirani tudi dve poroki in sicer prva 23.9.1928 (ženin in nevesta neimenovana) ter druga 26. jan. 1930, ženin Matko Ulčar, trgovec z Bleda, in nevesta Berta Ulčar, ob 12. uri. Šofer, ki ju je peljal v Vrata, je bil graničar, ki je vozil gradbeni material za karavlo (vsekakor je uporabljal lažje vozilo, ker je bil

takrat še od Peričnika naprej v Vrata samo kolovoz). Iz kronike zvmemo, da je ta par poročil slovenski pisatelj in župnik Janez Jalen, ki je bil zelo vnet obiskovalec Vrat in član Aljaževega kluba. V Vratih je večkrat daroval sv. mašo, tako npr. 5. VII. 1929 za praznik sv. Cirila in Metoda, (semenj - žegnanje), 1. IX. 1929 ob udeležbi 22 vemikov (ta dan mu je bil strežnik cand. med. J. Hafner, poznejši primarij bolnice) ter 22. IX. 1929.

Na splošno je zaslediti v isti kroniki precej imen uglednih osebnosti, kakor tudi navadnih duhovnikov, ki so prihajali sem s skupinami mladih izletnikov. Veliko od teh se jih sploh ni vpisalo v knjigo, saj vpis ni bil obvezen, zaradi tega je bilo prav gotovo opravljenih več sv. maš in bilo več udeležencev, kakor pa je razvidno iz navedenih števil. Mnogo izletnikov pa so pripeljali duhovniki, ki so tu opravili kratke molitve ali celo litanije.

Poleg že omenjenega župnika Jalena so v tej kapeli še maševali: Dr. Gregorij Rožman, še kot profesor, za binkošti dne 19.5.1929 ob udeležbi 70 (!) vemikov, ter 26.8.1929. Kot škof pa je maševal v tej kapeli dne 4.8.1935 ob pol 4 uri ob udeležbi 200 vemikov. Datum sovpad v dan blagoslovitve križa na Škrlatici, kasneje je maševal še 3.8.1936. Dan pred blagoslovitvijo križa na Škrlatici pa je maševal v kapeli škof dr. A. Stepinac ob udeležbi 14 vemikov, ministrant pa je bil dr. Lenček.

Kapela je tako upravičila svoj obstoj in dolgoletno Aljaževo željo, ki je sedaj postala stvarnost. Tudi dana obljuba o vsakoletnem žegnanju ni povsem zamrla, čeprav se niso držali točnega datuma, kar je razumljivo.

Pa tudi po drugi vojni ta misel ni zamrla v ljudeh, čim je bila kapela usposobljena - do leta 1950 je služila za skladišče živil Aljaževega doma. Po prevzemu doma, ki je takrat prešel v roke Mojstrančanov iz rok Ljubljancev, so kapelo izpraznili in jo uredili zopet za bogoslužje.

O blagoslovitvi nekateri še hranijo fotografije in pa ostale časopisne vesti. Med drugim je objavil fotografijo blagoslovitve tudi „Ilustrirani Slovenec“, leto IV, št. 33, str. 259 (priloga „Slovenca“, št. 182). Takole je zapisano pod fotografijo:

Aljaževa kapelica v Vratih

V nedeljo 29. julija 1928 se je vršila v Vratih, pod mogočnim Triglavom prisrčna slavnost. Blagoslovili so namreč novo Aljaževo kapelico, ki jo je zgradil Aljažev klub duhovnikov s pomočjo vseh prijateljev turistik. Načrte zanjo je pa naredil naš arh. univ. prof. Ivan Vurnik.

Posvetitev je izvršil sam knezoškof dr. A. B. Jeglič ob asistenci mnogih duhovnikov-planincev, a slavnosti se je udeležilo lepo število ljubiteljev planin za zasopniki SPD na čelu.

Kapelica je bila nujno potrebna, kajti predvsem v poletnem času je tu vsak dan polno turistov, ob nedeljah in praznikih je pa tu vse živo, zato smo že dolgo pogrešali na tem izredno prometnem kraju nedeljske službe božje. Sedaj je preskrbljeno tudi za te in prepričani smo, da postanejo Vrata z njo še bolj priljubljena.

* * *

Vest o blagoslovitvi kapele v Vratih pa je bilo zaslediti tudi v časopisju izven mej Slovenije in države; prav tako tudi v časopisju, ki taki

dejavnosti ni bilo preveč naklonjeno. Tako je prodrla v svet tudi misijonska dejavnost Aljaževega kluba duhovnikov, zato ni čudno, če se je sled tega vlekla tudi skozi vso vojno in je ni bilo moč izkoreniniti niti okupatorju, ne prenapetežem po vojni, k sreči posameznikom, ki se niso ustrašili uničevati svetinje naših planin, ki niso bile nikakršna ovira v graditvi novega družbenega reda.

Kapela še do današnjega dne ni doživela bistvenih izprememb, niti ni bila dograjena po načrtu, vse je zavrta vojna, ki ni prizanesla tudi kapeli. Vendar po moram tu poudariti, da kapela ni doživela ne pred vojno ali med vojno večjih oskrnitev ali uničenja, saj skromna mašna oprema ni mogla koristiti nikomur niti v sili, pa kljub vsemu si je dejal nekdo duška nad oltarno sliko in križem s svečniki.

Začuda nedotaknjen pa je ostal nabiralnik pred vhodom v kapelo, v katerem so našli leta 1950 treh vrst denarja: stare dinarje in pare, marke in pfenige in denar iz nove Jugoslavije. Sicer so bile to le manjše vsote, videti pa je bilo, da se nabiralnika nihče ni dotikal. (Nabiralnik je bil grajen iz topovske cevi, ki so jo prerezali in v njo potisnili pokrov s špranjo za vlaganje denarja. Odpiranje zelo tesnega pokrova je bilo dolgotrajno delo, ker je bilo treba uporabiti kladivo in izbiti pokrov. To pa je povzročalo silen ropot, ki se je čul do Turkovega rovta. Podoben nabiralnik, vendar na ključavnico, je bil tudi na skali pred domom in je koj po vojni služil svojemu namenu, danes le tega ni več.)

Vse, kar se je po vojni spremenilo, je bilo: nova velika oljna slika sv.

Cirila in Metoda, ki jo je leta 1935 naslikal v Novem mestu frančiškan p. Ladislav Pintarič in je bila med vojno v kapeli za Bežigradom - od tu ima sledove krogel in strelnega orožja -, ploščice za podenj, ki jih je podarila neka tržiška tovarna, so pa po zaslugi bivšega duhovnika Marolta ostale neznano kje in sploh niso dosegle mej triglavske župnije. Le sem so prispeli le svečniki in mašni plašč iz kapele na Kredarici. Zvon, ki je vojno prestal, pa je bil ubit z otroško igro že po letu 1970 in ga sedaj hrani župni urad na Dovjem.

Prva sv. maša po vojni je bila opravljena v kapeli šele v letu 1952, ko je bila kapelica očiščena in usposobljena za bogoslužje. Zasteklena so bila okna, popravljena streha, očiščena notranjost. Do danes so ostali samo še rjasti sledovi skladiščenja sodov za pivo. Slika sv. Cirila in Metoda, ki visi na listni strani oltarja radi preobsežnih dimenzij ima za podlago trapecast podium z izrezanimi rahlo pozlačenimi črkami:

Slovanska apostola

sv. Ciril in Metod,

prosita za nas!

Podium sega od tal do robu slike in služi za prostor cvetju, ki ga nikoli ne manjka, in pa za svečnike. (Za svečnike so takoj po vojni služile skalice, na katere so sveče nakapali.)

Obnovitev bogoslužja v Aljaževi kapeli so domačini toplo pozdravili, posebno starejši, ki so še zavedali obljub ob blagoslovitvi, a nekaterim to ni šlo v račun in so iz tega skovali veliko afero, ki jo je vsaj v začetku omenjalo svetovno časopisje, med drugim tudi „Glas Amerike“ v svoji slovenski oddaji v avgustu 1953. Kaj

Aljaževa kapelica v Vratih

se je pravzaprav takrat dogajalo in kakšne so bile posledice le tega? Naj govore dokumenti:

Dovški župnik je prvo nedeljo avgusta 1953 oznanil nedeljsko sv. mašo ob 10. uri v Aljaževi kapeli v Vratih. To je bilo vse, kar je bilo karkoli govorjenega med ljudmi. Ljudje so oznanilo sprejeli z zadovoljstvom in od maše grede drug drugemu govorili: „Jaz grem v nedeljo v Vrata!“

Trem možakarjem, ki se med vojno niso bogve kako izkazali, zdaj jim je pa dišal boljši položaj (ali pa rehabilitacija?) so takoj staknili glave skupaj v gostilni pri „Potokarju“ na Dovjem ter začeli zasledovati gotove

ljudi, kako se obnašajo in kaj govore. Že zvečer so nabrali toliko „novic“, da so lahko sprožili alarm, čež v Vratih se nekaj pripravlja! Minilo je komaj dva tedna, ko smo slavili v Vratih „Triglav v svobodi“, zdaj gredo pa tja za nami še klerikalci! Takoj v akcijo!

V ponedeljek so že vabili vaščane na množični sestanek vseh občanov radi nastale politične situacije in to v vseh vaseh zgornje savske Doline. Sestanki so bili v torek in sicer na Dovjem v šoli, v Mojstrani pa v hotelu Triglav. Udeležba je bila rekordna, menda za vse čase. Občani so le tu osupli poslušali neverjetne obtožbe

na rovaš župnika in drugih obtoženih, ki so bili vsi z malo izjemami naslednji dan ob službe, iz ust človeka, ki je med zadnjo vojno ribaril v kalnem.

Na vsakem izmed teh sestankov je bil prisoten vsaj en novinar, ki pa je na lastno škodo in ugled poročal povsem neresnično. Ljudje so bili ogorčeni in celo s fotografijami dokazovali tožiteljem, da so bili „Hitlerjevi podprepniki“ (!), vsaj v Mojstrani je bilo tako! Sestanek v Mojstrani in na Dovjem je trajal od 20. ure (8:00 p.m.) do pol dveh zjutraj (1:30 a.m.) brez oprijemljivih dokazov izrečenih obtožb, nasprotno: tožitelj je postal obtoženec! Vsled tega je bila zjutraj osuplost udeležencev sestankov toliko večja, ko so prebirali dnevno časopisje. Pa poglejmo, kako so dopisniki pod vplivom zlonamernih informacij nasedli, vso zadevo senzacionalno napihnili, časopisje pa seveda objavilo. Tako npr. poroča „Delavska enotnost“ z dne 21. avgusta 1935, št. 34 na 3. strani:

Poizkus klerikalcev in njihovih belogardističnih zaveznikov, da organizirajo protiljudsko zborovanje v Vratih, klavmo propadel.

Jeseniški železarji odločno nastopili

V pripravo ponesrečenega shoda v Vratih je zapletena tudi škofija. - Delavci jeseniške železarne so izključili iz svoje srede Janeza Kotnika in Franca Klinarja, ki sta bila med organizatorji nameravanega shoda. - Prebivalci Jesenic pa so izgnali iz mesta L...L....., nekdanjega belogardističnega in enega izmed glavnih organizatorjev shoda.

V začetku tega meseca je bil v Vratih velik tabor slovenskih planincev

v počastitev 60 letnice slovenskega planinstva. Kmalu potem so začele v Dovjem, Mojstrani in okoliških krajih širiti novice, da se za nedeljo 16. avgusta pripravlja v Vratih velik shod. Ljudje so v tistih, ki so prišli vabit na shod, spoznali bivše belogardiste, klerikalce, zato so začeli slutiti, da za tem planinskim slavljem tiči nekaj nepoštenega. O tem so se dokončno prepričali, ko so zvedeli, da so v pripravljalnem odboru za organizacijo shoda znani klerikalci iz Mojstrane in Jesenic, ki jih poznajo daleč naokoli. Bilo je jasno, da hoče teh nekaj bivših klerikalnih ostankov pripraviti pod videzom planinskega shoda klerikalno politično manifestacijo. V pripravo shoda je najbrže zapleten tudi dekan ljubljanske škofije, ki se je več dni mudil v Mojstrani in pri tamkajšnji duhovščini ter jim dajal poguma za tak brezizgleden podvig.

Čim so ljudje spoznali prave namene organizatorjev shoda, so odločno reagirali. V Mojstrani, Dovjem in okoliških krajih so sklicali zborovanje organizacij Socialistične zveze delovnih ljudi, se pogovorili o namenih organizatorjev tega shoda. Sindikalni odbor mehanične delavnice je sklical izreden sestanek in izključil iz kolektiva Janeza Kotnika, enega izmed organizatorjev shoda. Enako so storili tudi v osrednji pisarni železarne, kjer je bil zaposlen Franc Klinar.

V petek opoldne je dva tisoč (po drugih poročilih tisoč, op. p.) jeseniških delavcev šlo pred pročelje „Elme“, kjer je bil zaposlen glavni organizator nameravanega shoda v Vratih, nekdanji aktivni belogardistični oficir L...L..., in so zahtevali, da koj zapusti Jesenice. L.... se je poskušal

delavcem skriti in pobegniti skozi stranski vhod. Toda to mu ni uspelo. Skozi gost špalir delavcev je moral zapustiti službo in Jesenice. Ker pa je za početje L sokriv tudi predstavnik „Elme“ na Jesenicah J . . . M . . . , so delavci tudi njega pregnali.

Revolucionarne Jesenice so vedno kot doslej spet pokazale pravi delavski obraz. Zakrknjeni belogardistični in drugi reakcionarji, ki so menili, da na Jesenicah ne bodo pozorni za njihovo početje, so se hudo zmotili in spoznali borbeno pest in visoko politično zrelost jeseniških železarjev.

Zanimivo je tudi pisanje „Ljubljanskega dnevnika“ z dne 14. avg. 1953, leto III, št. 188, kjer poroča v članku z naslovom „Kaj se skriva za shodom v Vratih“ s podnaslovom, „Stari žandarji, nemški podrepaniki in podobni, bi se hoteli ponovno uveljaviti“. Poleg že imenovanih v navedenem članku odkriva še ostale „organizatorje“.

Največji greh pa so imenovani storili s tem, da so Aljaževo kapelo v Vratih izpraznili in jo prepustili Cerkvi. Kapela nikoli ni bila last PD - kakor tudi na Kredarici ne! - zato tako grobi izpadi niso nikakor upravičljivi.

Na omenjenih sestankih tožitelji niso uspeli dokazati svojih obtožb enostavno zato, ker so že preprosti ljudje uvideli, da je vse skupaj zlagano in nespretno zrežirano ter podtaknjeno z namenom prikriti svojo lastno preteklost in dejavnost in tako priti v družbi do boljših položajev. Zbolela pa jih je tudi velika udeležba domačinov pri maši, ki je bila darovana nekako 14 dni pred planinskim taborom v Vratih. Strah pa ima velike oči in nekaj je bilo treba za vsako ceno

ukreniti. Način, kako so posamezniki to izvedli, pa presega vse meje človečanstva in toliko opevane poštenosti in pravičnosti. Večina od obtoženih so bili ob službe, mnogi družinski očetje. Ker sestanki niso rodili zaželenega uspeha, kljub podpori tiska, so se začela poizvedovanja in zasliševanja na vse strani. Kar pa omenja v svojem članku DE, presega vse meje in ni res, saj novinarji sami niso bili enotni v poročanju, da bi toliko ljudi tisti petek zapustili železamo in šlo k M . . . , - res pa je, da je takrat zapustilo delo nekaj sto ljudi, ki so se med potjo porazgubili po gostilnah in sploh niso prišli do tja, le nekaj nad 60 ljudi je izvršilo pregon L . . . in M . . .

Na Dovjem in v Mojstrani so na postaji Milice po sodniku za prekrške zaslišali nekaj nad 65 ljudi, večinoma starejših. Pa tudi to brez uspeha. Ker ni bilo nikakršnih priprav, razen oznanila v cerkvi za mašo, ljudje enostavno niso vedeli kaj povedati ali priti v kako protislovje.

Obtoženi in prizadeti so se ločeno branili in vložili tožbo proti tisku. Tožbe in pritožbe so bile dolgotrajne, vendar uspešne. Zanimiv je prekliek v „Ljubljanskem dnevniku“ v št. 207, leto V., z dne 14 nov. 1955 (!), ki je objavil popravek takole:

Kaj se skriva za shodom v Vratih V Ljubljanskem dnevniku od 14. 8. 1953 št. 188 je bil objavljen članek z zgomjim naslovom. V njem so opisane priprave in nato shod na Dovjem v spomin Jakoba Aljaža. V članku je bilo navedeno, da so shod organizirali ljudje, ki so proslavo 60 letnice SPD sabotirali in niso hoteli sodelovati, ker so pač imeli drugačne

namene, da so le - ti agentje vatikanske agenture, ki so se ji prireditelji shoda na Dovjem udinjali izkoriščajoč pri tem svobodo vere in verskega čustva ljudi, ker bi se pač radi dokopali do prejšnjih položajev.

Med takimi organizatorji shoda sta bila omenjena v tem članku tudi L. L. in K.

Ugotovili pa smo, da navedena nista sodelovala pri organiziranju omenjenega shoda in da pretežni del teh organizatorjev sploh ne poznata. Ugotovili smo tudi, da nimata nobene zveze z ljudmi mišljenimi v članku in označenimi za agente vatikanske politike v naši državi.

* * *

Tudi vse ostalo časopisje je moralo preklicati svoje tokratno pisanje in prizadetim dati zadoščenje, čeprav v izmaličeni obliki, kot gomji preklic, ki nenadno govori o shodu na Dovjem, o čemer sploh ni bilo govora.

Naj bo še to zabeleženo. V nedeljo 16. avgusta 1953 je v zgodnjih jutranjih urah vozil skozi Mojstrano kamion iz Jesenic, poln učencev vajeniške šole na Jesenicah. Z njimi je bil tudi znani samohodec po naših planinah Z... Po kratkem postanku in odžeji v gostilni so se napotili v Vrata na prežo za vsak slučaj, kot so izjavili. Med potjo so nadlegovali nekaj voznikov, ki so bili namenjeni tja zaradi drv. Ti mladeniči so se utaborili na Anceljevem rovtu in v Aljaževem domu, kakor jih je razporedil njihov vodja z namenom, da preprečijo mašo, ki pa jo je bil župnik že v sredo preklical pod vtisom gonje, ki je nastala. Z..., ki je vodil te mladeniče, pa je zakrivil, da je prišlo do najbolj

nekultume skrunitve kapele; dopustil je namreč, da so naščuvani mladeniči druge narodnosti in celo druge vere, opravljali v kapeli veliko in malo potrebo. Izjema pri tem pa niso bili niti domači „prenapeteži“, ki so „sodelovali“ pri tej nepotrebni akciji.

Afera sama pa je žal našla še bolj žalosten odmev pomladi leta 1954. Ker je bil radi razvoja na sodiščih na vidiku poln moralen polom, so tožitelji, ki so bili pred javnostjo razkrinkani, zapustili vas in njihova ost se je obrnila v še bolj žalostno smer - k uničenju spomenika župnika Aljaža.

Konec meseca maja leta 1954 je iz večmega vlaka v Mojstrani izstopil iz zadnjega vagona znani neznanec in se umih nog napotil v Radovno. Tu se je ustavil v gostilni pri Pstnjaku, kar ne bi bilo nič nenavadnega, nahrbtnik je navadno odlagal k peči, to pot pa ga je s posebnim poudarkom postavil proč za vrata. Stari Gašper, ki je tu pil svojo običajno merico, ga je hudomušno opozoril, da ga prepah ne bo posušil, pa je dobil odgovor, da bo tisto, kar je noter že „naredilo fajn prepah“. Tu je znani neznanec, ki naj ga sedaj imenujem s pseudonimom „Sloki“, ime iz Svetinovega romana „Stena“, povedal, da gre skozi Krmo na Kredarico. Res se je drugi dan odpravil na Kredarico in med potjo srečal še nekaj domačinov, ki pa se jim je skušal čim bolj izogniti. Ko so ti domačini po dobrem tednu prišli za njim na Kredarico pogledat, kako je kočica prezimila, so imeli kaj videti, oziroma opaziti: Kapelice ni bilo več! Daleč naokoli razmetano kamenje in trske od strešnih skodel so pričale, da je bila kapelica

razstreljena! Tedaj so si poklicali v spomin samohodca, ki se jim je bil izmikal. Po kasnejšem preverjenju je bil Sloki zares atentator, ki je storil zločin 28. marca pozno popoldne ali 29. marca (1954) v jutranjih urah. Ni bil to njegov zadnji zločin. V maju istega leta se je lotil še križa na Škrlatici, kjer se je dve uri mučil s podiranjem, opazovan z dalnjogledom lovca iz Vrat, ter ga nato treščil v prepad nad dolino Pišence. Šel pa je Sloki v tem tako daleč, da se je s temi svojimi dejanji pred gotovimi celo ponašal!

Tako se je po dobrih dveh letih zaključila namišljena afera o shodu v Vratih, o kateri so se zgražali vsi poštene državljani, kljub vsemu pa je časopisje molčalo o nekulturnih postopkih posameznikov, posebno Slokega, ki se je tako nizkotno znesel nad delom župnika Aljaža. Molčal je to pot tudi PV, katerega sodelavec je bil sam - Sloki!

(Tone Svetina, pisec „Stene“, opisuje v svojem romanu „Slokega“ - roman je posvečen Čopu Jožu - kot zelo negativno pojavo v planinski dejavnosti, sebižneža, pohotnega človeka in egoista, ki vsako situacijo izkoristi le v svoj prid.)

Znano je tudi to, da se zelo nerad podpisuje v spominske knjige po vrhovih, zato ni njegovega podpisa na Škrlatici ob blagoslovitvi križa 4. avgusta 1935, kjer je v vpisni knjigi, ki jo danes hrani PD Mojstrana, vpisanih na isti dan nekaj čez 160 planincev, vključno dr. Gregorij Rožman, ki je križ blagoslovil. Res pa je, da ni bil poleg pri nošenju in postavljanju križa dne 26. avgusta 1934. Tudi član „Skale“ ni nikoli bil.

Da bo usoda kapelice na Kredarici dobila končno čim jasnejšo sliko, naj h temu pripomore še tale zapis:

Že takoj po tistem dnevu, ko je prišla v dolino novica, da kapelice ni več, je bilo popolnoma jasno, kje je iskati krivce. Kasnejše povpraševanje in osebno zanimanje me je privedlo do zaključka, da neposredna krivda ne leži na tedanjih družbenih organizacijah in da ni osnove, da bi le te dale kakšen namig ali podporo za storjeno dejanje; zato drži moja trditev, da je kapelica postala zgolj žrtev sebičnih ciljev človeka, ki je menil, da se s tem dejanjem lahko osebno okoristi in pri družbi rehabilitira. Nadaljnja povpraševanja so me pripeljala do zanimivega odkritja, ki ga tu ni zamolčati. Trditev, da se je te akcije lotil Sloki, je brez dvoma točna, ostane pa še odprto vprašanje in dokazovanje, ali je to on v resnici izvršil, kljub temu, da se je tako odprto hvalil s tem dejanjem.

Poizvedovanja so me privedla tako daleč, da se je ta podvig Slokega rodil ločeno še v glavah drugih. Še dva brata iz Blejske Dobrave sta skoraj istočasno zadela nahrbtnike s smodnikom in po drugi poti krenila na Kredarico. Vprašanje je, ali se je trojka srečala in kje? Vsekakor na Kredarici, kar priča razdejanje! Ker se pa ta dva nista ponašala z dejanjem, kakor Sloki, naj bo to dejanje pripisano njemu, kakor tudi ostalima dvema. Dvomljivo je namreč, da bi smodnik nosila nazaj v dolino! Nedvomno je le eno: če so bili na kraju tega zločina skupaj in niso bili zgovorjeni ali kakorkoli poslani, jih je tu združil zgolj slučaj.

Ko sem pred leti obiskal Kredarico, sem se po naključju srečal z enim od

teh dveh bratov, ki je tam služboval. Ogleđoval sem si okolico Kredarice in brskal po komaj še vidnih temeljih nekdanje kapelice, je prihitel k meni, češ kaj iščem? Ker me ni poznal, jaz pa njega dobro, sem takoj potrkal na njegovo vest in odgovoril: Pogrešam Aljažovo kapelico, ali je vi mogoče ne? Obstal je kakor ukopan, moj prodoren pogled ga je spremljal vse do vogala, kamor se je k meni obrnjen umikal, vidno prizadet.

Res, tudi mene je presenetil ta dogodek in osebno odkritje, da sem se z očmi srečal s človekom, ki je pregazil spomin župnika Aljaža, žulje in sadove njegovega dela pa užival. Ta dan nisem pustil ne na Triglavu ne na Kredarici svojega podpisa! Pa ne radi bojazni, da bi me kdo odkril, saj žal ne „odkrijejo“ neštetih obiskovalcev naših gora in njihovih občutkov, ki pogrešajo tamkaj isto, kar sem jaz sam pogrešal! Kdo je torej storilec? Ali tisti, ki se hvali ali ona dva, ki sta se potuhnili v molk? Naj bo že kdorkoli od teh treh, nesporno je, da so vsi trije prišli na Kredarico samo z enim namenom, namreč porušiti kapelo. Prišli so sicer po različnih potih skoraj ob istem času, a nedogovorjeni. Ali je bilo dejanje izvršeno skupaj ali posamič, za zdaj ni važno, izvršeno je bilo, potem so se pa še bolj potuhnjeno razpršili na na tri strani, da ne bi bili opaženi, saj v bližini ni bilo žive duše, pravzaprav daleč okoli ne. Lastne sledove so zabrisali premeteno kot lisjaki, zavedajoč se krivde, le Sloki se ni vzdržal, pač pa pozneje še hvalil, zato leži krivda na njemu in ne zastonj!

Časovno se dogodek odmika vedno bolj in bolj, ne bo pa se pogreznil v

pozabljenje. Vest se vedno močnejše oglašča, pri vseh, z nemirom, boleznijo in drugimi nesrečami, dokler ne bo zadoščeno: božji mlini meljejo počasi, a zanesljivo!

* * *

Župnika Aljaža ni več. Njegovo kraljestvo Zlatoroga se je potopilo v sen kralja Matjaža; ostalo je samo še kot pravljica, legenda, ki ga kolesje današnjega časa melje v prid vsemu, kar je nasprotovalo njegovim idejam in cilju. Da je res tako, priča obnašanje prizadetih, ki v povojnem času porušeni spomenikov njegovega prizadevanja in dejavnosti ne obnavljajo. Mirno so prepustili pozabi, da je na Kredarici sploh stala kapelica, za stolpom na vrh Triglava največji njegovo ponos! Razumljivo je, da je tvegano postavljati zahtevo po obnovitvi kapelice, saj ni bila porušena v vojnem času, ampak mnogo, mnogo pozneje, v času, ko so si posamezniki neorganizirano nabirali latorike, za katere se niso potegovali v vojnem času! Skratka, čemu storilec, ki je javnosti znan, saj se je javno ponašal - ni poklican na odgovornost in zakaj mu je dovoljeno, da še nadaljuje svojo dejavnost in se ne zahteva povračilo škode? Tako se vprašujejo starejši in mlajši obiskovalci današnje Kredarice, ki količkaj poznajo zgodovino tega kraja, še posebej pa delo pokojnega Aljaža! Zanimivo pri vsem tem je pa tudi to, da današnja PZS, ki je nasledila vso imovino nekdanjega SPD z Aljaževim stolpom na Triglavu vred, do sedaj še ni ukrenila ničesar! (Namreč za ponovno postavitev in obnovo kapelice, kot da je ne želi imeti za soseda Triglavskega doma!) Torej je trditev, da spomina na Jakoba Aljaža tone

Križ na Škrlatici - porušen maja 1954

v pozabo, upravičen, saj bi že pieteta do pokojnega zahtevala, da se njegov spomin in spomeniki njegovega dela in dejavnosti zaščitijo, saj je javno nastopal proti in tudi uspešno **zaježil prodor nemškega nacionalizma v naš narodni ponos - Triglav!**

Zaslužen je pa tudi zato, ker je v cerkvene obrede poleg latinskega vpletal tudi slovenski jezik, kjer je le mogel, želeč dati temu večji poudarek. (Blagoslov Aljaževe koč in Triglavske koč 1. 1896!) Nič manj pa ni bil navdušen za slovansko bogoslužje oz. bogoslužje v staroslovenskem jeziku. Ni ga motilo, če so pripadniki drugih krščanskih vero-

izpovedi spoštljivo obiskovali cerkev. Tudi pripadniki drugih veroizpovedi so se dostojno obnašali v in okoli kapelice na Kredarici ter Aljažu v vpisni knjigi izražali vse priznanje. Res, škoda, da ni doživel časa papeža Janeza XXIII. ali pa, da ta čas ni preje nastopil! Takšni duhovniki kot je bil Aljaž, ki se je trudil, da približa ljudi k Bogu in Boga k ljudem v svojem materinem jeziku, so pomagali dozoreti čas koncila!

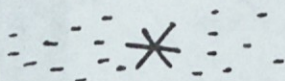
Njegovi spomeniki, dela v kraljestvu Zlatoroga, niso samo iz lesa, kamna, železa ali brona, zapustil nam je lepše in vzvišene cilje svojih idealov, ki jih zob časa ali zloba ne moreta uničiti

ali izbrisati iz src vemea in poštenega slovenskega naroda in njegove zgodovine - njegova dela so nesmrtna.

Ganljivo je poslušati obiskovalce njegovega groba, posebno starejše ljudi iz vseh krajev slovanskega sveta! Kako spoštljivo govore o njem! Ko se sklanjajo nad skromnim cvetjem njegovega groba, ki leži na dovškem pokopališču sredi razkošnih spomenikov in rož, so si skoraj vsi edini, da je

nehvaležnost plačilo tega sveta. Njegovi nasledniki v cerkvi na Dovjem pa zvesto izpolnjujejo njegovo prošnjo, naj molijo zanj! Vsakoletne sv. maše in molitve na grobu na praznik Vseh svetih in Vernih duš potrjujejo, da vsaj tu ni pozabljen!

Naj ta prispevek oživi spomin na tega velikega moža in obriše prah pozabe nanj. To je naš narodni dolg.

Triglavski

TRIGLAV Z DOVJEM IN MOJSTRANO ter bližnjo okolico

Zgodovina Triglava je bolj ali manj zavita v meglo, pa naj bo to glede poimenovanja samega ali pa njegovih prvopristopnikov. Podatki, ki jih imamo o tem na razpolago so več ali manj kronika ali pa zapisi lastnih doživetij in opazovanj v okolici Triglava. Splošno zgodovinskega pregleda gospodarsko, kulturno in političnega življenja ter znanstvenih raziskav v geološkem, hidrološkem, speleološkem (op.: speleologija je nauk o podzemeljskih jamah), meteorološkem (op.: vremenoslovskem) in biološkem pomenu praktično nimamo. Obdelana so sicer posamezna poglavja iz navedenih znanstvenih vej za določen čas in še to vsebinsko omejeno. Že po prvi svetovni vojni je bilo občutiti praznino v znanstveni književnosti tega predela, zato ni čudno, če je nastajala vedno večja potreba po študiji triglavskega pogorja in njegovi zgodovini, ki bi zbrala vse do zdaj že objavljene podatke, ki leže pozabljeni v arhivih muzejev širom Evrope. To pa je seveda ogromno delo, ki ga posameznik ne more obdelati, ampak

skupina strokovnjakov, ki bi delovali načrtno in povezano. Že prvi, ki so zadevo resno vzeli v roke, so takoj spoznali, da bi bilo to življensko delo, saj bi trajalo ddesetletja. Upoštevati je namreč treba izredno široko področje dela ter raztresenost dokumentacije na velikem območju.

Velike zasluge za to ima prav gotovo glasnik Slovenskega planinskega društva v Ljubljani, ki je redno objavljaj članke in razprave o triglavskem pogorju, čeprav so bili nekateri tudi polemični. Plaz zbiranja podatkov je začel polagoma drseti in prav v tem pisanju je iskati osnove za to obširno delo, saj je PV s tem rešil pozabe marsikaj zanimivega, kar sedaj ni mogoče najti ne v kronikah ali arhivskih zapiskih.

Prvi resnejši poizkus zbrati zgodovinske podatke triglavskega pogorja se je začel nekako l. 1937, ko je uspelo M. M. Debelakovi - Deržaj nagovoriti nekatere izobražence in poznavalce triglavskega pogorja k sodelovanju, saj je začetek, ki je bil narejen in začetne težave, po-

kazal **potrebo** po širšem sodelovanju. Vendar **pa je druga svetovna vojna** delo zaustavila. Veliko zbranega gradiva je bilo uničenega, uničeni pa so bili tudi arhivi z dragocenimi podatki, če ne v celoti pa vsaj delno. K temu, kar je še ostalo bi želel dodati nekaj svojih misli in ugotovitev iz področja imenoslovja.

(Glej članek v reviji „Gore in ljudje“, ki je nasledil Planinski Vestnik, leto II. str. 165, to je izdaja iz leta 1947, kjer imenovana opisuje poizkus izdaje zgodovine in objavljene zbrane podatke.)

* * *

Triglav, kot najvišja gora Julijcev, je že v davni preteklosti prešel v zgodovino Slovencev. Povsod, kjerkoli je kaj napisanega o njem, je napisano z nekim spoštovanjem, občudovanjem in zanosom, da ta lepi košček zemlje, planinskega raja, posedamo Slovenci že od koncev 6. stoletja dalje. Zgodovina starih Slovencev ve povedati, da so se naši predniki na današnjem ozemlju naselili okoli leta 600. Bili so nomadi in prišli iz krajev današnje Bele Rusije, okolice mesta Minsk, področja reke Dneper. Od tu so se umaknili ne radi velikega prirastka v plemenih, pomanjkanja pašnikov, pač pa radi pritiska drugih plemen izza Urala na njihovo ozemlje. Pri selitvi so jemali s seboj vse svoje premoženje, ki je v glavnem obsegalo šotore, primitivne vozove in seveda njihovo čredo. Preseľjevanje je bilo v glavnem počasno, selitvena plemena so se na novo naseljenem prostoru zadrževala pač toliko časa, dokler je bilo dovolj paše ali pa dokler jih črede novodošlih plemen, ki so pritiskali za njimi, niso potisnili naprej proti zahodu, ki za takratne razmere še ni bil prenaseljen. Tako so plemena naših prednikov prodrli skozi panonsko nižino, preko današnje Poljske in na jugu ob Črnem morju v Srednjo in Južno Evro-

po. Prve so zaustavili severovzhodni in južni obronki Alp. Tedanji živelj v teh krajih se njihovi naselitvi ni protivil, ker so predvsem mirno posedali neobljudene kraje. Ker so jim naprehodne Alpe in Ture, čim so jih dosegli, za daljšo dobo zaustavile pot, so se - vsaj glavnina - tu ustavili, le skrajno južno krilo je počasi prodiralo proti današnjemu Krasu naprej. Prodirala pa je naprej tudi skupina, ki je že začela posedati nekoliko bolj obljudeno dolino Drave in prosto dolino Save. Dolinke v notranjost današnje Furlanije, ki se je kasneje združila s plemen, ki so prodrli preko Krasa do morja. Stari živelj se je v teh krajih že bavil s poljedelstvom in deloma z obrtništvom.

Novi priseljenci ob reki Dravi, Zilji, do Furlanije, Savi in Kolpi vse do Jadranskega morja so ostali še dalj časa po naselitvi pogani, ohranili so vero v svoje bogove, ki so jo v dolgem preseljevanju prinesli še iz stare domovine. Temu primerno so poimenovali svoja bivališča, reke in značilne vrhove. Zanimivo je, da so takratni oblastniki njihovo poimenovanje sprejeli, le da so ga tolmačili in izgovarjali po svoje. Takšen primer so na primer Osoje na Osojskem jezeru, ki mu je germanski živelj nadel ime Ossiach.

Osoje je pristno slovansko ime, ki ga je dobila naselbina obljudena po naših prednikih - kraj, ki leži na osojni strani. Nasprotno pa so naši predniki povzemali imena germanskih naselbin in jih tolmačili po svoje. Na primer Salzburg v Solnograd, München v Monakovo, Freising, sedež nadškofov in upravno kulturno središče nekdanjih oblastnikov, pod katere so spadali večji del vsi Slovenci, v Brižin. - Glej brižinske spomenike, ime!

Življenski pogoji so našim prednikom narekovali, da so bližnjo in daljno okolico opazovali in so tako krajem ali okolju, ki je bilo zanje življenskega pomena,

dajali svoja imena. Po naselitvi ob obronkih Julijcev in Karnskih Alp, so kraji, vodovja in izrazitejši vrhovi dobili slovanska imena in sicer po značilnosti kraja ali pa dogajanja, ki se je globoko vtisnilo v spomin že njihovim prednikom. Zato so največkrat uporabljali imena znana že iz stare domovine ali pa po svoje tolmačili germanska imena. Tako sem sicer v kratkem uvodu prišel do bistva tega sestavka o nastanku imena Triglav.

Dejstvo je, da je bilo o tem že mnogo črnila prelitega, vendar ostale so samo domneve, brez prave razlage. Ena teza je spodbijala drugo, otipljivega ali dokazanega gradiva pa ni bilo od nikoder. Prvi uradni zaznamek imena Triglav najdemo zelo pozno in sicer leta 1744 na Florjančičevemu zemljevidu, kjer je označen z „Mons Terglou“.

Glej članek v reviji „Gore in ljudje“, letnik II, leto 1947, str. 169, kjer M. M. Debelak-Držajeva v članku Kronika Triglava navaja nastanek tega zemljevida; nastal je iz zemljiško pravnih potreb. Ni verjetno, da bi si Florjančič to ime izmislil, pač pa ga je povezal po tamkajšni govorici okoliških prebivalcev ali pa vzel iz starejših dokumentov, ki so mu bili dostopni.

Dejstvo je, da je imel Triglav gotovo že v 16. stoletju uradno svoje ime.

Evgen Lovšin, pisec knjige „V Triglavu in njegovi soseščini“ piše na strani 72: Med drugimi je bil Adolf Gstirner, graški profesor in Kugyjev vrstnik, ki je sledil ime Triglav v srednji vek. V ljubljanskem muzeju je našel listino iz 1664, v katerem so popisane meje belo-peškega sodišča, ki je opravljalo posle današnjega sreza. Gstirner, Orožen in Rus do dokazali, da je moral biti Triglav omenjen kot mejna točka v še starejših, virih, danes izgubljenih, tja do leta 1452.

Značilno pri vsem tem pa je, da se Triglav v srednjeveških dokumentih večkrat omenja, vendar pod različnimi imeni.

Očitno sestavljalci le teh niso prisluhnili govorici tamkajšnih prebivalcev, to je Slovencev, ampak posameznikov, ki so bili po uradni dolžnosti najbližji ter so gotove nedostopne in oddaljene predele Alp pač vnesli na uradne listine kratkoma po svoje, kakor so jih pač zaznavali v svoji okolici in poklicu, ki pa je bil v tistih časih brez neposredne zveze z nižjimi stanovi, torej tudi s slovenskim življenjem v teh krajih.

Tako je prišel Evgen Lovšin v že imenovani knjigi na str. 76 do naslednjega: „Nekateri trdijo, da ima Triglav sesterio imen: Triglav, Trguov, Krma, Babji zob, Kum, Klek, Beli vrh.“ Trguov je v gorenjskem in koroškem dialektu izgovorjena pismena beseda. Profesor Ramovš je ugotovil, da se je v 16. stoletju l spremenil v v!

Večina naštetih imen se nanaša na imena iz okolice Triglava, ki pa z imenom vrha samega nimajo nobene zveze, pač pa so posledica nepoznanja in izolacije od tu živčega prebivalstva, to je Slovencev. Iz zgodovine pa vemo, da so bili že stari Slovani sila nezaupni ljudje in so svoje verstvo skrivali naravnost nezaupno in ljubosumno. Prav s tem poimenovanje naselij, rek, gora in krajin, kjer je uradno držal roko nad tedanji upravni aparat s tujimi upravitelji in strokovnjaki s področja sodstva, zemljiških knjig, davkov in ostalega, je pripisati napake, ki se ponavljajo pri poimenovanju izrazito slovenskih krajev, ki so bili ta čas že trdno v slovenskih rokah.

Druga domneva, ki sloni na nastanku imena Triglav pa je naravnost nemogoča in brez vsake podlage, zato si jo oglejmo pobližje. V Planinskem Vestniku, leto XXV, št. 10 na strani 237 piše Anton Spende naslednje:

Triglav ob Binkoštih.... Že večkrat

sem preiščeval odkod ime Triglav; kajti od ljubljanske in dolenske strani in iz različnih vrhov, odkoder sem opazoval ob vsaki priliki našega prvaka planin, nisem mogel najti „treh glav“. Nekdo mi je pred leti pravil, da je v Trenti točka, odkoder se vidijo skoro simetrično tri glave. Ta večer pa sem videl tri glave z nasprotne strani. Bolj ko je zabrisavala bližajoča se noč triglavske predgorske vrhove in robove, tem ostreje so se mi začrtale skoro enako visoke tri glave: na desno Mali Triglav, ki od te strani za oko doseže skoro višino Velikega Triglava, na levo pa tretji vrh (ki nima nobenega imena). Pod temi tremi glavami je razprostrta planota Aleksandrovega doma in drugo predgorje... Pred menoj se dviga Verner, na levi se gromadi Mišelj vrh.

S tem člankom pa je naletel pisec že v naslednji številki na odločen odpor, saj mu dr. Henrik Tuma odgovarja na strani 263 naslednje:

Na strani 237 št. 10 Planinskega Vestnika čitam eno domnevo, odkod naj bi prišlo ime Triglav, češ da se na primer izpred Vodnikove kočice vidijo res tri vrhovi (Veliki in Mali Triglav ter vrh na levo). Razlaga po mojem mnenju ne drži: Mali Triglav nima pri tem nič opraviti, on je samostojno ime, a le z eno glavo. Jaz trdim, da so ime dali Bohinjci. Tri glave se vidijo ob gotovi razsvetljavi, ko jutranje sonce pada na vrh Velikega Triglava. Ime Triglav se nanaša le na Veliki vrh in prihaja od dveh bul (bulama podobni škrbini) tik pod vrhom na levo in desno. Kdor vidi prizor v tej gotovi svetlobi, vzkligne nehote „Evo tri glave“. Triglav se torej nanaša na tri dobro vidne glave, precej simetrično nastavljene, ena na sredi, dvojje levo in desno. Te tri glave so vidne v gotovi razsvetljavi

okoli 12 predpoludne. Takrat so te tri glave tako izrazite, da je Bohinjec nehote moral vzkliniti „Evo triglavca!“ - Pripomba uredništva: Triglavova vrhna gmota nima treh glav; to ve vsakdo, kdor ga gleda od blizu. Ako ga opazujemo od daleč (kot npr. naši davni predniki! -op. pisca, ki zagovarja svojo lastno tezo) n. pr. sem od Lesc ali od Radovljice, se za pogled strnejo z vrhovno gmoto njegovega predgorja v navidezni skupino treh vrhov. Ime so celi gori dali sigurno baš oddaljeni opazovalci, ne pa najbližji stanovalci ali posestniki.

Oba članka sta silno razgibala duhove, kar se še sam dobro spominjam, saj so ljudje kar množično iskali tri glave, seveda zaman. Tako dominativen vrh kot je Triglav bi moral pač jasneje pokazati tri glave, da bi mu naši predniki nadelili ime po treh vrhovih. V tem primeru je torej izključeno, da bi dobil svoje ime po obliki kot npr. Stol in Kepa v Karavan-kah ter Stenar in Pihavec v Julijcih. (Na Pihavcu več ali manj stalno piha, odtod tudi njegovo ime!)

Ostaja nam torej samo še najverjetnejša teza **nastanka tega imena, namreč da izhaja iz verstva starih Slovanov**, naših prednikov. Čeprav imamo o tem manj podatkov kot o veri starih Grkov in Rimljanov in drugih znanih narodov, pa poznamo le nekaj božanstev, ki so jih stari Slovani častili. Res pa je, da vsa plemena starih Slovanov niso častila enotno vseh svojih božanstev, torej niso imeli enotne mitologije, pač pa so božanstva zamenjavali ali celo združevali. Tako lahko sedaj ugotavljajo, da bog Triglav ni bil vseslovanski bog, vendar pa profesor Mal v Glasniku muzejskega društva 1940, kjer popisuje še živeče ostanke staroslovanskih obredov med drugim ugotavlja:

. . . da pozna Triglav tudi srbska narodna pesem, deloma že povezanega s krščansko sv. Trojico v Djurdjevdanski pesmi:

Ti junaci mladi hrabri -,
Veljni vojni vojni Triglavovi. -
Triglavovi silna boga. -
Silna boga največega.
Boga stara pra pra Boga, -
I bogova služi svojih...

Ni izključno, da je sivi naš gorski očak v kaki zvezi z nekdanjim čiščenjem boga Triglava. Na to bi razen imena kazala stara pripovedka o Zlatorogu... Po vsem tem pa moramo pritegniti G. Kreku, ki pravi, da govori več znakov za to, da je bil Triglav občeslovansko božanstvo

Tako so že naši starejši in še danes ugledni strokovnjaki podali svoje mnenje o nastanku imena Triglav, saj so imeli za to trditev, oziroma pisanje dovolj dokumentirane podlage iz tednje arhivske dokumentacije, ki pa je žal med drugo svetovno vojno izginila bodisi v pepel ali skrite predale tistih, ki jim to pričevanje ni bilo všeč.

Pa pojdimo še dalje in pogledjmo, kaj piše o tem Anton Linhart že leta 1791 v svoji knjigi „Versuch einer Geschichte von Krain...“, drugi zvezek, izdaja Laibach...:

Triglav, triglavi bog, kakor že ime pove, ker so mu pripisovali gospodstvo nad zrakom, zemljo in vodo. Častili so ga posebno Slovani, prebivajoči v severni Nemčiji, kjer so mu zgradili lepe hrame. Gora Triglav v Bohinju, ki je najvišja na Kranjskem, polna krasnih slik in divje narave, je menda imenovana po tem božanstvu.

Če so torej pred več desetletji učeni možje, ki so imeli na razpolago zadostno dokumentacijo o nastanku imena Triglav -

ali preprosto: odkod je Triglav dobil svoje ime - že dovolj jasno vse to nakazali, potem se mi zdi, da je popolnoma upravičena trditev, da je domneva o treh vrhovih nemogoča in nesprejemljiva. To svojo trditev lahko podkrepim z zgodovino starih Slovanov, ki so bili v svoji prvotni domovini nomadi, ki niso imeli stalnih prebivališč, temveč so več ali manj tavalili za svojo živino, ki si je več ali manj sama iskala hrano. Šele ko so jih krajevne razmere prisilile, so se ustalili na enem kraju, kjer so si zaradi novih življenskih pogojev osvojili tudi poljedelstvo v našem smislu, čeprav sprva zelo skromno in primitivno. Tedaj so tudi začeli svojemu verstvu primerno postavljati tudi hrame svojim bogovom. Z njihovo gospodarsko preobrazbo so se preobrazili tudi njihovi bogovi in njihova vloga v verovanju starih Slovanov. Že stari Rimljani so namreč poznali boga Janus-a, ki je imel dva obraza, z enim je gledal naprej, z drugim nazaj, torej v prihodnost in v preteklost. Od tu prvi mesec v letu - januar. Staroslovansko božanstvo v prvih početkih ni imelo treh glav, pač pa tri obraze, kar je simbolično nakazovalo, da ima pregled čez celotno obzorje. Število tri tu ni le simbolično označenje, pač pa prvina božanstva, prvina, ki je človek ne more imeti.

* * *

Med drugo svetovno vojno sem imel priliko prav med mestoma Minsk in Kijev, torej v Beli Rusiji, odkoder so prišli in izvirajo naši predniki, opazovati številne črede (kljub vojni) pasoe živine na nepreglednih pašnikih. Čudno! Povsod sem zasledil pri čredi po tri pastirje - starce ali ženske, ki so se namestili na kakem vzvišenem prostoru - golovi, kakor so rekali v svojem narečju, tako, da so bili s hrbti obrnjeni drug proti drugemu.

S seboj so imeli tudi pse, ki so pazili, da se čreda ni razkropila. Na vprašanje, čemu so pri tako ogromni čredi samo trije, nisem dobil odgovora. Zaslutil sem veliko nezaupljivost, zato sem segel - seveda skrivaj v vrečo in jim še bolj skrivaj potisnil v naročje vrečico soli, tedaj najdragocenejše, saj je ni bilo mogoče dobiti niti za zlato. Konvoj, ki sem ga spremljal kot vojak, se je po kratkem postanku premaknil naprej. Nisem dobil odgovora na vprašanje, ki me je zelo zanimalo. Čez dva dobra dni smo se vračali po isti poti nazaj in slučaj je nanesel, da smo se ustavili in prenočevali prav v tem kraju pri že omenjenem pastirju in pastiricah. Vrečka soli pa je med tem naredila svoje, takoj so me prepoznali in odtajala se je nezaupljivost, jezik se je razvezal, pomagali so mi prenočiti živino, za katero sem odgovarjal in se zapletli z menoj v pogovor. Zvedel sem, da je bil pastir izobraženec - begunec, ki se je že dalj časa skrival pred Rusi in pred Nemci, delal pa je nekaj na Kijevski univerzi kot arhivar. V medsebojnem razgovoru, ki je potekal deloma v srbohrvaščini, deloma v nemščini, sem spoznal, da je odlično obvladal našo predvojno zgodovino. Vse od Žiga Zoisa, Vodnika in še nazaj v zgodovino je znal naštevati - znanje, ki bi mu ga marsikdo še danes zavidal. Beseda je nanesla tudi na naš Triglav in na izvor njegovega imena in prav tu mi je mož odprl oči. Zora je bila že na obzorju, ko sem iz konvoja izvelkel še eno vrečko soli, ki je tam ostala po naključju, da bi se oddolžil „pastirjem“; motilo me je samo preletavanje neznanih letal, kar ni obetalo nič dobrega ne za nas in ne za naše znance.

Tu sem zvedel naslednje:

Kijevska univerza je do pred vojne

hranila dokumente, iz katerih se je dalo razbrati, da je del plemen na ozemlju Bele Rusije začel zapuščati ozemlje koncu petega stoletja in se premaknil proti zahodu.

Med temi plemeni ni bilo enotnega verovanja. Njihov bog Triglav je bil večkrat omenjen in češčen ravno med pastirji, ki so ga posnemali pri svojem opravilu.

Prav tako sem posnel iz razgovora, da je bilo pri starih Slovanih zelo upoštevano število tri, kar se pravzaprav vleče skozi vso njihovo mitologijo še do današnjih dni.

Vedel je celo, da v bližini naše najvišje gore izvirajo tri reke. Iz Prešerna je spoznal Savico, od Gregorčiča Sočo, iz opisa sv. Cirila in Metoda pa Savo Dolinko. (Glej opis izvira teh treh rek na koncu tega spisa).

Čudovito naključje, ki ga naši znanstveniki in opazovalci niso mogli vskladiti, kaj šele zaznati. Zaznali pa so to naši predniki, ki jim je ravno tradicionalno nezaupanje do tujcev vsililo lastno spoznanje položaja, v katerem so se znašli. Prav to razmišljanje in pričevanje skoraj 70-letnega starca me je pozneje napotilo v to smer razčiščevanja izvora imena Triglav.

Čudovito poznavanje zgodovine starih Slovanov, pa skoraj celotnega srednjega veka Slovencev do samega Prešerna me je naravnost presunilo, ko sem pod oguljeno vojaško suknjo in kučmo, ki ji izvora nisem mogel ugotoviti, in kretanjami zgaranih in košččenih rok slišal toliko znanja, ki mu ga je posredovala vsa šola. **Pjotr**, kakor si želel, da te v tem pogovoru nazivam, hvala ti za to spoznanje in nauk, želel bi samo, da se Ti je spolnila zadnja želja in si učakal dan resnične svobode, ki ni bila

obarvana z barvami politike, ki Ti je porinila v roke pastirsko palico in palico begunca.

Zahodno od Kijeva v bližini mesta Žitomir, kjer se valovita pokrajina spremeni v nepregledno ravnino polj in pašnikov, skoraj brez gozdov, so pastirji imeli drugačno navado. Tudi tu so bili po trije, a razpršili so se v nekakšen trikot na razdaljo, odkoder so se še mogli sporazumevati vsaj s kretnjami in si pomagali s psi, da se čreda ni preveč razkropila. Psi so tudi na povelje pastirjev gnali živino k vodi, proti večeru pa v ogrado poleg vasi.

* * *

Že takrat sem pomislil in delal primerjave s staro pastirsko navado, ki se je ohranila na Dovjem še vrsto let po drugi svetovni vojni, namreč na **tretinjenje**. Pastirja so tu narečno imenovali **čednik**. Vsak gospodar, ki mu je izročil živino v čuvanje na paši, je bil zavezan, da čedniku po številu glav dogovorjeno oskrbi tudi **tretinjeka**; običajno so bili to otroci, ki so v glavnem zavračali živino od nevarnih mest. Tretinjeka je plačal in oskrbel s hrano gospodar, kakor tudi čednika, ki je pasel molzno živino. Jalo vo in nemolzno živino, ki je niso uporabljali za vožnjo, so sredi junija do malega Šmarna imeli v planinah na Rožci, Možaklji in Vrtaškem vrhu pod Slemenom.

Na večer, ko so živino prignali domov, so jo gospodarji sami odgnali v hleve in se pri večerji pogovorili, kdo bo naslednji dan tretinjal in koliko tretinjakov je potrebnih. Število tretinjakov je bilo odvisno od števila pasoce se živine in od terena, kjer se je živina pasla, posebno če so bile pregrade slabe in lese radi pogostih prevozov iz polja ali gozda

odprte. Zgodilo se je celo, da je čednik zahteval tudi po štiri tretinjeke; torej se poimenovanje tega opravila ne imenuje po natančnem številu tri, pač pa po delu, ki so ga opravljali. Takega poimenovanja nisem zasledil nikjer, le na Dovjem se je ohranilo še iz časov, ko je v tem kraju cvetelo poljedelstvo in živinoreja.

Če si pri vsem tem še nekoliko ogledamo zemljevid triglavskega pogorja, pa tudi pridemo do zanimivih rezultatov in zaključkov. Triglav, ki je za srednjeveško zemljiško in sodno gosposko veljal za razmejitveno točko, je hočeš nočeš moral priti na uradni seznam s svojim imenom! Presenetljivo pa je, da je razmejitev med posameznimi interesnimi področji potekala po geografski legi na tri strani. Dr. Kugy piše v nekakšni antologiji z naslovom „Pet stoletij Triglava“ (v izvirniku „Fünfhunderte Triglav - Leylam Verlag, Graz) objavlja v 1. poglavju Adolf Gstirner, vladni svetnik iz Graza, razpravo pod naslovom: „Ime Triglav in njegova zgodovina“ - temo, iz katere povzamem sledeče:

Pisec sam nam uvodoma razlaga, zakaj pet stoletij, saj zgodovina sega še daleč nazaj, vendar o vsem tem nima zanesljivih podatkov, ki so se o imenu te gore pojavili sicer zelo pozno, torej pred petimi stoletji.

Zapiski so sodno-zemljiškega značaja, ker iz njih izvemo, da so se tu stikale meje sodnih oblasti deželnih sodišč iz Bele peči, Bleda in Bovca. Za to so bili dani vsi pogoji, saj se npr. Bled omenja že v začetku 11. stoletja, ko je bil dodeljen briksenski oblasti, Dovje pa l. 1033 freisinškim škofom. (Dovje se drugič omenja leta 1362, ko je oglejski patriarh Ludvik ukazal radovljiškemu župniku, naj pošlje za stalno

svojega vikarja na Dovje.) Bovec se omenja leta 1060, ko je bilo glavarstvo dodeljene samostanu Rožacu. Bela peč pa se omenja leta 1494, ko so tamkaj postavili prve plavže. Nedvomno je, da so vsa ta naselja obstojala že mnogo prej kot pa so zgodovinarji naleteli na na prve zanesljive podatke.

Tako dr. Kugy kakor Gstriner nista obvladala slovenskega jezika in zato nista bila vešča izrazoslovja, ki sta ga izbrala oziroma odčitavala na raznih že obstoječih zemljevidih, na katerih so se pojavljala različna imena za goro Triglav. To posebno izpričuje njuna trditev, da to ime ni staroslovansko in da se od izpred slovanske dobe ni ohranilo nobeno ime in da je bila zgornja savska dolina zelo pozno obljudena, tudi ne more držati. Pomanjkanje zgodovinskih podatkov ne pomeni, da naselja niso obstojala. Nesporno je, da naselja v takratni dobi niso vznikla iz tal čez noč - saj še danes ne! - in da je trajalo več kot stoletje ali pa še več, da so v tej dolini nastali naselki, ki so bili vredni, da so jih obravnavali v svojih redkih spisih takratni oblastniki. Res pa je, da so bili ti kraji ljudem odročni, saj niso ležali na takratni rimski Ljubljane. Prav to pa je najbrže napotilo sv. Cirila in Metoda, ko sta šla v Rim z ostanki in svetinjami sv. Klemen, tretjega papeža, da sta se izognila nevšečnostim na tej „prometni“ žili in ubrala samotno pot skozi neprehodne kraje, neprehodne samo za trgovce in druge prekupčevalce, ki so za takratne pojme hoteli potovati bolj lagodno. To pa še ni dovolj jasno izpričano, da je bila pot neprehodna in neuporabljiva, vendar je obstojala, čeprav ni jasno zgodovinsko izpričana, saj tudi prvi pristop na sam vrh Triglava ni, ni pa s

tem rečeno, da pred tem ni nihče stopil na teme Triglava!

Pa pojdimo po vrsti: da naselja niso zrasla preko noči, sem že omenil; da pisci zgodovinskih dokumentov niso bili podkovani v slovenskem jezikoslovju, tudi že. Triglav sam sicer ne bi imel toliko, za tuja ušesa, različnih imen kakor Terglau, Trgvou, Terglou in končno Triglav, če se še danes jezikoslovci ubijajo s problemom, odkod toliko narečij v tako majhnem narodu? V zgornji savski dolini pravijo glavi glava, v poljanski pa gvala!

Pot v Kranjsko goro, ki se je takrat narečno imenovala Borovlje, je vodila skozi Dovje v nekakšnem useku - globeli - in je ta pot še danes označena z globelo! Tudi ime Dovje ni nastalo iz „dolgi njiv“ - nemško Lengenfeld - pač pa od dejstva, da so ljudje že zdavnaj izgovarjali g sredi dveh samoglasnikov kot j. Še dandanašnji dan pravijo stari ljudje, da jih bole noje, ne pa noge. Torej so bile to prvotno Dovge, izgovorjeno Dovje - pravilno Douje. Takšnih knjižnih „popačenk“ kar mrgoli v tej okolici, ni pa še s tem rečeno, da je njih izvor iskati v srednjem veku, pač pa potrjuje dejstvo, da so slovanskega izvora, katerih koren je iskati v njih. Zahodno od Dovjega, na desnem bregu potoka Belca, pol km daleč, nad zaselkom Podkuže so Tabre. Tamkaj so se okoli leta 1813 utaborili Napoleonovi vojaki - utrdbe so vidne še danes! - , torej so bili to tabori, od tu narečno ime ali knjižna popačenka „Tabra“. Tudi znana dolina Vrata ne bi dobila tega imena, če se že prvotni naseljenci ne bi zanimali za to dolino. Točno so namreč vedeli, da je skozi Luknjo - prelaz med Triglavom in Stenarjem - prehodni samo poletni čas, torej

pozimi zaprt radi snega in plazov, kar daje dolini oziroma njenemu imenu svojstven pečat, seveda slovanskega izvora! Tudi slap Peričnik v dolini Vrat je dobil ime po svoji okolici, po skalah preko katerih drsi; le te so namreč na las podobne deski za pranje, ki so jo v srednjem veku uporabljali za pranje (op. ur.: in jo še danes), vendar je to ime v zgodovini tega kraja malokdaj omenjeno. Prvič ga omenja v svoji legendi o Zlatorogu šele prof. Baumbach okoli leta 1870.

Sam Gstirner pa razpravo zaključuje z ugotovitvijo, ki izpodbija trditve o treh glavah ali vrhovih, da bi bilo najlažje rešiti to uganko, „če bi Triglav zares imel tri vrhove. V tem primeru bi bilo ime razumljivo samo po sebi!“

Tezi Adolfa Gstirnerja, ki jih podaja v navedeni razpravi, o imenoslovju in zgodovini Triglava sta nesprejemljivi. Oglejmo si samo ta dva primera:

Med drugim piše naslednje: Vrhovi zahodnih Julijcev so bili torej poimenovani prej, kakor vzhodnih. To pa je docela razumljivo, saj leže zahodne Julijske Alpe v bližini velike rimske ceste. Pod njimi se je prej razvilo za zgodovino pomembno življenje, medtem ko je bila Savska dolina sam gozd in je njeno prebivalstvo le pozno prodrlo iz dolin do svojih gora. -

V svoji razpravi omenja že sam vas Dovje v Savski dolini leta 1033, kar je popolnoma gotovo, da je ta vas nastala že mnogo prej, čeprav obstojajo realne možnosti, da vsekakor pozneje, kakor pa kraji ob rimski magistrali. Ne more pa držati njegova trditev, da so ljudje pozno prodrli do gora, saj so bile gore v neposredni bližini vasi praktično njihovo zaledje, ki so vsaj čez poletje nudile hrano prebivalcem ali pa živini (lov.

paša), sicer bi bili življenski pogoji za nadaljni obstoj nemogoči. Tudi trditev, da je bila Savska dolina sam gozd, ne drži, saj se je prav na Dovjem razvila terasasta kultura njiv, ki še danes obstoja. Njive v terasah pa niso nastale v enem samem stoletju. Za tako delo je treba več časa, če vemo, da je bilo vse to ročno delo, ki ga je vsekakor moralo opraviti več generacij in postopoma. Zapiskov o tem, kdaj so začele nastajati terase ni in jih tudi nihče ne omenja. Vse pa kaže, da so bile terase zgrajene mnogo prej kakor cerkev na Dovjem, saj stoji na eni izmed teh, čeprav danes ne v prvotni obliki. Cerkev v prvotni obliki pa se že omenja leta 1362, torej nekako šest sto let po prihodu starih Slovanov na to ozemlje...

Drugič omenja dobesedno: Vsa gorska imena daleč okrog Triglava so slovenska, iz predslovanske dobe se ni ohranilo nobeno ime... Vsekakor trditev, ki jo je lahko podal le slab poznavalec slovanskih jezikov in njihovega izvora, oziroma zgodovinskega razvoja. Sicer priznava v tej razpravi, da je popolen neznanec jezikoslovja, posebno slovanskega, zato ni resno jemati te njegove trditve.

Stari Slovani so prinesli v svojo novo domovino svojo vero (Ajdi), jezik, šege in navade, ki se jim zlepa niso odrekali. Mnoge šege so se ohranile še do danes (kurentovanje, kresna noč, itd.), čeprav so jih pokristjanili. Zapisniki okoli imena Triglav se torej nanašajo na njihovo različno pisanje zgolj iz nepoznanja izgovorjave takratnih prebivalcev in zapisovalcev; ti niso bili veščerji pravilno tolmačiti (op. urednika: in zapisati) izgovorjeno besedo, kar je popolnoma razumljivo, saj so bili takratni pisarji skoro vsi nemškega rodu; domači prebivalci pa so bili večinoma nepismeni

in nešolani ljudje. Domača inteligenca se je začela pojavljati v zgodovini zelo pozno, kar je tudi vzrok, da imamo Slovenci v zgodovini toliko „meglenih in nejasnih“ točk (Valvasor npr. v svoji Zgodovini dežele Kranjske Triglava sploh ne omenja, kot da bi ga ne poznal ali da ne bi obsteljal). Vsekakor pa gre A. Gstirnerju zahvala, da nam je - čeprav trd Nemec - ohranil toliko zgodovinskega gradiva, ki je za poznanje našega narodnega obstoja v preteklosti dragoceno, posebno pa tisti del, ki omenja, da leži v ljubljanskih arhivih še precej gradiva, ki bi lahko razjasnilo prav na tem področju precej nejasnosti.

* * *

Naravno mejo iz treh stičišč na vrhu Triglava ni odkrila gosposka, ki se je za Triglav in njegovo pogorje začela zanimati, ko jim je to narekovala njihova materialna korist. To razmejitev so tedanji prebivalci teh krajev poznali že davno prej, saj jim je Triglav sam s svojimi strminami in prepadi zaprl pot. Tedanjim prebivalcem ni preostajalo drugega, kakor da so poiskali dostopnejše poti okoli Triglava; te poti so našli preko prelazov, ki so bili prehodni vsaj v poletnem času (Luknja, Vršič, Selška dolina). Te prelaze so naši predniki prav gotovo dobro poznali, sicer bi tedanja oblast zanje ne vedela in jih tudi ne odkrila. Tudi sv. Ciril in Metod, ko sta potovala v Rim k papežu Hadrijanu II., ne bi šla na slepo skozi Savsko dolino in naprej v Furlanijo proti Rimu, ko je že obstajala trgovska magistrala od Ptuja preko Emone proti današnjemu Trstu. Čeprav ta njuna pot ni zgodovinsko dokazana, živi v 1200 let stari legendi, kar tudi ni mogoče prezreti.

Legenda pripoveduje, da so ljudje

pozneje na mestu, kjer sta sveta brata počivala oziroma prenočevala z ostanki sv. Klemenca, postavili na kraju cerkve. In res v Rodnah pri Zabreznici stoji cerkev njemu na čast in pa v Mojstrani, kar bi bilo za takratne razmere dan hoda.

Že iz samega zemljevida lahko razberemo, da v neposredni bližini Triglava izvirajo tri reke, namreč: Sava Bohinjka v slapu Savica, Sava Dolinka v slapu Nadiži (Tamar) ter Soča v Trenti, južno od Travnika in Mojstrovke. Te reke so bile že davno poznane in so razmejile tedanji slovanski živelj na tri dele, kraje ob njih pa v **bohinjsko, treptarsko in kranjsko** stran, torej na tri dele. Troje dostopnih strani, troje rek, več ali manj prehodnih; te reke napaja triglavsko pogorje s svojimi snežišči!

Iz vsega tega sklepam, da ime Triglav izvira prav iz takratnega verstva naših prednikov. V tej mogočni gori so videli in v svojem prepričanju slutili božanstvo, ki jih je družilo z brati na vseh treh straneh gore. Če se v poganstvu pojavljajo božanstva s tremi glavami in obrazi, ni nič nemogočega, da so stari Slovani prevzeli triglavega boga za svoje božanstvo, čeprav njihova kultura ni bila na višini takrat prevladujočih narodov. Ko so stari Slovani za stalno posedli te kraje, so imeli kulturo in vero, ki so ju prinesli s seboj. Njihova vera je bila poganska in so bili v njo trdno zasidrani, saj je bila del njihovega praktičnega življenja, kar dokazujejo številne šege in navade iz časa pred pokristjanjenjem. Ti običaji so se obdržali vse do današnjih dni, posebno v krajih, kamor še ni prodrla industrija, torej v izrazito kmečkih predelih, čeprav v nekoliko spremenjeni obliki kot npr. štehanje na Koroškem, borovo gostüvanje in kurentivanje v Prlekiji in Halozah, kresovanje in jurjevanje v Beli krajini ter razni pastirski in

planšarski prazniki širom Slovenije. V tej neprehodni gori so videli predvsem svoj simbol, simbol verovanja, ki je takratnim prilikam in razmeram popolnoma ustregel, bil skladen z njihovim verovanjem in še posebej z načinom življenja. Evgen Lošin piše v svoji knjigi „V Triglavu in njegovi sosesčini“ na strani 76 z razprtimi črkami takole:

- ... Verjetnejša pa je domneva, da je domišljija starih Slovencev postavila neko mogočno božanstvo na najvišji vrh Julijskih Alp... Gora, ki vzbuja strah in občudovanje, gora, ki rodi in ubija, se je v domišljiji primitivnega človeka izoblikovala v osebnost, njena oblika pa je povzročila besedo. V svoji duhovni preproščini je človek istovetil boga in goro, zato je imel za oboje isto ime - Triglav, sedaj tudi krajevno stališče ne bi moralo biti nujno v nasprotju z bajeslovnim (mitološkim). -

Tu je vredno omeniti še geografski položaj in razčlenjenost triglavskega pogorja. Ne samo, da izvirajo v njem tri izrazite reke, pač pa ima Triglav iz kranjske strani do samega osrčja masiva tudi **tri pristopne doline**, ki se končujejo z več ali manj strmimi stenami skoraj pod vrhom samim in segajo do višine od 1000 m do 1800 m. To so prelepe alpske doline, ledeniškega porekla: Vrata, Kot in Krma, za katere je izhodiščna točka Mojstrana. Osrčju Triglava se iz trentarske strani približa samo še konec soške doline v podaljšku Trente, dolina Zadnjice, medtem ko so pristopi iz Bohinja zloznejši in oddaljenejši. Prav radi tega so Bohinjci tudi prvi znani pristopniki Triglava; izhodiščna točka za pristop k Triglavu ali na sam vrh jim je bila Bohinj.

Po razmotrivanju o Triglavu in njegovemu imenu bo prav, da si ga ogledamo še iz druge perspektive, o kateri je bilo

najmanj govora. Če se povzpemo na vrh, kaj opazimo? Da o razgledu o lepem vremenu ne govorim, saj je to doživetje nekaj posebnega, izrednega, da je ves trud in napor na poti bogato poplačan. Sedanji pristop na vrh pelje iz Kredarice vzhodno po grebenu Malega Triglava (kota 2725 m), kjer se na najnižji točki med Malim in Velikim Triglavom združi s staro, prvotno potjo preko Ledenika. Na Malem Triglavu je tudi stečišče poti iz Kredarice in doma Planike.

Prvotna pot je iz Kredarice potekala proti zahodu čez ledenik „Zeleni sneg“, od tu preko kamina na zgornji ledenik, kjer se ji je pridružila nova pot. Po poti je tudi Aljaž dal spraviti dele svojega stolpa na vrh, kjer so ga 7. avgusta 1895 tudi sestavili.

Ta greben je tudi najbolj izrazit, vendar njegov vrh ni sestavni del Triglava kot bi napačno tolmačili po imenu, saj so ga geometri izmerili kot samostojen vrh. Iz samega vrha pa opazimo v smeri proti Doliču krajši greben z najvišjim vrhom Triglavska škrbina (2659 m), preko katere je tudi nadelana pot iz smeri Doliča in Planike. Tu na vrhu pa se nam odkrije še en greben, ki pelje proti severozahodu in se nato v krajšem loku naglo spušča proti Triglavski kupoli nad Kugyjevo polico (kota 2464 ?). S tem sam vrh Triglava iz ptičje perspektive ustvarja videz neenake trikrake zvezde, katere stičišče je prav na vrhu. Zanimivo pri vsem tem je to, da so bili ti vrhovi in točke že nekdanji mejniki sodnih in zemljiških lastništev, torej so vsaj domačini le to priznavali in seveda že zdavnaj prej kot pred 500 leti.

Ker pa sem že prej omenil prve pristopnike na sam vrh - o katerih so znani podatki - naj bo tudi tu beseda o njih. Kronika prvih znanih poizkusov pristopa na vrh je sicer skromna, vendar pa izvemo

iz nje marsikaj zanimivega. Prvo, kar moramo vedeti, je, da so bili naši predniki preprosti ljudje. Bavili so se največ s poljedelstvom in živinorejo. Obrtništvo so prevzeli zelo pozno. Polje, živina in lov, sta po naselitvi predstavljali edine vire preživljanja. To jim je narekovalo čim bolj poznavanje okolice, saj živina, ki se je vedno bolj množila, v dolini radi obsežnih gozdov ni našla dovolj paše. Problem je bila predvsem drobnica, ki je v letnem času uhajala v goličave pod vrhovi, kjer je našla dovolj sočne hrane. Pastirji so ji pač sledili in hote ali nehoti odkrivali obrobne triglavske vrhove, nove dostope in prehode. K temu pa jim je brez dvoma pripomogla divjad, ki je na begu pred človekom puščala svoje sledove. Način preživljanja in skrb za živino jih je pripravilo do tega, da so tudi sami začeli uporabljati njene poti, ki pa največkrat niso bile lahko prehodne in so vodile v skale nad prepadi. Znano je, da so prvi pristopniki teh gora v pastirjih in loveih našli najboljše vodnike k vrhovom, našli pa so tudi zavetišče in hrano v njihovih zasilnih bivališčih in stajah. Prvi znani, ki so se podajali v višine pod Triglavom, so prihajali iz bohinjske smeri. Billi so to botaniki, ki so odkrivali tu številne še neznane rastline in jim dajali nova, latinska imena. Proučevanje rastlinstva je zelo pospešil botanik Karel Zois (1756 - 1799), brat Žige Zoisa, mecena slovenske literature (1747 - 1819). Karel Zois je raziskoval rastlinstvo Julijskih Alp in Karavank. (Po njem se imenuje endemni zvončnica /*Campanula zoissi*/ in vijolica /*Viola zoisii*/). Ni pa s tem rečeno, da so botaniki pred njim mirovali. Že Valvasor v svoji „Slavi vojvodine Kranjske“ pravi, da obiskujejo naše gore „... botaniki in iskaleci želišč iz

raznih dežel, ker najdejo v gorah in višavah mnoge žlahtne korenine in zeli Valvasor I 360; glej „Gore in ljudje“ I, 1947, št. 6 - 8, stran 166).

V neposredni bližini triglavskega pogorja je že v letih 1540 - 1570 raziskoval rastlinstvo botanik Matthiolo (1500 - 1570), ki pa se je omejil na razvodje Posočja in Save Bohinjke.

(W. Voss, „*Versuch einer Gesch. der Botanik in Krain*. Ljubljana 1844)

V Geografskem Vestniku iz leta 1926 na str. 88 pa najdemo zapisek J. Rus-a, da je bil septembra leta 1612. v triglavske gorah bovški okrajni glavár Jurij Filip Gera, da določi meje bovške gospode. Prvi zapisi, ki so se ohranili, se nanašajo torej na razmejitve posestva in zemljišč, glede na njihovo izkoriščanje in upravno-sodno oblast. Tako je že l. 1701 takratni župnik v Zgornjih Gorjah Matija Ločnikar po vsej verjetnosti radi sodnega spora skiciral del triglavskega pogorja iz Zg. Radovne. Poimenovanje vrhov in dolin na tej skici - ohranjena je v narodnem muzeju v Ljubljani - je sicer zelo nejasno, kar za sodno oblast takrat ni imelo bistvenega pomena.

Velike zasluge pri raziskovanju botanike pa je nedvomno imel dr. Joh. Ant. Scopoli (1723 - 1788), ki je brez dvoma iz Bohinja prodril v triglavsko pogorje. (Janez Anton Scopoli je bil rudniški zdravnik v Idriji in naravoslovec. Opisal je več novih vrst rastlin in živali). Istočasno pa je tu botaniziral botanik Franz Xaver Wulfen (1728 - 1805); njegova dela sta obelodanila leta 1858 na Dunaju dr. Frenzel in P. R. Graf. Nič manj zaslužen je na tem področju Baltazar Hacquet (1739 - 1815), ki je leta 1777 kot prvi uradno znan prodril v okolico pod vrhom Triglava. Brez dvoma bi se povzpel še više, če bi bilo njegovim spremljeval-

cem, ki so bili z njim kot nosači ali vodniki kaj znanega o osvojitvi vrha. V svojih dokaj točnih opisih, bi ta podvig svojega predhodnika gotovo omenil, če drugače ne, vsaj nedoločeno.

Baltazar Hacquet je bil francoski naravoslovec in zdravnik; kot rudniški kirurg v Idriji in pozneje učitelj anatomije in kirurgije na ljubljanskem liceju je mnogo potoval po Sloveniji in raziskoval v prvi vrsti njeno floro.

Kdo je bil resnično prvi človek, ki je stopil na teme Triglava, najbrže ne bomo nikoli izvedeli. Zvemo le lahko, kdo je bil prvi znan pristopnik in za tega velja Hacquet. Za njegove predhodnike pa neuradno veljajo še vedno pastirji in lovci iz Bohinja, sicer ne bi veljali za dobre nosače in vodnike, brez katerih na pristop ni bilo mogoče misliti. Drznost in tveganje le teh je bilo včasih brez primere. Naj navedem samo en primer z Dovjega:

Aljaževa zvesta pomočnica in svetovalka, stara Vahica - Jera Peterman, 1853 - 1930 - iz kmetije na Dovjem, imenovane pri Vahu, kasneje pri Melniku, je bila prva znana ženska, ki je v triglavskem pogorju, brez vsakih tehničnih pripomočkov preplezala preko strmin v Cmiru, Stenarju in Dolkovi špici in bila na vrhu Triglava v - lesenih coklah! Bila je še edina, ki je poznala transversalno pot iz Kukove špice čez Gulce, okoli Oltarja in Škrlatice na Križke pode; danes je ta prehod neznan. Čeprav so doma imeli veliko kmetijo, se je popolnoma predala pastirovanju in skozi vse poletje živela v svoji pastirski koči v Vratih, kjer je pasla vse od govedi do drobnice in pridno sirila. Ni čudež, če je poznala do podrobnosti vse prehode, ki jih je uporabljala bodisi živina ali divjad, več pa jih je odkrila sama čisto slučajno, saj je bila

v sili prepuščena sama sebi. Planincem, ki so si utirali poti na vrhove, je rada dajala napotke iz svojih izkušenj (dr. Klementu Jugu, Čopu Jožu in drugim), vendar v svoji skromnosti ni nikoli omenila, katere vrhove je že obšla ali bila na njih. Zapiskov nam ni zapustila, bila je nepismena, le nekaj njenih „odkritij“ in njenega poznanja je ohranil župnik Aljaž, katerega arhiv pa je tudi izgubljen. Ohranila pa je pričevanja svojim potomcem, od katerih sem izvedel sledeče:

Orehnikov Andrejček, Lakota Andrej, najstarejši še živeči pastir iz Mojstrane - njegova žena je vnukinja Vahice, mi je našteval imena, danes že pozabljena, ki jih je slišal prav od nje. Zanimivo je takratno poimenovanje okoli planote pod Stenarjem in doline Vrat. Kraj zahodno od sedanjega Aljaževega doma in nad bivšo karavlo do začetka Bukovlja so imenovali na Poljanah. Tu se je včasih paslo govedo, radi lahkega dostopa in pitne vode. Graben, kamor spomladi in v zgodnjem poletju grme snežni plazovi iz Stenarja - gledano iz Vrat proti Kriškim podom, pod Krvavim ali Rdečim kamnom v Stenarju se je imenoval na Skleh, še prej pa na Skrleh. Kraj je očem iz Vrat skrit in v njem se je živina - ovce - nekako skrivale in zatekale pred poletno vročino. Više naprej sta dve duplini, kjer so včasih kopali železno rudo - manjše količine - in jo na primitivnih saneh spravljali v dolino. Duplini se imenujeta Zgornja in Spodnja rudarica. Nad njima so Macesenci - tu rastejo macesni med rušjem - in na koncu Plate. Tu so manjše terase, ki se na vrhu zgubijo v grušču melišča, ki sili iz Stenarja v dolino. Na teh dveh krajih še danes stoje lesena macesnova korita, primitivno vdolbena iz macesnovih debel - sedaj že v

razpadajočem stanju; ta korita so služila drobnici za pitno vodo. Celotna planota je strmo nagnjena proti dolini Vrat in se nad Poljanami končuje s prepadno steno okoli 100 m višine. Poraščena je s travo, rušjem, redkimi macesni in nižje še z redkejšimi posameznimi starimi bukvami, ki so radi sneženih plazov bolj podobne viharnikom kot bukvam. Tu je mogoče nekaj izrednih primerkov macesnovih viharnikov, visoke starosti, takih, ki se jih sekira ne prime. Tudi alpska flora je tu čudovita, saj sem zaide le na redke čase kakšno živo bitje - človek. V skalah je najti Zoisove zvončnice, zelo lepe primerke planik, črne murke, ravšja, lišajev in mahu po starem drevju, ter črnega gada - modrasa iz Pihavca. Le ta je pred prvo vojno zelo redčil črede drobnice, dokler ga ni pregnal skoraj do kraja planinski orel, ki se je takrat vgnezdil v Stenarju.

Iz vsega tega je seveda težko tolmačiti teorijo o nastanku imena Triglav, še težje pa dokazovati, vendar je pri vsem tem upoštevati dejstvo, da so ljudje včasih bolje znali opazovati naravo, jo čuvati in ohranjati, ker jim je to narekovala življenska potreba in tudi obstoj njihovega rodu. V tej borbi za življenski obstoj pa ni bila vedno zmagovalka sila in moč narave ali celo tehnike, temveč popolna nemoč človeka nad skritimi silami narave, ki so močnejše od človeka in njegovih moči. Od tu tudi verovanje še tako primitivnih narodov v več bogov, ki so se počasi v zgodovini človeštva „združevali“ v eno bitje, čeprav z več glavami in obrazi. Verovanje v posmrtno življenje je bilo pri starih Slovanih zelo razvito in poznano, kar še danes pričajo izkopenine njihovih grobov, v katerih so našli različno orodje, orožje, nakit in

hrano. S tem so hoteli pokojnika oskrbeti za življenje po smrti, kamor je vodila tudi njihova pot. Tega svojega prepričanja niso spremenili niti po prevzemu krščanstva, saj so v njem našli isto bistvo posmrtnega življenja in ravno to je utrlo krščanski veri pot med Slovane. Sprejetje nove, krščanske vere pa jim je utrlo pot v novo življenje že za časa tukajšnjega življenja, pot v prosvetljenost in višjo kulturo in napredek, kajti brez tega bi utonili v morju poplave drugih narodov, ki so jih ogrožali od vsega početka naselitve v novem okolju.

Ker torej v zgodovinskih virih ne zasledimo ničesar dokazanega o izvoru imena Triglav in tudi ne vemo v kakšnem prvotnem imenu se pojavlja v različnih časih, posebno od naselitve Slovanov, sem, nam ostane samo domneva, ki naj bila skladna in najbližja takratnim razmeram v teh krajih. Ta domneva pa se ob zaključku vsega nanaša na sledeča dejstva: **da je ime Triglav**

1. popolnoma slovanskega izvora, čeprav je občasno radi narečne izgovorjave, imenovano drugače. Koren besede pa ostaja isti;

2. da je oblika vrha popolnoma nestovetna z imenom samim;

3. da je o verstvu starih Slovanov znanega zelo malo, ker so ga skrbno, naravnost ljubosumno čuvali, čeprav so svoja božanstva častili različno po plemenih še v svoji stari domovini;

4. da so gotova plemena starih Slovanov častila boga Triglava in mu že ob stalni naselitvi postavljala hrame, ki za ostalimi pri drugih narodih niso zaostajali;

5. da so stari Slovenci že dobro poznali geografsko lego triglavskega pogorja in vsa tri njegova geografska področja,

namreč bohinjsko, trentarsko in kranjsko; 6. da je ime Triglav za to goro bilo poznano že davno prej kot je zgodovinsko odkrito ali pa uradno zapisano, to pa iz razloga nepoznavanja slovanskih jezikov in nezanimanja tedanjega upravnega aparata.

7. da so bili stari Slovenci bistrhi oči in imeli čut za opazovanje, saj so posamezniki, ki so iz življenske nuje prišli v bližino vrha opazili tri različne grebene v tlorisu - v obliki trikrake zvezde;

8. da je bilo število tri že v narodnih pesmih starih Slovanov, značilno število, pa najsi bo to pri Hrvatih, Srbih, Makedoncih in Bolgarjih;

9. da je pri življensko važnih opravilih

prevladovalo število tri. To dokazuje v rabi še živeča izpeljanka besede za pomočnika - pastirju in sicer tretinek, ki je se danes v rabi na Dovjem.

Menim, da je domneva zadosti utemeljena in bo drugim lahko v primeren napotek za nadaljnje raziskovanje. Obstojajo namreč široke možnosti raziskovanja starejših arhivov širom Evrope in posebno v Sloveniji. Arhivi so namreč v tem pogledu še zelo slabo raziskani in tudi za laika nedostopni. Res pa je, da vsega ne bo mogoče uradno potrditi, kajti vihra druge svetovne vojne je tudi tu opravila svoje opustošenje in prav tako tudi zob časa, ki se mu take starine ne morejo upirati.

TRI IZVIRI POD TRIGLAVOM

Oglejmo si podrobno izvire vseh treh rek pod Triglavom:

Najbolje in najdalje poznani izvir je izvir **Savice** pri Bohinju. Po zračni črti je oddaljen od vrha 8.900 m proti jugu, kjer je v tej dolžini odmaknjen 3.000 m proti zahodu, a od izliva v jezero 1.000 m proti severu, skoraj na skrajnem koncu stene Komarče, visoke ca 400 m, dolga ca 2000. Stena je tako izrazita s svojo strmino, da je opazna že od daleč. Dostop do izvira, ki je po skali drseč slap, visok ca 35 m, s stalno vodo, je zelo lahak in dostopen. Zaradi tega je bil že zelo zgodaj odkrit in poznan po vsej Sloveniji in tudi v tujini že prejšnja stoletja. Sem so radi zahajali izobraženi Slovenci in tudi visoka duhovščina, ki je občudovala „deviški biser“ tega koščka slovenske zemlje. Takrat so bili obiski Bleda združeni z obiski Savice. Naš pesnik dr. France Prešeren pa jo je ovekovečil v svojem „Krstu pri Savici“, ki je ena

najlepših zgodovinskih pesnitev. Nadmorska višina slapa je okoli 750 m. Savica se pri Zlatorogu ob Bohinjskem jezeru izliva v jezero, dolgo ca 4650 m, ter nadaljuje pri Sv. Janezu v Bohinju pot kot Sava Bohinjka proti Bohinjski Bistrici, kjer se pri Ajdovskim gradcem obrne proti severu in skozi Soteske mimo Bleda nadaljuje pot do Lancovega pri Radovljici, kjer se združi s Savo Dolinko v skupno reko Savo. Pripomniti je še, da se izvir napaja iz Sedmerih jezer v triglavskem narodnem parku, neposredno pa še iz iz znanega Črnega jezera vrh Komarče, oziroma doline nad njo.

Drugi in najbližji izvir pa je izvir reke **Soče**, oddaljen od vrha Triglava 8.700 m in v smeri severozahoda ali 4.650 m, južno od Mojstrovke (2366 m) pod platami Šnite, kjer prihaja na dan v sifonastem izviru v nadmorski višini ca 1000 m. težje dostopen, nekako v sredini levega kraka doline Trente, ki se razcepi v sotočju

Zadnjice in Soče, po kočo Zlatorog v vasi Trenta (na Logu) v dva kraka, desnega v Zadnjico in levega v dolino pod Bavškim Grintovcem (2344 m) imenovano Zadnja Trenta. Značilnost te reke je, da od izvira naprej ne usiha in njena modrozelenata barva je vzdolž vsega teka, dokler je pri Gorici ne onesnaži industrijska odplaka; tam se že umiri, ker pride na nižinski predel. Soči je posvetil posebno pesnitev goriški slavček, pesnik Simon Gregorčič, ki je v prejšnjem stoletju župnikoval na njenih bregovih. V pesmi „Soči“ je preroško napovedoval strahote prve svetovne vojne in trpljenje Slovencev in njihovo vstajenje v pesmi „V pepelnični noči“. Soča se v svojem gornjem teku prebije skozi slovite kanjone in brzice, posebno med vasjo Soča in Bovcem ter še nižje med Srpenico in Trnovim na Soči, kjer mestoma teče v kanjonu do 70 m globokem v dolžini nekaj kilometrov. Bregovi Soče so bili ob kanjonih za časa prve svetovne vojne močno utrjeni s kavernami in rovi pod zemljo; ti deloma še danes obstojajo.

Tretji, najdaljši in geološko najbolj zanimiv pa je brez dvoma izvir **Save Dolinke** v dolini Tamar, imenovan kot slap **Nadiža**. Od vrha Triglava je oddaljen celih 13.400 m. Po zelo kratkem teku na površini, izgine v pesku, produ, ki je nanesen v razmeroma ozko dolino med Poncami (Zadnjo 2242 m in Visoko 2274 m) ter Slemenove špice, ki ima višino 1911 m, pod Mojstrovko (2336 m), Visoko pečjo (1794 m) in Cipernikom (1746 m) na vzhodni strani ali svojem desnem bregu. Izpod peska se prikaže ponovno po več kilometrih ob cesti Podporen - Rateče in sicer na levi strani v močvirju imenovanem „Zelenici“ kot zelo močan izvir, tako da je pred drugo vojno slaba dva kilometra od izvira tik pod vasjo Pod-

koren gnala žago venecijanko (op.: beneška žaga, žaga samica). Slap Nadiža je v nadmorski višini ca 1200 m sorazmerno močnejši od Soče in se napaja v snežiščih Ponce. Melišča in prodišča iz z obeh bregov so sčasoma ozko dolino zajezile; pod melišči in prodišči pa je vodovje našlo prosto pot vse do Zelencev, saj se nikjer med potjo ne pojavlja na površju. Radi peščenih tal tu ni moglo nastati jezero, kot npr. v Bohinju. Značilno pa je, da sta obe dolini ledeniškega izvora, le da okoliški vrhovi ne vsebujejo ilovice kot v Bohinju; ilovnata tla pa so v Zelencih, kamor je nosil drseči ledenik pred milijoni let s svojo moreno tudi ilovico izpod zahodnih Karavank, prisilila talno vodo na površje. Tako v vsej dolini Tamarja ni nobenega izvira, razen hudourniških strug. Kljub temu pa Tamar ne pozna suše in ima razmeroma dobro razvito rast, ki se na pogled v takem okolju ne bi mogla tako razvijati, posebno pa bukovina, kot je znana iz okolice svetovno znanih planiških skakalnic, zgrajenih po prvi svetovni vojni v tej dolini, ki je zdaj že osvojila ime Planica. Ime Tamar se je ohranilo samo še za konec doline, okoli izvira Nadiže, planinskega doma in pašnikov okoli njega. To pa tudi ustreza tujemu imenu, saj tamar pomeni ograjen prostor za pasočo se živino; živina je morala biti zavarovana pred ostalimi nezaželenimi štirinožci. Verjetno so ta prostor uporabljali za živino priseljenci iz Bavarske, ki so delali kot obrtniki v bližnji Beli peči, kamor so jih začeli naseljevati freisenški škofje leta 1033, kakor na Dovjem. Pri vsem tem pa velja omeniti še neko zanimivost, predvsem iz imenoslovja tega območja. Rateče so zelo stara naselbina kmetov Slovencev in po starosti naselje ne zaostaja mnogo za Kranjsko goro ali

Belo pečjo. Ime je nastalo od besede raztečje, saj je prav tu točka razvodnica med razvodjem Črnega morja in Jadranskega morja. Zahodno od bivše železniške postaje, komaj lučaj daleč ob progi, je namreč na Ledinah ravno tako močvirje kot nekaj sto metrov nižje vzhodno - na Zelencih. Voda tega močvirja pa gravitira v smeri Bele peči in naprej v Kanalsko dolino proti Jadranu. Domačini so pogorju, ki sedaj razmejuje Jugoslavijo in Italijo rekali po domače „Poudnce“ (Poldnice), saj je gledano iz Rateč stalo sonce nad njimi točno opoldne. Narečno pa se je ime prilagodilo - v teku razvoja - v Ponce, tako kot v primeru Gobe na Dovjem. Naj omenim, da se je v Tamarju ohranila lična kapela, za katero ima največ zaslug Aljažev vrstnik, rateški župnik, pisatelj, svetovni popotnik in ustanovitelj Aljažovega kluba Josip Lavtižar, ki je vrsto let deloval na tej fari. Sedanja cerkev s pokopališčem vred stoji sredi vasi na majhnem hribčku, ki je dejansko ledeniška morena; stara podružnična cerkev sv. Marka stoji na robu Ledin in desnem bregu potoka Trebiža, ki priteče izpod Peči - 1509 m - ter najde svoj konec v

močvirju na Ledinah. Na Peči je tromeja med Jugoslavijo, Avstrijo in Italijo. Železniška postaja na Ratečah je bila zgrajena leta 1919, potem ko je meja pretrgala vas nekako na dvoje, saj so bile sedanje Rateče le del Rateč, ki so ostale z železniško postajo vred na oni strani meje, kjer pa železnica še vedno obstoja.

Omenim naj še to, da je bil Josip Lavtižar zadnji župnik v Ratečah, ki je deloval - četudi upokojen - tudi med drugo svetovno vojno, ko so Nemci izgnali vse duhovnike iz Zgornje Savske doline.

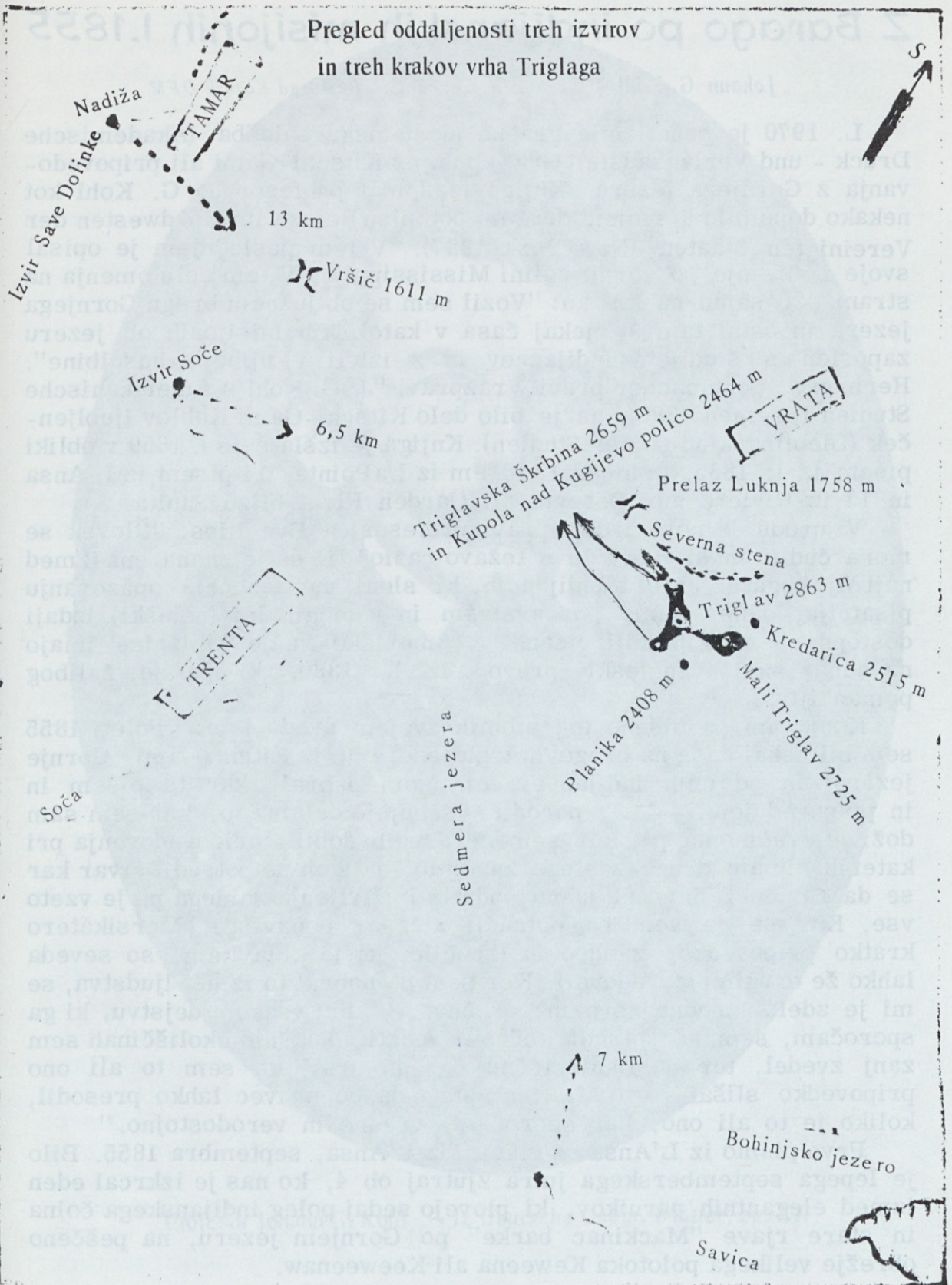
Sava Dolinka teče od Podkorena naprej mimo Kranjske gore, kjer dobi še močan pritok Pišence iz Krnice, a se kljub temu ponovno zgubi v prodišču pri Tabrah. Priteče pa ponovno na dan ob izlivu Belce, ki priteče izpod Kepe v Karavankah; po kratkem teku spet zgine v produ vse do Vatiša nad Mojstrano. Od tu dalje pa teče na površju vse do združitve s Savo Bohinjko na Lancovem pri Radovljici. K temu pripomorejo stalni potoki na desni in levi strani njenega toka.

Spoznali smo tri značilne izvire v triglavskem pogorju: tri izviri značilnega imena mogočne gore - Triglav.

Tri izviri pod Triglavom

Pregled oddaljenosti treh izvirov
in treh krakov vrha Triglaga

Z Barago po indijanskih misijonih 1.1855

Johann G. Kohl - Oskrbel in prevedel p. Bertrand Kotnik OFM

L. 1970 je ponatisnila graška akademska založba (Akademische Druck - und Verlagsanstalt Graz) potopis Kitschi-Gami ali pripovedovanja z Gornjega jezera. Knjigo je spisal profesor J. G. Kohl kot nekako dopolnilo k svojem drugem potopisu *Reisen im Nordwesten der Vereinigten Staaten* (New York 1857). V tem poslednjem je opisal svoje potovanje po gornji dolini Mississippija. V tem delu omenja na strani 426 samo na kratko: "Vozil sem se ob južnem bregu Gornjega jezera in ostal tam še nekaj časa v katoliških misijonih ob jezeru zaposlen s študijem Indijancev in z izleti v njihove naselbine". Herman A. Schumacher pravi v razpravi "J. G. Kohl's Amerikanische Studien (Bremen 1888), da je bilo delo Kitschi-Gami Kohlov ljubljencek (Lieblingskind seiner Studien). Knjiga je izšla šele l. 1859 v obliki pisem iz l. 1855, in sicer 13 pisem iz LaPointa, 14 pisem iz L'Ansa in 13 iz Riviere aux Deserts ali Garden River blizu Saulta.

V uvodu k novi izdaji pravi profesorica Eva Lips: "Človek se mora čuditi in si more le s težavo razložiti, da je znana ena izmed najbolj bogatih knjig o Indijancih, ki sloni na osebni opazovanju pisatelja, danes samo poznavalcem in v originalni (nemški) izdaji dostopna v redkih knjižnicah". (Ameriške večje knjižnice imajo navadno samo angleški prevod iz l. 1860, ki pa je žalibog pomankljiv.)

Kohl sam pa piše o teh pismih svojem uvodu tole: "Poleti 1855 sem bil nekaj časa na bregovih tega jezera (t. j. Kitchi-Gami, Gornje jezero) in od onih Indijancev tam sem nabral, kar tu pišem in in pripovedujem. --- Ta poročila vsebujejo deloma to, kar sem sam doživel, večinoma pa, kar sem od drugih dobil - pripovedovanja pri katerih nimam druge zasluge kakor to, da sem se potrudil stvar kar se da razumeti in spet jasno podati. Iz življenja samega pa je vzeto vse. Kar se da sem se potrudil ničesar ponavljati. Marsikatero kratko pripovedko, zgodbo in izročilo, ki jo objavljam, so seveda lahko že drugi pripovedovali. Ker sem pa pobral to iz ust ljudstva, se mi je zdelo izredno novo in posebno. --- Pri vsakem dejstvu, ki ga sporočam, sem se potrudil točno povedati v kakšnih okoliščinah sem zanj zvedel, ter naslikati točno čas in kraj, ko sem to ali ono pripovedko slišal. --- Mislím zato, da bo bravec lahko presodil, koliko je to ali ono, kar sporočam, vredno in verodostojno."

Prvo pismo iz L'Ansa se glasi: "Iz L'Ansa, septembra 1855. Bilo je lepega septemberskega jutra zjutraj ob 4, ko nas je izkrcal eden izmed elegantnih parnikov, ki plovejo sedaj poleg indijanskega čolna in stare rjave "Mackinac barke" po Gornjem jezeru, na peščeno obrežje velikega polotoka Keweena ali Keeweenaw.

Profesor Johann G. Kohl - Iz Deutsche Geogr. Blatter, zv. XI.

Pristali smo tu z namenom prepotovati to divjo deželo in priti v indijanske misijone na južnem koncu velikega ozkega zaliva, ki ga tvori polotok s celino in ki ga imenujejo Kanadčani L'Anse (Zaliv). Angleži mu dajejo pleonastično ime "L'Anse-Bay" ali kakor to izgovarjajo "L'eonse-Bay". Včasih ga imenujejo tudi "Keweena-Bay".

Konec zaliva leži tako globoko skrit v notranjosti dežele in tako strani velikih vodnih cest, da se kaka ladje le poredkoma potruji - enkrat na leto - obiskati ondotne misijone. Kdor želi priti kakor mi v ono skrivališče, mora prepotovati omenjeni polotok "a la voyageur" (po načinu trgovskih nosačev), to se pravi: deloma peš, deloma z lubjim čolnom po rekah in jezerih.

Amerikanski kramarji, ki so se ugnezdili pri malem pristanišču "Orlove reke" (Eagle River) nama (t. j. Baragu in Kohlu) pri tem niso mogli pomagati in odšla sva zato takoj v kolibo iz brezovega lubja kanadskega nosača (voyageur) DuRoy, ki je sicer imel svoj dom v gornjem misijonu ali je prišel sedaj iz notranjosti doli k obali, da bi lovil ribe. Izstopil je takorekoč istočasno z nama na suho; mi iz svojega nočnega parnika, on iz svojega nočnega ribiškega čolna. Prinesel je domov kup lepih belic. Medtem ko je pripravljala njegova žena te za zajtrk, se je on takoj napravil, da se pelje z nami naprej, ko so ga prosili, da bi bil naš nosač in tolmač za naše potovanje pri ogledu misijonov ob zalivu L'Anse.

Da bi napravila "paqueton" - tako imenujejo nosači (voyageurs) svoje nahrbtnike - dobremu DuRoy-u kar se da lahkega in majhnega, sva preračunala vsak papirček, vsak par nogavic, katere bi lahko pogrešala, ter sva nato shranila svoje druge popotne stvari pri njegovi ženi in njegovih polu indijanskih otrocih "en cache" (v skrivališče ali shrambo). Ona je nama zagotovila, da je v njeni kolibi iz lubja, čeprav je imela polne jam, vse prav tako varno kakor v kakem skalnatem hramu, in ni naju varala, kajti ko sva se po desetih dneh spet vrnila, je izročila nama vse kose z največjo vestnostjo.

DuRoy je zavil vse najine neobhodno potrebne malenkosti v svojo plavo volneno odejo (couverte), jo zavozlal s svojim usnjenim "collier-om" (s pasom za na tilnik) in obesil si vse na hrbet pritrdivši "paqueton" s širokim srednjim delom jermena pred čelom. Kajti kakor naši voli s čelom, tako vlačijo in nosijo ti vojažerji (nosači) s čelom in tilnikom. Teža počiva samo na pol na hrbtu.

DuRoy, čeprav poročen z rjavo Indijanko, ki je izgledala skoraj, kakor bi bila njegova babica, je bil še mlad in kar čeden mož. Bil je močne postave in z gorjačo v roki je lahko in urno korakal pred nama, čeprav sva mu obesila končno le precejšno težo na čelo. Človek se mora čuditi kake teže ti vojažerji lahko nosijo. 150 funtov je navadna, skoraj postavna teža, ki jo nalagajo vsakemu v teh deželah. To je tudi mera za vsakega nosača, ki je sprejeta po vseh obširnih deželah zaliva Hudsonbay. Ali včasih si naložijo še mnogo

več in korakajo s tem po poteh, na kakoršnih bi evropejsko bitje imelo dovolj težav in posla z hojo samo, če si ne more izposoditi lastnosti od veveric in ptičev. Čolni so včasih hudo naloženi s kožuhi, zalogami živil, moko in drugo težko robo. Pri zamotanem rečnem sistemu, kjer je polno brzic, prideš v tej deželi vsak trenutek do kakega "Portage-a" ali do mesta, kjer je treba prenašati tako tovor kakor tudi čoln sam po deset ali dvajset milj daleč skozi gozdove in čez skale. Tedaj se pravi "poprijeti" in vprašanje, kdo more največ vleči. Najboljšega vlačilca najbolj obrajtajo. . .

"Gospod!" mi je rekel DuRoy, "poznal sem Jean Pierre Roquille-a. To je bil vojažer! Bil je močan, leste! de bonue constitution (gibčen! močne rasti)! Vlačilec prve vrste! Ko so bili drugi že marod in je bilo treba pokazati, potem je zagrabil in si naložil dvojni tovar na ramena. --- Bil je najbolj sloveč vojažer med Gornjim jezerom in Hudsonovim zalivom". ---

Bili smo kmalu sredi v gozdovih in potovali smo naprej v južni smeri v upanju, da pridemo proti večeru do jezera "Lac du Flambeau" (sedaj Lake Linden, op.B.), kjer smo se nameravali vkrcati za Misijon (t.j. za Baragov L'Anse). Čeprav so zelo hvalili našo pot kot novodobno pridobitev ter dobroto, ki jo dolguje svet ljudem bakrenih rudnikov, ki so ga izsekali skozi gozd, da bi napravili centralno zvezo skozi ves poluotok, nam je bilo kljub temu včasih težko spoznati v blatu, ki je segal do kolen in smo ga gazili, med napol ali popolnoma gnilimi debli, čez katere smo plezali, sploh kako pot. Seveda pa, kadar smo prišli do kakega potoka ali kakega močvirja in našli en rogovilast hlod pri drugem in smo lahko skakali brez življenjske nevarnosti od enega do drugega, tedaj smo seveda čutili, da le nekaj dolgujemo oni komisiji bakrenih rudnikov za popravo poti.

Kaj kmalu smo bili do čez pas polni blata. Nisem mogel gledati brez zavisti lepih, čednih, pisanih gozdnih fazanov, ki so letali od časa do časa čisto blizu pred nami po isti poti. Imeli so tako elegantno, skoraj ošabno hojo, prijetno so zibali vratove, dvigali nožice visoko kakor pavi, stopali, ne da bi si omočili prste, z lahkim korakom, od enega podrtega debela na drugega, od enega suhega drna na drugega, preko globokih mlakuž, čigar dno smo morali mi okorni ljudje vse, drugo za drugo z nogami preiskati. Pri tem so bili fazani tako domači, prišli so k nam tako blizu in gledali so nas, kakor bi delali to nam v posmeh. Tu imenujejo to ptico tudi "kanadsko jerebico". Ali velika je in lepa kakor fazan. Kadar te živali malo oddaljene zletijo, napravijo ropot, ki je čudovito podoben zamolklemu daljnem gromu. Podobnost je tako močna, da ko sem to prvič slišal, nisem se mogel odločiti, da bi verjel, da ne prežijo okrog in okrog nas, za pragozdom nevihte. --- Zato razumem, kako so mogli priti Indijanci v svojem bajeslovju do tega, da povzroča

grmenje velika ptica s svojimi peruti. Na prvi pogled se mi je zdela ta predstava zelo čudna.

Opoldne smo prišli do nekaj družin priseljencev iz Irske, ki so imeli svoje hiše v majhni jasi in so nas gostoljubno sprejeli. Pokrepčali so nas tudi z neko posebno pragozdno pijačo, ki so jo počastili z imenom "Spruce beer (smrekovo pivo)". Francozi jo imenujejo še bolj čedno, ko zamolčijo izvor: La petite bierre (mali ali tanko pivo). Indijanci ki so ga verjetno iznašli, mu pravijo prozaično pravilno džingo (Baraga piše: jingob abo, op. B.) t. j. voda (sok) smrekove brine. Kakor izgleda, je znana to pijača tako tu ob Gornjem jezeru kakor po vsej Kanadi, in tudi v Novi Fundlandiji in v Novem Brunšviku, ali kakor imenujejo še tu včasih te dežele po starem načinu "The Lower Provinces" (Spodnje dežele). Kajti ena izmed naših Irk, ki nas je s tem pivom pogostila, je prišla iz Nove Fundlandije in mi je pravila da je prinesla s seboj mnogo boljši recept za pripravo te pijače, kakor pa ga poznajo ljudje tukaj. Peljala me je tudi v majhno gospodarsko kamrico njene hišice, kjer mi je pokazala kup sveže narezane in v neki rjavkasti omaki namočene smrekove brine ter mi razložila ves potek varjenja. Ali skrivnosti ne smem razodeti, kajti dobra Irka mi je to prepovedala: "To be sure, your honor", mi je rekla, "I am very glad to show it to you, indeed! how I make my spruce beer, but I would not show it to anybody else (Gotovo, gospod, prav rada Vam pokažem, da, da! kako delam svojo smrekovo pivo, ali nikomur drugemu tega ne bi pokazala). Tu so tako nerodni in ker vidijo, da je moja brinova voda toliko boljša od njihove, mi plačajo vselej nekaj centov več."

Južno od teh dobrih kmetov z brinovim pivom do svojega jezera Lac Flambeau nismo našli več nobene sledi o ljudeh. Ob tem jezeru, ki je približno tako veliko kakor lucernsko jezero, spet bivajo triji ljudje: Anglež Beasily, Kanadčan Richard in Indijanec Le Petit Francois. Vsi trije so neporočeni in živijo v milje dolgih presledkih vsak zase kakor samotarji v treh lesenih kladarah. Imeli smo popolnoma na prosto izbiro, pri kom bi hoteli prenočiti. Ker še ni bilo preveč pozno, smo se odločili za "le Petit Francois-a", ki je bival še 15 milj dalje spodaj ob jezeru. Še sredi gozda smo poslali svojega hitronovega vojažerja naprej, da bi nas javil pri Beasily-u in najel za nas čoln.

Ko smo se pretolkli sami po nekaj urah skozi to 6000 let staro, s skalami pomešano, z grmičevjem preraščeno, z gostim visokim drevjem zatemnjeno močvirnato, z mahom poraščeno odejo, kamor se je vleglo k počitku sto rodov starih drevesnih velikanov in stegnili križem kražem svoje trohnele ude, ko smo se, pravim, pretolkli skozi ta severno-ameriški pragozd do vode in prišli ven na jaso, kjer bi moralo biti jezero, tedaj smo zaslišali v daljavi neko pridno tesanje in nabijanje. Obstal sem za trenutek naslonjen na svojo palico,

pogreznjen do kolen v blato in vprašal, kaj naj to ropot pomeni, in prišel je DuRoy in mi naznanil, da našo ladjo že smolijo in opremljajo in da bo skoraj gotova. Ko pridemo bliže, res najdemo svoj čoln že v ladjedelnici, pod njim pa ogenj, ljudje pa z bakljami, katranom in s smoljo, da zlepijo kose brezovih skorij, ki so odstopili in da zamašijo vse jame, skozi katere bi lahko proničela požrešna smrt v obliki vode. ---

Bilo je zelo tolažljivo gledati, kako so delali, ali ker mi je Beasily rekel, da je velik medvedji lovec in da je nastavljal blizu okoli razne pasti za medvede, na katere pričakuje ujeti kmalu nekaj teh živali, sem porabil čas vmes za majhen izlet v gozd, da si ogledam te naprave. Plezala ali opotekala sva se čez 6000 letni metež drevesnih debel, ki ga imenujejo Kanadčani "renversis" (podrtje), in razne nedosežne blatne in močvirnate jame. ---

Končno je bil naš čoln zalit s smolo in zašit in je plaval po vodi,
"kakor rumeni jesenski list
kakor rumeni lokvanj"

pravi Longfellow. Prav krasno, če bi bil človek sončni žužek. Ali taka trojka cent težkih človeških teles v takem slabem, krhkem "lokvanju" iz tankega brezovega lubja, brez najmanjše udobnosti, razleknjena po lesenih ladjinih rebrih, brez klopi ali naslonjala, brez čopa sena ali slame, to ima vendar svoje nepesniške neudobnosti.

Beasily nam je bil posodil čoln (za denar in lepe besede). Potem smo se ustavili s čolnom pri Richardu in on nam je posodil (za denar in lepe besede) volneno odejo, da smo se malo zavarovali proti vodni mrzloti, in ker smo prosili še Le Petit Francois-a za prenočišče (za denar in lepe besede), smo bili končno spravili vse prebivalstvo velikega jezera k prispevanju (ali oni nas).

15 milj dolga nočna vožnja do Petit Francois-a je bila sicer za ljubitelja takih stvari prekrasna: Vse jezero v okviru gostih pragozdov; tu in tam kak postranski zaliv, ki se je izgubljal v drugih temnih pragozdovih; od časa do časa gozdovi, ki so korakali kakor sovražni vojaški bataljoni s povsesenimi sulicami odobeh strani drug proti drugemu in zoževali jezero v rečno strugo; včasih spet široka kakor zrcalo plava ravan. ---

Jezero Lac au Flambeau (Angleži pravijo Torch Lake) prehaja potom ozke reke v takozvani "Portage Lake" (jezero prostora tovorjenja). Tudi to ime je za jezera v tej deželi okrog zelo navadno. Več ali manj so vsa tukajšna jezera v zvezi s kraji tovorjenja, ker se jih vojažerji radi poslužujejo. Od najbolj zgodnjih časov so rabili potniki Gornjega jezera tukajšni Portage Lake, ki se zazteza in cepi globoko noter v polotok, da so tega prerezali in se izognili dolgi in nevarni vožnji okoli polotoka. Res, kar cel polotok danes tako znan pod imenom bakrena pokrajina (the copper region ali the mineral region) je dobila od onih okolnosti svoje indijansko ime; Kakiweonan

t. j. kraj ki ga človek prečka s tem, da prenese čoln na rami iz vode v vodo. Ob bregu Portage-jezera je končno bival naš Indijanec le Petit Francois. Bil je pokoncu. Lučko v njegovi koči smo videli že od daleč. Svetlikala se je skozi trstje in grmovje ob bregu. Le Petit Francois je pletel pravkar mreže, ko smo pri njem vstopili in prosili za njegovo gostoljubnost. Mrež je imel, rib pa ne. Pripravljen je bil izkazati nam gostoljubnost ali drugega ničesar. Za jesti in piti ni imel ničesar, postelj tudi ne, slame in sena pravtako ne; sploh prav ničesar, v čem sicer po navadi obstoja gostoljubnost. Ali vse to ga ni spravilo iz ravnovesja; prav prijazno in mirnodušno nas je prosil, naj se lepo vsedemo in vležemo in naj stegnemo svoje trudne ude - da bomo lahko sladko zaspali - na njegovem lesenem podu, ki ni bil niti suh, niti topel, niti raven, pač pa trd kakor kamen.

Najbolj čudno se mi je zdelo in najbolj me je vselej dražilo, da si v tej deželi lahko ponujal celo kraljestvo, pa nisi mogel dobiti zanj niti enega čopa sena niti snopa slame. Slame zato ne, ker žita ne sejejo; sena pa zato ne, ker požre onih 6 krav, ki jih redijo, 1200 milj dolgi jezerski obali, vse seno, ki ga spravijo. "Ah Misere (Eh mizerija)!"

Seveda vsega tega ne pripovedujem zato, da bi se osebno pritoževal, temveč zaradi dežele in zaradi vojažerjev, pa tudi zato, da osvetlim njihovo priljubljeno besedo "Ah Misere!" (Op: Tudi Baraga rabi to besedo v svojem dnevniku! B.), katera je postala v teh pokrajinah, ki so brez pripomočkov, tako navadni medmet, da skoraj nadomesti vse druge. Kar je mene samega zadevalo, sem se nazadnje še prav dobro zabaval. Vsedel sem se k ognju, da se posušim in malo pokadim, Indijanec le Petit Francois in Kanadčan DuRoy sta mi pri tem pripovedovala zanimive stvari o nekem potovanju, kar se mi je zdelo kot nek donos k literaturi in je vsebovalo delček knjižne zgodovine, kar me je prav osebno zanimalo, ker je bila knjiga, o kateri je bil govor, v mojem žepu, njen častiti pisatelj, moj potni tovariš, pa je bil že dolgo mirno in pobožno zaspal poleg mene na trdem podu.

"Gospod, Vi ste že dvakrat spregovorili besedo Misere (mizerija), gospod", sta začela moja dva pripovedovalca in še drug drugega podpirala in izmenjavala. "Ali Vi se motite. Sedaj je poletje in izobilje v deželi in sama lepota in veselje. Morali bi potovati tu kdaj pozimi, potem bi imeli preje prav. Morali bi tu n. pr. potovati tu kdaj tako, kakor je potoval enkrat Vaš prečastiti prijatelj, ki ga ziblje sedaj tam angelj sna lahno v svojem naročju. Vidite, ko je bival pred nekaj leti v cerkvi svojega misijona (Tukajšni misijonarji imajo navadno mali leseni prizidek ob svoji misijonski cerkvi, kjer stanujejo) ob zalivu L'Anse-Bay in tam pridno spisoval knjigo, ki jo držite stalno v roki, slovar našega očipvevskega jezika, katerega je tako pridno in marljivo znašal skupaj, kakor čebelica med, - je bil tu nekaj sredi

zime odtrgan za dalje časa od svojega tihega posla v svojem malem cerkvenem stanovanju. Druge poklicne dolžnosti so ga prisilile, da je moral na daljšo potovanje v oddaljeno indijansko srenjo, ki je stala tudi pod njegovim vodstvom.

Sel je čez led in sneg in bil dva meseca zdoma. Končno se je vrnil nazaj v to gozdno deželo Keweena, katero je smatral, rekel bi, za svojo cerkveno domovino, ker je krstil skoraj vse, ki so postali tu kristjani in ker je zbral, kakor dobri pastir, vse divje Indijance okolice v svojem misijonu ob zalivu L'Anse, katerega je sam ter na svoje stroške ustanovil. Komaj je prišel na obalo našega polotoka, že je zapel svoje krplji na noge ter tekkel skozi gozdove in čez gore, čez katere ste prišli Vi danes z velikim trudom, ker je želel videti spet svojo cerkvico, svojo pisalno mizo, svoj napol končani slovar. Prišel je kakor Vi danes, proti večeru do samotarja Beasily, ki pa tedaj pozimi ni bival tam in čigar kočja je bila prazna. Seveda bi Vaš prijatelj lahko prepodil mračnike in kune iz kladare in si pripravil tam za čez noč udobno po vojažersko, če bi zakuril. Ali preračunal je, da če ne gre še zvečer takoj čez jezero in ne pride še ponoči do mene, le Petit Francois-a, tudi naslednjega dne še ne bo mogel sedeti pri svojem slovarju. Jezero je bilo pokrito sicer z ledom ali žalibog tudi z visokim snegom; poleg tega je pihal in medel mrzli vihar od juga njemu naproti. Vse okoliščine so ga silile, kakor izgledalo, naj ostane in prenoči. Ali njegova goreča vnema ga je silila, naj gre naprej in tvega vreme in vihar.

"Ah Misere! Monsieur! Tu pa Vam pravim, to ni nobena malenkost, napraviti teh 15 milj hoje po jezeru sem do mene, katere ste Vi tako lahko in prijetno napravili, ko ste se zibali v čolnu, če je 20 stopinj mraza (t. j. Fahrenheit), po prhkem snegu, z močnim vetrom, ki Vam piha v obraz. Celo za Indijanca je to tveganje, posebno človek nima kompasa in če povrh cel dan ni použil niti skorjice kruha niti popil kake kapljice. Najhuje je bilo to, da krplje niso hoteli prav drčati in pomagati, ker je bil sneg preglobok. zrnast in premičen. Potnik prenese vse težave, če le vidi, da pride naprej. Ali kadar dvigaš noge ter korakaš in se steguješ, pa se vdira sneg kakor volna in se kopiči pred teboj kakor pesek v puščavi in se zastonj prizadevaš sem in tja, na levo in desno, da bi prišel iz jam in zametov, tedaj je pa hudo. --- Ah! c'est de valeur, Monsieur (Res, to se je za jokati, gospod)! O Misere!

Potem zajde človek v čudno, mrzlično stanje; glava ti postane topa, brezčutna; svetlika se ti pred očmi, ki nabreknejo; nazadnje ne vidiš skoraj nič več; noge in život se ti premikajo skoraj mehanično kakor same od sebe naprej in naprej, kakor da ne bi mogle drugega, kakor teči in teči, ker jih je razdražil preveliki napor. Da bi jih usmerjal, nimaš več drugega sredstva kakor ledeni veter. Pri odhodu si zapazil, da prihaja naravnost od juga, od kraja kamor si namenjen,

ter ti piha direktno v obraz. Čim čutiš, da ti piha malo manj na eno lice, se zavedaš, da hodiš v napačno smer in hitro svoj obraz naravnost proti mrzlemu vetru, da ga režeš z gredljem svojega nosa."

"Tako tekaš, kakor kak preplašen avtomat, tja v dan, in tako sem zagledal tu v tej svoji koči, ko sem sedel ravno pri zajtrku, Vašega prijatelja, vsega v snegu in ledu, z ranjenimi očmi, z zmrznjenimi rokami, z utrujenimi udi priti k meni. "Kje pa sem?" je spraševal! "Ali si Ti, Petit Francois?"

"Imel sem dovolj opravka, da sem ga spravel spet malo k sebi. Celo noč je križaril po jezeru, 12 dolgih temnih ur. Najbolj čudno pa je bilo to, da sploh ni hotel verjeti, da je prišel že do mene; hotel je tudi dvomiti, da je to že sončna svetloba, kar se je svetlikalo skozi mračno ozračje. Rekel je, da si prav tako lahko misli, da je prebil samo nekaj trenutkov na jezeru, kakor pa mnogo daljši čas. Bilo mu je kakor bi bil sanjal."

"Res, gospod, zdi se mi, da je bil čas, da smo ga imeli pri sebi. Take sanje v snežnem viharju vodijo vselej blizu mimo smrti. - Najbolj neznosno se mu je zdelo, da končno le ne bo mogel priti še tisti večer k svoji cerkvi in k slovarju, temveč šele naslednji dan".

Baraga sam je poročal o tem smrtno nevarnem potovanju 25. avgusta 1849 takole: "V drugi silni nevarnosti sem bil na tem misijonskem potovanju, ko sem se vračal domov. Bil sem čisto sam, pa sem imel do bližnjega človeškega bivališča 30 milj daleč. Raje bi napravil pot v enem dnevu, kakor pa da bi prenočeval pod milim nebom v snegu. Prav zgodaj, ob svitu meseca sem se torej odpravil na pot. Dokler sem hodil po gozdu, je bilo vse prav, ker me veter ni mogel ovirati. Ko pa sem prišel ven iz gozda, je šla moja pot čez velika zamrzla jezera. Veter, ki mi je pihal naravnost v obraz, se je sprevrgel v vihar. Bil je tako silen, da me je podrl večkrat skoraj znak, ter tako leden, da sem mislil, da mi bo zmrznila kri v žilah. Mogel sem priti spet le počasi naprej, pot pa je bila še tako dolga! Poleg tega sem večkrat zgrešil smer. O kakem gazu ni bilo sledu; vse je bilo zameteno in moral sem iti kar povprek. To pa je bilo strašno težavno, ker večkrat nisem videl niti deset korakov pred seboj; vihar je sneg tako nosil, da sem bil kakor v gosti megli. S tem viharju sem se moral biti 17 milj daleč, pa s krplji na nogah. Če bi me bila obšla slabost, da bi moral samo kake pol ure počivati, bi bil v tem ledenem viharju gotovo zmrznil. Prav tisti dan je potovalo nekaj Kanadčanov. Enemu so zmrznila ušesa, drugemu pa nos. Meni se sicer ni zgodilo nič hudega, le koža po obrazu se mi je olupila, ko sem prišel domov."

DuRoy (je vprašal dalje prof. Kohla): "Ali Vam je tudi neznano poletno potovanje, ki ga je napravil nekoč Vaš prečastiti prijatelj, Vaš spremljevalec, v čolnu iz brezovega lubja čez "Lac Superieur"

(Gornje jezero). - E, to je pač znamenita vožnja, ki jo pozna vsakdo ob tukajšnjem jezeru. Sploh pa ni kraja ob jezeru, ki ne bi imel kaj opraviti z njegovim življenjem, ali da je postavil tam kako cerkvico, ali spisal kako pobožno knjigo, ali ustanovil kako indijansko srenjo, ali ker je zašel tam v kako nevarnost in se je zgodilo, da je občutil pri tem nebeško varstvo. "

"Omenjeno potovanje poleti, o katerem Vam hočem tu pripovedovati, se je zgodilo takole: Bil je tedaj (Baraga) ravno na lapointskem otoku in je dobil sporočilo, da ga takoj in brez odlašanja nujno potrebujejo v enem izmed malih indijanskih misijonov ali postaj na severnem bregu jezera. Ker je bil vselej pripravljen za na pot, je takoj odšel z brevirjem v roki, na sebi črni talar, na prsih svoj zlati križec, - tako, v tej slovesni napravi potuje vselej, bodisi na krpljih, v čolnu, bodisi na konju, bodisi na katerikoli način, samo da pride naprej - stopil je, pravim, s svojim brevirjem v roki, na glavi klobuk s širokimi krajci, v kočó mojega bratranca, znanega vojažerja in mu rekel: Dubois! Moram čez jezero, od tu naravnost čez jezero na severni breg. Ali imaš pripravljen kak čoln?"

"Moj čoln je sicer tu," je odgovoril moj bratranec, "ali kako bi se upal, peljati se z Vami od tukaj počez čez jezero. To je 70 milj, vreme pa ne kaže tako ugodno! Še nikdar ni nihče te "traverze (Prehoda)" v malih čolnih. Naša pot na severni breg je okoli ob obali in zato rabimo navadno približno okoli 8 dni!"

"Dubois, to je predolgo, tako ne smeva napraviti! Ponavljam Ti, mene kliče! Moram naravnost čez jezero, v ravni črti! - Vzemi veslo in odejo pa pridi!" - In s tem je sedel naš prečastiti prijatelj že v čolnu in potrpežljivo čakal, dokler ni pograbil moj poslušni bratranec, ki je sicer debelo gledal in z glavo majal, skupaj svoje malenkosti ter skočil za njim in potisnil ladjico ven na jezero. "

"Ali veste, gospod, da napravljamo mi Indijanci in vojažerji le redkoma daljše traverze preko jezera kot 15 milj od enega kraja do drugega, da lahko hitro potegnemo svoje čolne h kraju, ker je naše vreme tako hudo muhasto. 25 ali celo 30 milj široko traverzo imenujemo že "Grande traverse", 70 milj široka pa je nemogoča. Take traverze še nihče poprej ni tvegaj in pravtako samo tokrat izvršil. Moj bratranec je kljub temu pokorno in pridno veslal in kmalu sta bila s svojo orehovo lupino sredi jezera ter plavala kakor ponirek (loon) na vodni pustinji brez kompasa in brez pogleda na eno ali drugo obal. Kmalu pa sta dobila še slabo vreme.

Začel se je piš, jezero se je začelo dvigati in delati visoke valove. Moj bratranec je pripomnil, da bi bil on to lahko naprej napovedal. Njegov pobožni, resni potnik pa je mirno prebiral naprej svoj brevir in le od časa do časa je opogumil mojega bratranca čes, da ni nikakor ni dvomil o njegovi vremenski napovedi ali povedal mu je svoj čas, da to nič ne de; njega kliče na ono stran, on mora tja k svojim

indijanskim otrokom in Bog bo privedel tja oba."

"Vso noč sta se trudila skozi vihar in neurje. **Ker je bil veter k sreči z njima, sta prišla res precej hitro z mesta, čeprav je plesal lahki čolniček na valovih kakor kako pero. Drugo jutro sta zagledala onstranski breg. Ali kako? Z grozečim pročeljem! Dolga vrsta temnih skal na obeh straneh, ob vznožju pa bel trak, visoko kipenje strašno razjarjenih valov. Nobene odprtine ni bilo videti, nobenega zaliva, nobene rešitve! - "Izgubljena sva, prečastiti!" je rekel moj bratranec, "kajti v onih dvojnih in trojnih kipenjih mi je nemogoče vzdržati čoln v ravnovesju. Vrniti se tudi ne moreva pri silnem vetru, ki piha za nami!" - "Le naprej, drági Dubois, kar naravnost! Skozi morava, se bo že našlo."**

"Moj bratranec je skomignil z ramo, zmolil svojo poslednjo molitev in zavezil naravnost naprej, sam ni vedel kako. Že sta slišala bučanje šumečega kipenja prav od blizu, že sta se komaj mogla razumeti, kar sta si hotela povedati; in moj bratranec je spustil odejo z ram, da bi bil pripravljen na plavanje, ko se je naenkrat pokazalo temno mesto v belem robu kipenja, ki se je odpiralo in širilo. Obenem se je zmanjšalo guganje in tresenje čolna, plavati je začel tiše ter se zmuznil v zaliv čisto brez poškodbe, noter v sredo širokega izliva male rečice, ki ga iz daljave nista opazila, ker so ga zakrivale skale. "Ali ti nisem rekel, Dubois, da me kliče tja, da moram tja, in da boš prišel tja z menoj? Moliva!" Tako je govoril mož božji vojažerju, ko sta izstopala na bregu in vlačila počasi svoj čoln na pesek. Potem sta šla v gozd, odrezala nekaj dreves ter postavila na bregu križ vznamenje svoje hvaležnosti.

Nato sta odšla naprej, da opraviata svoje druge dolžnosti. Pozneje je prišel po isti poti bogat trgovec s kožuhovino in ker je slišal o tej hitro znameniti "traverzi", je ukazal svojim ljudem, naj postavijo na tistem mestu, toda na malo višji skali večji in trpežtejši križ, ki ga lahko zreš z jezera in katerega imenujejo ljudje križ Baragove traverze".

Jaz od svoje strani sem se potem vlegel, ko sem slišal z drugimi to pripovedovanje, na grčasti pod ob stran onega izbornega, mirno spečega moža a la voyageur (po načinu vojažerjev). Čeprav nisem kaj prida spal, sem imel le prijetne misli in drugi dan zjutraj smo vzeli spet vesla in čoln in se gugali po jezerih in rekah med divjimi travniki, gozdovi naprej:- - -

"Notre voiture" (naše vozilo) - tako imenuje Kanadčani svoj čoln ali svojo prevozno ladjo - je splavalo končno skozi takozvani "Portage Entry" t.j. skozi izliv vsega notranjega vodnega omrežja polotoka Keweena ven v L'Anse Bay, veliki zatok Gornjega jezera, ki je bil cilj našega potovanja.

Že davnej predno, predno je prišlo do tega, smo se izpraševali, ali bomo dobili "vent de terre" ali "vent du large" (celinski ali

jezerski veter). --- K sreči smo našli "vent de terre" in smo veslali prav prijetno in varno ob visokih skalnih stenah, s katerimi je obdana zahodna stran zaliva. Te stene so obstojale kakor znamenite "Pictured Rocks" (Slikane skale) ob Gornjem jezeru iz rdečkasto progastega in lisastega peščenca, ki je tu ob Gornjem jezeru tako pogost, da ga imenujejo po njem celo peščenec Gornjega jezera. - - -

Prišli smo končno globje in globje v notranji vrečasti konec zaliva, dokler nismo končno zagledali tam, kjer je bil samo še tri milje širok, mali katoliški indijanski misijon, nasproti kateremu stoji na drugi strani zaliva podoben protestantski misijon.

Prvi je bil naš cilj, in že smo našli rjavo prebivalstvo zbrano na bregu, može, žene, otroče in brezštevilo krdelo psov. Zvonček lesene cerkvice, ki je stala sredi vasi na hribu, je prisrčno zazvonil, ko so nas zagledali. Zastava se je dvignila na dolgem srečnem drogu, vmes pa so zapokale puške vaških mladeničev. Ko smo izstopali na breg, so vsi pokleknili in prejeli blagoslov svojega duhovnega očeta. --- Proti večeru smo imeli vsi svoje kvartirje, nekateri v oddelku lesene cerkvice, moj Kanadčan DuRoy in jaz v prostoru, ki ga je nama odstopil vaški pol-Indijanec. Naš gostitelj je sicer nama rekel, "qu'il n'avoit, qu'un tres petit peu de quoi." Ah! Misere (da ima samo neko prav majhno reč. E, mizerija)!" - ali kljub temu sem redkokdaj preživel, vsaj kar se tiče duhovnega bolj zanimive dneve potovanja in počitka, kakor so bili ti, katere sem prebil tu v malih misijonih ob L'Anse-i.

Moj cenjeni popotni tovariš je bil zaposlen čez dan s posli svoje cerkve in meni je bil potem na razpolago najin čoln in najin vojažer."

V prvem pismu iz Riviere au Desert popisuje potem Kohl svoj odhod iz L'Anse-a. Po isti poti so se peljali in hodili nazaj v Eagle River in od tam v Sault Ste Marie.

Baraga ne omenja v svojem dnevniku ničesar o tem spremstvu prof. Kohla, ker pač ni imel namena poročati komu o tej stvari. Čas in datum pa se ujema s Kohlovim poročilom: "4. septembra (1855): Danes sem zapustil La Pointe ob 4. popoldne na brzoladji Northstar in prišel ob 9 (v petih urah) v Ontonagan! - 5. sept. - Prišel sem v Eagle River ob 4. zjutraj in odšel isto jutro čez celino v L'Anse, kamor sem došel 6. sept. opoldne. - 10. septembra sem zapustil L'Anse po celini; prišel 11. zvečer v Eagle River, in prišel od tam 12. sept. tukaj sem v Eagle Harbor, kjer nisem našel Fathra Thieleja, ker je odšel že 2. sept. v Detroit. - 16. sept. zgodaj zjutraj sem se odpeljal na Manhattan-u in prišel 17. sept. dopoldne v Sault."

O gornjem križu, ki sta ga Baraga in njegov spremljevalec postavila v zahvalo za rešitev iz nevarnosti piše Whittlesey v svojem poročilu, ki je bilo objavljeno l. 1866: Ob izlivu potoka je bil pritrjen l. 1848 na visokem štoru, soncu in dežu izpostavljen križ, kjer je bilo s svinčnikom naslednje zapisano: "V spomin dobrote Vsemogoč-

nega Boga, da je naklonil preč. gosp. Fred. Baragi, misijonarju, varno traverzo iz LaPointa do tega kraja avgusta 1843." Potrudil sem se ovekovečiti ta dogodek in spomin na gospoda Baraga s tem da sem imenoval potok po njem."

Pater Krizostom Verwyst, ki je bil sam misijonar med lapointskimi Indijanci in je spisal Baragov življenjepis, piše malo drugače o tej čudežni rešitvi: "Iz Baragovega pisma z oktobra 1845 izvemo, da je nameraval iti prihodnjo jesen v Grand Portage, Minn. in postaviti tam cerkev. (25. avg. 1845 piše namreč škofu: Prihodnje leto bom v L'Ansu samo dva meseca junija in julija; ostalo leto nameravam razdeliti med druge tri misijone, katere moram opravljati: (La Pointe, Fond du Lac, Grand Portage)." Zato je zelo verjetno, da je napravil to potovanje jeseni 1846. Najprej je šel v La Pointe - - - (Od tam je pisal škofu 14. avg. 1846: "Trenutno sem tukaj tako zaposlen, da ne bi mogel zapustiti tega kraja brez škode mnogih duš. Skrbeti moram tukaj za duše štirih misijonov: za one Grand Portage-a, Fond du Lac-a, La Pointa in L'Anse-a, katere me, hvala Bogu, ne zaposlujejo slabo.")

Najel je potem pol-Indijanca z imenom Louis Gaudin-a, da bi šel z njim v Grand Portage. Imela sta samo malo ribiško ladjico z jamborom in jadrom, brez premičnega gredelja. Taka ladja bi bila dobra za reko ali majhno jezerce, ali zelo nesigurna na velikem jezeru, kjer bi se lahko potopila ali pa bi jo nosil vihar kakor kak zamašek iz plutovine. Ladja je bila 18 čevljev dolga.

Ko sta odhajala iz La Pointa, so se jima ljudje smejali, da poskušata tako potovanje. Rekli so jima, da ju bo vzeli cel mesec, ker se bosta morala držati vso pot obale, iti najprej kakih 70 milj daleč proti zapadu do konca jezera, potem po šele spet ob severnem bregu Gornjega jezera proti severozapadu. To bi bilo okoli 200 milj, mogoče celo več. Ali Baraga in njegov vodnik sta odšla na nevarno pot. Pri otoku Wababiko Miniss (Sand Island) sta počakala na ugodni veter, da bi se prepeljala čez jezero, ki je tam široko približno 40 milj. S tem bi si prihranila 80 do 100 milj, toda izpostavila bi se veliki nevarnosti. Začel bi lahko pihati hud veter, kadar bi bila na odprtem jezeru in lahko bi požrl krhko barčico.

Nenavadno mirnega dne sta razprostrla jadro in se odpeljala. Baraga je krmaril, Gaudin pa veslal. Ali predno sta bila na pol poti, je začel pihati hud zapadnik in jezero je postalo zelo razburkano. Porivalo ju je stalno v zavetrje in ko sta dosegla končno severni breg, sta bila vsaj 30 milj vzhodno od kraja, kjer sta nameravala prvotno pristati. Prejadrjala sta tisti dan nevarno razdaljo 70 milj.

Ko sta bila sredi viharja, sredi morja, bi lahko rekli, se je začel Gaudin bati in je zaupil v očipvevščini Fathru, ki je ležal v ladji na hrbtu in molil svoj dnevni brevir kakor bi ga nič ne skrbelo: Nosse, ki ga - nibomin, ga nabatch - Oče, morda bova umrla!" Father mu pa

mirno odvrne: "Kego segisiken, Wizon (t.j. Louis po očipvevsko). Ne boj se Wizon; duhovnik ne bo umrl v vodi. Če bi tu utonil bi bili ljudje na drugem bregu, kamor greva, nesrečni."

Ko sta se približala severni obali, je bila nevarnost še večja kakor pa zunaj na odprtem jezeru, kajti imela sta pred seboj visoko kipenje valov. Louis je vprašal tedaj Fathra kam naj zakrmari. Baraga, kakor bi sledil notranjemu navodilu, mu ukaže krmariti naravnost proti celini.

Po posebni božji Previdnosti, ki je bdela nad dragocenim življenjem svetniškega misijonarja, sta prišla brez škode skozi kipenje in zaplavalata z ladjico v ustje rečice, ki do tedaj še ni imela imena, ki pa se sedaj imenuje Cross River.

Vsa hvaležna, da sta čudežno ubežala, sta začela takoj postavljati križ. Oklestala sta na grobo neko drevo, mu odsekala vrh, visoko, kolikor sta mogla doseči, vzela krajši del in ga pribila počez na drevo.

"Wizon", je rekel Father, "napraviva tu križ, da bodo vedeli krščanski Indijanci, da je tu pristal duhovnik, ki je prišel iz La Pointa."

In nista prišla prezgodaj. Ko sta prišla gori na višino in pogledala na brezmejno jezero, sta videla, da vihar vsak trenutek narašča. Visoki valovi z belimi penami bi barčico gotovi pogoltnili. Pristala sta okoli 6. zvečer. Tam sta prenočila, nadaljevala drugi dan svojo pot in bila v dveh dneh v Grand Portage-u. Za vso pot sta rabila torej 3 dni."

Iz Garden Riverja je pisal prof. Kohl navdušeno pismo svoji sestri Idi poročeni Baudissin, ki ga še hrani mestna knjižnica v Bremenu, in ki se glasi:

"Riviere aux Deserts, 24. sept. 1855

Draga sestra. - Medtem ko si pridržujem napisati kaj dragi materi ter (bratu) Adolfu, bom naslovil danes enkrat svoje poročilo o potovanju na Te v upanju, da se boš pri tem nekaj trenutkov zabavala. Pri tem smem upati, da Ti je pokazala draga (sestra) Matilda zadnje pismo, ki sem ga poslal njej, in so Ti znana moja prijetna in zanimiva doživetja v La Pointu. - Če se Ti dozdeva moje današnje pismo malo pesniško, to ni moja krivda. Rabil bom, kar se da, malo okrasja in Ti trezno pripovedoval. Niti ne iščem kaj pesniškega in romantičnega temveč samo koristno in podučno. Ali prvo se mi povsod ponuja kar samo od sebe kot krasen dodatek med potjo, takozvani slučajji pa se ovijajo kakor kak venec poln cveta okoli roke. Zagotavljam Ti, da je poezija mojega potovanja v resnici neskončno večja, ko Ti jo morem prikazati na papirju. Moral bi Ti napisati o svojih zadnjih tednih ne eno pismo, temveč kar celo knjigo (kar je prof. Kohl res napravil! op. B.), da bi Ti mogel naslikati vse v tako živih barvah, kakor je to prineslo življenje.

Sedaj pa k stvari! - Po svojem zadnjem pismu, ki sem ga napisal Matildi, sem ostal še 4 dni v LaPointu. Vsak dan je bil še bolj zanimiv in mi je nudil več kot prejšni. Od jutra do mraka sem odkrival najbolj čudovite stvari. Pravim, odkrival, ker kljub temu, da sem predaval 5 let o Ameriki, nisem slišal nikoli o takih rečeh, ki sem jih tu izvedel. Pri mojem ognju v šotoru se je odlikovala o teh zadnjih dneh posebno 80 let stara žena, ki je iztresla pred mene svoja bogata izročila. Izvedel sem tamkaj, kar so mi večkrat dopovedovali indijanski trgovci, kar pa nisem hotel verjeti, da Indijanci v ničemur zaostajajo za Arabci v zgodbah Tisoč in ena noč. K sreči smo bili 11 dni na otoku brez vsakega parnika in drugih zvez s svetom. Končno pa je prišla ladja in moral sem se odtrgati in vkrcati. Danes bo tri tedne, odkar sva se odpeljala iz La Pointa, škof Baraga in jaz, in sva prišla drugega dne zvečer ozir. ob 3 popolnoči v Eagle River. - Tu so naju izkrcali v čolnu in bila sva na obali pustega polotoka Keeweena Point. Šla sva takoj v uto ubogega kanadskega ribiča, nekdanjega takozvanega "vojažerja" (Op. vojažerje imenujejo čolnarje trgovcev s kožuhi, ki morajo veslati čoln in nositi tovor čez takozvane "portages"), katerega je moj škof poznal, in sva ga pregovorila, da bo naju na najinem potovanju skozi ta polotok spremljal. Njegova žena, Indijanka, je nama pripravila zajtrk; ribe iz vode, in k temu ribjo vodo, ki jo imenujejo ti dobri ljudje "čaj". Ker so bili sveti cerkveni predmeti mojega ljubega spremljevalca (križi, škofova palica, obleka, kelih srebrne posode za sveta tri olja itd.) zelo težki in ker ni bilo dobiti nobenega drugega spremljevalca, sva se morala omejiti na najnujnejše, t.j. kar smo mogli sami nesti. Pustili smo površnike in plašče in zagrebli vse nepotrebno v pesku poleg Magnantove hute (tako se je imenoval naš Kanadčan) in ob 6 smo šli na pot. Do kraja kjer se je začela vožnja s čolnom pri Torch-laku smo imeli 22 milj hoje. Precejšna pot za nepretrgan gozd in zataka pota, ki jih človek najde tu v ameriških gozdovih, kjer tiči vselej ena noga v blatu, medtem ko se prizadeva druga (pogostoma zastonj) najti trdno oporo na kakem lesenem drevesnem deblu.

Najin težko obloženi kot vselej veseli Kanadčan Magnant spredaj, moj škof in jaz za njim. On od spodaj v visokih z mastjo namazanih škornjih za v vodo, od zgoraj z zlato verižico in velikim zlatim križcem na prsih in z velikim briljantnim ribiškim prstanom na prstu. Jaz sam z nekaj knjigami, zemljevidi, papirji, tobačnim mehurjem itd. obložen. Vsekala sva si oba v gozdu velike palice. Potrpežljivost, ki jo mora človek pokazati na taki pešpoti, presega vsako predstavo. Včasih smo gazili po cele ure v brezdanjem blatu. Včasih izgine vsaka sled o kakem potu pod vejami, katere je nametal skupaj veter (takozvani "renversis" Kanadčanov). To smo pač plazili skozi in čez ta drevesni metež, da človek včasih ni vedel ali imenoval to najbolj utrudljivo ali pa najbolj komično in zabavno, kar je doživel.

O škofu, najbolj zanimivem možu teh pokrajin, Ti moram reči, da biva že 25 let tu zgoraj in da je prepotoval kot indijanski misijonar vse divjine okoli in okoli Gornjega jezera. On je majhen ali vztrajen mož star sedaj že 60 let. O njem so mi že poprej pravili: "Škof Baraga je iz železa (ein Eisenmensch), ničesar ga ne drži nazaj in živi celo še tam, kjer bi Indijanec od lakote umrl". Vsega tega nisem prav verjel, dokler to nisem sam videl. Že 25 let ni bil bolan. Pri tem pa nima veliko telesne moči; železna je bolj njegova volja. Padel je celo nekajkrat pred menoj na tla, da sem se včasih zanj bal in mu moral tudi včasih pomagati. Kljub svojim slabim močem pa gre povsod naravnost skozi, in Previdnost, ki je vselej z njim, mu povsod pomaga. - Po marsikaterih dogodivščinah smo prišli zvečer ob 5 do brega Torchlaka (Lac au Flambeau). To jezero je dolgo 25 milj in s svojim rokavi tako veliko kakor bodensko jezero ozir. še večje. 3 ljudje bivajo ob njem: Škot Beaseley, Indijanec Le Petit Francois in Kanadčan Picard, vsi trije neoženjeni kot divje stanujoči lovci v revnih utah. Pri Beaseley-u smo dobili čoln, Picard nam je posodil veslo in nekaj "blankets" (volnenih odej) in napravili smo v temi in čudoviti nočni tišini in samoti še 15 milj do Indijanca Le Petit Francois. Moj dobri škof je med vožnjo večinoma zadremal nad svojim brevirjem, jaz pa sem imel ves dan dovolj opravka, da si zapomnim in napišem znamenite pojave okoli mene. Žalibog moj popotni spremljevalec daleko ni bil tako sprejemljiv za vtise narave kakor moja prejšna popotna prijatelja general Shields in Moorson(?). Čemur sem se pa spočetka še bolj čudil, da ni poznal preveč deželne zgodovine in da je bil popolnoma brezbrizen do etnografskega (narodopisnega) študija Indijancev. Vse kar ni bilo na njem krščansko ali se tako ne da napraviti, ga ni zanimalo. Da, vse mu je, celo njih občudovanja vredni monoteizem "hudičevo delo". Spočetka sva se v najinih razgovorih o teh stvareh včasih razgrela. Ali kmalu sem uvidel, čemur se bom moral popolnoma odpovedati pri tem svojem izvrstnem popotnem učenjaku, in do danes sva sedaj najlepše soglašala in upam, da je z menoj tako zadovoljen, kakor jaz z njim. - Pri našem Indijancu seveda ni bilo razen ribe ničesar drugega ne za jesti ne za piti, in za spati tudi ničesar drugega kakor trd pod in naša volnena odeja. Ta dežela je v gotovih stvareh tako revna, da niti pesti sena ali slame, čeprav bi hotel človek plačati najvišjo ceno. - Drugi dan smo se peljali še 15 milj daleč vdolž slikovitega in najbolj zanimivega obrežja zaliva L'Anse. Ker sva imela samo enega veslača (najinega Kanadčana Magnanta), sem poprijel večkrat tudi sam in sem se temeljito naučil tukajšnjega veslanja. - V Katoliskem misijonu je zvonil mali cerkveni zvonček. Vsi Indijanci so izstrelili svoje puške in poklekli nato ob bregu, da bi prejeli blagoslov svojega dobrega škofa. - Prišel jim je popolnoma nepričakovano, ker se baje ni dal napovedati. V njegovi hiši, leseni kolniči (parmi), ki je bila zgrajena

k cerkvi, ni bilo pripravljenega drugega, kakor podobna indijanska postelja, kakršno smo imeli noč poprej (deske, preproga in "blanquet"). Jaz od svoje strani sem se nastanil sam pri nekem Indijancu v vasi in sem imel tu podobne akomodacije za ceno, ki je enaka ceni v naših hotelih prvega razreda. V celi vasi ni se dalo dobiti trohice sena. Tu sem preživel sedaj spet 5 do 6 skrajno znamenitih dne. Večji del dneva sem bil s svojim dobrim Kanadčanom Magnantom v čolnu na vodi in raziskoval razne točke zaliva L'Anse in obiskal vse Indijance, poganske in krščanske, ki sem jih le mogel najti. Pri zajtrku, opoldne in zvečer sem se srečal s svojim škofom v hiši Indijanca, pri katerem sem stanoval in čigar žena nam je kuhala našo ribo. Moj dobri škof je postal v svojem okusu tak Indijanec, da niti ne soli k ribi. Indijanci ne rabijo soli in vlivajo namesto te včasih sirup javorjevega sladkorja na ribo. Zato sem si nabavil v Eagle River-ju že nekaj soli, ki sem jo nosil v papirju v žepu v telovniku in jo rabil namesto sirupa. Zvečer sem še šel, ko je odšel moj dobri škof zgodaj v svojo celico, s svojim tolmačem (tudi tam sem si najel takoj takega) k ognju 90 let starega Indijanca po imenu Le Petit Corbeau, ki nam je odprl zakladnico svojih izročil. - Žalibog sem moral napraviti krajše tudi to znamenito bivanje v L'Ansu, kakor bi želel. Vrnili smo nazaj po isti, po kateri smo bili prišli v Eagle River v dveh dneh. Močne nevihte, drug Kanadčan poln pesmi, ki se nam je pridružil, ogromne jate ptičev, ki so prihajale od severa in sto drugih okoliščin in dogodkov so nam napravili to pot nazaj skrajno zanimivo. Ne morem v tem kratkem pismu stvari zadostiti. V Eagle Riverju smo ostali v uti našega Kanadčana en dan in šli potem s svojimi rečmi težko obloženi 12 milj daleč v Eagle Harbor, kjer je bilo več izgleda, da bo pristal kak parnik. Tam sem bival tri dni s svojim ljubim škofom v njegovi leseni cerkvi, kateri je bila privešena mala ljubka čedna celica. Tu sva imela sedaj mleko, jajca in druge dobre stvari, da sva lahko utešila najina lakoto, ki res ni bila majhna. Takoj drugi dan po svojem prihodu sem napravil izredno zanimiv izlet na konju v bakreno gorovje v družbi gospoda Hilla zelo izvedenega moža in ravnatelja rudnikov. Koliko zanimivega sem tudi tam videl, kar pa moram vse preskočiti, da stvar skrajšam. Napravil sem med drugim risbo gmote čistega bakra, ki je bila 3 čevlje debela, 20 čevljev dolga in je molela kakor skala 15 čevljev iz tal ven. Izgled z več gorskih vrhov čez daljno jezersko gladino je bil čudovit. Videla sva 50 milj daleč na vse strani, pred nami morje sladke vode, za nami prav tako morje gozdov. - Čeprav šele čez 4 dni, kljub temu mnogo prezgodaj nas je odpoklical od tam neki parnik (steamer) in nas pripeljal v 2 dneh v Sault de Ste Marie. Angleži mu pravijo kratkomalo "the Sault" ozir. "the Soo" (Tako ga vidi človek tudi zapisanega). Latinci mnogo lepše: "Villa Stae Mariae ad cataractas" (Vas Svete Marije pri brzicah). - - - Pri svojem ljubem

Škofu Baragi sem spoznal zanimive ljudi, očeta Point-a (jezuita, ki je deloval in potoval 16 let v misijonih v Oregonu med ducatom raznih divjih narodov, - očeta Menet-a, ki pozna svet od tu do Kitajske in očeta Kohler-ja, Alzačana, ki pa je pozabil v svojem pariškem kolegiju zadnjo nemško besedo. - - - On je pravi "vojak Cerkev", energičen, brez počitka, marljiv. Pri tem čuti v sedanji vojni tudi živo z zapadno silo in sprejema z menoj vsako ugodno poročilo iz Sebastopola z veseljem. Pri svojem dobrem očetu Baragi, ki je z ozirom na politiko popolnoma brez barve, sem zelo pogrešal to simpatijo (naklonjenost). "

Prof. Kohl je dodal istega dne še kratko pisemce za brata Adolfa, kjer omenja tudi škofa Baraga:

"Vsi ljudje tukaj, ki so nekaj časa tu živeli, uradniki družbe Hudson Bay Company, misijonarji itd, mi pravijo, da so se jim mesta pristudila. Oče Baraga, da je moral nedavno potovati, ko so ga napravili za škofa, v Rim, Paris in na Dunaj in da se je vrnil od tam popolnoma 'disgustiran' (vse se mu je gnusilo studilo) s sklepom sedaj nikdar več ne zapustiti Lac Superieur (Gornjega jezera). "

V History of Upper Peninsula beremo na str. 311, da so bili "prvi pionirji mesta Lake Linden ob Torch Lake-u Francoza Peter Robesco in Jožef Robesco, včasih so ju imenovali "Peacord" (Picard?) - - - brata Beasley in drugi. Prva hiša tukaj je bila kladara na začetku jezera, katero je zgradil Alfred Beasley kot svoj dom. Pozneje so jo rabili kot šolo. - - - Brata Beasley sta prišla sem l. 1853, ki sta odprla prvo hišo za javno zabavo imenovano Half-way House na severnem koncu jezera. "

Father Jacker je krstil februarja 1859 otroka Alfreda Beesley in njegove žene Elizabete roj. Picard. Otrok se je rodil v Torch Lake (Wasswewining).

Prvi otrok Narcisa Magnant in njegove žene Jožefe roj. Hotley se je rodil 8. marca 1841 na otoku Grandes Isles. Baraga ga je krstil in zapisal v lapointsko krstno knjigo 11. junija 1841. 1. avgusta 1850 pa je krstil in zapisal v lanško krstno knjigo Magnantovega otroka, ki je bil rojen v Eagle Riverju. 24. marca 1850 pa je zapisal Baraga v lanško krstno knjigo otroka Antona Picard-a v L'Ansu in njegove žene, Zofije, roj. Sagassanokwe. O Indijancu Le Petit Francois, kar pomeni najbrž isto kot Little Frenchman ali po indijansko Wenitigoza, ni sledu v lanški rojstni knjigi. Edino v rojstni knjiga v Arbres Crocheu je zapisan l. 1838 kot oče Beno Wenitigoje.

Za zaključek še nekaj odstavkov in Kohlove knjige Kitschi-gami (2. zv., str. 113): "V resnici, vse kar tukaj dnevno slišim o pobožnem pogumu, o potrpežljivosti, o požrtvovalni vnemi teh misijonarjev ob Gornjem jezeru, me sili, da jih občudujem. To so dobro vzgojeni, izobraženi in učeni možje, deloma celo bolje izobraženi kot mnogi drugi, pa kljub temu pogrešajo ne le vse užitke

in udobnosti, temveč tudi vse duhovne spodbude izobražene družbe. V lesenih kladačah živijo posamič in raztreseno okoli tega velikega jezera, mnogokrat komaj kaj bolje kot domačini dežele sami. Svoje inspiracije morajo črpati čisto iz svojega srca in iz molitve. Edino misel da pripadajo veliki Splošni (t. j. katoliški. op. B.) Cerkvi, katere člani so, jih povezuje z družbo in s svetom.

V tem seveda najdejo zelo močno oporo in spodbudo za svoj trud, česar nimajo naši protestantski misijonarji. Ti so vsi razcepljeni in delajo najprej vselej le za to ali ono ločino ali srenjo, medtem ko imajo oni mnogo bolj občutek, da sodelujejo kot vojaki Cerkve pri velikem delu, ki obsega vse človeštvo in se razteza čez ves svet.

Ovčice njihovih malih čred so raztresene navadno čez široke pustinje. Pastirji so zaradi tega velik del leta stalno na poti, poleti v brezovem čolnu, pozimi na pasjih saneh, da prinašajo članom svojih srenj tolažila Cerkve. Sedaj jih morajo obiskati v tem zalivu, sedaj v onem gozdnem skrivališču, kamor jih pač zvabi prilika in letni čas ribarjanja in lova sem ali tja. Da opravijo lahko celo vsakdanja cerkvena opravila, kakor so krsti, poroke, bolniška tolažba ali pokop, morajo potrpežljivo sprejeti nase neznanske trude in napore. Z vsemi temi rečmi, ki stanejo naše vaške župnike nič več kot en sprehod, je združen tukaj takorekoč arktičen izlet a la Franklin ali a la Kane."

Johann G. Kohl

Baragovo misijonsko potovanje po jezeru

SLOVENSKI DUHOVNIKI

AMBROZIC, Most Rev. Aloysius, Toronto, Ont., Canada
 CURTIS, Most Rev. Elden, Helena, Montana (po materi Slovenec)
 RAUSCH, Most. Rev. James, Washington, D.C., (po materi Slovenec)

BANDI, Rt.Rev.Bonaventure,osb, P.O.Box 351, Canon City, Colo. 81212
 BAZNIK, Rt.Rev.Louis, 11411 Detroit Ave., Cleveland, Ohio 44102
 BUTALA, Rt.Rev.Mathias, 416 No.Chicago St., Joliet,Ill. 60432
 GNIDOVEC, Rt.Rev.Albin, Box 104, Rock Springs,Wyo. 82901
 KRISTANC, Rt.Rev.Leo, 3700 No.Sutter St. Apt.108, Stockton,Calif. 95204
 POPESH, Rt.Rev.Bernard, 4901 E.Superior St., Duluth,Minn. 55811
 SCHERINGER, Rt.Rev.Frank, 330 Oak St., Manistique,Mich. 49854
 STARC, Rt.Rev.Martin, P.O.Box 463, San Andreas, Calif. 95249
 ZAPLOTNIK, Rt.Rev.John L.,D.C.L.,St.Catherine's Hospital,9th & Forest Ave.,Omaha,Nebr. 68108

ZAVBI, V.Rev.August, P.O.Box 93, Winnemucca, Nevada 89445
 ZITKO, Rt.Rev.Aloysius Zitko, 2620 Pleasant St., Oakland, Calif. 94602

ADAMICH, Rev.Albert, 520 W.10th St., Waukegan,Ill. 60085
 ANDOLSEN, Rev.Richard,cpps, 3320 California St., San Francisco,Calif. 94118

BALAZIC, Rev.Matija,cm, 611 Manning Ave.,Toronto 46G 2W1, Ont.,Canada
 BAYUK, Rev.Richard,cpps, Precious Blood Seminary, Liberty,Missouri 64068
 BERAN, Rev.Ignace, P.O.Box 67, Arkdale, Wis. 54613
 BLATNIK, Rev.Francis,sdb, 202 Union Ave., Paterson,N.J. 07502
 BLENKUSH, Rev.Mathias J., Box 699, Glenwood Springs, Colo. 81601
 BOGOLIN, Rev.Leonard,ofm, 9546 Ewing Ave., Chicago,Ill. 60617
 BOHTE, Rev.Daniel, Our Lady Church, Estes Park, Colo. 80517
 BORGOLA, Rev.Bonaventure,ofm, 536 Decker Ave., Johnstown,Pa. 15906
 BOZNAR, Rev.Joseph, 6019 Glass Ave., Cleveland,Ohio 44103
 BREZNIK, Rev.Aloysius, Box 273, Davenport,Wash. 99122
 BREZNIKAR, Rev.Victor, 1018 So.Main St., Colfax, Wash. 99111
 BRODNIK, Rev.Joseph, 17825 Libby Rd., Maple Heights, Ohio 44137
 BROOKER, Rev.Richard,mm, Las Condes Casilla 162, Santiago, Chile
 BURSHNICK, Rev.Francis,scj, Immaculate Heart of Mary Seminary, Lenox,Mass. 01240

CAGRAN, Rev.Joseph,ofm, 1400 Main St., Lemont, Ill. 60439
 CANJAR, Rev.John, 3050 Dahlia St., Denver,Colo. 80207
 CAREK, Rev.Peter, 1500 Wauwatosa Ave., Wauwatosa, Wis. 53213
 CASL, Rev.Joseph,cm, 611 Manning Ave.,Toronto M6G 2W1, Ont.,Canada
 CEGLAR, Rev.Charles,sdb, Box 3304 Sta C, Hamilton L8H 7L4, Ont., Canada
 CEGLAR, Rev.Stanley,sdb, Box 3304 Sta C, Hamilton L8H 7L4, Ont., Canada
 CELESNIK, Rev.Joseph, 840 E. 222nd St., Euclid, Ohio 44123
 CEPON, Rev.Dr.Ludwig, St.Vincent's College, Latrobe,Pa. 15650
 CEPON, Rev.Michael, 6005 So.Marshfield Ave., Chicago,Ill. 60636
 CERPICH, Rev.Richard, 3501 So.Lake Drive, Milwaukee,Wis. 53207
 CHEMAZAR, Rev.Blase,ofm, 1400 Main St. P.O.Box 608, Lemont,Ill. 60439
 CIMPERMAN, Rev.Victor, 1558 Creighton Ave., Akron,Ohio 44310
 CORNISH, Rev.Ronald, 9401 Mission Rd., Kansas City,Kansas 66206
 CVELBAR, Rev.Joseph, 45 Prestley Rd., Bridgeville,Pa. 15017

DALEY, Rev.Neil,ofm, Chaplain U.S.Air Force
 DEMSHER, Rev.Ferdinand B., 223 - 57th St., Pittsburgh,Pa. 15201
 DIMNIK, Rev.Martin,csb, Oxford, Great Britain
 DOBERSEK, Rev.Ivan,sdb, 125 Centennial Parkway No.,Box 3304 Stn C.,Hamilton L8H 7L4 Ont. Canada

DOBNIKAR, Rev.Ivan,osb, 1005 Division St., Lisle,Ill. 60532
 DOLSINA, Rev.John, 16 W. 5th Ave. No., Aurora, Minn. 55705
 DOLSINA, Rev.Stanko, 1020 E. 8th St., Duluth, Minn. 55805

ERZEN, Rev.Edward, Chaplain, Fort Sill, Oklahoma 73503

FALE, Rev.Richard, 5101 W.Center St., Milwaukee,Wis. 53210
FERKULJ, Rev.Joseph, 117 No. 7th St., Quincy, Ill. 62301
FERYAN, Rev.Philip I.,ofm,47 Young Ave.,West Hindmarsh S.A.5007, Australia
FINK, Rev.John, St.Hugh Church, Coconut Grove,Florida 33133
FLAC, Rev.Philip,sdb, 960 So.Soto St., Los Angeles,Calif. 90023
FLAJNIK, Rev.Rudolph,o cam., 6725 Reed Rd., Houston,Texas 77017
FOYS, Rev.Roger, St.Matthias Church, Freeport, Ohio 43973
FRANKOVICH, Rev.Frank, Our Lady Church, Coachella,Calif. 92236
FURLAN, Rev.William, 429 E. Allen St., Hudson, N.Y. 12534
FURLEY, Rev.Cyril, 3938 - 29th St., Long Island City, N.Y. 11101

GABER, Rev.Francis, St.Joseph's Church, Bemun,Minn. 55004
GERMOVNIK, Rev.Francis,cm, DeAndreis Seminary, Lemont,Ill. 60439
GODIC, Rev.Francis, 37950 Euclid Ave., Willoughby, Ohio 44094
GODINA, Rev.Mirko,ofm conv., 330 E. 45th Ave., Gary, Ind. 46409
GOLE, Rev.Dr.Joseph, 7331 So.Lovers Lane Rd., Hales Comers, Wis. 53130
GOLOBIC, Rev.John, 56 Hom Blvd., Silver Bay, Minn. 55614
GRABRIAN, Rev.Joseph,osm, 100 James Blvd., Signal Mountain,Tenn. 37377
GRABRIAN, Rev.Victor,osm, 3549 Navajo St., Denver, Colo. 80211
GREBENC, Rev.Louis, Hamilton,Ont., Canada
GREGOR, Rev.Joseph,cm, P.O.Box 278, Voth Sta., Beaumont,Texas 77709
GREGORY, Rev.Edmund, 207 So. Main St., Manteno, Ill. 60950
GROM, Rev.Lawrence,ofm, 386 Geneva Ave., Highland Park, Mich. 48203
GYORKOS, Rev.Stefan, Calgary, Alberta, Canada

HABE, Rev.Robert, 1008 Amity St., Homestead, Pa. 15120
HOBART, Rev.Raymond, 15519 Holmes Ave., Cleveland, Ohio 44110
HOCHEVAR, Rev.Mark,ofm, 1400 Main St.,P.O.Box 608, Lemont, Ill. 60439
HODNIK, Rev.Emil, St. Bernard's Church, Abbottsford,Wis. 54405
HOGE, Rev.Benedict,ofm, 1400 Main St., P.O.Box 608, Lemont, Ill. 60439
HOGE, Rev.Thomas,ofm, 1852 W. 22nd Pl., Chicago, Ill. 60608
HORVATH, Rev.Francis, 1021 E. Yale, Ontario, Calif. 91764
HORZEN, Rev.Bemard,osb, St.Bede's College, Peru, Ill. 61354
HREN, Rev.Innocent,op, 505 W. Washington Blvd., Oak Park, Ill. 60302
HRIBSEK, Rev.Aloysius, 750 Tahmore Drive, Fairfield, Conn. 06430

JAGER, Rev.Mathias, 4337 E.Whitman St., Tucson, Arizona 85711
JAN, Rev.Ivan,cm, 739 Brown Line, Toronto M8W 3V7 Ont., Canada
JAZBEC, Rev.Stanley, 680 So.Santa Fe St., San Jacinto, Calif. 92583
JENKO, Rev.Aloysius, 315 E. 47th St., New York, N.Y. 10017
JENKO, Rev.Valerian,ofm, 311 Merrylands Rd.,Merrylands,N.S.W.,2160,Australia
JERASA, Rev.Francis, P.O.Box 438, Fowler, Kansas 67844
JERETINA, Rev.Janez,cm, 405 Marie Anne Ave. E., Montreal, Quebec, Canada

KALCIC, Rev.Dismas,osb, St.Procopius Abbey, Lisle, Ill. 60532
KAPUSHION, Rev.Marvin, 309 Madison St., Pueblo, Colo. 81005
KARMANOCKY, Rev.Bemard,ofm, 8500 Cold Spring Rd., Greenfield, Wis. 53228
KAUSEK, Rev.John, 608 So.Court, Eveleth, Minn. 55734
KLEPEC, Rev.George, 616 No. Dearbom, Kankakee, Ill. 60901
KNIFIC, Rev.Francis,sdb, 2975 Independence Ave., New York, N.Y. 10063
KOLARIC, Rev.Dr.Jacob,cm, St. Jakob im Rosental, Kamten, Austria
KOPAC, Rev.John,cm, 739 Brown's Line, Toronto M8W 3V7 Ont., Canada
KOPUSAR, Rev.Dr.Milan, Mt.Carmel Church, Ashton, Nebraska 68817
KORBIC, Rev.Benno,ofm, 8500 W.Cold Spring Rd., Greenfield,Wis. 53228
KOREN, Rev.Louis, 802 No.Jackson St., Milwaukee, Wis. 53202
KOS, Rev.Joseph, 3200 Cold Spring Rd., Indianapolis, Ind. 46222
KOSEM, Rev.Francis, 9205 Superior Ave., Cleveland, Ohio 44106
KOSTELZ, Rev.Richard, SS. Mary & Joseph Church, Chebanse, Ill. 60922
KOVACIC, Rev.Anthony, 632 Hillside Ave., Charlotte, No.Carolina 28209

KOVACIC, Rev.Francis, Chaplain U.S.Army
 KOZINA, Rev.Vladimir, 813 First St., Brentwood, Calif. 94513
 KRAINZ, Rev.Paul,sss, Church of Santa Cruz, Manila, Phillipines
 KRAJNIK, Rev.Paul, 1709 E. 31 St., Lorain, Ohio 44055
 KROTEC, Rev.A.I.,sdb, 2305 W.Superior St., Chicago,Ill. 60612
 KUZMA, Rev.George, St.Rose Church, Wilmington, Ill. 60481

LAMPE, Rev.Victor,cssr, 1118 No.Grand Blvd., St.Louis, Mo. 63106
 LANGERHOLZ, Rev.Dr.Kalist,ofm,ssd, 5401 So.Comell, Chicago,Ill. 60615
 LAVRIH, Rev.John, 706 E. 6th St., Kinsley, Kansas 67547
 LEKAN, Rev.Joseph,sm, 2056 E.107th St., Cleveland,Ohio 44106
 LIVOJEVIC, Rev.Ronald,Chaplain U.S.Navy
 LOVRENCIC, Rev.Athanasius,ofm, 1400 Main St., P.O.Box 608, Lemont, Ill. 60439

MACEK, Rev.Rudolph, 300 Vanderbilt Ave., Brooklyn, N.Y. 11205
 MADIC, Rev.Aloysius,ofm, 1400 Main St., P.O.Box 608, Lemont, Ill. 60439
 MAIERLE, Rev.John, 5481 Dixie Hwy, Waterford, Mich. 48095
 MAJHENIC, Rev.Pelagij,ofm, 1400 Main St., P.O.Box 608, Lemont, Ill. 60439
 MALAVASIC, Rev.Roman, 416 No.Chicago St., Joliet, Ill. 60432
 MARTELANC, Rev.Jost, Via Appia Nuova 884, 00178 Rome, Italy
 MAVSAR, Rev.Joseph, P.O.Box 96, Bozeman, Mont. 59715
 MCGEE, Rev.Dominic,ofm conv, 2600 Morange Rd., Pittsburgh,Pa. 15205
 MEJAC, Rev.Joseph,cm, 739 Brown Line, Toronto M8W 3V7 Ont., Canada
 MEJAK, Rev.Heliodore, 274 Orchard Ave., Kansas City, Kansas 66105
 MELOVASICH, Rev.Frank, 211 W. 4th St., Duluth, Minn. 55806
 MERVAR, Rev. John, 1640 Addison St., Berkeley, Calif. 94703
 MIHELIC, Rev.Francis, 826 E. Pattison St., Ely, Minn. 55731
 MIHELIC, Rev.Francis, 127 Liberty St.So., Bowmanville, Ont., Canada
 MIHELICH, Rev.Leopold, 4695 Pearl St., Denver,Colo. 80216
 MLAKAR, Rev.Benjamin,ofm conv.
 MUZIC, Rev.Anthony, 28700 Euclid Ave., Wickliffe,Ohio 44092

NACHTIGAL, Rev.Frederick, 430 Williamson Ave., Youngstown, Ohio 44507
 NADRACH, Rev.Adolph, 534 W.Kilgore, Kalamazoo, Mich. 49001

OHMANN, Rev.Daniel,mm, P.O.Box 3058, Nairobi, Kenya
 OKORN, Rev.Claude,ofm, 9546 Ewing Ave., Chicago, Ill. 60617
 Okom, Rev.Dusan, Box 228, Stevensville, Montana 59870
 OMAN, Rev.Edwin, Rt.4, Foley, Minn. 56329
 OZIMEK, Rev.Joseph, 1263 Shannon Ave., Barberton, Ohio 44203
 OZIMEK, Rev.Norbert,osb, 2900 East Boulevard, Cleveland, Ohio 44104

PAIK, Rev.Francis, 840 E.222nd St., Euclid, Ohio 44123
 PAKIZ, Rev.Rudolph, St.Agnes Church, Walker, Minn. 56484
 PECOVNIK, Rev.Karel, St.John Nepomuk Church, Lowry, Minn. 56349
 PERCIC, Rev.Joseph, Millerville, P.O.Brandon,Minn. 56315
 PERKOVICH, Rev.Frank, Box 586, 305 Adams Ave., Eveleth,Minn. 55734
 PETERNEL, Rev.Warren,ofm, 701 E.Pyron Rd., San Antonio, Texas 78214
 PETRASIC, Rev.Martin, St.Patrick's Church, Elkhorn, Nebraska 68022
 PEVEC, Rev.Edward, 6019 Glass Ave., Cleveland, Ohio 44103
 PIERCE, Rev.Justin,sds, Holy Family College, Rt.1, Manitowac, Wis. 54220
 PIRC, Rev.Joseph, P.O.Box 700, Underwood, No.Dakota 58576
 PIZMOHT, Rev.Louis, 15000 Lake Shore Blvd., Cleveland, Ohio 44110
 PLANINSEK, Rev.Henry,cssp, 4626 Pennsylvania St., Denver,Colo. 80216
 PLAZAR, Rev.Ivan,cm, 95 McDonald Ave., Winnipeg R3B 0J3 Manitoba, Canada
 PLESETZ, Rev.Jerome, 33967 Calle La Primanera, Cana Point, Calif. 92629
 PLEVNIK, Rev.Joseph,sj, Loyola College, Montreal, Quebec, Canada
 POTOCHNIK, Rev.Aloysius,osb, P.O.Box 351, Canon City, Colo. 81212
 PRAH, Rev.John,ocd, 109 W. 6th St., Erie, Pa. 16501
 PRIMOZIC, Rev.Robert,o carm, St.Patrick's Church, Niagara Falls, Ont., Canada

PROSEN, Rev. Anthony, 2300 W. Jackson St., Lafayette, Ind. 47303
PUHL, Rev. Dennis, 207 So. 3rd St., Virginia, Minn. 55792

REBOL, Rev. Anthony, 15519 Holmes Ave., Cleveland, Ohio 44110
REVOL, Rev. Francis, mm, 120 San Min Rd. 1st Sect., P.O. Box 149, Taichung, Taiwan, Fomosa
RELIC, Rev. John, Chaplain U.S. Marine Corps
REPENSHEK, Rev. Wayne, 5960 W. Loomis Rd., Greendale, Wis. 53129
RINK, Rev. Louis, csc, P.O. Box 176, Fort Portal, Uganda, East Africa
ROBERTS, Rev. Edward, sss, P.O. Box 3044, Arusha, Tanzania, East Africa
ROBERTS, Rev. Ralph, sss, Church of Santa Cruz, Manila, Philippines
ROGAN, Rev. Richard, ofm, 62 St. Mark's Pl., New York N.Y. 10003
RUCHGY, Rev. Wayne, 6940 No. Inkster Rd. 212H, Dearborn Heights, Mich. 48127
RUPAR, Rev. Aloysius
RUS, Rev. Gabriel, sm, University of Dayton, Dayton, Ohio 45409

SAVINSHEK, Rev. Stefan, ofm conv., P.O. Box 247, Pengilly, Minn. 55775
SCHWAB, Rev. Alan, osb, P.O. Box 351, Canon City, Colo. 81212
SCHWEIGER, Rev. Francis, 330 E. 3rd St., Duluth, Minn. 55805
SEDLAR, Rev. Daniel, ofm, 536 Decker Ave., Johnstown, Pa. 15906
SELISKAR, Rev. Donald, sj, 2962 W. Kingsley Rd., Hannah, Mich. 49649
SELLAK, Rev. Jerome, ofm, 8500 W. Cold Spring Rd., Greenfield, Wis. 53228
SESEK, Rev. Dr. Raphael, ofm, ph.d., Route 3, Box 577, Duluth, Minn. 55803
SETNICAR, Rev. Dr. Matthew, ph.d., dd, 1210 So. 61 St., Milwaukee, Wis. 53214
SIMCIC, Rev. Joseph, sdb, 6019 Glass Ave., Cleveland, Ohio 44103
SKUMAVC, Rev. Franc, 1789 Lawrence Ave. W., Toronto 15, Ont., Canada
SKUMAVC, Rev. Michael, 2002 Minnesota Ave., Duluth, Minn. 55802
SLAPSAK, Rev. Julij, 6019 Glass Ave., Cleveland, Ohio 44103
SMERKE, Rev. Francis, osc, 121 W. Texas St., Gen. Del., Marfa, Texas 79843
SMERKE, Rev. Joseph, osc, P.O. Box 789, Hastings, Nebraska, 68901
SMOLEY, Rev. Rudolph, 320 Henderson Ave., Washington, Pa. 15301
SNOJ, Rev. Joseph, 12704 Foothill Blvd., Etiwanda, Calif. 91739
SODJA, Rev. Max, 9133 Hammock Lake Dr., Miami Beach, Florida 33156
SOKLIC, Rev. Sebastian, tor, Chaplain U.S. Air Force
SOKLICH, Rev. Anthony, cm, 1300 So. Steele St., Denver, Colo. 80210
SPEHAR, Rev. George, 424 W. 2nd St., Leadville, Colo. 80461
SPENDOV, Rev. Dr. Vendelin, ofm, mus.d., 1852 W. 22nd Pl., Chicago, Ill. 60608
SREBERNAK, Rev. Frank, 2221 Winchell Dr., Ann Arbor, Mich. 48103
STALZER, Rev. David, 416 No. Chicago St., Joliet, Ill. 60432
STARESINIC, Rev. Edbert, o carm, 6725 Reed Rd., Houston, Texas 77017
STARESINIC, Rev. Nicholas, o carm, 6725 Reed Rd., Houston, Texas 77017
STAUDOHAR, Rev. Walter, cssp, 148 Monastery Ave., Pittsburgh, Pa. 15203
STEFANICH, Rev. Edward, 779 So. York St., Elmhurst, Ill. 60126
STEPANICH, Rev. Dr. Martin, ofm, std, 1400 Main St., P.O. Box 608, Lemont, Ill. 60439
STERBENTZ, Rev. Ralph, St. Bruno's Church, Nadeau, Mich. 49863
STERK, Rev. Francis, 7101 Wilber Ave., Pama, Cleveland, Ohio 44129
STERLE, Rev. Alois, Rom Kath Pfarramt, 2181 Dobermansdorf N O, Austria
STONICH, Rev. Raymond, 164 No. Oakwood Ave., West Chicago, Ill. 60185
STOPAR, Rev. Dr. Anton, 1250 Wyoming Ave., Reno, Nevada 89503
STRAGISHER, Rev. Henry, 116 So. Washington St., Berkeley Springs, Va. 23523
STRAGISHER, Rev. Raphael, ofm, 536 Decker Ave., Johnstown, Pa. 15906
STRANCAR, Rev. Ignatius, 584 W. 5th St., San Bernardino, Calif. 92410
SUSTARSIC, Rev. John, St. Joseph's Church, P.O. Box 788, Gilbert, Minn. 55741
SUSTRICK, Rev. Stephen, osb, St. Benedict's Hospital, Ogden, Utah 84535
SVETE, Rev. Andrew, ofm, 1400 Main St., P.O. Box 608, Lemont, Ill. 60439
SVETE, Rev. Augustine, ofm, 303 W. Monroe, Tomah, Wis. 54660
SVETE, Rev. Bartholomew, 416 So. Pine, P.O. Box 936, Lusk, Wyoming 82225

TARMAN, Rev. William, Sacred Heart Church, Urbank, Minn. 56361
TERDINE, Rev. Richard, 32 So. First St., Duquesne, Pa. 15110
TKALEC, Rev. John, 960 So. Soto St. Los Angeles, Calif. 90023

TOMC, Rev.Victor, 15519 Holmes Ave., Cleveland,Ohio 44110
TOMTZ, Rev.Louis
TRPIN, Rev.Thaddeus,ofm, 386 Geneva Ave., Highland Park,Mich. 48203
TURK, Rev.Francis, 4935 Yonge St., Willowdale,Ont., Canada
TURK, Rev.Lawrence,ocso, Monastery of the Holy Ghost, Conyers,Ga. 30207

URBIC, Rev.Rudolph, P.O.Box 216, Norwalk, Wis. 54648

VALENTIN, Rev.Basil,ofm, 19 A'Becket, Kew, Melbourne, Victoria, Australia
VARGA, Rev.Joseph, 3547 E. 80th St., Cleveland, Ohio 44105
VIRANT, Rev.Ludwig, P.O.Box 235, Peninsula, Ohio 44264
VOGRIN, Rev.Joseph, St.William's Church, Parkers Prarie, Minn. 56361
VOVK, Rev.Joseph, St.Emily's Church, P.O.Box 266, Emily, Minn. 56447
VOVKO, Rev.John, 2846 Hubbard Rd., Madison, Ohio 44057
VUKSINIC, Rev.Anton, 22 Golden Blvd. E., Welland L3B 1H4 Ont., Canada

WEBER, Rev.Albin, Box 338, Charlton City, Mass. 01508
WOLBANG, Rev.Charles,cm, 131 Birchmount Rd., Scarborough M1N 3J7 Ont., Canada

YAKES, Rev.William, 9555 St.Mary's Ave., Detroit,Mich. 48227
YELENC, Rev.Joseph,tor, St.Francis Monastery, Loretto, Pa. 15940

ZAGAR, Rev. Janko,op, 5890 Birch Ct., Oakland, Calif. 94618
ZAGORC, Rev.Francis,csc, Box 176, Fort Portal, Uganda, East Africa
ZAGORC, Rev.Thomas,sss, 20 D'Olier St., Dublin, Ireland
ZARNICK, Rev.Ralph, 4940 Broadview Rd., Cleveland, Ohio 44109
ZDOLSEK, Rev.Alojz, Rt.2, Parkers Prarie, Minn. 56361
ZELEZNIKAR, Rev.Michael, 542 Crosat St., LaSalle, Ill. 61301
ZORE, Rev.Richard, 1210 E.Main St., Plainfield, Indiana 46168
ZORMAN, Rev.Fortunat,ofm, 1400 Main St., P.O.Box 608, Lemont, Ill. 60439
ZRNEC Rev.Anthony,cm, 611 Manning Ave., Toronto M6G 2W1 Ont., Canada
ZUPANCIC, Rev.William,

VSEBINA

* Koledarski del	2
* Triglavski župnik Jakob Aljaž - <i>Triglavski</i>	9
Aljaževa življenska pot do mašniškega posvečenja	14
Aljaž kot župnik v Tržiču in na Dobravi	14
Kratke črtice za zgodovino dolške fare	19
Aljažev stolp na Triglavu	29
Aljaževa koč v Vratih	33
Triglavske koč na Kredarici	36
Aljaž - glasbenik	49
Aljaževi pevci in pevke	56
Dovje - <i>Jožef Lavtižar</i>	59
Zvonovi	63
Po prvi svetovni vojni	65
Nesreče v steni Triglava	69
Aljaževa nečakinja Marija Žagar	74
Zadnji dnevi triglavskega župnika Jakoba Aljaža in smrt	75
* Aljaževa kapela	82
* Triglav z Dovjem in Mojstrano ter bližnjo okolico - <i>Triglavski</i>	96
* Trije izviri pod Triglavom	110
* Z Barago po indijanskih misijonih l. 1855 - <i>Johann Kohl - P. Bertrand</i>	114
* Slovenski duhovniki	133

